

**T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**TEMEL GELİRİN POLİTİK EKONOMİSİ:
TWİTTER VERİSİ ÜZERİNDEN KAMUOYU GÖRÜŞÜ
ANALİZİ**

Doktora Tezi

İBRAHİM KURAN

KASIM 2022

**T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**TEMEL GELİRİN POLİTİK EKONOMİSİ:
TWITTER VERİSİ ÜZERİNDEN KAMUOYU GÖRÜŞÜ
ANALİZİ**

**Doktora Tezi
İBRAHİM KURAN**

**DANIŞMAN
PROF. DR. HAMDİ GENÇ**

KASIM 2022

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

İmza
İbrahim Kuran

Danışmanlığını yaptığım işbu tezin tamamen öğrencinin çalışması olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığını taahhüt ederim.

Prof. Dr. Hamdi Genç

İMZA SAYFASI

İbrahim Kuran tarafından hazırlanan ‘Temel Gelirin Politik Ekonomisi: Twitter Verisi Üzerinden Kamuoyu Görüşü Analizi.’ başlıklı bu yüksek doktora tezi, İktisat Anabilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Hamdi Genç

.....

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Prof. Dr. Faruk Bal

.....

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Prof. Dr. Hüseyin Kaya

.....

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Prof. Dr. İdris Sarısoy

.....

Kurumu: Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Esra Yüksel Acı

.....

Kurumu: Marmara Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: / / 202...

ÖNSÖZ

2020 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nden Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler alanında ilk doktora derecemi aldım. 2011-2014 yılları arasında, politik ekonomi alanında doktora çalışmalarımı sürdürürken, pek çok üniversiteye/kuruma iş başvurusu yapmama rağmen olumlu bir sonuç alamadım. 2014 yılında Yüksek Öğretim Kurulu'nun Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP) kapsamında İstanbul Medeniyet Üniversitesi İktisat Bölümü'ne Araştırma Görevlisi olarak atandım ve İktisat Anabilim Dalı'nda ikinci doktoramı yapma fırsatını yakaladım. Temel gelir üzerine araştırma yapma ve iktisat sosyolojisi alanında uzmanlaşma fırsatı tanıdığı için ÖYP programına müteşekkirdiğimi belirtmem gerek.

Doktora çalışmalarımı başından itibaren titizlikle takip eden ve süreç boyunca ilgisini üzerimden esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Hamdi Genç'e çok teşekkür ederim.

Tez jürimde yer alma nezaketini gösteren ve kıymetli yorumları ile bu tez çalışmasını zenginleştiren kıymetli hocalarım Prof. Dr. Faruk Bal'a, Prof. Dr. İdris Sarısoy'a, Prof. Dr. Hüseyin Kaya'ya, Doç. Dr. Esra Yüksel Acı'ya teşekkür ederim.

Veri analizi kısmında R dilini kullanırken bana çokça yardımcı olan arkadaşlarım Araş. Gör. Yasemin Hayırlı'ya ve Dr. Sercan Pekel'e çok teşekkür ederim. Son olarak, hem arkadaş hem gönüldaş olduğum için İrem Sayıl'a teşekkür ederim.

ÖZET

TEMEL GELİRİN POLİTİK EKONOMİSİ: TWİTTER VERİSİ ÜZERİNDEN KAMUOYU GÖRÜŞÜ ANALİZİ

Kuran, İbrahim

Doktora Tezi, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Sosyolojisi Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Hamdi Genç

Kasım, 2022. viii+165 Sayfa.

Bu tez çalışması, evrensel temel gelir modelini politik ekonomik perspektiften incelemeyi amaçlamaktadır. Son yıllarda kamuoyunda oldukça popülerleşen ve giderek ana-akım bir ekonomi politikası seçeneği haline gelen temel gelirin, hangi gerekçeler üzerinden desteklendiği ya da eleştirildiği mercek altına alınmıştır.

Araştırma kapsamında ilk kısmında temel gelir ilgili ekonomi teorileri açısından ele alınmış ve sosyal güvenlik sistemleri ile ilişkisi göz önüne alınarak tarihçesi tartışılmıştır. İkinci kısımda, temel gelirin farklı siyasal ve kurumsal perspektifler tarafından nasıl ve neden desteklendiği ya da eleştirildiği sistematik olarak gösterilmiştir.

Son olarak, araştırmanın ampirik kısmında, temel gelire dair kamuoyu görüşü Twitter verileri üzerinden R programı ile analiz edilmiştir. Bu yolla, sosyal medya kamuoyu tarafından temel gelirin hangi çerçevelerle gerekçelendirildiği incelenmiştir. Araştırma sonuçları, temel gelirin gerekçelendirilmesinde, yoksulluk ve (otomasyon ve robotlaşmaya bağlı teknolojik işsizlik başta olmak üzere) ekonomik güvencesizlik olgularının öne çıktığına işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Temel gelir, politik ekonomi, kamuoyu görüşü

ABSTRACT

POLITICAL ECONOMY OF BASIC INCOME: PUBLIC OPINION ANALYSIS ON TWITTER DATA

Kuran, İbrahim

PhD Thesis, Economics, Specialization: Economic Sociology

Advisor: Prof. Dr. Hamdi Genç

November, 2022. viii+165 Pages.

This dissertation research aims to investigate the universal basic income model through the perspective of political economy. It explores the arguments for and against the basic income, which has recently become very popular in the eyes of the public and turn into a mainstream economic policy recommendation.

The first part of this study addresses the basic income with regard to the relevant economic theories and then discusses the history of basic income in its relation social security systems. In the second part, it systematically maps out how and why the basic income being supported or criticized in various political and institutional perspectives.

The last part of the study empirically analyzes the public support towards the basic income through the Twitter data by means of R language. This empirical analysis explores the most cited frames in basic income discussion among the social media public. The analysis shows that poverty and economic insecurity (especially, technological unemployment due automation and robots) are the most relevant frames in public discussion on basic income.

Keywords: Basic income, political economy, public opinion

Köy hayatının zorlukları yüzünden ilkokuldan sonra eğitimlerine devam edemeyen,
fakat çocukluğumdan itibaren beni daha fazla okumam için sürekli teşvik eden,
annem *Saime Kuran*'a ve babam *Mehmet Ali Kuran*'a...

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: GİRİŞ, SORUNSAK VE HİPOTEZLER	1
BÖLÜM 2: TEMEL GELİRİN EKONOMİSİNE GİRİŞ.....	6
1.1. Temel Gelirin Problemlerine Karşı Geliştirilen Cevaplar	14
1.2. Temel Gelirin Alternatifleri	24
1.3. Temel Geliri Desteklerken ve Eleştirirken Kullanılan Popüler Argümanlar	29
BÖLÜM 3: DÜNDEN BUGÜNE TEMEL GELİR	33
3.1. Temel Gelir ile İlişkisi İçinde Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Tarihçesi.....	33
3.2. Temel Gelir Tartışmalarının Tarihsel Seyri	41
3.3. Temel Gelire Dair Güncel Deneyimler	60
3.3.1. Gelişmekte Olan Ülke Deneyimleri	64
3.3.2. Gelişmiş Ülke Deneyimleri.....	68
3.4. Sonuç.....	71
BÖLÜM 4: TEMEL GELİRİN POLİTİK EKONOMİSİ.....	72
4.1. Liberal Hûmanizm ve İnsan Hakları Perspektifi.....	74
4.2. Sosyal Demokrat ve Polanyici Perspektif	81
4.3. Sosyalist ve Marksist Perspektif	84
4.4. Teknokapitalist Perspektif.....	91
4.5. Neoliberal ve Sağ-Liberteryen Perspektif	93
4.6. Muhafazakâr (Neoconservative) Perspektif.....	98
4.7. Küresel Kapitalist Kurumların (Dünya Bankası ve IMF) Perspektifi.....	101
4.8. İslami Perspektif.....	102
4.9. Sonuç.....	109
BÖLÜM 5: TEMEL GELİRE DAİR KAMUOYU GÖRÜŞÜ:	110
TWITTER VERİLERİNİN ANALİZİ.....	110
5.1. Giriş.....	110
5.2. Literatür Taraması: Temel Gelir ve Kamuoyu Görüşü	112
5.3. Veri Analizi	121
5.4. Değerlendirme ve Sonuç	137
BÖLÜM 6: SONUÇ.....	139
KAYNAKÇA.....	145
EKLER.....	159

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Temel Gelirin Amacı, Kapsamı, Dizaynı.....	18
Tablo 2. Evrensel Temel Gelirin Olası Davranışsal Etkileri.....	25
Tablo 3. Temel Gelir Önerisini Desteleyen ve Eleştiren Argümanlar.....	39-40
Tablo 4. Temel Gelir Deneyimleri.....	71
Tablo 5. #BasicIncome Etiketli Tweetlerin Dillere/Yıllara Göre Dağılımı...	131
Tablo 6. Tweetlerde En Çok Tekrarlanan Kavramlar.....	132-133
Tablo 7. Temel gelir Kavramsal Frekans Analizi.....	138
Tablo 8. Temel Gelirle İlgili En Popüler 5 Tweet.....	144

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Temel Gelir: Hedefleme, Koşulluluk, Biçim.....	18
Şekil 2. Temel Gelire Dair Düşünürlerin/Ekonomistlerin Görüşleri.....	19
Şekil 3. Negatif Gelir Vergisi Uygulaması Örneği.....	33
Şekil 4. #BasicIncome Etiketli Tweetlerin Yıllara Göre Dağılımı.....	130
Şekil 5. Temel Gelire Dair Kamuoyu Görüşünü Gösteren Kelime Bulutu.....	136
Şekil 6. Temel Gelire Dair Kamuoyu Görüşünü Gösteren Kelime Ağı.....	141
Şekil 7. #BasicIncome Etiketli En Popüler Tweet.....	144

BÖLÜM 1: GİRİŞ, SORUNSAK VE HİPOTEZLER

Bu tez, yaklaşık elli yıl önce ütöpk bir öneri olarak değerkendirilen evrensel ve koşulsuz temel gelirin (ya da diğerk deyişlerle, evrensel temel gelir ya da vatandaşlık geliri), son yıllarda popülerleşmesini ve uzlaşımсал bir ekonomi politik model haline gelmesini incelemeyi amaçlamaktadır. Temel gelir devlet tarafından herhangi bir şarta bağılı olmadan tüm vatandaşlara (ya da yerleşiklere) düzenli olarak verilen koşulsuz garanti gelir ödemesidir. Geçmişte neoklasik iktisatçılar tarafından afaki bir düşünce ya da imkânsız bir model olarak değerkendirilen temel gelir, bugün N. Gregory Mankiw gibi pek çok ana-akım iktisatçı tarafından kabul görmektedir.¹ Son yıllarda eşitsizlik ve yoksulluğun dramatik artışı sonucunda, temel gelir Dünya Ekonomik Forumu toplantılarında bile çözüm önerisi olarak gündeme gelmiş ve tartışılmıştır.² Son dönemde, temel gelirin hükümetler ve politika yapıcılar tarafından ciddi alınmasında hem küresel kapitalizmdeki dönüşümlerin hem de siyasal mücadelelerin etkili olduğunu söyleyebiliriz. Güncel kamuoyu araştırmalarının gösterdiği üzere, temel gelir bugün hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde hatırı sayılır bir kamu desteğine sahiptir.³ Bu bağlamda, tezimizin öncül argümanı, temel gelirin artık radikal ya da heterodoks bir görüşü temsil etmediğı, bugün giderek ana-akıma yerleşen bir ekonomi politik modeli işaret ettiğidir.

Temel gelir fikri oldukça eskiye dayansa da ciddi bir alternatif model olarak çeşitli ülkelerin gündemine dahil olması ve küresel kamuoyu tarafından tartışılması son yıllarda meydana gelmiştir. Temel geliri savunanlar, 21.yüzyılda yoksulluğı ve ekonomik eşitsizliğı azaltmak için bunun etkili bir enstrüman olduğunu iddia etmektedir. Gelişmiş kapitalist ülkelerde temel gelir, yapay zekâ, otomasyon, robotlaşma vb. gibi teknolojik

¹ Dünyanın en çok satan ekonomi ders kitaplarının yazarı Mankiw'e göre, "[k]atma değerk vergisi (veya belki karbon vergisi) gibi etkin vergi [düzenlemesi] ile finanse edilen evrensel temel gelir, dikkate değerk bir sosyal güvenlik ağı olabilir." N. Gregory Mankiw, "How to Increase Taxes on the Rich (If You Must)," 18 Ekim 2019, https://scholar.harvard.edu/files/mankiw/files/how_to_increase_taxes_on_the_rich_amended_feb2020.pdf [Erişim 12.09.2022]

² Scott Santens, "Why we should all have a basic income," *World Economic Forum*, 15 Ocak 2017, online erişim, <https://www.weforum.org/agenda/2017/01/why-we-should-all-have-a-basic-income/> [Erişim 12.09.2022]

³ 2016 yılındaki European Social Survey, 2017 İsviçre temel gelir referandumu sonuçları ve 2019 yılındaki Finlandiya kamuoyu tartışmaları bu hakikate işaret eder.

gelişmelerin yakın gelecekte sebep olacağı kitlesel işsizliğe karşı bir çözüm aracı olarak savunulmaktadır. Temel geliri pragmatik bir öneri olarak değerlendiren dünyanın en büyük teknoloji sermayedarı Elon Musk’a göre robotlaşma yüzünden “gelecekte fiziksel emek bir seçim haline gelecek, bu yüzden temel gelire ihtiyacımız var.”⁴ Robotlaşmaya bağlı işsizlik, temel gelir tartışmalarında en öne çıkan argüman olsa da temel geliri destekleyen ya da eleştiren kamplar kendi içlerinde farklı görüşlere sahiptir. Örneğin, temel geliri sosyal demokrat bir pozisyondan savunan ünlü emek iktisatçısı Guy Standing’e göre temel gelir “bireysel özgürlüğü artıracaktır. İnsanlara yaşamları üzerinde kontrol duygusu verecek ve onlara özgürlük sağlayacaktır.”⁵ Öte yandan, temel gelire şüpheyile yaklaşan sosyal demokrat iktisatçı Piketty’e göre, “[t]emel gelire ilgili tartışmanın sorunu, çoğu durumda gerçek sorunları göz ardı etmesi ve gerçekte ucuz bir sosyal adalet kavramını ifade etmesidir.”⁶

Bu tez, siyasal spektrumda birbirinden bir hayli farklı düşünen aktörlerin temel gelir önerisini oldukça farklı gerekçelerle desteklediğini işaret etmektedir. Küresel kapitalist kurumlar (IMF ve Dünya Bankası), teknoloji elitleri, sağcılar, muhafazakârlar, liberaller, liberteryenler, sosyal demokratlar, sosyalistler ve Müslümanlar temel geliri desteklerken oldukça farklı gerekçeler öne sürer. Bu açıdan, popüler temel gelir tartışmalarının ardında bir dizi siyasi gerilimin olduğunu iddia etmek yanlış olmaz.⁷ Bu

⁴ Ayelet Sheffey, “Elon Musk says we need universal basic income...,” *Business Insider*, 20 Ağustos 2021, https://www.businessinsider.com/elon-musk-universal-basic-income-physical-work-choice-2021-8?utm_source=copy-link&utm_medium=referral&utm_content=topbar [Erişim 12.09.2022]

⁵ Thomas Colson, “The economist behind Universal Basic Income...,” *Business Insider*, 5 Ocak 2017, https://www.businessinsider.com/free-money-universal-basic-income-guy-standing-economist-neofascism-populism-brexite-2017-1?utm_source=copy-link&utm_medium=referral&utm_content=topbar [Erişim 12.09.2022]

⁶ Thomas Piketty, “Basic Income of Fair Wage?,” *Le Monde Diplomatique*, 13 Aralık 2016, <https://www.lemonde.fr/blog/piketty/2016/12/13/basic-income-or-fair-wage/> [Erişim 12.09.2022]

⁷ Temel gelire eleştirel yaklaşan neoklasik ve yeni kurumsalcı iktisatçılar temel gelirin iyi dizayn edilmediğini, popülist bir öneri olduğunu, siyasi liderler tarafından her derde deva bir çözüm önerisi olarak kullanıldığını öne sürer. Yine temel gelire eleştirel yaklaşan sosyal demokrat iktisatçılar ise, eşitsizlik meselesini çözmek için emek süreçleri hakkındaki görüşlerin kökten değişmesi gerektiğini, bu açıdan temel gelirin “suni” bir çözüm olduğunu, bunun yerine kamu politikalarını ve tam-istihdam rejimini desteklemek gerektiğini öne sürer. Neoklasik eleştiri örnekleri için bkz. Ian Goldin, “Five reasons why universal basic income is a bad idea,” *Financial Times*, 2018; Daron Acemoglu, “Why Universal Basic Income Is a Bad Idea,” *Project Syndicate*, 7 Haziran 2019. Temel gelirin Keynesyen ve sosyal demokrat eleştirisi için bkz. Thomas, Alan. “Full Employment, Unconditional Basic Income and the Keynesian Critique of Rentier Capitalism.” *Basic Income Studies* 15(1) 2020.

bağlamda, elinizdeki tez üç kritik soruya cevap aramaktadır: Temel geliri kim, neden ve nasıl destekliyor? Yukarıdaki tartışmalara da yaslanarak tezin temel hipotezleri şu şekildedir:

- İnsan hakları savunucuları ve hümanist-liberallere göre temel gelir, bireylerin gerçek özgürlüğünü ve toplumsal adaleti sağlamak için etkili bir yöntemdir.
- Sosyal demokratlar için temel gelir eşitlikçi-özgürlükçü bir araçtır. Bu grup, piyasacılığın tahribatına karşı emekçilerin koşullarının iyileştirilmesi için temel geliri savunmaktadır. Temel gelir ile emekçilerin pazarlık gücü artacaktır.
- Sosyalistler ve Marksistler, temel geliri kapitalizmden “çıkış” için savunmakta ya da geçiş rejiminde nispeten özgürlükçü bir araç olacağını öne sürmektedir. Buna göre, temel gelir ile ücretli-emek formundan “çıkış” imkânı doğabilir.
- Tekno-kapitalistlere göre temel gelir, kapitalizmin yeniden üretiminde, yani makine, otomasyon ve yapay zekaya dayanan yeni birikim rejimine geçişte tampon bir araçtır.⁸
- Muhafazakâr ve neoliberaler, temel gelir ile refah devletini ortadan kaldırmayı, bürokrasiyi azaltmayı ve devlete karşı bireyi güçlendirmeyi hedeflemektedir. Buna göre temel gelir, diğer sosyal yardımlar ile karşılaştırıldığında etkin bir çözümdür.
- Dünya Bankası ve IMF temel gelir ile toplumsal eşitsizlikleri ortadan kaldırmak yerine, sermaye ile emek arasındaki çatışmayı yumuşatmayı ve emek piyasalarını suboptimal denge noktasına ulaştırmayı hedeflemektedir. Bu yeni kapitalist kurumsal bakışa göre, kapsayıcı ekonomik büyüme ancak bu yolla gerçekleşebilir.
- İslami perspektiften temel gelir zekât müessesine benzetilmektedir. Günümüzün çalışan yoksullar olgusu düşünüldüğünde, temel gelirin İslam maslahatı ile çelişmediğini söylemek mümkündür. Fakat İslam maslahatının sorunsuz bir şekilde temel geliri tasvip ettiğini söylemek de hatalı olur.

⁸ Burada bahsedilen makinelerin, sanayi üretimi için kullanılan makineler olmadığını, bunun yerine algoritmalarla söz edildiğini hatırlatmakta fayda var.

Bu tezin ikinci bölümünde, ilk önce temel gelir modeli tanıtılacak, temel gelirin ne olup ne olmadığı anlatılmaya çalışılacaktır. Ardından, mevcut literatüre dayanarak mikro ve makro iktisat teorileri açısından temel gelir modelinin olumlu ve olumsuz yanları tartışılacaktır.

Tezin üçüncü bölümünde, temel gelirin diğer sosyal güvenlik politikaları ile ilişkisi içerisinde tarihçesi incelenecek ve tarihsel ve güncel temel gelir deneyimleri analiz edilecektir. Bu bölümde, tarihsel ve güncel deneyimler üzerinden temel gelirin sosyo-ekonomik etkileri incelenecektir. Bu bölümde, temel gelir uygulamalarının yayılma etkisi (“spillover effect”) yarattığı öne sürülmektedir. Tarihsel uygulamalardan ve pilot projelerden elde edilen olumlu sonuçlar temel gelirin son yıllarda popülerleşmesini artırmış ve politika yapıcılar tarafından ciddi alınması sağlamıştır. Fakat yine de bu uygulama ve projelerin uzun dönemdeki etkisi ölçülemediği için küresel kamuoyunda temel gelir üzerine mutabakat sağlandığını söylemek zordur.

Tezin dördüncü bölümünde, temel gelirin farklı siyasal ve kurumsal perspektifler açısından nasıl savunulduğu ya da eleştirildiği analiz edilecektir. Bu doğrultuda, temel gelir önerisini, kimin, nasıl ve neden desteklediği konu edilmiştir. Bu bölümün temel argümanı şu şekilde ifade edilebilir: Temel gelir kapitalist üretim biçiminin değişimine ve sürekliliğine karşı geliştirilen, farklı gruplar/aktörler tarafından farklı saikler ile meşrulaştırılan siyasal bir projedir.

Tezin beşinci bölümünde, temel gelire dair küresel kamuoyu desteği analiz edilmiştir. Bu bölümün amacı, bir yandan sosyal medya kamuoyunun temel gelir modeline dair görüşlerini ortaya çıkarmak, diğer yandan temel gelir desteğinin ardındaki ekonomik, politik, toplumsal vb. gerekçeleri sistemli bir şekilde incelemektir. Bu kapsamda, Twitter’den elde edilen ve ayıklanan 1,2 milyon tweetlik örneklem üzerinden veri analizi yapılmış, küresel kamuoyunun temel geliri gerekçelendirmek için en sık müracaat ettiği çerçeveler (“frames”) haritalandırılmıştır. Metin madenciliği, frekans analizi, kelime bulutu ve ağ analizi bu çalışmada kullanılan belli başlı yöntemlerdir. Araştırma sonuçlarına göre, sosyal medya kamuoyunda temel geliri gerekçelendirmek için öne sürülen başat çerçeveler şunlardır: yoksulluk, otomasyon, robotlaşma, makineleşme, insanların işlerini kaybetme endişesi, sistemsel sosyal ve ekonomik

eşitsizlikler, vergi ve yeniden-dağıtım (“redistribution”), yoksulların geçinme, yiyecek, sağlık ihtiyaçları. Bu sonuçlar, yalnızca kamuoyunun yeni sosyal politikaya ihtiyacını değil, aynı zamanda yeni bir ekonomik paradigma çağrısını da işaret etmektedir.

Temel geliri ele alan bu çalışmanın bazı kısıtları olduğunun altını çizmek gerekir. Birinci kısıt, veri ile ilgilidir. Tam olarak evrensel temel gelir modeli diye niteleyebileceğimiz bir politika henüz hiçbir ülkede uygulanmamıştır. Elimizde küçük ölçekli pilot projelerden ya da temel gelir benzeri dönemsel uygulamalardan elde edilen sonuçlar mevcuttur; dolayısıyla halihazırda ülke düzeyinde temel gelire dair veriye sahip değiliz. Temel gelirin bilhassa uzun vadeli sosyal ve ekonomik etkilerini bilmediğimiz için, temel gelire dair öne sürülen olumlu sonuçlara ihtiyatlı yaklaşmak gerekir. İkinci kısıt, veri analizi ve araştırma metodolojisine dairdir. Bu çalışmada tweet verileri olabildiğince sistemli şekilde ayıklanmış, tasniflenmiş ve görselleştirilmiştir, ancak ileri kompütasyonel teknikler (makine öğrenmesi, doğal dil işleme) –*maalesef*– kullanılmamıştır. Bu tekniklerin uygulanması için, iktisatçı, bilgisayar bilimci, sosyolog ve dilbilimcisinden oluşan bir grubun bir arada çalışması gerekir. Bu çalışmanın, gelecekte bu tür bir müşterek araştırma programı için girizgâh olmasını temenni ediyorum.

BÖLÜM 2: TEMEL GELİRİN EKONOMİSİNE GİRİŞ

2008 küresel finansal krizinden sonra pek çok ülkede ekonomik durgunluk yaşanmış, krizin istihdam piyasalarına yansması sonucu kitlesel işsizlik yeniden büyük bir sorun haline gelmiş ve hem ülkeler arasında hem de ülkelerin içinde eşitsizlikler tırmanışa geçmiştir. 2008 krizi sonrasında, piyasa köktencilüğünün ekonomik ve toplumsal tahribatına karşı düzenleyici kamusal tedbirler alınması gerektiğine dair görüşler giderek yaygınlık kazanmıştır. Daha önce piyasa mekanizmasının tüm sorunları çözeceğine inanan⁹ ve yoksulluk konusunda sessiz kalmayı tercih eden ana-akım iktisatçılar, kriz sonrası dönemde eşitsizlik ve yoksulluk konuları ile daha yakından ilgilenmeye başlamıştır.¹⁰ Ünlü iktisatçı Jean Tirole'e göre, günümüzde derinleşen eşitsizlik ve yoksulluk, doğrudan piyasa başarısızlığının ("market failure") işaretidir.¹¹ Aynı dönemde, Dünya Bankası ve IMF gibi küresel kapitalist kurumların "kapsayıcı büyüme" arayışına girmesi ve yeni sosyal güvenlik önlemlerini tartışmaya açması şaşırtıcı değildir.¹² 2020'de IMF dönem başkanı Kristalina Georgieva yoksulluk ve eşitsizlik konusunda köklü bir değişim gerektiğini söylemiş ve "yeni toplumsal mutabakat"a çağrı yapmıştır.¹³ Bugün, pek çok ana-akım iktisatçının, Dünya Bankası ve IMF'nin eşitsizlik ve yoksulluğa karşı önerdiği yeni sosyal güvenlik araçlarının başında evrensel temel gelir gelmektedir. Temel gelir basitçe devletin tüm vatandaşlara, en azından zaruri ihtiyaçlarını karşılamak üzere,

⁹ Amerikan Başkanı J.F.Kennedy'e atfedilen, serbest piyasa yanlısı şu söz bu inancı çok iyi açıklamaktadır: "A rising tide lift all boats" – tabiri caizse, piyasa tüm insanları kurtarır.

¹⁰ Bu bağlamda, örneğin, Piketty'nin *Kapital*'inin 2010lu yıllarda pek çok ülkede en çok satan kitaplar listesine girdiğini ve Atkinson'un *Eşitsizlik* kitabının iktisatçılar arasında adeta kült haline geldiğini hatırlatmakta fayda var. Bu kitaplar kısa sürede Türkçe'ye de çevrilmiştir: Thomas Piketty, *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital*, İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2013 ve Anthony B. Atkinson, *Eşitsizlik: Ne Yapılabilir?*, İstanbul: Efil, 2018.

¹¹ Steve Schifferes, "How inequality became the big issue troubling the world's top economists," *The Conversation*, 29 Ağustos 2017, <https://theconversation.com/how-inequality-became-the-big-issue-troubling-the-worlds-top-economists-83171> [Erişim 12.09.2022]

¹² Dünya Bankası ve IMF'nin birlikte düzenlediği geleneksel toplantılardan, Bahar 2019 dönem başlığı manidardır: "Gelir Eşitsizliği Önemlidir: Ekonomik Büyümenin Az Kişiye Değil Çok Kişiye Fayda Sağlaması Nasıl Sağlanır?," <https://meetings.imf.org/en/2019/Spring/Schedule/2019/04/13/imf-three-chief-economists?src=JointHP> [Erişim 12.09.2022]

¹³ Kristalina Georgieva, "A New Bretton Woods Moment," *IMF Managing Director Speech*, 15 Ekim 2020, https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/10/15/sp101520-a-new-bretton-woods-moment?utm_medium=email&utm_source=govdelivery [Erişim 12.09.2022]

çalışma durumuna ya da başka bir koşula bakılmaksızın yaptığı düzenli ödemeleri ifade eder.¹⁴ Bu tezin başat iddiası, son yıllarda küresel düzeyde popülerleşen temel gelirin, gün geçtikçe ana-akım bir politika önerisi haline geldiğidir.¹⁵

2010’lu yıllarda bir grup Nobel ödüllü iktisatçı –Peter Diamond, Christopher Pissarides, Angus Deaton, vd. – ekonomik eşitsizlikleri frenlemek ve yoksulluğu azaltmak için temel gelir önerisini desteklediklerini beyan etmiştir.¹⁶ 2020 Amerikan Başkanlık seçimlerinde Demokrat Parti’den aday olan Andrew Yang’ın tüm vatandaşlara yıllık 12.000 dolar temel gelir vaat eden kampanyası ABD kamuoyunda etkili olmuş ve Yang seçimlerde yüzde 5’in üzerinde oy almıştır. Google Trends’e göre, web aramalarında “temel gelir” (“basic income”) Nisan 2020 itibari ile 100/100 oranla en yüksek popülerliğe ulaşmıştır.¹⁷ Bu olgular temel gelirin küresel kamuoyu nezdinde yükselişine işaret etmektedir. Son yıllarda temel gelirin popülerleşmesinde bilhassa teknoloji yatırımcılarının ve girişimcilerinin söylemlerinin etkili olduğu söylenebilir.¹⁸ Dünyanın

¹⁴ Bu tanım oldukça kapsamlı olmasına rağmen, tüm temel gelir önerilerini kapsamadığını hatırlatmak gerekir. Bu tez çalışmasında kullanılan tanımlar, öneriler ve tartışmalar daha çok küresel literatüre yaslanarak yazılmıştır. Temel gelire dair Türkçe’de çok sınırlı sayıda kaynak bulunmaktadır. Türkçe literatürden belli başlı bazı örnekler şunlardır: Ayşe Buğra & Çağlar Keyder (eds.) *Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru*, İstanbul: İletişim, 2007; Mustafa Erdoğan & Sevdâ Akar, "Dördüncü Sanayi Devrimi Çerçevesinde Koşulsuz Temel Gelir: Türkiye İçin Bir Değerlendirme." *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 15.3 (2020): 903-924; Eyüp Bedir, "Yoksullukla Mücadelede Yeni Bir Tartışma Alanı: Vatandaşlık Geliri." *Sosyal Güvenlik Dergisi* 2.1 (2012); Emek Önder Ünlü, "Refah Devletinin Krizi, Sosyal Politikada Dönüşüm ve Temel Gelir." *Mülkiye Dergisi* 41.2 (2017): 123-166; Hakan Topateş, "Çalışma ve Yurtaşlık İlişkisi Bağlamında Temel Gelir." *Çalışma İlişkileri Dergisi* 3.2 (2012): 131-153; Fatma Yapıcı & Şahin Karabulut, "16. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Temel Gelir Düşüncesinin Yeniden Doğuşu." *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 52: 353-380; Cem Emrence, "Temel gelir ve sosyal güvenlik." *Toplum ve Bilim*, 100 (2004): 143.

¹⁵ Bu hipotez mesnetsiz değildir, farklı araştırmacılar temel gelirin anaakıma öneri haline geldiğini iddia etmektedir. Don Arthur, "Basic Income: a radical idea enters the mainstream," *Australian Parliament Research Papers*, 18 Kasım 2016, https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/rp/rp1617/BasicIncome [Erişim 12.09.2022], Anna Thomas, "Universal Basic Income is Entering the Mainstream," *Institute for the Future of Work*, 13 Ekim 2020, <https://www.ifow.org/news-articles/universal-basic-income-is-entering-the-mainstream> [Erişim 12.09.2022]

¹⁶ Chris Weller, "A Nobel Prize winner in economics just backed basic income," *Business Insider*, 18 Mayıs 2016, <https://www.businessinsider.com/basic-income-gets-nobel-prize-winners-approval-2016-5> [Erişim 12.09.2022]

¹⁷ Bu ilginin önemli ölçüde pandemi koşullarında önerilen temel gelir politikalarından mülhem olduğunu belirtmek gerekir, bkz. <https://trends.google.com/trends/explore?date=all&q=basic%20income> [Erişim 12.09.2022]

¹⁸ Büyük teknoloji yatırımcısı Marc Andreessen ve internet gurusu Tim O’Reilly, temel geliri “21.yüzyılın toplumsal aşısı” olarak değerlendirirler. Silikon Vadisi’ndeki en büyük start-up’larından biri olan ve California’da bir temel gelir deneyini fonlayan, Y Combinator’un başkanı Sam Altman “insanların zengin

en büyük teknoloji girişimci TESLA'nın CEO'su Elon Musk, 2017'deki Dünya Hükümetler Zirvesi'nde yaptığı konuşmada, önümüzdeki yıllarda otomasyon teknolojilerinin sebep olacağı işsizliğe karşı bir önlem olarak temel gelir önerisini desteklediğini beyan etti.¹⁹ Yine aynı yıl, dünyanın en önemli sosyal medya platformlarından Facebook'un kurucusu Marc Zuckerberg temel gelir önerisine desteğini açıkladı.²⁰ Facebook'un diğer kurucu ortağı Chris Hughes 2018 yılında yayınladığı çok-satan kitapta "Amerikan rüyası"nı yeniden canlandırmak için temel gelir modelini önerdi.²¹ Hughes'e göre, Amerika'da yıllık geliri 50.000 dolardan az olan tüm çalışanlara (yaklaşık 90 milyon Amerikan vatandaşı) aylık 500 dolar seviyesinde temel gelir verilmelidir; bunun toplam maliyeti 290 milyar dolardır. Bunu fonlanmak için ise yıllık geliri 250 bin doların üstünde olan her Amerikan vatandaşından yüzde 50 oranında vergi alınmalıdır.

Son dönemde temel gelir sadece teknoloji elitleri tarafından değil, kapitalizmin en başat kurumları tarafından da desteklenmektedir. IMF'nin 2017'deki Eşitsizlikle Mücadele Raporu'nun ve Dünya Bankası'nın 2019 Kalkınma Raporu'nun hatırı sayılır bir kısmı temel gelir politikasına ayrılmıştır.²² IMF ve Dünya Bankası, teknolojinin hızlı gelişimi karşısında (popüler ifadesi ile endüstri 4.0) yakın gelecekte işsizliğin küresel düzeyde artacağını, bu riske karşı yeni sosyal güvenlik önlemleri alınması gerektiğini, temel geliri modelinin de bu önlemlerin başında geldiğini öne sürmektedir. IMF ve Dünya Bankası'na göre, temel gelir sadece teknoloji-temelli işsizliği önlemek amacıyla değil, aynı zamanda nitelikli beşerî sermaye ("human capital") geliştirmek için de gereklidir.

olma özgürlüğünün sağlanması" ve insan sermayesinin geliştirilmesi adına temel geliri savunmaktadır. *UN Report*, 2017, s. 10.

¹⁹ Chris Weller, "Elon Musk doubles down on universal basic income: 'It's going to be necessary,'" *Business Insider*, 13 Şubat 2017, <https://www.businessinsider.com/elon-musk-universal-basic-income-2017-2> [Erişim 12.09.2022]

²⁰ Patrick Gillespie, "Mark Zuckerberg supports universal basic income. What is it?" *CNN Money*, 26 Mayıs 2017, online erişim, <https://money.cnn.com/2017/05/26/news/economy/mark-zuckerberg-universal-basic-income/index.html> [Erişim 12.09.2022]

Ben Steverman, "Facebook co-founder Chris Hughes wants universal basic income," *Bloomberg*, 4 Nisan 2018, online erişim, <https://www.bloomberg.com/news/features/2018-05-04/facebook-co-founder-chris-hughes-wants-universal-basic-income> [Erişim 12.09.2022]

²¹ Chris Hughes, *Fair Shot: Rethinking Inequality and How We Earn*, New York: Macmillan, 2018.

²² World Bank, *The Changing Nature of Work- World Development Report*, 2019; IMF, *Fiscal Monitor: Tackling Inequality*, Ekim 2017.

Dünya Bankası son senelerde sosyal güvenlikle “ilerlemeci evrensellik” (“progressive universalism”) ilkesini uygulamayı tavsiye etmektedir; bu bağlamda, kimi Dünya Bankası teknokratlarının mevcut refah uygulamalarının hepsini tek kalemde temel gelir başlığı altında birleştirmeyi hedeflediklerini belirtmek gerekir.²³ Yine de Dünya Bankası’nın temel gelir konusunda yekpare bir görüşü olduğunu iddia etmek abartılı olacaktır.

Ana-akım iktisatçıların temel gelire dair tartışmasında “üç anlatı” öne çıkmaktadır.²⁴ İlk anlatı, emek piyasasındaki risklerden dolayı temel gelirin desteklenmesi gerektiğini öne sürer. Buna göre, otomasyon ve robotlaşma temelli işsizlik problemi, güvencesiz kesimin (“precariat”) artışı ve standart istihdam ilişkilerinin erozyonu temel geliri gerekli kılmaktadır. İkinci anlatıya göre, temel gelir kamu kaynaklarının etkin olmayan (“inefficient”) kullanımını engellemek adına desteklenmelidir. Bu anlatıda, temel gelir daha az bürokrasi gerektirdiği ve piyasa ilişkilerine daha az zarar verdiği için destek görmektedir. Üçüncü anlatıya göre, gelişmiş ülkelerde sosyal güvenlik sistemi problemlerini aşmak için temel gelir desteklenmelidir. Bu açıdan, dışlama sorunu (yani, en yoksul kesime ulaşamamak), sosyal yardım programlarının çok parçalı yapısı, orta sınıfın düşüşü (yani, çoğunluğun kırılgan hale gelmesi ve yoksulluk riski yaşaması) temel geliri gerekli kılmaktadır.

Politika yapıcılar açısından, temel gelirin en büyük avantajı evrensel olması ve dışlama sorununu potansiyel olarak aşmasıdır. İdeal haliyle, temel gelir diğer sosyal yardım uygulamalarından farklı olarak evrensel ve kapsayıcı biçimde tanımlanır. Bu açıdan, temel gelirin amacı tüm vatandaşların asgari geçiminin sağlanması olarak tanımlanmaktadır, fakat bahsedilen asgari geçim düzeyinin belirlenmesi “ekonomik değil, siyasi bir karardır.”²⁵ Keyder ve Buğra’ya göre, temel gelirin ayırt edici özelliği “bir toplumda yaşayan bütün insanlara çalışma hayatındaki bugünkü veya geçmişteki yerlerinden bağımsız olarak, sadece toplumun bir ferdi oldukları için, koşulsuz olarak”

²³ Ugo Gentilini & Jamele Rigolini, *The idea of universal basic income*, 2018, <https://pubdocs.worldbank.org/en/103921528839429277/SSN-Day8-1pm-Ugo-UBI.pdf> [Erişim 12.09.2022]

²⁴ A.g.e.

²⁵ Thomas Straubhaar, “On the economics of a universal basic income,” *Intereconomics* 52 (2) 2017, s. 74

sunulmasıdır.²⁶ Aşağıdaki şekilde, temel gelirin hedefleme, koşulluluk ve biçimsellik özellikleri gösterilmiştir.

Şekil 1. Temel Gelir: Hedefleme, Koşulluluk, Biçim²⁷

Her ne kadar evrensel olduğu iddia edilse de “temel gelirin kapsamı nedir?” sorusunun cevabı netleşmiş değildir. Temel gelir, bazen tüm yetişkin nüfus kapsayacak şekilde tanımlanırken, diğer durumlarda yalnızca spesifik gruplar –en yoksullar, işsizler, gençler ya da yaşlılar vb. gibi– hedeflenmektedir. Bu açıdan temel gelirin amaç, kapsam ve tasarımının tartışmalı olduğunu belirtmek gerekir. Amaç, kapsam ve tasarıma dair ikilemler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. Temel Gelirin Amacı, Kapsamı, Dizaynı²⁸

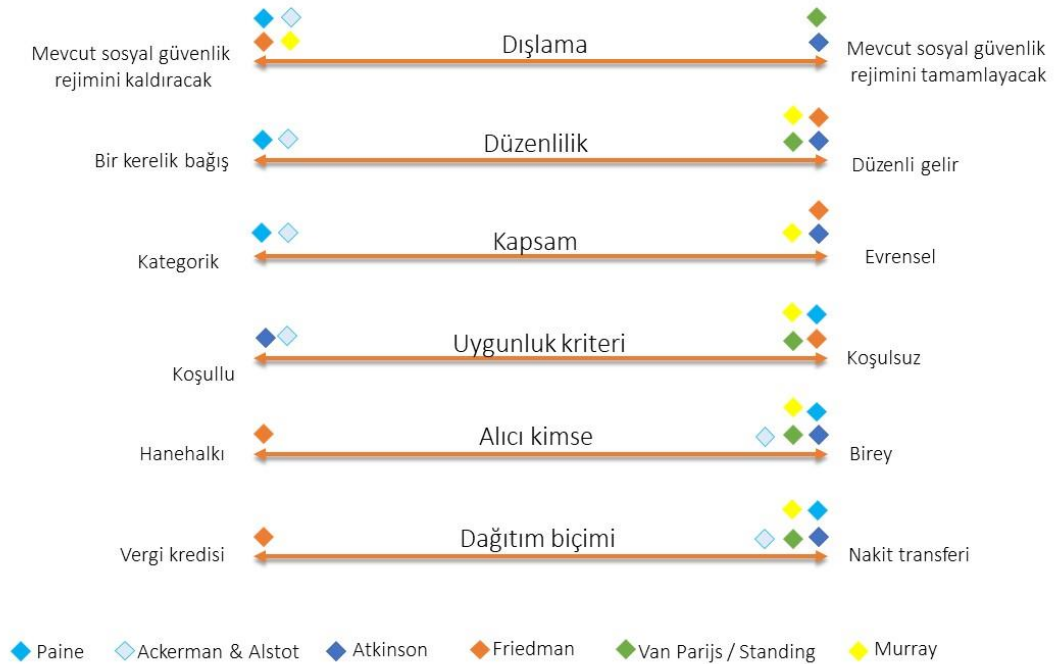
Amaç	Temel gelir, yoksulluğu mu yok edecek, temel ihtiyaçları mı karşılayacak, herkese yaşanabilir bir gelir mi sağlayacak? (İdeal olarak refah müşterilerinin beklentisi, en azından yiyecek, giyecek ve barınma gibi temel gereksinimlerin karşılanmasıdır.)
Kapsam	Temel gelir, mevcut refah devletine ikame mi yoksa ilave mi olacak? Temel gelir ilave olursa, büyük bir maliyet ortaya çıkar; öte yandan, temel gelir ikame olursa, başka refah uygulamaları ve kamu hizmetlerine zarar verir.
Dizayn	Temel gelir, yaş grubu ya da bölgeye göre mi gelir belirlenecek? Ya da “demogrant” usulü herkese aynı miktarda tek tip şekilde mi ödenecek?

²⁶ Ayşe Buğra & Çağlar Keyder, *Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru*, İstanbul: İletişim, 2012, s. 8.

²⁷ Gentilini & Rigolini, *The idea of universal basic income*, 2018, çalışmasından ilhamla oluşturulmuştur.

²⁸ Gentilini & Rigolini, *The idea of universal basic income*, 2018.

Temel gelir önerilerinin bir dizi gerilimi barındırdığının altını çizmek gerekir. Bu gerilimlerden ilki, temel gelirin diğer sosyal güvenlik programlarına ikame mi yoksa tamamlayıcı mı uygulanacağı konusundadır. İkinci gerilim, temel gelirin bireysel mi yoksa hane halkı düzeyinde mi uygulanacağı konusundadır. Üçüncü ve ekonomik açıdan en önemli gerilim ise, temel gelirin hangi finansal kaynaklarla ve nasıl bir vergi düzenlemesi ile uygulanacağı meselesidir. Neredeyse tüm temel gelir modellerinin ortak noktası evrensellik ve koşulsuzluk olsa da önerilerin yukarıdaki sorulara verdikleri cevaplar farklılık gösterir. Aşağıdaki grafikte temel gelire benzeyen belli başlı modeller ayırt edici özelliklerine göre gösterilmiştir. Bunlar, Thomas Paine’in “temel bağışı – arazi kirası” (“basic endowment – ground rent”), Bruce Ackerman ve Anne Alstot’un “paydaş bağışı” (“stakeholder grant”), Milton Friedman’ın “negatif gelir vergisi” (“negative income tax”), A.B. Atkinson’un “katılım geliri” (“participation income”), Van Parijs’in “kapsayıcı temel gelir” önerisi, Standing’in “kademeli temel gelir” önerisi, Murray’ın “temel gelir garantisi”dir.

Şekil 2. Temel gelire dair düşünürlerin/ekonomistlerin görüşleri ve konumları

Bu çalışma, bazılarının öne sürdüğü biçimde, temel geliri insanların yaşamlarını onurluca sürdürmesine imkân verecek gelir güvencesi olarak formüle etmek gerektiğini öne sürmektedir. Bu önermenin altında yatan mantık, genelde emekçilerin aleyhine paylaşılan kapitalist ekonomik büyümenin meyvelerinin bugün vatandaşlık bazında paylaşılması gerektiğini ima eder. Bu çizgiyi takip eden çalışmamızın bir diğer iddiası, temel gelirin “bağış” mantığının ötesinde, toplumsal adalet ve hakkaniyet ilkelerini dikkate alarak, ulusal gelirin meşru payı tasarlanması gerektiğidir. Her ne kadar temel gelir tartışmalarında koşulsuzluk aksiyomu çokça vurgulansa da elinizdeki tez temel gelirin tek bir somut kriteri olması gerektiğini öne sürmektedir; bu da mekânsal aidiyeti temel alan vatandaşlık bağıdır.²⁹ Bazıları doğumdan itibaren temel gelir sağlanması gerektiğini söylese de realist perspektiften temel gelirin yalnızca yetişkin nüfusu kapsamaması gerektiği söylenebilir. Bunun yanı sıra, pek çok yorumcu temel gelir tartışmalarında miktar belirtmekten bilhassa kaçınmaktadır, oysa idealistlere göre temel gelir vatandaşların en temel maddi gereksinimlerinin tümünü karşılayacak miktarda sunulmalıdır. Diğer bir deyişle, ideal temel gelir insanları yoksulluk tuzağından çıkarabilmeli ve onurluca yaşamlarına imkân tanımalıdır.³⁰ Burada önemli olan niteliksel bir iyileşme değil, niceliksel bir sıçrama imkânıdır. Standing’e göre temel gelirin bir yandan insanların maddi yaşamlarına fark yaratacak kadar çok olması, öte yandan sürdürülebilir olması için en azından başlangıçta mütevazı miktarda sunulması gerekir.³¹ Van Parijs ve Vanderborght, Dünya Bankası’nın mutlak yoksulluk sınırını ve Avrupa Birliği’nin yoksulluk riski kriterini baz alarak, temel gelir miktarının herhangi bir ülke için kişi başı gelirin dörtte biri düzeyinde olması gerektiğini öne sürerler.³² Yine de temel gelir önerileri zaman ve mekân değişkenlerinden bağımsız değerlendirilemez; örneğin, bazı bölgelerde ve şehirlerde yaşam masrafının ya da kiraların diğerlerinden daha yüksek olduğunu göz önüne almak gerekir. Yine temel gelir zamana bağlı olarak artıp azalabilir, nitekim gençlerin ve yaşlıların ihtiyaçları birbirinden farklılık gösterir. Temel gelir

²⁹ Buğra & Keyder, *Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru*, 2012.

³⁰ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s.1.

³¹ Guy Standing, *Basic Income: A Guide for Open-Minded*, Yale University Press, 2017, Chapter 1, s. 15.

³² 2015 yılı verilerine bakarak, temel gelir miktarını Amerika’da 1163 \$, İsviçre’de 1670 \$, İngiltere’de 910 \$, Brezilya’da 180 \$, Hindistan’da 130 \$, Kongo’da 16 \$ olarak belirlemişlerdir. Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s.1.

miktarının sabit olması zorunlu değildir, fiyat endekslerine ya da kişi başı milli gelire oranla belirlenebilir.

İktisat tarihi açısından bakıldığında, temel gelir fikrinin oldukça geriye gittiğini söylemek mümkündür; bu fikrin kökenlerini İslam coğrafyasında 7.yüzyılda zekât uygulamasına ya da Batı coğrafyasında 18.yüzyılda kamu yardımları uygulamasına dek uzatabiliriz. Ancak 21.yüzyılda artan gelir ve servet eşitsizliği, otomasyon ve yapay zekâ alanlarındaki gelişmeler, yer kürenin ekolojik sınırlara ulaşıldığına dair oluşan kamusal farkındalık gibi farklı sebeplerle, temel gelirin son yıllarda daha önce eşi benzeri görülmemiş bir ilgiye mazhar olduğu söylenebilir. Bilhassa son zamanlarda küresel iklim krizi yüzünden ekolojik kısıtlar ön plana çıkmış, her derde çare olarak sunulan ekonomik büyüme paradigması sorgulanır hale gelmiştir; ekonomik “küçülme” (“degrowth”)³³ başta olmak geçecek yeni iktisadi doktrinler aranmaktadır. Bu gelişmelere paralel olarak, temel gelirin, işsizlik sorununu, “lüzumsuz işleri”³⁴ ve çılgın büyümeyi hedef aldığı ölçüde “özgürlükçü kurumsal çerçeve” sunduğunu söylemek mümkündür.³⁵ Nitekim temel gelir, sadece en acil sorunları çözmekle kalmaz, aynı zamanda kaynakların adil dağıtılması ve gerçek ekonomik özgürlüğün tesis edilebilmesi için imkân sağlar. Temel gelir hem reel sosyalizme hem de neoliberal kapitalizme karşı “gerçekçi bir ütopya” sunar.³⁶ Van Parijs ve Vanderborght’a göre, temel gelirin yerleşik sosyal güvenlik sistemleri ve kamu yardımları ile kıyaslandığında radikal bir potansiyel taşıdığını söylemek mümkündür; buna göre, temel gelir insanın özgürleşmesi yolunda bir “kaldıraç”tır.³⁷

Gelişmiş kapitalist ülkelerdeki temel gelir tartışmalarında pragmatik amaçların öne çıktığını söylemek mümkündür. Bu ülkelerde meydana gelen robotlaşma ve otomasyon teknolojilerindeki gelişmeler, sadece işçileri değil aynı zamanda sermayedarları ve işverenleri endişeye sevk etmektedir.³⁸ Silikon Vadisi örneğinde

³³ Giorgos Kallis, Christian Kerschner & Joan Martinez-Alier. "The economics of degrowth." *Ecological economics* 84 (2012), s. 172-180.

³⁴ David Graeber, *Bullshit Jobs: A Theory*, New York: Simon & Schuster, 2018.

³⁵ Van Parijs, & Vanderborght. *Basic Income*, 2017, s. 1.

³⁶ a.g.e., s. 3.

³⁷ a.g.e., s. 4.

³⁸ Amerikalı eski istihbarat çalışanı Edward Snowden, *The Nation* dergisine verdiği mülakatta bu endişeyi şu şekilde dillendirir: “Bir teknoloji uzmanı olarak eğilimleri görüyorum ve otomasyonun kaçınılmaz olarak daha az iş anlamına geleceğini görüyorum. Hiçbir işi olmayan veya anlamlı bir işi olmayan

görüldüğü üzere, gelecekte algoritmaları tasarlayanlar ve kontrol edenler arasından yeni zengin sınıfların çıkacağını söylemek mümkündür.³⁹ Öte yandan, gelişmiş ülkelerdeki emek piyasalarında, “yüksek” ve “düşük” yetenekli emekçiler arasında polarizasyon meydana gelmesi ve buna mukabil gelir düzeyleri arasında yeni uçurumlar ortaya çıkması muhtemeldir.⁴⁰ Van Parijs ve Vanderborght’a göre günümüzde emekçilerin çoğunun düşük ücretli güvencesiz işlerde çalıştığı düşünülürse, gelecekte robotlaşma yüzünden emekçileri kötü senaryoların beklediği söylenebilir; bu bağlamda, temel gelir robotlaşma temelli işsizliğe karşı etkili bir araç olarak öne çıkar.⁴¹

1.1.Temel Gelirin Problemlerine Karşı Geliştirilen Cevaplar

Temel gelir tartışmalarında dillendirilen en önemli problem finansman ya da maliyet meselesidir. Temel gelir önerisine eleştirel yaklaşımlar, herhangi bir temel gelir programının finansal açıdan kamuya büyük bir yük bindireceğini öne sürmektedir; buna göre, doğal kaynakları bulunmayan ülkeler için yeni vergiler koymadan temel gelir uygulamasını başlatmak ve sürdürmek imkansızdır. Temel gelir kamusal kaynaklar, doğal kaynaklardan elde edilen gelirler veya başka ülkelerden yapılan transferler ile dışarıdan finanse ediliyorsa, tüm toplumsal kesimleri aynı şekilde etkileyecektir. Öte yandan, temel gelir vatandaşların gelir, servet ya da tüketimlerinin vergilendirilmesi yoluyla içeriden finanse ediliyorsa, yüksek gelirli kesimler maliyetin büyük kısmını yükleneyecektir.⁴² Temel geliri sürdürülebilir şekilde finanse etmek için çeşitli vergilendirme türleri (vasiyetler, bağışlar, emek geliri, sermaye geliri, finansal işlemler, tüketim, karbon emisyonları, katma değer gibi) kullanılabilir ve buna mukabil bir vergi profili (doğrusal,

insanlara temel gelir sağlamanın bir yolunu bulamazsak, insanları öldürebilecek toplumsal huzursuzluklar yaşayacağız.” Katherina vanden Heuvel & Stephen F. Cohen, “Edward Snowden: A Nation Interview,” *The Nation*, 28 Ekim 2014, <https://www.thenation.com/article/archive/snowden-exile-exclusive-interview/> [Erişim 12.09.2022]

³⁹ Daisuke Wakabayashi & Mike Isaac, “The New Get-Rich-Faster Job in Silicon Valley: Crypto Start-Ups,” *The New York Times*, 22 Aralık 2021, <https://www.nytimes.com/2021/12/20/technology/silicon-valley-cryptocurrency-start-ups.html> [Erişim 12.09.2022]

⁴⁰ World Bank, *The Changing Nature of Work- World Development Report*, 2019.

⁴¹ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 6. Elbette, robotlaşma ve otomasyon konusunda iyimser yorumların da olduğunun altını çizmek gerekir. İyimser yorumcular, emek tasarrufu yapan yeni teknolojik gelişmeler sonucunda daha yüksek verimlilik ve ekonomik büyüme gerçekleşeceğini ve yeni istihdam olanakları açılacağını ön görmektedir.

⁴² a.g.e.

artan oranlı vergi, azalan oranlı ya da bunların bir kombinasyonu) seçilebilir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta yeniden dağıtım öncesi ve sonrası denge durumudur. Bu bir mikroekonomik optimizasyon problemi olarak değerlendirilmelidir; gelir kısıtına, toplumsal fayda fonksiyonuna ve alternatif maliyete bağlı olarak hesaplanabilir.⁴³ Bu tür bir toplumsal refah probleminde optimum refah seviyesini tespit etmek hiç kolay değildir.

Yine de temel gelirin maliyetini minimize etmek matematiksel olarak mümkündür. Temel gelirin net maliyetini, marjinal vergi oranı üzerinden değerlendirmek gerekir. Temel geliri diğer gelirlerin vergilendirilmesi üzerinden sağlamayı öneren bir model, çalışma ya da boş zaman tercihleri arasında bir optimal denge ve fayda maksimizasyonu problemine dönüşür. Çalışmak ve boş zaman geçirmek arasında fırsat maliyeti söz konusudur. Böyle bir modelde, bireylerin emek piyasasına katılım kararı, faydası azalan oranda artan gelir ve boş zaman değişkenlerini hesaba katarak, marjinal vergi oranı kısıtında, faydanın maksimize edilmesini gerektirir. Böyle bir fayda fonksiyonu, hem gelir etkisini (toplam gelir ne kadar yüksekse, çalışma eğilimi o kadar düşüktür) hem de ikame etkisini (marjinal gelir ne kadar yüksekse, çalışma eğilimi o kadar yüksektir) açıklayabilir. Bu modelin ampirik olarak sınanması gerekir; burada korelasyon, bireylerin temel gelir hususundaki rasyonel tercihlerini gösterecektir. Böyle bir modelde, temel gelirin istihdam üzerindeki etkisini anlamak için en kritik değişken emek arzının vergi esnekliğidir.⁴⁴ Yani, gelir üzerindeki marjinal vergide yüzde 1’lik bir değişim insanların çalışma saatlerini ne kadar artırmakta ya da azaltmaktadır, buna odaklanmak gerekir. Fakat böyle bir modeli test etmek için elimizde herhangi bir veri seti yoktur – ki elimizde veri seti olsa bile bu tür bir modellemeden elde edilecek tahminlerin kurumsal patikalar tarafından sınırlandırılacağını hatırlatmak gerekir. Toplumda hâkim olan normlar, kurallar, yasalar ya da tarihsel izlekler bu tür modellemelerin sonuçlarını genel geçer şekilde yorumlamayı engellemektedir.

Bazı yorumcular, adil bir vergilendirme sistemi üzerinden temel gelirin bütçeye etkisinin nötr olacağını iddia etmektedir.⁴⁵ Bu açıdan temel gelir, yüksek gelirin

⁴³ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 109.

⁴⁴ a.g.e.

⁴⁵ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 19-20.

vergilendirilmesi yoluyla gerçekleşirse toplumun varsıl kesiminden yoksul kesimine doğru bir kaynak transfer gerçekleşmiş olur. Statik bir denge halinin ötesinde, temel gelirin bireylerin ekonomik davranışlarını değiştireceğini ve toplumsal kesimleri daha devingen hale getireceğini söylemek mümkündür. Nitekim Keynesyen harcama çarpanı üzerinden, temel gelirin halkın satın alma gücünü artırarak ekonomiyi canlandıracağını iddia etmek mümkündür. Bunun yanında, ellerindeki işsizlik maaşını ya da sosyal yardımları kaybetmemek adına işsizlik tuzağına hapsolmuş kişilerin çalışmak için daha fazla teşvike sahip olacağını söylemek de mümkündür. Buna ek olarak, temel gelirle işverenlerin işsizleri işe almak için daha fazla teşvike sahip olacağı da söylenebilir.⁴⁶

Yine de temel gelir finansmanın kendini döndürüp döndüremeyeceği esaslı bir soru olarak karşımızda durmaya devam eder. Toplumcu perspektif ile temel gelirin finansmanı için, tüm gelirleri vergilendirmek yerine, sermaye gelirlerini vergilendirmek gerektiği söylenebilir. Sermaye gelirlerine uygulanacak artan oranlı vergilendirme ile temel geliri sürdürülebilir şekilde fonlamak olasıdır. Bunun yanı sıra, temel geliri fonlamak için daha radikal yollar da denenebilir; kademeli servet vergisi, kurumlar vergisi (“corporate taxation”) ve veraset vergisinin birleşimleri uygulanabilir. Ya da Tobin vergisine benzer şekilde finansal işlemler (bilhassa vergi cennetlerine kaçan finansal varlıklar) ya da lüks tüketim (mücevherat gibi) vergilendirilebilir. Fakat bu kararlar politik tercihlere bağlıdır. Tam da bu sebeple, temel gelirin siyasal bir proje olduğu ileri sürülebilir. Temel gelirin emek harici yollarla vergilendirilmesinin, toplumsal artığın adil paylaşımı gerekçesiyle, piyasacı sosyalizm ya da planlamacılık modellerine yakın olduğu bilinmektedir.

Temel gelir pek çok yönden eleştirilmektedir. En başta, kapitalist sistemde yatırımları caydıracağı ya da girişimciliği engelleyeceği gerekçesiyle eleştirilmektedir. Bunun yanı sıra, eleştirel yaklaşımlar, temel gelir ile artan harcamaların –yani *toplam talebin*– olumsuz sonuçlar doğuracağına dikkat çeker. Buna göre, temel gelir halkın alım gücünü artırarak enflasyona sebep olabilir. Özellikle belli ürünlerin ve hizmetlerin arzının kısa vadede inelastik olması fiyatların yukarıya hareket edeceğini işaret eder. Fakat temel

⁴⁶ a.g.e., s. 20.

gelir dışarıdan kaynak aktartılarak ya da para basarak değil de kaynak transferi yoluyla, yani vergilendirme ve yeniden dağıtım üzerinden sağlanacak olursa enflasyon artışı beklendiği kadar yüksek olmayabilir.⁴⁷ Bir de temel gelir sonucunda ortaya çıkması muhtemel enflasyon artışının gelişmiş refah devletleri için daha az geçerli olduğunu söylemek gerekir, zira temel gelir mevcut olan en düşük sosyal yardımların ve sosyal güvence ödemelerinin yerini alacaktır.

Tablo 2. Evrensel Temel Gelirin Olası Davranışsal Etkileri⁴⁸

Olumlu Davranışsal Etkiler	Olumsuz Davranışsal Etkiler
Parasal eşiği hızlıca yukarı çekerek gelir yoksulluğunu ortadan kaldırabilir.	Temel gelirin kolektif eylemi yok etmesi durumunda, toplumsal sözleşme kırılan nüfusun aleyhine bozulabilir.
Hane halkı yerine bireysel düzeyde uygulanması durumunda bireyleri güçlendirir. Temel gelirden çalışma koşulu yoktur ve sömürsüz bir sözleşme söz konusudur.	Eğer toplam talep artarsa, arzın kısa vadede artmaması sonucunda, küresel enflasyon yükselebilir.
İstihdam piyasasına katılım artırabilir. Ücretsiz işleri telafi eder. Çalışanları risklere karşı korur. İnsanları risk almaya ve girişimciliğe teşvik eder.	Gelişmekte olan ülkelerde kayıtdışı istihdamı artırabilir. Resmi asgari gelir zaman içerisinde düşebilir; işverenler tarafından uygulanmayabilir.

Bunun ötesinde, temel gelirin evrensel karakterini eleştirenler hem zengin hem yoksul vatandaşlara aynı biçimde ödeme yapılması halinde kaynak israfı olacağını öne sürer; nitekim yüksek gelirli bireylere kaynak transferi ne adil ne de etkindir, aksine bu kaynak ile daha çok hane yoksulluk tuzağından kurtarılabilir. Aynı zamanda, temel gelirin çalışma şartından bağımsız olması çokça eleştirilmektedir, bu sorun mikroekonomik açıdan bedavacılık sorunu (“freerider problem”) olarak tanımlanır. İktisat teorisi açısından bakıldığında bedavacı, “üretim maliyetine katkıda bulunmadan fayda sağlayan kişidir.”⁴⁹ Bedavacılık, kamu mallarının verimli üretimini imkânsız kılmaktadır, zira bedavacılar bu malların ödenmesi için gerekli teşvikleri yok saymaktadır. Bedavacılık sorunu dahilinde, bir malın arzı yeterliyse, bedavacı bu mala ödeme yapmadan sahip olabilir ya da bu maldan yararlanabilir. Bu açıdan bakıldığında, herhangi bir iş yapmadan temel gelir almak bedavacılık sorunu oluşturur. Bedavacılık temel gelir bağlamında çalışabilecek durumda

⁴⁷ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 134.

⁴⁸ Gentilini & Rigolini, *The idea of universal basic income*, 2018

⁴⁹ Russell Hardin & Garrett Cullity, "The Free Rider Problem", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2020 Edition), Edward N. Zalta (ed.), <https://plato.stanford.edu/archives/win2020/entries/free-rider/> [Erişim 12.09.2022]

olup çalışmayan ve başkasının emeği üzerinden geçinenlerin durumunu işaret eder. Diğer yandan, benzer eleştiriler temel gelirin toplumsal karşılıklılık normunu ve ulusal gelirin insanların üretken katkılarına göre dağıtılmasını şart koşan adalet anlayışını ihlal ettiğini öne sürer. Toplumun işleyebilmesi için her bireyin karşılıklı görevleri mevcuttur; toplumsal dayanışma bireylerin birbirine karşı yükümlülüklerine icra etmesine bağlıdır ki bu kapitalist sistemde emek üzerinden tanımlanır.

Ancak temel gelir bağlamında bedavacılık argümanının ardında yatan çifte standarda işaret etmek gerekir. Bedavacılık argümanını öne sürenler, boş vakte sahip olmanın sadece zenginlerin değil aynı zamanda yoksulların hakkı olduğunu gözden kaçırmaktadır. Toplumsal dayanışma çalışma prensibi üzerinden kuruluyorsa, neden genel olarak zenginlerin toplumun diğer kesimlerinden daha az çalıştığı ya da hiç çalışmadığı cevaplanması gereken bir sorudur. Temel gelir, (günümüzde çoğu çalışan yoksul kategorisine giren) emekçi kesime dinlenme fırsatı tanıyarak bahsi geçen çifte standardı aşmanın makul yollarından biri olarak savunulmaktadır.⁵⁰ Bir de günümüz neslinin önceki nesillerin mirası ve emeği ile bugünkü refaha seviyesine ulaşmasında bir bedavacılık sorunu görülmediğinin altının çizilmesi gerekir. İleri kapitalist ülkelerde yüzlerce yıldır devam eden teknolojik ilerleme ve sermaye birikimi sonucunda, herkese yiyecek, giyecek ve barınma sağlayacak bir maddi refah düzeyine ulaşıldığını söylemek mümkündür. Ulusal gelirin daha adil bölüşümüne paralel olarak, çalışma saatlerinin kısaltılması ve temel gelir sağlanması önerilebilir. Çeşitli temel gelir deneylerinin sonuçları, boş zamanın bir aylıklık biçimine dönüşmediğini aksine bireylerin kalan vakitlerinde eğitim, bakım ve sivil topluma katılım gibi üretken faaliyetlere yöneldiğine işaret etmektedir.

Temel geliri eleştirenlerin bir diğer ortak endişesi, temel gelir modelinden emek arzının negatif biçimde etkileneceğidir. Yani temel gelir ile işgücüne katılım azalacaktır. Kapitalist ekonomide emekçiler düşük düzeyde bir asgari ücret elde etmek için bile kötü koşullarda çalışmayı kabul etmek zorunda kalır. Bir emekçinin düşük ücretli ve ağır koşulları olan kötü bir işi kabul etmemesi durumunda yerine geçecek “yedek emekçi

⁵⁰ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 112.

ordusu” mevcuttur.⁵¹ Bu durum, emekçinin zoraki çalışma rejimine hapsolmasına sebep olabilir. Yükümlülükten muaf olan evrensel temel gelir, az ücret veren ve çekici olmayan işlere emekçilerin “hayır” demesini kolaylaştırır. Emekçilerin kötü işlere “hayır” diyebilmesi ve artan pazarlık gücü sayesinde, işverenler kötü işleri gelecekte ya otomasyon teknolojisi ile yürütmeye çalışacak ya da emekçilere çalışmaları için daha iyi koşullar ve yüksek ücretler sunmak zorunda kalacaktır. Temel gelir, emek piyasasında koşulların ve ücretlerin iyileşmesini beraberinde getirebilir.⁵² Temel geliri savunanların pek çoğu tembellik argümanına şiddetle karşı çıkmaktadır. Örneğin, Keynesyen kurumsal iktisat ekolünün önemli isimlerinden J.K. Galbraith (1966) “herkese asgari gelir” teklifini şu şekilde savunur:

Yoksulluğun çözülmesinde hızlı ve etkili bir çözüm olarak herkese asgari gelir sunmayı ele almamız gerekir. Bu öneriye karşı bir sürü argüman geliştirilebilir, fakat bunların çoğu –hatta en mantıklı olanları bile– çözüm hakkında düşünmemenin mazeretleridir. [Çalışma] iştiağı yok olacak denilmektedir... İhtiyacı olana gelir verebiliriz ve eğer alıcı kişi en kötü işe bile girse bu geliri geri alabiliriz. Böylece, refah müşterisinin marjinal gelirini yüzde 100 ve daha fazla oranda vergilendirebiliriz. [Bunun yanı sıra] asgari gelir insanları emek piyasasında uzaklaştıracaktır deniliyor. Fakat biz zaten kimsenin yetersiz bir gelir düzeyinde çalışmasını istemiyoruz.⁵³

Temel gelir savunucularına göre, çalışmak sadece para kazanmak saiki ile yapılan bir eylem değildir. Amerikalı sosyalist iktisatçı George D. H. Cole’a göre bireylerin üretkenliği ve çalışması, onlara sunulan ödüllerin mutlak büyüklüğüne bağlı değildir, aksine bireyler arasındaki hiyerarşik yapılanmaya bağlıdır. “Bir topluluk sosyal eşitlik koşullarına ne kadar yakınsa, gelir farklılıkları o kadar küçüktür ki bu durum çalışmak için güçlü teşvikler sağlamada yeterli olacaktır.”⁵⁴

Cambridge ekolü iktisatçısı Arthur C. Pigou’ya göre, maksimum refah düzeyinde bir toplumda, koşullu asgari geliri güvencesi temin edilmelidir. 1920’de yazdığı *Refah*

⁵¹ Karl Marx, “Progressive Production of a Relative Surplus Population or Industrial Reserve Army,” Chapter 25, *Capital Vol 1*, 1867, <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1867-c1/ch25.htm#S3> [Erişim 12.09.2022]

⁵² Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 22.

⁵³ Aktaran Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 88.

⁵⁴ George D. H. Cole, *The Next Ten Years in British Social and Economic Policy*. London: Macmillan, 1929, s. 147.

Ekonomisi kitabının son bölümünü asgari gelir transferine ayıran Pigou, “yoksulların gelirlerinin kazançlar yoluyla elde ettikleri kısımda meydana gelebilecek herhangi bir azalmayı telafi edecek şekilde yıldan yıla değişen bir transfer sistemini” savunur.⁵⁵ Bu kaynak transferi sistemi basitçe hükümetlerin asgari reel gelir standardı belirlemesini ve hiçbir koşulda vatandaşın bu asgari gelirin altına düşmemesini sağlamasına bağlıdır. Yoksullara yönelik kaynak transferleri ile elbette kişi başı hasıla azaltacaktır, fakat öte yandan uzun vadede yoksulların reel geliri artacaktır. Üretim düştüğü zaman kapitalistler başka yerde yaşayabilir ve gelir elde edebilir, ama yoksullar için aynısı geçerli değildir. Pigou’ya göre, “ekonomik refah en iyi şekilde, [milli gelirdeki] azalmanın yol açtığı dolaylı dezavantajın yoksullara aktarılan marjinal sterlin transferinden kaynaklanan doğrudan avantajla dengelediği bir düzeye yükseltilmiş asgari standartla sağlanır.” Pigou’nun modelinin altında yatan mantık şudur: Gelir düzeyi arttıkça marjinal fayda azalır – yani, bir kişinin geliri ne kadar yüksekse, bireysel refahı gelirin bir birim artması veya azalmasından o kadar az etkilenir. Dolayısıyla, toplam refah maksimizasyon problemi yüksek gelirli vergilendirmeyi ve bu kaynağı düşük gelirli aktarmayı haklı çıkarır. Fakat Pigou’nun asgari gelir önerisinin temel gelirden farklı olduğunun altını çizmek gerekir. Pigou’ya göre asgari gelir evrensel olursa emek arzında ciddi bir kriz meydana gelebilir ve peşi sıra milli hasıla düşebilir. Emek piyasasındaki caydırıcı etkiyi baz alan Pigou’nun “faydacı optimal vergi teorisi”nin ancak alt sınıflara koşullu bir asgari gelir önerdiği söylenebilir.

Keynesyenci perspektiften, temel gelirin çok daha esaslı bir savunusunu yapmak mümkündür: Temel gelir, ekonomik durgunluk ve daralma dönemlerinde efektif talebi canlandırarak harcamaları artırır, böylece üretimdeki daralma sonucunda ortaya çıkacak işsizlik sorununu bir parça azaltılabilir. Öte yandan, aynı argüman koşullu sosyal yardımlar ya da asgari ücret için de öne sürülebilir. Fakat bu noktada temel gelirin zorunluluktan bağımsız olması ve özgürlük sunması hatırlanmalıdır; ekonomik durağanlık durumunda ya da daralma durumunda temel gelir nesiller arası adaletin sağlanmasını sağlar. Bunun yanı sıra, temel gelir beşerî sermayenin gelişimini ve dolayısıyla üretkenliği

⁵⁵ Arthur Cecil Pigou, *The Economics of Welfare*, New York: Routledge, 2017, s. 756-768.

artırabilir. Temel gelir, bugünkü üretim ve tüketimin artırılmasından ziyade, gelecek nesiller için yüksek beşerî sermaye ve daha fazla boş zaman sunan bir araçtır. Yani kastedilen, ekonomik büyüme üzerinden refah sağlamaktan ziyade, daralma olsa bile bireyler, gruplar ve nesiller arası adil dağıtım üzerinden refahın sağlanmasıdır. Nitekim bugün Dünya Bankası temel geliri bu nedenle savunmakta ve temel gelirin uzun vadede beşerî sermayeyi artıracığını iddia etmektedir.⁵⁶ Temel gelir, bireylere yeni beceriler edinmek, mevcut becerilerine uygun işler aramak, gönüllü faaliyetlerde bulunmak ya da ihtiyaç halinde çalışmaya kısa mola vermek imkânları sağlar. Üstelik “yeni kapitalizm kültürü”⁵⁷ yarı zamanlı çalışmayı ve piyasa kırılganlıklarına karşı esnek olmayı gerektirdiği için bireyler temel gelir sayesinde daha güvende olacaktır. Eğitim sistemindeki “yaşam boyu öğrenim” kavramı düşünüldüğünde, temel gelirin sağladığı esnek çalışma beşerî sermayenin sürekli gelişimini hızlandırabilir.⁵⁸ Temel gelir, kendi hesabına çalışanları, işçi kooperatiflerini ve sermayedar-işçi ortaklıklarını, iş çevrimlerinin belirsizliğine ve risklere karşı korur. Bu yolla temel gelir toplumun girişimci enerjisini artırabilir.

Meseleye gelecek nesillerin üretkenliği açısından bakılacak olursa, temel gelir mevcut refahı iyileştirmenin yanı sıra, çocuklarının eğitim ve sağlığını da iyileştirecektir. Yerel deneylerden elde edilen ampirik sonuçlar temel gelirin çocukların ve gençlerin gelişimi üzerindeki olumlu etkisini ispatlamaktadır.⁵⁹ Temel gelir sayesinde ebeveynler çalışma saatlerini azaltarak, iş ve aile hayatı arasında bir denge kurabilir; bu sayede çocuklarına (en çok ihtiyaç duydukları çağda) gerekli zamanı ayırabilir. Gençlerin beşerî sermayesini artırmak açısından temel gelirin bir başka olumlu yönü daha bulunmaktadır. Temel gelir, gençlerin istedikleri işkollarında ve işyerlerinde staj yaparak uzmanlaşmasına yardımcı olabilir. Nitelikli şirketler çoğu zaman ya ücretsiz ya da düşük ücretli staj imkânı sunmaktadır; bu şirketlerde çalışarak öğrenme olanaklarından şu anda ancak kendilerini finanse edebilen ayrıcalıklı ailelerin çocukları yararlanabilmektedir. Çıracılık ve stajyerlik

⁵⁶ The World Bank, *The Changing Nature of Work*, 2019.

⁵⁷ Richard Sennett, *Yeni Kapitalizmin Kültürü*, İstanbul: Ayrıntı, 2009.

⁵⁸ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 25.

⁵⁹ Scott Santens, “Evidence indicates that universal basic income improves human health: making a biological case for UBI,” *Futurism*, 19 Mart 2017, <https://futurism.com/evidence-indicates-that-universal-basic-income-improves-human-health> [Erişim 12.09.2022]

uygulamalarının, hükümet ve işçi ve işveren sendikaları arasındaki anlaşmalarla sübvansede edilmediği, beşerî sermaye gelişiminin bireylere bırakıldığı gelişmekte olan ülkelerde, temel gelirin genç istihdamı üzerindeki etkisinin daha güçlü olması beklenir.⁶⁰

Genel olarak, ekonomik etkinlik, sadece kısa vadede istihdam oranının artırılması ya da emek arzının maksimize edilmesi ile ölçülemez. Her şeyden önce, bireyleri istemedikleri işlere maruz bırakmak performanslarını düşürür ve toplamda ekonomik büyümeyi uzun vadede sürdürülemez hale getirir. Bu açıdan, temel gelir sürdürülebilir ekonomik büyüme için uygun bir araçtır.⁶¹ Temel gelir etkili bir refah devletinde bireyi hem özgürleştiren hem de çalışmaya teşvik eden bir araçtır. Temel gelir bir yandan yükümlülükten muaf olması dolayısıyla insan emeğinin metadışlaştırılmasına (“decommodification”), öte yandan evrensel olması dolayısıyla aksi halde emek piyasasından dışlanacak olan insanların emeğinin metalaştırılmasına sebep olur.⁶² Bireyler temel gelir sayesinde sosyal faaliyetlere, gönüllü işlere, yani üretken olduğu halde parayla ölçülemeyen işlere vakit ayırabilecektir. “En önemlisi, temel gelir sınırsız büyüme hedefi ile akıldışı hale gelmiş ekonomiyi insani bir hale getirecektir. Sürekli üretkenlik baskısı altındaki insan stres ile hasta olur. Bu açıdan aklı başında, insanların durup düşünebileceği bir ekonomiye ihtiyacımız var.”⁶³

Temel gelirin en önemli özelliklerinden biri *nakit* olarak sağlanmasıdır. Bu açıdan aynı yardımlarla kıyaslandığında hem daha etkindir hem de ihtiyaç sahiplerine seçim olanağı sunar. Elektronik bankacılık servisleri üzerinden sunulacağı düşünülürse, temel gelir uygulaması aynı yardımlara kıyasla çok daha kolay ve hızlıdır; bunun daha az bürokrasi gerektireceğinin altını çizmek gerekir. Bunun yanı sıra, aynı yardımlarda zaman zaman klientelizm söylentileri devreye girerken, temel gelir ödemelerinin klientelistik ilişkileri azaltacağını söylemek mümkündür. Bilindiği üzere, temel gelir evrensel karaktere sahiptir; işleyişi *ex-ante* niteliktedir, yani herhangi bir şart aranmadan kişilerin gelirine (ya da mal varlıklarına bakılmadan), hem yoksul hem de varısla aynı miktarda verilir. Oysa bugün mevcut sosyal yardımlarının hemen hepsi şarta tabidir ve işleyişi *ex-*

⁶⁰ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 25.

⁶¹ a.g.e., s. 26.

⁶² a.g.e., s. 27.

⁶³ a.g.e., s. 28.

post niteliktedir.⁶⁴ Mevcut durumda, sosyal yardım alabilmek için maddi ihtiyaç halinin ispatlanması gerekir; bir öncül değerlendirme süreci mevcuttur. Ancak bu değerlendirme sürecinin güvenilirliği ve adil uygulanışı tartışmalıdır.

Evrensel (“universal”) programlar ile hedefe yönelik şartlı yardımları (“targeted benefits”) karşılaştıran pek çok çalışma toplumdaki en yoksul kesime ulaşmakta evrensel programların daha etkin olduğunu ortaya koymuştur.⁶⁵ En yoksul kesimdeki bilgi eksikliği, utanma ya da damgalanma korkusu, bu grubun hedefe yönelik şartlı yardımlara başvurmasını engeller. Gentilini ve Rigolini’ye göre evrensel temel gelir, yoksullara yönelik diğer sosyal politikadaki “dışlanma hatasını” azaltabilir.⁶⁶ Dışlanma hatası özellikle sosyal politikaların idaresinden ya da bilgi kısıntından kaynaklanıyorsa, temel gelirin dışlanma hatasını minimuma indireceği söylenebilir. Şartlı yardımlar konusunda geniş kapsamlı bir bilgilendirme kampanyası yapılmaması durumunda –ki kampanyanın yapılması da ciddi düzeyde beşerî ve idari maliyet getirir– bu yardımlar kadük kalmaktadır. Buna karşın temel gelir programı herhangi bir idari yük gerektirmeden tüm yoksulları kapsar, zira temel gelir tüm vatandaşlara otomatik olarak ödenir. Evrensel olması sebebiyle temel gelirin “bilgi maliyeti” çok düşüktür, bu açıdan bakıldığında oldukça efektif olduğu söylenebilir. Özellikle elektronik para transferi yolu ile ödemelerin neredeyse hiçbir idari maliyetin doğurmayacağını altını çizmek gerekir. Temel gelirin evrensel karakteri sayesinde ihtiyaç sahibi olanlar ile olmayanlar arasındaki ayrım ortadan kalkar; tüm vatandaşlara sunulduğu için onur kırıcı ya da damgalayıcı bir yönü bulunmamaktadır. Şartlı yardımlarla kıyaslandığında, insan onurunu korumakta daha etkili bir yöntemdir.

Temel gelir, bireylerin elde ettiği diğer gelirlerden bağımsız olarak sağlandığı için onları yalnızca yoksulluktan kurtarmaz, aynı zamanda onları emek sürecinde dışlanmaktan kurtarır. Şartlı yardımların pek çoğunda, bireyler güvencesiz işlerde çalışarak düşük kazançlar elde ettiğinde bile yardımların ya bir kısmı ya da tamamı

⁶⁴ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 17.

⁶⁵ Gentilini, Ugo, et al., eds. *Exploring Universal Basic Income: a Guide to Navigating Concepts, Evidence, and Practices*. World Bank Publications, 2019.

⁶⁶ Gentilini & Rigolini, *The idea of universal basic income*, 2018

kesilmektedir. Belirsizlikten rasyonel kaçınma davranışı, işsizlik yardımı alanları refah bağımlılığı tuzağına iter. Bu belirsizlik durumu bilhassa en dezavantajlı emekçilerin çalıştığı işler için geçerlidir. Güvencesiz ve kısa sözleşmeli işler, düzensiz gelir, işveren baskısı vb. pek çok faktör en dezavantajlı kesimi kırılgan hale getirmektedir. Bu dezavantajlı kesim, rasyonel hareket edecek olursa, düşük ücretli zorlu işlerde çalışmak yerine sosyal yardım gelirini kaybetmemek adına hiç çalışmamayı tercih edecektir. Bu istenmeyen işlerde çalışanların alacağı ücret, sosyal yardımlardan düşük olması durumunda bu kişiler yoksulluk tuzağına düşmüş olacaktır. Oysa temel gelirle, bireyler riskli ya da belirsiz de olsa çalışmayı kabul edebilir, nitekim temel gelir ödemelerinin kesilmesi söz konusu değildir. Temel gelirin evrensellik ve koşulsuzluk aksiyomları beklenenin aksine çalışma teşvikini artırabilir. Nitekim, düşük ücretli işlerde çalışmaya başlasalar bile kişilerin aldıkları temel gelirden herhangi bir kesinti söz konusu değildir. Kısaca temel gelir yoksulluk tuzağını ortadan kaldırabilir. Bunun yanında, kendi hesabına çalışma, çıraklık ya da stajyerlik durumlarının asgari gelirden ve sosyal güvenceden muaf olduğu durumlarda, temel gelir yoksulluktan çıkış için altlık sağlamaktadır.⁶⁷ Sosyal yardımların oluşturulmasında ihtiyacı olmadığı halde dahil edilme (*içerilme riski*) ve ihtiyacı olduğu halde dahil edilmeme (*dışlanma riski*) dikkat edilmesi gereken kriterlerden biridir.⁶⁸ Temel gelir evrensel karakteri ile büyük bir içerilme riski taşır; şartlı sosyal yardımlar ise ihtiyaç sahibi çok sayıda insanı dışlarken, içerdiklerini de yoksulluk tuzağına düşüren bir güvenlik ağı sağlamaktadır. Şartlı yardımlar kabul edilebilir bir hata payı dahilinde sadece küçük bir grubu dışladığı sürece, iki program arasındaki farkın önemi olmayabilir. Eğer nüfusun önemli bir bölümü şartlı yardımlarda dışlanıyor ya da yoksulluk tuzağına düşme riskiyle karşılaşıyorsa, temel gelir ekonomik olarak daha efektiftir.⁶⁹

1.2. Temel Gelirin Alternatifleri

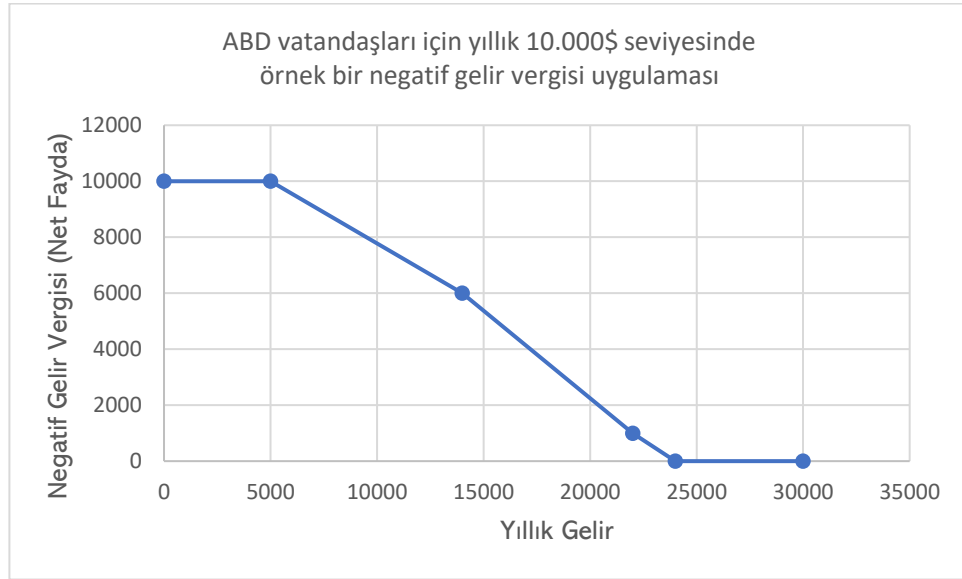
Temel gelirin bütüncül bir perspektiften ekonomik analizini yapabilmek için, temel gelirin alternatifi olarak sunulan sosyal güvenlik modellerini incelemek faydalı

⁶⁷ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 19-20.

⁶⁸ Abhijit Banerjee, Paul Niehaus, and Tavneet Suri. "Universal basic income in the developing world." *Annual Review of Economics*, 11 (2019), s. 959-983.

⁶⁹ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 20.

olacaktır. Temel gelire karşı önerilen alternatif modellerin belli başlıca olanları negatif gelir vergisi, kazanılmış gelir vergisi kredisi (“earned income tax credit”), temel bağış (“basic endowment”), istihdam garantisi ve mesai saatlerinin azaltılması önerileridir. Negatif gelir vergisi fikri daha önce Augustin Cournot, Abba Lerner ve George Stigler gibi iktisatçılar tarafından öne sürülse de bu önerinin ciddi alınması Milton Friedman’ın *Kapitalizm ve Özgürlük* eserindeki argümanları üzerinden gerçekleşmiştir.⁷⁰ Negatif gelir vergisi, basitçe, lineer bir vergilendirme üzerinden (yani, marjinal vergi oranı tüm kazanç seviyelerinde aynıdır) geliri düşük olanların gelirini yükselterek, yüksek olanların ise gelirini düşürerek bir denge sağlamayı amaçlar.

Şekil 3. Negatif gelir vergisi uygulaması örneği⁷¹

Negatif gelir vergisi, regresif ya da progresif vergilendirme ihtimallerini devreden kaldırır. Temel gelir modeli genellikle birey, negatif gelir vergisi modeli ise genellikle hane düzeyinde uygulanır. Dolayısıyla negatif gelir vergisinde hane içi eşitsizlikler görmezden gelinir. Öte yandan hem temel gelir hem negatif gelir vergisi modellerinde çalışma koşulu yoktur. Her ikisi de serbest zaman ve tüketim açısından insanlara benzer bir özgürlük sunar. Temel gelir önceden verilirken (“the upfront nature of payments”), negatif gelir vergisi desteği yıl sonunda vergilerin elde edilmesinden sonra verilir.⁷² Fakat

⁷⁰ Milton Friedman, *Kapitalizm ve Özgürlük*, İstanbul: Plato, (1962) 2008.

⁷¹ Gentilini & Rigolini, *The idea of universal basic income*, 2018.

⁷² Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 38.

negatif gelir vergisi daha çok idari ve bürokratik maliyete sebep olur. Negatif gelir vergisi, tıpkı şartlı yardımlarda olduğu gibi, yoksul olan ile olmayan arasında, yardım alan ile almayan arasında bir ayrım ortaya koyar. Oysa temel gelir evrensel karakteri ile dışlanma ve yaftalanma ihtimallerini ortadan kaldırır.

Kazanılmış gelir vergisi kredisi, Amerika’da düşük ücretli çalışanlara uygulanan vergi iadesidir. Kazanılmış gelir vergisi kredisi, negatif gelir vergisine benzemektedir: Bir gruba vergi indirimini yapılırken, diğer grup bu indirim fonlamaktadır. Fakat ikisi arasında ciddi bir fark mevcuttur: Negatif gelir vergisi tüm gelirlere, vergi kredisi sadece emek üzerinden elde edilen kazançlara uygulanır.⁷³ Vergi kredisi emek kazancının bir fonksiyonudur, yani kazanç miktarına göre değişmektedir. Vergi kredisinin hem temel gelirden hem de negatif gelir vergisinden farkı çalışan yoksullara yönelik olmasıdır. Bu yüzden, vergi kredi miktarı istihdam başlangıç tarihine yakın kazanç arttıkça artar, sonra belli kazanç düzeyinde plato oluşturur, daha sonra kazanç arttıkça düşer. Vergi kredisi ilk kez 1970’lerde gündeme gelmiştir, ardından 1993 yılında ABD Başkanı Bill Clinton tarafından yoksulluğu hafifletmek için yürürlüğe konulmuştur. Pek çok OECD ülkesi 1990’lardan itibaren vergi kredisini uygulamaya koymuştur. Amerika’daki vergi kredisi uygulamasında hane halkı baz alınmaktadır. Eşlerden her ikisinin birden çalışması halinde hanedeki gelir yüksek olacağı ve bu durumda vergi kredisi fırsatından dışlanmayı getireceği için bu model kadınların istihdamdan uzaklaşmasına sebep olur. Vergi kredisinin her ay uygulanmadığının altını çizmek gerekir, yılın belli dönemlerinde uygulanmaktadır. Dolayısı ile bu program *ex-post* niteliktedir.⁷⁴ Amerika’daki uygulamada 1979 ile 2010 yılları arasında vergi indiriminden faydalananlar kredinin bir kısmını önden alabiliyordu, fakat bu uygulama daha sonra iptal edilmiştir. Kazanılmış vergi kredisi uygulamasının, şartlı sosyal yardımların yoksulları damgalayıcı özelliği düşünüldüğünde, daha iyi bir tercih olduğu düşünülebilir. Belki de bu özelliği dolayısıyla uzun yıllar boyunca Amerikan refah politikaları arasında en fazla kamusal destek alan seçenek olmuştur. Öte yandan, eğer vergi kredisi olmasaydı Amerika’da çalışanların düşük ücretli işlere razı olmayacağı, bu yüzden vergi kredisinin işçi sınıfı açısından bir

⁷³ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 201, s. 40.

⁷⁴ a.g.e., s. 42.

kayba işaret ettiği öne sürülebilir. Nitekim vergi kredisinden yararlanmak için bir iş sahibi olmak gerekmektedir, işsizlik konusunda bu program herhangi bir çözüm sunmaz.

Temel gelire karşı önerilen diğer alternatif temel bağış modelidir. Temel bağış her bireye yaşamlarının erken bir döneminde, herhangi bir şarttan ya da çalışma yükümlülüğünden bağımsız olarak sunulan yüklü nakit ödemedir. Temel bağış ile temel gelir arasında ciddi bir normatif fark olduğunu belirtmek gerekir, zira temel bağış yetişkin hayatının başında bireylerin imkanlarını eşitlemeye çalışırken, temel gelir bireylere ömür boyu ekonomik güvence sağlamayı amaçlar. Bundan ötürü, temel gelir bireyleri yalnızca erken yaşlarda korumakla kalmaz, yaşam boyu yatırımlar yapma ve risk alma konusunda bir özgürlük imkânı sunabilir.⁷⁵ Temel bağışın en erken versiyonu Thomas Paine tarafından (yetişkinliğe adım atan her birey için yüklü bir ödeme), modern bir versiyonu ise ilk önce Tobin ve Ross tarafından, daha sonra Ackerman ve Alstot tarafından önerilmiştir. Tobin ve Ross, lise mezuniyetinden sonra (18 yaşından itibaren) eğitim amacıyla 5 bin dolarlık sabit bir ödeme yapmayı (“national youth endowment”) önerirler.⁷⁶ Bu krediden yararlananlar 28 yaşından itibaren taksitler halinde geri ödeme yaparlar. Ackerman ve Alstot, tüm Amerikan vatandaşlarına 21 yaşından itibaren 80 bin dolar vermeyi önerirler.⁷⁷ Ödemeler, 21-65 yaş arasındaki bireylere 20 bin dolarlık 4 taksit halinde yapılacaktır; 65 yaşından sonra ise herkese koşulsuz şekilde emekli aylığı bağlanacaktır. Ackerman ve Alstot’a göre bu toplu para 21-65 yaş aralığında (reel faiz oranını yüzde 5 kabul edersek) aylık 400 dolara tekabül eder. Ackerman ve Alstot’un planına göre bireylerin maddi koşullarını gerçekten iyileştirecek ve yoksulluktan kurtaracak bir temel bağış, tüm Amerikan vatandaşlarına 21 yaşına geldiklerinde 250 bin dolar vermeyi gerektirir. Bu plana eleştirel yaklaşanlar, bireylere 21 yaşında yüklü bir bağış sunmanın ekonomik açıdan etkin olmadığını savunurlar, nitekim bireyler erken yaşta kötü yatırımlar yapmaya yatkındır. Danışmanlıktan, eğitimden ya da networklerden mahrum olan gençler bu temel bağış ödemesini kendi başlarına değerlendirmek durumundadır; bu durumda, iyi eğitilmiş ve bilinçli ebeveynlere sahip olan gençler doğru

⁷⁵ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 31.

⁷⁶ James Tobin & Leonard Ross, “A national youth endowment,” *The New Republic*, 1969, s. 18-21.

⁷⁷ Bruce Ackerman & Anne Alstott. *The Stakeholder Society*. Yale University Press, 2008, s. 45.

yatırımlar yaparak diğerlerinin önüne geçebilir. Buna karşı, Ackerman ve Alstot gerçek özgürlüğün aynı zamanda yanlış yapabilme ve yanılabilme özgürlüğü olduğunu öne sürerler.

Temel gelire karşı önerilen bir diğer alternatif, istihdam garantisidir. Buna göre, herkesin emek süreçlerine katılma ve istihdamdan gelir etme hakkı söz konusudur. İstihdam garantisi modelini savunanlar ontolojik bir varsayım öne sürerler: Çalışma insanların hayatına, bir amaç ya da mana vermektedir. Bu perspektifte insanlar toplumsal ilişkilerinde emek üzerinden tanınmakta ve değer görmektedir. Keynesyen teoriden mülhem kamucu perspektife göre, devletin ekonomik hayattaki asli görevi vatandaşlara maddi yardımlar dağıtmak değildir, hükümet son merci işverendir (“employer of the last resort”). Amerika’nın ünlü sendika liderlerinden Andy Stern’e göre, yakın gelecekteki teknolojik işsizlik dalgasına karşı istihdam garantisi sağlamak oldukça önemlidir, fakat hükümetin son işveren olduğu durumda hangi işin kime uygun olacağına karar verecek olan bir grup bürokrattır ve hükümet tarafından yürütülen istihdam programlarının insanların farklılıklarını ve tercihlerini dikkate almayacağıının altını çizmek gerekir.⁷⁸ Harvey’e göre bütün vatandaşların bir işe sahip olma hakkı olmalıdır, devlet yerel ve ulusal düzeylerde istihdam yaratma programları yürütmelidir.⁷⁹ Bu programlar sonucunda ortaya çıkan işler, işsizlerin yeteneklerine ve arzularına uygun olmalı ve kamu ve özel sektördeki benzer işlerle aynı ücreti sunmalıdır. Bu tür işler, çocuk ve yaşlı bakımı başta olmak üzere kamu servisleri ile yaratılabilir. Bu modelde, tam istihdam koşulu sağlandığında, sosyal yardımlar ancak çalışmaya elverişli olmayanlara sunulur. Temel gelir modeli ile karşılaştırıldığında, istihdam garantisinin daha az maliyetli olduğu söylenebilir. Öte yandan bazı durumlarda başka gelir elde etme imkânı olmayan işsiz bireyler için istihdam garantisi aynı zamanda zoraki çalışma (“forced labor”) anlamına gelir. Parijs ve Vanderborght bu durumu, Sovyetlerde Gulagların toplama kamplarında mahkumları zorla çalıştırmasına benzetmektedir.⁸⁰ Üstelik, istihdam garantisi altında

⁷⁸ Andy Stern, *Raising the Floor: How a Universal Basic Income Can Renew Our Economy and Rebuild the American Dream*, New York: Public Affairs, 2016. Aktaran Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 47.

⁷⁹ Philip Harvey, "Funding a job guarantee." *International Journal of Environment, Workplace and Employment*, 2 (1) 2006, s. 114-132. Aktaran Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 46.

⁸⁰ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 47.

bireylere yeterli eğitim ya da yetkinlik sunulmazsa, isteksiz bireylerin çalışması üretkenliği ciddi şekilde düşürebilir. Bunun yanında, sağlıklı ve çalışabilir nüfus üzerine kurulu bu istihdam garantisi programlarının refah rejimi yerine çalışma rejimi (“workfare”) kuracağı öne sürülebilir.⁸¹ Yine de istihdam garantisi ve temel gelir modellerinin birbirini dışlamadığını, bir arada uygulanabileceğini de belirtmek gerekir.

Temel gelirin karşısında sunulan son alternatif, mesai zamanının kısaltılması ve arta kalan saatlerinin işsizler arasında dağıtılmasıdır. Buna göre tam zamanlı işler, kısmi zamanlı hale getirilerek kaynak dağıtımı yapılabilir. Bu argümanı destekleyen liberal yorumcular faydacılık ve etkinlik gerekçelerini, sol yorumcular ise insanların özgürleşmesi gerekçesini öne sürmektedir. Marksist perspektiften bakıldığında, iş saatinin kısaltılması emekçilerin esas mücadele alanlarından biridir. Van Parijs ve Vanderborght’a göre tepeden-inmeci usulle yürütülecek mesai saati kısaltma projeleri emekçilerin daha da güvencesizleşmesine (prekerleşmesine), ücretlerin düşmesine ve üretkenliğin azalmasına sebep olabilir. Bu açıdan, çalışma zamanının kısaltılması neoliberal ideolojinin emeğin esnekleştirilmesi hedefine hizmet edebilir. Temel gelir aşağıdan yukarıya bir usulle insanlara özgürlük alanı ve seçim fırsatı tanıyarak çalışma süresini kendiliğinden azalacaktır.⁸²

1.3.Temel Geliri Desteklerken ve Eleştirirken Kullanılan Popüler Argümanlar

Son yıllarda temel gelir önerilerinin popülerleşmesinin ardında pek çok sebep mevcuttur. Yapısal olarak bakıldığında bir yandan artan bölgeler-arası ve sınıflar-arası eşitsizlikler, öte yandan teknolojik gelişmeler ve üretimin değişen yapısı, temel gelir tartışmasını hızlandırmıştır. Önceden işaret edildiği gibi teknoloji elitleri otomasyon sürecinde ortaya çıkacak kitlesel işsizliğe karşı temel geliri savunur; küresel kapitalist kurumlar, artan eşitsizliklerin piyasa bozucu ve ekonomik büyümeyi engelleyici etkilerine karşı makroekonomik tedbir ve insan sermayesi geliştirmenin aracı olarak temel geliri savunur; sosyal demokratlar ve sosyalistler kapitalizmin emek formundan bir “çıkış” imkânı ve dönüştürücü bir sosyal politika aracı olarak temel geliri savunur. Teknoloji

⁸¹ Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 48.

⁸² a.g.e., s. 50.

girişimcilerinin pek çoğu, yakın bir gelecekte, robotlaşma ve yapay zekâ karşısında mevcut istihdam yapısının kökten değişeceğine inanmaktadır. İstihdamın geleceği hakkında endişe duyan bu grubun, temel gelir konusunda küresel kamuoyuna öncülük ettiğini söylemek mümkündür. Üst sınıflardan müteşekkil bu kamuoyu şuna inanmaktadır: Yakında pek çok iş robotlar tarafından yapılacaktır, düşük beceri gerektiren işler yok olacaktır, yerine daha nitelikli beceriler gerektiren iş imkanları doğacaktır. Bu bağlamda, işsizlik, yoksulluk ve eşitsizlik derinleşecektir. Bu dönüşüm sırasında, mevcut sosyal refah uygulamalarının ve sosyal güvenlik önlemlerinin yetersiz kalacağı yönünde bir görüş birliği mevcuttur.

Öte yandan, kapitalist sınıflar arasında temel gelir üzerine tam bir mutabakat olduğunu söylemek imkansızdır. Baz geleneksel kapitalist gruplara (örneğin, manifaktür sermayesi) göre, temel gelir uygulanması halinde iş gücüne katılımda düşüş yaşanacak ve emek piyasalarında etkinlik (“efficiency”) yok olacaktır. Temel gelir, yatırımcılara ve işverenlere yüksek vergiler getirecektir, bunun yanında temel gelir işçilere çalışmama opsiyonu tanıdığı için daha yüksek ücretler ödemek gerekecektir. Nitekim, tam da bu gruptaki kapitalistlerin iddia ettiği üzere, sosyal-demokratlar ve sosyalistler temel gelirin finansmanında işverenlerin ve üst sınıfların daha fazla vergilendirilmesini savunur. Öte yandan, vergi verenlerin azalması ile devletin ekonomik kaynakları kuruyabilir, bu durumda temel gelirin uygulandığı ülkelerde sermaye çıkışı meydana gelebilir.

Yukarıdaki tartışmada görüldüğü gibi, kapitalist sınıflar başta olmak üzere, farklı siyasi aktörlerin temel gelire karşı destekleri ve eleştirileri oldukça çeşitlidir. Temel gelirin desteklenmesinde ve eleştirilmesinde pek çok saik bir araya gelir. Aşağıdaki tabloda, geniş bir literatür taraması üzerinden, farklı aktörlerin temel geliri destekleyen ve eleştiren argümanları özetlenmiştir. Bu tablo, destekleyici ve eleştirel gerekçeleri bir araya getirmeye çalıştığı için farklı aktörlerin siyasi ve ideolojik pozisyonlarını ayrıştırmamakta ve yatay kesmektedir.

Tablo 3. Temel gelir önerisini destekleyen ve eleştiren argümanlar ⁸³

Destekleyici argümanlar	Eleştirel argümanlar
Özgürlüğün artması: Temel gelir, bireylere eğitimlerine devam etme ya da ailelerine zaman ayırma (yaşlı ve çocuklara bakım) konularında görece özgürlük tanır. Temel gelir sayesinde bireyler mesai saatlerini azaltabilirler. Bu yolla, bireysel tercihleri doğrultusunda daha anlamlı buldukları şeylere zaman ayırabilirler. Temel gelir, bireylerin içindeki girişimci ve yaratıcı ruhu ortaya çıkarabilir; uzun vadede, bu yaratıcılık hem topluma hem ekonomiye katkı sağlar.	Düzenli ve güvenli işlerin yitimi: Temel gelir dolayısıyla, yarım-zamanlı, kısmi ve kısa sözleşmeli işler yaygınlık kazanabilir. Zira, temel gelir sayesinde bireyler daha az çalışmayı tercih edebilirler. Bu durumda, esnek istihdam rejimi derinleşebilir. Bu da güvencesiz emek biçimlerinin normalleşmesini beraberinde getirebilir.
Daha iyi işler ve yüksek ücretler: İşçiler temel gelir sayesinde zaruri gereksinimlerini karşıladıkları zaman daha iyi iş ve ücret imkanları için bekleme fırsatına sahip olabilir. Temel gelir, işçilere kötü çalışma koşullarına ve sözleşmelere karşı “hayır” diyebilme imkânı tanır, çalışanların işverenlere karşı eli güçlenecektir.	Asgari ücretin yaygınlaşması: Temel gelire güvenen işverenler, hükümetlerin zor koştuğu asgari ücretten daha fazla maaş vermek istemeyecektir. Diğer bir deyişle, devletin zaten gelir sağladığını düşünen işverenler, daha az ücret vermek isteyebilirler. Temel gelir, asgari ücreti toplumsal bir norm haline getirebilirler.
Toplumsal eşitlik ilkesi: Temel gelir, aşırı yoksulluğu ortadan kaldırabilir. Temel gelir, ülke içindeki eşitsizlikleri bir dereceye kadar azaltabilir; Gini katsayısı düzelebilir. Bunun yanında, temel gelir sayesinde istihdam piyasasında doğacak boşlukla -insanların yarı-zamanlı işleri tercih etmesi durumunda- işsizlerin istihdam şanslarının artması beklenebilir.	Yüksek maliyet ve kamu borcu: Temel gelir eğer mevcut refah programları korunarak uygulanacaksa oldukça maliyetlidir. Örneğin, ABD’de yıllık 12 bin dolarlık bir temel gelirin toplam maliyeti 2,4 trilyon dolardır, bu da Amerika’da toplam hasılanın 1/8’ine ya da mevcut bütün sosyal güvenlik harcamalarının tümüne (2,6 trilyon dolar) denk düşmektedir. ⁸⁴ Bunu finanse etmek için hükümet sürekli açık vermek ya da borç almak zorunda kalabilir.
Kadınların güçlenmesi: Kadınların ücretsiz emeği, temel gelir uygulaması ile ekonomik karşılık bulacak ve değerlendirilecektir (“valorization”). Temel gelir sayesinde, kadınlar çalışma konusunda daha adil fırsata kavuşabilirler. Bunun yanında, temel gelir şiddet gören ve maddi olarak kocalarına bağımlı olan kadınlara kendi ayakları üzerinde durma fırsatı tanır; bu sayede kadınlar finansal ve duygusal açıdan güçlenmiş olacaktır. ⁸⁵	Ekonomik küçülme: Ana-akım makroekonomik teori, iktisadi büyümenin üç faktöre bağlı olduğunu söyler: sermayedeki artış, iş gücündeki artış ve teknolojik gelişme. Temel gelir, insanları çalışmaktan caydırırsa, işgücünde bir azalma meydana gelebilir, bu da ekonomik durgunluğa ya da küçülmeye sebep olabilir. ⁸⁶
Teknolojik dönüşüm: Temel gelir ile otomasyon, robotlaşma ve yapay zekâ süreçleri sonucu işlerini kaybedecek emekçilere güvence sağlanmış olacaktır. Yakın gelecekte otomasyon ve yapay zekâ teknolojilerindeki gelişmelerin, gelişmiş ülkelerde milyonlarca insanı işsiz bırakması beklenmektedir. Temel gelirle, istihdam piyasasının genel dengesi sağlanabilir ve teknolojik işsizliğin önüne geçilebilir.	En yoksula harcanmayan para: Temel gelir, hem yoksul hem zengin herkese verilecektir. Bu durumda, kıt kaynaklar en ihtiyacı olan gruplara aktarılmaz. Üstelik temel gelirin uygulanması diğer sosyal harcamaları kısmayı gerektirebilir; engelli, yaşlı ve hasta yardımları ortadan kalkabilir. İlerici bir vergilendirme politikası olmadığı takdirde, en dezavantajlı gruplar temel gelir uygulamasından zararlı çıkabilir. ⁸⁷
Pozitif dışsallıklar: Temel gelirin, gıda güvenliği, stres, akıl sağlığı, fiziksel sağlık, barınma, eğitim ve istihdam açısından olumlu yan etkileri ispatlanmıştır. ⁸⁸ Temel gelir, bireylerin daha az stres olmasını sağlayabilir, bu da toplumsal akıl sağlığını iyileştirecektir. Temel gelir sayesinde, bireyler kendi işlerini kurmak ya da küçük girişimcilik için fırsat bulabilir.	Caydırıcı etki: Temel gelirle, insanların çalışmaya ihtiyacı kalmayabilir. Bu bir toplumsal kurum olan çalışmanın değerini ortadan kaldırabilir. İnsanlar çalışmaktan toplu olarak vazgeçerse, vergilerle elde edilen devlet geliri azalacaktır. Bu durumda, eğitim ve sağlıktaki ücretsiz hizmetleri fonlamak mümkün olmayacaktır. Temel gelir yüzünden, düşük prestijli ya da istenmeyen işlerde çalışacak kimseyi bulmak mümkün olmayacaktır.

Refah devleti: Temel gelir, teste-tabi şartlı yardım programlarının getirdiği “yoksulluk tuzağı,” “edilgenleşme” ve bağımlı olma (paternalizm) sorunlarını ortadan kaldırılabılır. Temel gelir sayesinde, damgalanma (stigmatizasyon) riski yok olacaktır. Testlerin ve bürokrasinin ortadan kalkması ile zaman, para ve kaynak tasarrufu yapılabilir. Temel gelir ile sosyal yardım sistemi basitleşecek ve etkin hale gelecektir; bu sayede, sosyal yardımlarda olası yolsuzluk iddialarının önüne geçilebilir.	Toplumsal sözleşmenin bozulması: Liberal toplumsal sözleşmeye göre, vatandaşlık olgusu toplumsal bağlara, hak ve görevlere tabiidir. Bu bağlamda vatandaşlık sözleşmesi topluma katkı ile ölçülür. Birilerinin çalışmadan para alması (ekonomik teoriye göre, bedavacılık sorunu), hâkim liberal toplumsal sözleşmeye aykırıdır.
Keynesyen harcama etkisi: Temel gelirin harcamaları artırması beklenmektedir; bu sayede, toplam talep artacak ve ekonomi canlanacaktır. Özellikle, kriz ve daralma dönemlerinde temel gelir makroekonomik stabilizatör işlevi görür.	Enflasyon etkisi: Temel gelir ile artan harcamalar ve ücretler, fiyatları artırabilir. Temel gelirin birden fazla ülkede uygulanması halinde küresel enflasyon olgusu baş gösterebilir.

⁸³ Bu tablonun oluşturulmasında yararlanılan kaynaklardan bazıları şunlardır: Gentilini, *Exploring universal basic income*, 2019; Van Parijs, "Basic income: a simple and powerful idea for the twenty-first century." *Politics & Society* 32.1 (2004): 7-39; Van Parijs, *Arguing for Basic Income*. London: Verso, 1992; Standing, *Basic Income*, 2017; Iona Marinescu, "No strings attached: The behavioral effects of US unconditional cash transfer programs," No. w24337. *National Bureau of Economic Research*, 2018; Kimberly Amadeo, "What is universal basic income? Pros and cons of guaranteed income," *The Balance*, 19 Ağustos 2020, <https://www.thebalance.com/universal-basic-income-4160668> [Erişim 12.09.2022] Rachel Minogue, "Five problems with universal basic income," *Thirdway*, 24 Mayıs 2018, <https://www.thirdway.org/memo/five-problems-with-universal-basic-income> [Erişim 12.09.2022]

⁸⁴ Minogue, "Five problems with universal basic income," 2008.

⁸⁵ <https://www.penguin.co.uk/articles/2018/universal-basic-income-pros-cons.html> [Erişim 12.09.2022]

⁸⁶ Minogue, *Five problems with universal basic income*, 2008.

⁸⁷ Minogue, *Five problems with universal basic income*, 2008.

⁸⁸ <https://www.penguin.co.uk/articles/2018/universal-basic-income-pros-cons.html> [Erişim 12.09.2022]

BÖLÜM 3: DÜNDEN BUGÜNE TEMEL GELİR

3.1. Temel Gelir ile İlişkisi İçinde Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Tarihçesi

Temel gelir tartışmalarının üç tarihsel momentte gerçekleştiğini söylemek yanlış olmaz. Birinci momentte, koşulsuz temel gelir fikri ilk kez 18.yüzyıl sonunda Avrupa’da ortaya çıkmıştır. İkinci olarak, temel gelir 1. Dünya Savaşı’nda sonra İngiltere’de kısa süren bir kamusal tartışmaya konu olmuştur. 1960’ların sonunda ve 1970’lerin başında tartışılan ve uygulanan temel gelir projeleri ikinci momente dahil edilebilir. Üçüncü olarak ise, 1990’lı yıllardan itibaren farklı Avrupa ülkelerinde başlayan tartışmalar daha sonra küresel bir aktivizm haline gelmiş ve bugünkü temel gelir hareketini oluşturmuştur. Temel gelir bugün üçüncü moment dahilinde yer kürenin dört bir yanında popülarite kazanmıştır, denilebilir.⁸⁹ Temel gelir, geniş anlamda sosyal güvenlik ve politika tarihinden bağımsız olarak değerlendirilemez. Bu yüzden, bu bölümde temel geliri kamu yardımları ile ilişkisi içerisinde tartışacağız.

Sosyal güvenlik fikrinin nüvelerini 16.yüzyıla kadar uzatmak mümkündür: Sir Thomas More, 1516 yılında yazdığı *Ütopya* adlı kurgusal eserinde özel mülkiyetin olmadığı, herkesin yeterli paraya ve eşit haklara sahip olduğu ütöpik bir toplumdan bahseder. More, Portekizli Seyyah Raphael Hythlodæus adlı karakterin ağzından şunu söylemektedir: “Eğer yiyecek bulmanın tek yolu çalmaksa, yeryüzündeki hiçbir ceza insanları caydıramaz. [Cezalandırmak yerine] Herkese bir geçim kaynağı sağlamak çok daha anlamlı olur.”⁹⁰ More, açlık durumunda insanları çalmaktan hiçbir şeyin alıkoyamayacağını söyler; ona göre, hırsızlara “korkunç cezalar” vermek yerine herkese geçim kaynağı sunmak esas çözümdür; bu yolla hiç kimse hırsızlığa müracaat etmeyecek ve açlıktan ölmeyecektir.

More’un yoksulluğun önlenmesi konusundaki esas fikrini ise en yakın arkadaşlarından biri olan filozof Juean Luis Vives’in *Yoksullara Yardım Üzerine (De Subventionem Pauperum)* (1526) adlı risalesinde görürüz. Vives’in risalesi bugün refah

⁸⁹ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 51

⁹⁰ Steven Shafarman, “A Brief History of Universal Basic Income Ideas,” *UBI Europe*, 2020, <https://ubi-europe.net/ubi/brief-history-basic-income-ideas/> [Erişim 12.09.2022]

devleti dediğimiz modelin ilk örneklerinden birini sunar. Vives, Brüksel yöneticilerine yazdığı risalede, “hiç kimsenin açlıktan ölmemesi için” yoksullara karşılıksız yardım yapılmasını önerir. Risale, kamu yardımlarını somut bir öneri haline getirir ve bunu hem teolojik hem de pragmatik yollarla savunur. Kitabın ilk kısmı hayırseverliğin Hristiyanlıktaki yeri üzerine teolojik bir tartışma barındırır; ikinci kısım ise doğrudan kamu görevlilerine yoksul yardımlarının geliştirilmesi hususunda seslenir. Vives’e göre kamu yardımlarının hedefi ve biçimi açıktır; şartlı olarak sadece yoksullara sunulmalıdır, hane halklarının durumu göz önüne alınmalıdır, bireylerin çalışma isteğini azaltmamalıdır, nakit yerine aynı yardım tercih edilmelidir.⁹¹ Bu bağlamda, Vives’in Hristiyan teolojisine yaslanarak “tembelliğe” kesinkes karşı olduğu ve çalışabilecek olan herkesin çalıştırılması fikrini dikte ettiği söylenmelidir. Vives’in yardım teklifinin tüm yoksulları kapsasa da bazı handikapları olduğunu belirtmek gerekir: Örneğin, kumar gibi ahlaksız yollarla parasını kaybedenlere en aşağılık işler sunulmalıdır; geçim garantisi öyle bir seviyede tutulmalıdır ki yardım alanlar bunu lüks ürünlere ya da kötü alışkanlıklara harcayamamalıdır. Vives, kamu yardımları için gerekli mali kaynağın zenginlerden alınan bağışlar üzerinden oluşturulması gerektiğini söyler; buna göre insanlar paralarının hayırlı yollarda harcadığını gördükçe daha fazla insan maddi yardımda bulunacaktır.⁹² Vives’in risalesi 16.yüzyıl boyunca, İspanyolca, Flemenkçe, Almanca, İtalyanca ve Fransızca’ya çevrilmiş ve dönemi itibari ile büyük yankı uyandırmıştır.

Vives’in önerisine paralel olarak, aynı yıllarda, Avrupa’da belediyeler yoksullarla ilgilenmeye başlamıştır. 1520’lerden itibaren pek çok Avrupa kentinde yoksullara yardım planları uygulandığı bilinmektedir. Bu sayede, belediyeler eliyle yoksullara kamu yardımı verilmesi yaygınlaşmıştır. Fakat bu politika Kilise otoritesi tarafından ciddi şekilde eleştirilmiştir. Martin Luther 1520 yılında Kilise otoritesine yazdığı mektupta yoksulluk yardımını şu şekilde savunur:

En büyük gereksinimlerimizden biri, Hristiyan âleminde dilenciliğin kaldırılmasıdır. Hristiyanlar arasında hiç kimse dilenmeye mahkûm olmamalıdır! Cesaretimiz ve ciddi niyetimiz olsaydı, her şehrin kendi yoksullarına bakması için

⁹¹ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 53

⁹² a.g.e., s. 54

ve ister ismi hacı olsun ister dilenci rahip olsun yabancı dilencileri kabul etmemesi için yasa yapmak kolay olurdu.⁹³

Kilise Luther'in söylediklerini mutlak otoritesini sarstığı ve dilenciliği yasaklamaya kalktığı için kabul edilemez bulur. Vives'in İngiliz monarşi mensuplarıyla bağlantısı sayesinde, yoksulluğu düzenleyen yasalar, İngiltere'de 16.yüzyılın ilk çeyreğinde yürürlüğe girmiştir. 1531 yılında Flemenkçe yazılan ve Vives'ten ilham alan *Ypres Raporu*, 1535 yılında İngilizceye çevrilir. Bu raporda, yoksulların tembelliği eleştirilir ve çalıştırılması gerektiği vurgulanır. Takip eden süreçte, 1597-1601 yılları arasında, İngiltere'de yoksulluğa yaklaşımda bir farklılaşma meydana gelmiş, Yoksulluk Yasaları devreye girmiştir. Bu yasalar İngiliz Kraliyetinin tüm şehirlerinde ve belediyelerinde kamu otoritelerinin ihtiyacı olanlara aynı maddi yardımlar yapmasını ve çalışacak durumda olanların ("able-bodied") gerekirse zorla çalıştırılmasını şart koşturmuştur. Bu amaçla, aynı yıllarda ilk kez çalıştırma evleri ("workhouse") kurulmuştur. Yoksulluk Yasaları kapsamında gereken finansman, serveti belli eşiği aşan varlıklı sınıflardan alınan vergilerden ve hayırseverlerin bağışlarından oluşmaktadır. Yoksulluk Yasalarına dayanan model İngiltere'de yaklaşık iki yüz yıl boyunca sürdürülmüştür ve pek çok Batı ülkesine örnek olmuştur. Belediyeler yoksullara aynı yardım yapmış, sağlığı yerinde olan yoksullar ise çalıştırma evlerinde zorla çalıştırılmıştır. İngiltere'de yürürlüğe giren Yoksulluk Yasaları Kuzey Amerika kolonilerinde de uygulanmıştır.⁹⁴ Yoksulluk Yasaları kapsamında kamu yardımları yerine zorla çalıştırma ön plana çıkmıştır.

Ünlü düşünür John Locke 1697 yılında yazdığı *Yoksulluk Yasaları ve Çalışma Okulları* ("On the Poor Laws and Working Schools") adlı eserinde bu yasanın oldukça gevşek olduğundan ve doğru dürüst uygulanmadığından şikâyet eder. Locke'e göre, gerçek yoksul yardımı, yoksulluğu başkalarının sırtına yük etmekten değil, yoksullara iş bulmaktan geçer, aksi halde tembellik teşvik edilmiş olacaktır. Locke, yaşı 14'ten büyük olan aylak kişilerin gemilerde ya da çalıştırma evlerinde 3 yıl boyunca zorla çalıştırılmasını, yaşı 14'ten küçük olanların ise çalışma okullarına gönderilmelerini

⁹³ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 55

⁹⁴ a.g.e., s. 56

savunur. Locke’a göre bu yolla yoksul çocukların hem temel ihtiyaçları karşılanacak hem zanaat öğrenecek hem de kilise ayinlerine düzenli olarak katılacaklardır.⁹⁵ 1723 yılında İngiltere’de Çalıştırma Evi Testi Yasası devreye girer, buna göre çalışabilecek olan herkes çalıştırma evlerinde “iç yardım” adı altında çalışmak zorundadır, ancak çalışamayacak durumdakilere “dış yardım” sunulur.

Daha evvel, İngiltere’de yüksek gıda fiyatlarının olduğu yıllarda işsiz tarım işçilerine nakit yardımlar yapılmış olsa da 18.yüzyılın sonuna doğru ilk kez asgari gelire benzer bir sistem uygulanır. Mayıs 1795’te İngiltere’nin güneyindeki Speenhamland bölgesinde yoksul işçilerin geçimliğini sağlaması için nakit yardımlar sistematik olarak uygulanmaya başlar. Speenhamland Sistemi’nde belediye sınırlarında yaşayan tüm muhtaç hanelere, kazandıklarının üstüne, hane halkı sayısı ve buğdayın fiyatına göre bir nakit yardımı yapılır. 1796 yılında İngiliz başbakanı William Pitt, Speenhamland Sistemini tüm ülkeye yaymak istese de başarılı olamamıştır. Tahmin edileceği üzere, Speenhamland Sistemine dönemin muhafazakâr düşünürleri taarruz etmişlerdir. Edmund Burke, bu sistemin mülkiyete bir saldırı olduğunu düşünmüş, yoksullara yardımın Hristiyanlığa ve zenginlerin bağışlarına bırakılması gerektiğini söyler.⁹⁶ Speenhamland kapsamında bağlamında kamu yardımlarına en köklü eleştirilerden biri iktisat disiplininin kurucu babalarından Thomas Malthus tarafından yapılmıştır. 1797’de yayınlanan *Essay on the Principle of Population* adlı eserinde Malthus, yoksullara yapılacak kamu yardımlarının üretimi artırmadan doğrudan nüfusu orantısız olarak artıracığını öne sürer: Kamu yardımlarının genelleştirilmesinin yoksulların daha az çalışmasına ve daha az tasarruf etmesine neden olacağını, yoksulları daha genç yaşta evlenmeye ve daha çok çocuk sahibi olmaya teşvik edeceğini ve tüketim malların fiyatını artırarak reel ücretlerin düşeceğini beyan eder. Dolayısıyla, Malthus’a göre yoksullara yönelik kamu yardımları bir an önce terk edilmelidir. Yine benzer şekilde, iktisat disiplininin bir diğer kurucu babası David Ricardo (*Principles of Political Economy and Taxation*, 1817) yoksul yardımlarının tehlikeli olduğunu düşünmekte, yoksulların gerçek dostlarının bu

⁹⁵ John Locke, *On the Poor Law and Working Schools*, 1697, <http://www.la.utexas.edu/users/hcleaver/330T/350kPEELockePoorEdTable.pdf> [Erişim 13.09.2022]

⁹⁶ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 57

yardımların kesilmesi taraftarları olduğunu söylemektedir. Ricardo'ya göre kamu yardımları

...yasama organının iyi niyetle amaçladığı, yoksulların durumunu iyileştirmemekte hem yoksulların hem de zenginlerin durumunu kötüleştirmektir; fakiri zengin etmek yerine zengini fakir yapmak için planlanmıştır ve mevcut yasalar yürürlükteyken, yoksulların geçimi için ayrılan fon, ülkenin tüm net gelirini eminceye kadar kademeli olarak artacaktır.⁹⁷

Benzer şekilde, Kıta Avrupası'nın ünlü filozoflarından biri olan G.W.F. Hegel, Yoksulluk Yasalarını sivil toplum fikrine aykırı olduğu için ve bireylerin onuruna zarar vereceği gerekçesiyle eleştirir. Hegel'e göre yoksul yardımları tembelliğe sebep olacaktır, yapılması gereken yoksulları kaderlerine, kamunun vicdanına ve gerekirse dilencililiğe terk etmektir.⁹⁸ Alexis de Tocqueville İngiltere'ye yaptığı gezi sırasındaki gözlemlerinden hareket ederek yazdığı *Memoir on Pauperism* adlı kitabında yoksul yardımlarını kıyasıya eleştirir:

İnanıyorum ki amacı yoksulların ihtiyaçlarını karşılamak olan herhangi bir kalıcı, düzenli, idari sistem, tedavi edebileceğinden daha fazla sefalet yaratacak, yardım etmek ve rahatlatmak istediği nüfusu yoldan çıkaracak, zamanla yoksulları zenginlerin kiracısı-çiftçisi haline getirecek, tasarruf kaynaklarını kurutacak, sermaye birikimini durduracak, ticaretin gelişmesini geciktirecek, beşeri ve sanayi faaliyeti yavaşlatacak ve devlette şiddetli bir devrim[e sebep olacaktır].⁹⁹

Tocqueville'e göre yoksullara yardım toplumsal ve ekonomik açıdan oldukça tehlikelidir. Bunun yerine, Tocqueville bireysel hayırseverliği önerir. Faydacılık geleneğinin kurucu ismi Jeremy Bentham, mülk sahiplerinin güvenliği açısından yoksullara yardım etmenin gerekli olduğunu düşünse de kamu yardımları konusunda oldukça ihtiyatlıdır ve bu yardımların hiçbir şekilde çalışma zorunluluğunu ortadan kaldırmaması gerektiğini savunur. Çalışabilecek olan her bir birey çalışmalıdır ve kamu yardımlarından uzak tutulmalıdır. Bentham, yoksulların temel ihtiyaçlarına ve barınmalarına karşılık, onları ve çocuklarını çalışmaya zorlayan Sanayi Evleri

⁹⁷ David Ricardo, *Principles of Political Economy and Taxation*. In Piero Sraffa, ed., *The Works and Correspondence of David Ricardo*, vol. 1. Cambridge University Press, 1817/1951, s. 105-106

⁹⁸ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 59

⁹⁹ Alexis de Tocqueville, *Memoir on Pauperism*. London: Civitas, 1835/1997, s. 37.

kurulmasını önerir. İngiltere genelinde, kamu tarafından finanse edilen şirketvari bir yapı, “Ulusal Yardım Kuruluşu,” Sanayi Evlerinin tümünü yönetebilir.¹⁰⁰

İngiliz Kraliyeti gelen eleştiriler üzerine 1832 yılında Yoksulluk Yasalarını incelemek için bir komisyon oluşturur. Bu komisyon Yoksulluk Yasalarının etkileri konusunda oldukça karamsar bir rapor yazar; emeğin kalitesinin düştüğünü ve gelirin azaldığını öne sürer. Rapor yine de Yoksulluk Yasalarının tamamen ortadan kalkmasını savunmaz; “dış yardım” yalnızca yaşlı ve hasta olanlarla sınırlı tutulacaktır, “iç yardım” ise çalıştırma evlerinin koşullarını öyle kötü hale getirilecektir ki yoksullar bu sözde kamu yardımından kurtulmak için can atacaktır. 1834’te İngiltere’de çıkarılan Yeni Yoksulluk Yasaları ile eski tablo tersine döner, yoksulların kamusal kazanımları neredeyse tamamen yok olur. İşçi hareketinin muhalefetine rağmen, İngiliz Parlamentosu’nda Yoksulluk Yasalarında yapılan değişiklik ile çalışma evi dışındaki bütün “dış yardım”lar kesilmiştir. Durum neredeyse, en az iki yüzyıl evveline dönüldüğüne işaret eder.

1790’lı yılların başında Fransa’da çalıştırma evleri benzeri kurumlar oluşturulur. Fransız Parlamentosuna sunulan bir raporda dilenciliğin “bilge ve aydınlanmış bir ulusa” yakışmadığı öne sürülür. Öncelikli olan yoksullara yapılacak yardım değil ulusun haklarıdır. 1792 yılında Fransız Parlamentosu yeni bir anayasa oluşturmak için ünlü matematikçi Marquis de Concorde’in de aralarında bulunduğu bir komisyonu görevlendirir. Fransız Devrimi sonrası ülkedeki koşulların kaotik olduğunu söylemek mümkündür. Jakoben sosyalistler anayasa hazırlıkları sırasında sosyal hakların dahil edilmesi konusunda ısrar ederler. Maximilien de Robespierre 1792’de yaptığı meclis konuşmasında her şeyden önce en temel hakkın yaşam hakkı olduğunu ve anayasanın birinci maddesinin vatandaşların yaşam hakkını garanti altına alması gerektiğini öne sürer. Robespierre’e göre, devlet çalışabilir olanlara istihdam sağlayarak ve çalışamayacak olanlara kaynak aktararak, tüm vatandaşlarının geçimini garanti altına almak zorundadır. Jakobenlerin ısrarı ile Robespierre’in önerisi yeni anayasaya dahil edilir. 1793 Fransa Anayasası 21. Madde şu şekildedir: “Kamu yardımı kutsal bir borçtur. Toplum, şanssız vatandaşlara ya iş sağlayarak ya da çalışamayacak durumda olanlara geçim araçları

¹⁰⁰ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 61

sağlayarak geçimini temin etmelidir.”¹⁰¹ Ancak Jakobenlerin iktidarı kaybetmesi ve Robespierre’in katledilmesi sonucunda, 1793 Anayasası uygulanmamış ve kamu yardımı önerisi sonraki anayasa taslaklarının hiçbirinde tekrar gündeme gelmemiştir.

Buna rağmen aynı dönemde Aydınlanma düşünürleri arasında, bireysel ya da dinsel hayırseverliğin ötesinde, yoksulların geçiminin garanti altına alınması gerektiğini düşünenler mevcuttur. Montesquieu, yardımlar konusunda zaman zaman muğlak bir konumlanışa sahip olsa da 1748 yılında *Kanunların Ruhu Üzerine* adlı eserinde tüm vatandaşların geçiminin, yiyecek ve giyecek ihtiyacının, sağlıklı yaşama koşullarının devlet tarafından en azından minimum seviyede sağlanması gerektiğini öne sürer.¹⁰² Aydınlanma sürecinin en önemli isimlerinden biri olan Jean-Jacques Rousseau, *Toplumsal Sözleşme* kitabında, her insanın ihtiyaçlarının karşılanması için “doğal hak” olduğunu öne sürer. Rousseau’ya göre zorla çalıştırma insan özgürlüğüne aykırıdır; “hiçbir vatandaş bir başkasını satın alacak kadar zengin olmamalı ve hiçbir vatandaş kendini satmaya zorlanacak kadar yoksul olmamalıdır.”¹⁰³ Aydınlanma geleneğinin bir diğer öncü ismi Immanuel Kant, 1797 yılında yazdığı *Ahlakın Metafiziği* eserinde devletin “zenginleri en gerekli doğal ihtiyaçlarını bile karşılayamayan [yoksullara] geçim araçları sağlamakta zorlamaya yetkili” olduğunu ifade etmiştir.¹⁰⁴

Daha evvel Fransa anayasasını yazmakla görevlendirilen Concordet, ölümünden kısa bir süre önce yazdığı *İnsan Zekasının İlerlemeleri Üzerine Tarihi Tablo Taslağı* adlı eserinde belki de tarihte ilk kez ayrıntılı bir sosyal güvenlik sistemi şablonunu ortaya koymuştur. Toplumun büyük kesimlerini etkileyen eşitsizliği ve sefaleti engellemek için çalışanlardan alınacak kaynaklarla emeklilerin geçiminin sağlanmasını sağlayan bir sistem öngörmektedir; bu sistem “matematiğin yaşama ve yatırılan para olasılıklarına uygulanmasına” dayanmaktadır.¹⁰⁵ Çalışanların bireysel katkılarına dayanan Concordet’in sosyal güvenlik sistemi, yoksullara yönelik kamu yardımlarından oldukça farklıdır, zira burada zenginden yoksula transfer söz konusu değildir. Bu sistem esasen

¹⁰¹ Aktaran Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 63

¹⁰² Montesquieu, *Kanunların Ruhu Üzerine*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2021.

¹⁰³ Aktaran Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 62

¹⁰⁴ Immanuel Kant, *Metaphysics of Morals*. Cambridge University Press, 1797/1996, s. 100-101

¹⁰⁵ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 64

Çalışanların birbirine yardım etmesine dayanmaktadır. Concordet'in sosyal güvenlik sistemi kısa vadede kabul görmemiştir fakat Sanayi Devrimi sonrasında geleneksel dayanışma biçimlerinin çökmesi sonucunda sosyal güvenlik ihtiyaı baş göstermiş, Concordet'in fikri adeta yüz yıl sonra yankı bulmuştur.

19.yüzyılda Avrupa'da işçi hareketlerinin güçlenmesi ile emekçiler arasında yardımlaşma dernekleri kurulmuş ve bazı sosyalist gruplar devlet tarafından sağlanacak sosyal güvenlik sistemini savunmaya başlamıştır. Bu süreç sonucunda, 1880'li yıllarda Almanya şansölyesi Otto von Bismarck sosyalistlerin yükselişini engellemek ve Almanya'nın birliğini sağlamak için modern sosyal güvenlik sistemini hayata geçirmiştir. İşverenlerin ve sendikaların müşterek katılımı ile kurulan bu sistemde tüm çalışanlar hastalık, iş kazası, yaşlılık vb. durumlara karşı güvence altına alınmıştır. Marx dahil kimi sosyalistler, bu sistemi reformist olarak nitelemiş, proletaryayı kapitalizme "uzlaştırma girişimi" olarak grmştir.¹⁰⁶ Diğerleri ise daha kapsamlı ve cömert bir kamu yardımı gerektiğini vurgulamışlardır. Bismar modern sosyal güvenlik sistemi Kıta Avrupa'sında zamanla diğer ülkelerde de kabul grmştir. Fransa'da 1898 yılında zorunlu sigorta, 1910 yılında emekli aylığı sistemi kabul edilmiştir. Aynı dönemde Avrupa'nın pek çok ülkesinde benzer sosyal güvenlik modelleri uygulanmaya başlamıştır. Modern refah rejimi olarak adlandırılan bu uygulamalarda, çalışanlar ve/veya işverenler kazançlarının bir kısmını zorunlu katkı olarak vermektedir, buna karşılık hastalık, işsizlik, kaza, engellilik, yaşlılık ve ölüm durumlarında düzenli aylık almaktadırlar. Neredeyse günümüze kadar süren bu model ile sosyal güvenlik devletlerin ana işlevlerinden biri haline gelmiştir.

Sosyal güvenlik yoksullara yönelik sosyal yardımlardan ve asgari gelirden farklıdır. Kıta Avrupa'sında hâkim olan refah devleti esas olarak işçi ve işveren temsilcilerinin anlaştığı, merkezinde Bismar sosyal güvenlik modelinin hâkim olduğu bir sistemdir. Bu sistem daha sonra, çalışanların nispi katkıları ile ayakta duran, herkese sağlık sigortası, aile yardımı ve emekli aylığı sunan günümüz sigorta sistemine dnşmştir. Genellikle, sosyal güvence, yoksullara yönelik kamu yardımlarına kıyasla

¹⁰⁶ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 65

daha kapsayıcı ve evrensel sayılmaktadır, nitekim hem zengin hem yoksul tüm çalışanları kapsayan bu model, yoksulluğu test eden yardımlara göre yoksulların onurunu yaralamaz. Fakat bu model herkesin rahatça iş bulduğu ve istihdam edildiği varsayımına dayanır, doğal ya da kronik işsizliği es geçer. Bugün, küresel bir olgu olarak yoksulların çoğunun enformel sektörde çalıştığı göz önüne alındığında bu varsayım boşa çıkmıştır, denilebilir.

3.2. Temel Gelir Tartışmalarının Tarihsel Seyri

1776 yılında Virginia eyaletinin valiliğini yapan ve daha sonra ABD'nin üçüncü başkanı olan Thomas Jefferson, eyalette yaşayan tüm topraksız çiftçilere 50 dekar toprak vermeyi teklif eder. Yoksul köylülerin güvenli bir gelire kavuşmasını amaçlayan bu politika temel gelirin ilk örneklerinden biri sayılabilir. 1795 yılında ünlü Fransız matematikçi Concorde ilerde refah devletine evrilecek olan sosyal sigorta sisteminin ilk tohumlarını attığından bahsetmiştik. Yine aynı yıl Concorde'in yakın arkadaşlarından biri olan Thomas Paine, günümüzdeki karşılıksız temel gelir modeline benzeyen bir öneri geliştirir. Paine, 1796 yılında Fransız otoritelerine yönelik olarak kaleme aldığı *Tarımsal Adalet (Agrarian Justice)* adlı risalesinde hem kamu yardımlarından hem de sosyal güvenlik farklı olarak toprak temelli bir model ortaya koyar.¹⁰⁷ Buna göre Paine toprak sahiplerinin vergilendirilmesiyle bir “ulusal fon” oluşturulmasını önerir. Diğer bir deyişle, doğrudan toprak mülkiyeti üzerinden alınacak arazi vergisi (“ground-rent”) ile temel gelir fonlanacaktır. Bu fon üzerinden yaşı 21'e gelenlere, toprağın başkalarının mülkiyetine geçmesi üzerine yaşadıkları hak kaybını gidermek için, yıllık 15 poundluk ödeme yapılmasını, yaşı 50'ye gelenlere yıllık 10 poundluk ödeme yapılmasını teklif eder. Paine bu sayede genç bir çiftin bir inek ya da birkaç dekar toprak alıp çiftçilik yapabileceğini belirtir. Fakat bu sistemin esas amacı yaşı 50 ve üstüne gelen nüfusa koşulsuz, evrensel ve bireysel bir temel gelir sağlamaktır. Paine, bu ulusal fonun, ortalama yaşam süresi göz önüne alındığında, nüfusun yüzde 80'ine yeteceğini öne sürer. Paine'in toprak temelli ahlak[çı] ekonomisi, dünyanın insanların ortak mülkü olduğunu ifade eden Hristiyan öğretisinden ilham almaktadır. Hristiyan hayırseverlik geleneğinde ortak mülkiyet ve

¹⁰⁷ Thomas Paine, *Agrarian Justice*, <http://piketty.pse.ens.fr/files/Paine1795.pdf> [Erişim 13.09.2022]

yoksulların dışlanmaması vurgulanmaktadır. Hristiyanlığa göre bir kardeşin mülkiyet edinirken diğer kardeşi yoksulluğa terk etmesi yanlıştır; adil olan yoksul kardeşe kendisinin ve geçmiş kuşakların ürünlerinden vermektir. Yine de Paine önerisinin “hayırseverlik değil hak, ihsan değil adalet” temelli olduğunu belirtir.¹⁰⁸

Kişisel mülkiyet toplumun etkisidir; ve bir bireyin, toplumun yardımı olmadan kişisel mülk edinmesi, başlangıçta toprağı alması kadar imkansızdır. Bir bireyi toplumdan ayırın ve ona sahip olması için bir ada veya bir kıta verin, kişisel mülk edinemez. Zengin olamaz...Bu nedenle, bir insanın kendi elleriyle ürettiğinin ötesindeki tüm kişisel mülkiyet birikimi, toplum içinde yaşayarak elde edilir; ve [birey] bu birikimin bir kısmını, adalet, şükran ve medeniyet ilkelerine, bütünün geldiği topluma borçludur.¹⁰⁹

Paine’e göre dünya insanların ortak mirasıdır, ancak gerçek değeri ancak bireysel mülkiyet altında gelişmektedir; bu yüzden, toprağı işleyenler toplumun diğer fertlerine toprak vergisi ödemek durumundadır. Paine’in temel gelire benzeyen modeli hem zengin hem yoksul herkese yükümlülükten ve çalışmaktan bağımsız bireysel ödemeler yapmayı önerir, ancak bu ödemeler ömür boyu değildir, belli yaş aralıklarını kapsamaktadır.

İngiltere’de demokrasi aktivisti Thomas Spence, 1797 yılında yayınladığı *Yetimlerin Hakları (The Rights of Infants)* adında bir risale kaleme alır. Spence bu eserinde Paine’nin modelini eleştirir ve daha radikal bir öneri getirir.¹¹⁰ Spence’in modelinde, belediye dahilindeki bütün topraklar ve evler kadınlardan oluşan bir komiteye devredilecektir ve bunların kullanım izni açık artırma ile satılacaktır. Buradan elde edilecek gelirin bir kısmı inşa, tamirat ve diğer kamu harcamaları için belediyeye aktarılacak, geri kalan kısmı ise zengin yoksul, genç, yaşlı fark etmeksizin o bölgede yaşayan tüm vatandaşlar arasında eşit şekilde pay edilecektir. Spence önerisini Paine’e benzer gerekçelerle meşrulaştırır: Doğa insanların ortak mülküdür, toplumun bir kısmı toprak kullanım hakkından feragat ediyorsa, ortaya çıkan artı değer (rant) üzerinde herkesin hakkı söz konusudur. Fakat Spence’e göre Paine’in modelinde yoksullar gerçek

¹⁰⁸ Steven Shafarman, “A Brief History of Universal Basic Income Ideas,” *UBI Europe*, 2020, <https://ubi-europe.net/ubi/brief-history-basic-income-ideas/> [Erişim 13.09.2022]

¹⁰⁹ Paine, *Agrarian Justice*, s. 8-10.

¹¹⁰ Thomas Spence, *The Right of Infants*, 1797, <https://www.marxists.org/history/england/britdem/people/spence/infants/infants.htm#rights> [Erişim 13.09.2022]

ihtiyaçlarına ulaşamaz ve dilenci durumuna düşer. Spence kendi planının herkese geçim imkânı sağlayacağını inanmaktadır, üstelik yapılacak kar payları sayesinde bölgedeki genel ekonomik aktivite canlanacaktır.¹¹¹

1848 yılında, Karl Marx *Komünist Manifesto* adlı eserini neşreder. Aynı yıl Mart ayında, Marx'ın üyesi olduğu *Association Democratique*'e düzenlenen baskında polis yazarı belli olmayan *Yeni Toplumsal Anayasa Projesi (Project of a New Social Constitution)* adlı bir risale ele geçirir. Bu risalede “dünyanın insanların ortak mirası olduğu,” “meyvelerinin insanlar arasında eşit şekilde dağıtılması,” “gayrimenkuller üzerindeki tüm bireysel mülkiyet haklarının kaldırılması” ve devletin toprakları kiralayarak elde edeceği geliri tüm vatandaşlar arasında eşit paylaşılması gerektiği yazılıdır.¹¹² Bu öneri temel gelire benzemektedir. *Komünist Manifesto* ile aynı dönemde yazılan fakat dönemde neredeyse hiç yankı uyandırmayan, Joseph Charlier'in eseri ulusal düzeyde uygulanması planlanan oldukça özgün bir temel gelir önerisi getirir.¹¹³ Tüm mülk sahiplerinden alınacak vergilerle oluşturulan fon, “bölgesel kâr payı” (“territorial dividend”) adıyla, erkek kadın, genç yaşlı fark etmeksizin, o bölgede ikamet eden tüm vatandaşlara dağıtılmalıdır. Charlier dönemindeki diğer düşünürlerden etkilenmemiştir ama hareket noktası benzerdir; özel toprak mülkiyetinin adalet prensibine aykırı olduğunu, toprağın ve topraktaki gayrimenkullerin son tahlilde gerçek sahibinin kamu olduğunu varsayar. Charlier, Marx gibi bir devrimci değildir, reformist bir bakış açısı ile devletin geçiş rejimi üzerinden mülkiyeti eline alacağı bir süreç önerir. Bu süreçte elde edilecek gelire devlet, bütün hanelerin en temel ihtiyaçlarını giderecek ve yoksulluğu ortadan kaldıracaktır. Charlier'e göre, bu bölgesel kâr payı, işçilerin sermayedarlar karşısında elini güçlendirecektir: “Artık sermayenin önünde eğilmek zorunda kalacak olan emekçi değildir, emekle eşit bir temelde müzakere etmek zorunda kalacak olan gerçek işbirlikçi fail rolüne indirgenmiş olan sermayedir.”¹¹⁴ Bu noktadan hareketle, Charlier'in oldukça ileri görüşlü olduğunu söylemek mümkündür, zira argümanları bugünkü temel

¹¹¹ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 72

¹¹² a.g.e., s. 73-74.

¹¹³ Joseph Charlier, "Solution of the Social Problem or Humanitarian Constitution, Based upon Natural Law, and Preceded by the Exposition of Reasons (1848)." *The Origins of Universal Grants*, London: Palgrave Macmillan, 2004, s. 103-120.

¹¹⁴ Aktaran Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 75

gelir tartışmaları ile benzerlik taşımaktadır. Temel gelir verilmesi durumunda, kapitalist işverenler kötü ve zorlu koşullarda çalışacak işçi bulmakta zorlanacaktır:

Kuşkusuz, kitlelerin maddi durumunu yükselterek ve iyileştirerek, garantili bir asgari gelirin uygulanması, onları meslek seçiminde daha seçici hale getirecektir; ancak bu seçim genellikle insan gücünün fiyatı tarafından belirlendiğinden, ilgili endüstrilerin çalışanlarına rahatsızlıklarını telafi edecek kadar yüksek bir maaş teklif etmesi gerekecektir.¹¹⁵

1848 yılında John Stuart Mill modern ekonomi disiplininin klasiklerinden sayılan *Siyasal İktisatın Prensipleri (Principles of Political Economy)* kitabını neşretmiştir. Önceden bahsedildiği gibi Mill bu kitapta Yoksulluk Yasaları ile ilgili bir tartışma yürütür. Mill, Ricardo ve Malthus gibi iktisatçıların aksine yoksullara yönelik kamu yardımları önemini vurgular, yoksulluğu bireylerin gönüllü hayırseverliğine bırakmayı reddeder. Çalışabilecek olan yoksulların, belli koşullar altında geçimliğinin en azından bir kısmının devlet tarafından yasalar yoluyla korunmasını salık verir. Bu koşullardan ilki kamu yardımlarının yoksulların çalışma isteğini ortadan kaldırmamasıdır. Mill, devletin “hak eden” ve “hak etmeyen” yoksullar ayrımı yapmaması gerektiğini öne sürer. Mill’in çözümü ne özel hayırseverlik ne de çalışma evleridir; gerçek çözüm çalışma isteğini azaltmamak kaydıyla, çalışabilir ya da çalışamaz ayrımı yapmadan yasalar yoluyla yoksulların geçiminin garanti altına alınmasıdır.

Yine aynı dönemde, Mill’in de düşüncelerine önem verdiği ve eserlerinde andığı ütöpik sosyalizmin en önemli isimlerinden biri olan Charles Fourier temel gelir üzerine Paine, Spence ve Charlier’in çizgisinde bir hak tartışması yürütür. Fourier’e göre eğer “medenileşmiş düzen insanı en temel hakkı olan dört doğal geçim dalından, avlanma, balık tutma, toplama ve otlatmadan mahrum ediyorsa, toprağı gasp eden sınıf, hüsrana uğramış olan sınıfın geçimini sağlamakla mükelleftir.”¹¹⁶ Yoksullara sağlanacak bu asgari geçim herhangi bir zorunluluktan muaftır. Dolayısıyla, insanlar bu asgari geliri elde ettikten sonra çalışmamakta özgürdür; ancak bu koşula paralel olarak insanlara mevcut refah düzeylerine rağmen sanayide çalışabilecekleri çekici işler sunulmalıdır. Fourier’in önerisi çalışma zorunluluğu getirmese de evrensel değildir, zira asgari geçim sadece

¹¹⁵ Aktaran Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017., s. 75

¹¹⁶ a.g.e., s. 76

yoksullara yöneliktir. Fourier’ın önerisi özel mülkiyeti kaldırmayı talep etmediğinden ve sadece dağıtım gerektirdiğinden dolayı Mill için cazip hale gelmiştir.

Bu sistem, özel mülkiyetin ve hatta mirasın kaldırılmasını öne sürmez; tam tersine, ürünün dağıtımını ögesi olarak sermayeyi olduğu kadar emeği de açıkça dikkate alır. Dağıtımda, ilk önce, çalışabilecek durumda olsun ya da olmasın, topluluğun her üyesinin geçimi için belirli bir minimum belirlenir. Ürünün geri kalanı, önceden belirlenecek belirli oranlarda, üç unsur olan Emek, Sermaye ve Yetenek arasında paylaşılır.¹¹⁷

Ünlü Amerikalı kamu iktisatçısı Henry George, 1879’da yazdığı *İlerleme ve Yoksulluk* adlı eserinde, temel gelir benzeri bir öneriden bahseder.¹¹⁸ George, üretim ve ücretler üzerindeki bütün vergileri kaldırmayı, bunun yerine toprak mülkiyetine bağlı tek bir vergi koymayı önerir. Toprak değeri üzerine kurulu bu öneri, dönemin ağırlıklı tarımsal üretimi ve kırsal toplumsal yapısı düşünüldüğünde zamanının ötesindedir.

Birinci Dünya Savaşı’nın ardından İngiltere’de adalet ve temel gelir ekseninde bir tartışmanın cereyan ettiğini söylemek mümkündür. Ünlü filozof ve matematikçi Bertrand Russell, 1918 yılında basılan *Özgürlük Yolları (Roads to Freedom)* adlı eserinde anarşist ve sosyalist perspektifleri derç ederek bir temel gelir önerisi getirir.¹¹⁹ Russell çalışsın ya da çalışmasın herkese sağlanacak “küçük bir gelirin” gerekliliğini savunur.

Anarşizm özgürlük açısından, sosyalizm ise çalışmayı teşvik açısından avantajlıdır. Bu iki avantajı birleştirecek bir yöntem bulamaz mıyız? Bana göre bulabiliriz. Bilinen terimlerle ifade edecek olursak, savunduğumuz plan esas olarak şuna tekabül eder: Üretilen toplam meta miktarı[na bağlı olarak], çalışsalar da çalışmasalar da herkese ihtiyaçları için yeterli belirli bir küçük gelir güvencesi sağlanmalıdır ve topluluğun yararlı olarak kabul ettiği bazı işlerle uğraşmaya istekli olanlara elden geldiğince büyük bir gelir verilmelidir.¹²⁰

Russell’a göre temel gelir planı iki şekilde uygulanabilir: İlk olarak, günlük birkaç saat çalışanların tam gün çalışanlardan daha az gelir elde etmesi söz konusu olabilir; ikinci olarak, çalışma ya da çalışmama durumuna bakılmaksızın temel yaşam gereksinimleri

¹¹⁷ John Stuart Mill, *On Socialism*, Buffalo NY: Prometheus Books, (1879) 1987, s. 133.

¹¹⁸ Henry George, *Progress and poverty: An inquiry into the cause of industrial depressions, and of increase of want with increase of wealth, the remedy*. W. Reeves, 1884.

¹¹⁹ Steven Shafarman, “A Brief History of Universal Basic Income Ideas,” *UBI Europe*, 2020, <https://ubi-europe.net/ubi/brief-history-basic-income-ideas/> [Erişim 13.09.2022]

¹²⁰ Bertrand Russell, *Roads to Freedom: Socialism, Anarchism and Syndicalism*, London: Unwin Books. 1918/1966. s. 80-81.

herkese ücretsiz olarak sunulabilir. Bu ikinci plan dahilinde Russell herkese “aylaklık maaşı” (“vagabond’s wage”) denilen, lüks tüketim haricindeki yaşam gereksinimlerini karşılayacak bir temel gelir verilmesini önerir.¹²¹ Russell özellikle sanatçıların yeteneklerini geliştirmek ve sanatlarını icra etmek bu aylaklık maaşına ihtiyaç duyduğunu ifade eder. Russell, bir diğer kitabı *Aylaklığa Övgü*’de (*In Praise of Idleness*) özgürlük ve temel gelir ekseninde yürüttüğü tartışmasını “boş zaman” üzerinden genişletir; modern üretim tekniklerinin boş vakti sadece küçük ayrıcalıklı bir sınıfın serbestisi haline getirmemesi gerektiğini, boş vaktin toplumun tüm üyelerine eşit şekilde dağıtılabileceğini savunur.¹²² Russell’e göre ihtiyaçları karşılayacak cüzi bir temel gelir bazı insanların çalışma isteğini negatif şekilde etkileyecektir ama genel kamuoyunun çalışmak yönündeki güçlü isteği devam edecektir.

1918 yılında İngiliz İşçi Partisi üyesi Dennis Milner ve eşi Mabel Milner, *Devlet İkramiyesi için Bir Plan* (*Scheme for a State Bonus*) adında bir risale yayınladı. Bu risalede, tüm İngiliz vatandaşlarına haftalık bazda koşulsuz temel gelir verilmesini savunurlar. Bilhassa Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra kronikleşen yoksulluk sorununu çözmek için geliştirilen devlet ikramiyesi formülü kişi başına GSYİH’nın yüzde 20’si düzeyinde bir gelir sunmayı öngörür. Gereken fon, gelir vergisi ile finanse edilecektir. Milnerlar devlet ikramiyesi planını, geçim araçlarına ulaşmanın ahlaki bir hak olduğunu ileri sürerek savunurlar. Milnerlara göre insanları çalışmaya ikna etmek eğitimsel bir sorundur, açıklıkla terbiye ederek insanları çalışmaya zorlamak ise ahlaki değildir. İnsanlar hayati ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra, gelirleri hususunda pazarlık yaparken daha adil bir pozisyonda olacaktır; bunun yanında, daha yüksek ücret genel talebi artıracak ve sanayinin gelişmesini sağlayacaktır.¹²³ Dennis Milner, bu küçük risalede öne sürdüğü fikirleri daha sistemli şekilde 1920’de yayınladığı *Ulusal Hasıla Primi ile Daha Yüksek Üretim: Ulusal Verimliliğe Göre Değişen Evrensel Asgari Gelir Önerisi* (*Higher Production by a Bonus on National Output*) adlı eserinde tartışır.¹²⁴ Bu eserde, bugün temel gelir tartışmalarında gördüğümüz argümanların (işsizlik tuzağından işgücü piyasası

¹²¹ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017 s. 78

¹²² Bertrand Russell, *Aylaklığa Övgü*, İstanbul: Cem Yayınevi, (1935) 2021.

¹²³ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 79

¹²⁴ a.g.e., s. 80.

esnekliğine ya da ideal kar paylaşımına kadar) pek çoğunun işlendiğini görüyoruz. Milner'ın devlet ikramiyesi formülü kısa bir süre dikkat çekse de mensubu olduğu İşçi Partisi tarafından bile ciddi alınmamış ve zaman içerisinde gündemden düşmüştür.

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından İngiltere'nin fazla-üretim yapma riskini göz önüne alan İngiliz mühendis ve Sosyal Kredi hareketinin kurucusu C.H. Douglas tüm hanelere aylık ödenecek “ulusal kâr payı” (“national dividend”) önerisini getirmiştir.¹²⁵ Douglas'a göre savaşın ardından İngilizler nüfusu dramatik şekilde yoksullaşmış ve satın alma gücünü kaybetmiştir. Bir yandan İngiltere'nin sanayisinde yeniden hızla büyüme ve mal bolluğu yaşanmakta, öte yandan bankalar tüketicilere kredi vermekte çok temkinli davranmaktadır. Douglas bu çelişkinin sosyal kredi ile çözülebileceğine inanır ve bu hususta bir dizi yazı ve kitap yazar. Sosyal kredi hareketi uzun ömürlü olmasa da İngiliz İşçi Partisi'ne yakın entelektüeller ve bilim insanları arasında temel gelire benzer öneriler ortaya çıkar. Bunlardan, Oxford Üniversitesi ekonomisti George D. H. Cole pek çok kitabında, devletin tüm vatandaşlara asgari ihtiyaçlarının tümünü karşılayacak miktarda bir “sosyal kâr payı” sağlaması gerektiğini savunmuştur.¹²⁶ Cole'a göre temel gelir insanların çalışma isteğini azaltmayacaktır, zira çalışmak insanlar için ödüllendiricidir. Başka bir Oxford ekonomisti James Meade sosyal kâr payının, adil ve etkin bir ekonomi için kaçınılmaz olduğunu öne sürer. Meade, sermaye ve emek arasındaki ortaklaşmanın ve kamu varlıkları yoluyla finanse edilen sosyal kâr payının, işsizlik ve yoksulluk sorunlarını çözeceğini inanmaktadır.¹²⁷ Fakat İngiltere'de ortaya atılan bu öneriler pratikte karşılık bulmaz. Temel gelir yerine, sosyal sigorta ve kamu yardımı birleşimini öneren Beveridge Raporu 1942'de yayınlandıktan kısa bir sonra kabul edilir.

II. Dünya Savaşı sonrası dönemde Sovyet tehlikesine ve sosyalist ekonomilerin rekabetine karşı Avrupa'nın çeşitli merkezlerinde pek çok sosyal güvenlik fikri gündeme gelmiştir. Serbest piyasalardaki fiyat mekanizmaları ile ekonomik planlamayı birleştirerek piyasa sosyalizmi modelini geliştiren Oskar Lange, 1936 yılında yazdığı makalede

¹²⁵ Brian Burkitt & Frances Hutchinson, “Major Douglas' Proposals for a National Dividend: A Logical Successor to the Wage,” *International Journal of Social Economics*, 1994.

¹²⁶ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017 s. 80

¹²⁷ a.g.e., s. 81

“toplumsal hisse” (“social dividend”) modeliyle bir temel gelir önerisine işaret eder.¹²⁸ Buna göre, çalışanlar kazandıkları gelirin yanında devletten düzenli gelir takviyesi almalıdır.

19.yüzyıl sonunda Amerika’da da temel gelir modeline benzer cılız tartışmalar olmuştur. 20.yüzyılda temel gelir hususunda Amerika’daki ilk önemli gelişmenin Demokrat Parti Louisiana Senatörü Huey P. Long’un 1930’ların başındaki “Servetimizi Paylaşalım” kampanyası olduğu söylenebilir. Long’un planı servetin tepedekilerin elinde yoğunlaşmasını kısıtlamak ve geliri evrensel vatandaşlık temelinde yeninden dağıtmaktır. Basitçe Long planı her aileye yaklaşık 5.000 dolar tutarında toplu bir yardım verilmesini ve hiçbir ailenin yıllık gelirinin 2.000-2.500 doların altında kalmamasını önerir. Kısa bir süre sonra, Long bu kampanyaya dayanarak Amerikan başkanlık seçimlerine gireceğini duyurur, fakat bir suikast sonucu öldürülmesi ile Long planı suya düşer. Amerika’daki temel gelir tartışmaları, sivil haklar hareketinin zirve yaptığı 1960’lı yıllarda tekrar gündeme gelmiştir. 1960’larda temel gelir tartışmalarında post-endüstriciler, neoliberaler ve liberaller olmak üzere üç farklı kampın bulunduğunu iddia etmek mümkündür.¹²⁹ Post-endüstri kampının en önemli isimlerinden biri olan Amerikalı iktisatçı ve fütürist yazar Robert Theobald, 1960’lı yılların başında otomasyon yüzünden mal bolluğu olacağı ve işsizliğin artacağı gerekçeleriyle “garanti gelir” modelini savunur. Theobald garanti gelirin her şeyden önce Amerikan özgürlükler ve haklar geleneği temelinde gerekli olduğunu ifade eder. Theobald’a göre garanti gelir,

...hem kısa vadeli hem de uzun vadeli nedenlerle esastır. Kısa vadede, giderek artan sayıda insan –mavi yakalı, beyaz yakalı, orta düzey yönetici ve profesyonel– makinelerle rekabet edemeyeceği için gereklidir; garanti gelirin yokluğunda umutsuz ve aşırı yoksulluk içindeki insan sayısı artacaktır. Uzun vadede ise kaynakların dağıtımı için istihdama dayalı olmayan bir gerekçeye ihtiyaç duyacağız.¹³⁰

¹²⁸ Oskar Lange, “Mr Lerner’s Note on Socialist Economics.” *Review of Economic Studies* 4(2) 1937, s. 143–144.

¹²⁹ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 83

¹³⁰ Robert Theobald, *The Guaranteed Income: Next Step in Socioeconomic Evolution?* New York: Doubleday, 1967, s. 23

Theobald yetişkinler için bu gelirin yıllık 1000 dolar, çocuklar için ise 600 dolar olmasını teklif eder. Bunun yanında, garanti gelire dayanarak zaman içerisinde yaşlılık sigortası, işsizlik tazminatı, kamu yardımı, gıda pulları ve konut sübvansiyonlarının kaldırılmasını teklif eder. Fakat Theobald bunun için gerekli fonun nasıl elde edileceğini ve nasıl uygulanacağını ortaya koymaz. Theobald Mayıs 1964'te Amerikan Başkanı Lyndon Johnson'a gönderilen "sibernasyon devrimi"ni konu alan raporun başyazarlarından biridir, bu rapor yasal çerçevede devlet tarafından her bireye ve aileye koşulsuz olarak yeterli bir gelir sağlanmasını savunur.¹³¹ Rapor *AdHoc Committee on the Triple Revolution* tarafından yazılmıştır. Rapora göre bilgisayar ve makinelerin üretimi üstlenmesine dayanan sibernasyon devrimi, silahlanma devrimi ve insan hakları devrimi ile Amerika'nın geçirdiği üç devrimden biridir. 1960'lı yıllardaki bilgisayar devrimine karşı geliştirilen garanti gelir fikri ile 2010'lu yıllardaki otomasyona karşı temel gelir fikri arasında benzerlikler bulmak mümkündür. Teknolojideki her büyük gelişme işsizlik korkusu yaratmakta ve temel geliri yeniden tarih sahnesine çıkarmaktadır, denilebilir.

Amerika'da 1960'lardaki temel gelir tartışmalarının ikinci kampını, monetarist iktisat okulunun kurucusu Nobel ödüllü iktisatçı Milton Friedman temsil etmektedir. Friedman, 1962'de yayınlanan *Kapitalizm ve Özgürlük* adlı eserinde, yoksullara yardım için gündeme gelen çeşitli metotları değerlendikten sonra en iyi politikanın negatif gelir vergisi olduğunu iddia eder. Vergi düzenlemelerini ve sosyal transferleri birleştiren bir formül olan negatif gelir vergisi, temel gelir modelinin dolaylı bir örneğidir. Diğer tüm refah devleti uygulamalarının rafa kaldırıldığı negatif gelir vergisi modeli basitçe şu şekilde işlemektedir: Geliri belli seviyenin altında olanlar devlete eksi vergi verecek, yani devletten ödeme alacaklardır. Negatif gelir vergisini Friedman şu şekilde savunur:

Bu programın iki temel amacı vardır: İlki, paçavra halindeki spesifik programları, nakit olarak [sunulan] kapsamlı tek bir gelir takviyesi programı ile değiştirerek refah sistemini reforme etmek – pozitif gelir vergisine bağlı bir negatif gelir vergisi. İkincisi, bir yandan mevcut taahhütleri sağlarken Sosyal Güvenlik sistemini gevşetmek ve kademeli olarak insanların emeklilikleri için kendi düzenlemelerini yapmalarını istemek. Böyle kapsamlı bir reform [yani, negatif bir gelir vergisi], mevcut refah sistemimizin verimsiz ve insanlık-dışı biçimde

¹³¹ The New York Times, "Guaranteed Income Asked for All, Employed or Not," 23 Mart 1964 <https://www.nytimes.com/1964/03/23/archives/guaranteed-income-asked-for-all-employed-or-not.html> [Erişim 13.09.2022]

sunduklarını daha verimli ve insani bir şekilde sunacaktır. [Bu reform] İhtiyaç duyulan sebebe bakılmaksızın, ihtiyacı olan herkese asgari bir güvence sağlar, fakat aynı zamanda bireylerin karakterlerine, bağımsızlıklarına veya kendi koşullarını iyileştirme arzusuna mümkün olduğunca az zarar verir.¹³²

Friedman'ın önerisinin hak temelli olmadığını vurgulamak gerekir. Friedman, iktisadi etkinlik açısından Amerika'nın refah programlarının hantal olduğuna işaret eder ve bunların tek bir çatı altında toplanmasını savunur. Negatif gelir vergisi, toplu kamu konutları, kentsel yenileme, yaşlılık ve işsizlik sigortası, iş eğitimi, çiftçi sübvansiyonları başta olmak üzere “yoksulluğa karşı savaş” başlığıyla öne sürülen tüm refah harcamalarının yerine geçecektir. Friedman negatif gelir vergisinin, kamuoyu desteğini almak ve çalışma isteğini öldürmemek için olabildiğince düşük miktarda belirlenmesini tavsiye eder. Üstelik, Friedman yoksulluk sorununun bireysel hayırseverlikle çözülebileceği durumlarda, düşük oranlı bir negatif gelir vergisinin bile gereksiz olduğunu söyler. Dolayısı ile Friedman önerisini Amerika'yı mevcut refah devleti yükünden kurtarmak tasarlamıştır. Friedman önerisini şu şekilde özetler:

Kusursuz olmasa da bu kalan güçlükleri çözenin en iyi yolunun, şansız olan kardeşlerimize yardım etmek için toplumun geri kalanının gönüllü eylemi olacağına inanıyorum. Ama bizim sorunumuz çok daha ciddi. İlk olarak [lisanslar, asgari ücret vb. yüzünden piyasaya] girişin kısıtlanması ve ayrıca kötü tasarlanmış refah önlemleri, milyonlarca insanı en temel ihtiyaçları için hükümete bağımlı hale getirdi. Herhangi birinin masrafları başkasına yıkmak üzere beslenme, giyinme ve barınma “hakkı” olduğuna inandığım için değil, sıkıntıları gidermek konusunda vergi mükelleflerime katılmak istediğim ve bunu yapmak için özel bir zorunluluk hissettiğim için, hükümet politikaları pek çok yurttaşımızı şimdi içinde bulundukları alçaltıcı konuma sokmaktan sorumlu oldukları içi negatif bir gelir vergisini destekliyorum.¹³³

Neoliberal ideolojinin bir diğer önemli ismi Nobel ödüllü iktisatçı Friedrich Hayek, *Kölelik Yolu* (1944) başta olmak üzere pek çok kitabında asgari gelir planının özgür toplumun asli unsuru olduğunu zikreder. Hayek tüm insanlara ekonomik özgürlük sağlamak için asgari gelir güvencesi sağlanmasını savunur.¹³⁴ “Hiç şüphe yok ki, sağlık

¹³² Milton Friedman & Rose D. Friedman, *Free to Choose: A Personal Statement*, Orlando, Florida: Hartcourt Books, 1990, s. 120.

¹³³ Milton Friedman, *There's No Such Thing as a Free Lunch*, La Salle, Illinois: Open Court, 1975, s. 207

¹³⁴ F. A. Hayek, *The Road to Serfdom*, New York: Routledge, 2006.

ve çalışma kapasitesinin korunması için gerekli olan asgari yiyecek, barınma ve giyecek herkes için sağlanmalıdır...[Bu] bir ayrıcalık değildir, meşru bir arzu nesnesidir... [Bu] piyasa sisteminin dışında ve onu tamamlayıcı nitelikte sağlanabilir.”¹³⁵ Fakat tüm insanlara asgari gelir sağlamanın yolunun piyasaya müdahalesi olduğu argümanına şiddetle karşı çıkar. Hayek’in iddiasına göre gerçek özgürlük asgari gelir güvencesinin, piyasa sistemi dışında ya da piyasa sistemini tamamlar şekilde sunulmasından geçmektedir. Hayek, Amerikan toplumu gibi zenginliğe ulaşmış bir toplumun genel özgürlük ilkesini çiğnemediği herkese gelir güvencesi sağlamasında bir beis olmadığını söyler. Buna göre, insanların en azından yiyecek, barınma ve giyecek başta olmak üzere temel ihtiyaçlarını karşılayacak ve sağlıklarını ve çalışma kapasitelerini garanti altına alacak bir miktarda gelir sağlanmalıdır. Hayek’e göre “Büyük Toplum” ideali doğrultusunda asgari gelir güvencesi meşru bir koruma aracıdır.¹³⁶ Yine de Hayek bunun nasıl bir mekanizma üzerinden yürütüleceğine dair bir şey söylemez.

Amerika’da temel gelir tartışmalarının üçüncü kampını aynı yıllarda liberal iktisatçılar oluşturur. Tartışma 1965’lerde Yale Üniversitesi’nden Nobel ödüllü iktisatçı James Tobin’in “kredi gelir vergisi” önerisi ile başlar. Bu plan neoliballerin sunduğu gibi her türlü kamu yardımını ve sigorta programını kaldırmayı hedeflemez, aksine toplumsal hiyerarşinin alt kesiminde yer alan Afro-Amerikan vatandaşların ekonomik statüsünü yükseltmek ve gelirlerini artırmak için tasarlanan emek yanlısı bir programdır. 1967 yılında Tobin, Pechman ve Miezowski bir çeşit temel gelir varyantı olan gelir vergisi üzerine ilk teknik analiz makalelerini yayınlarlar.¹³⁷ Buna göre, her haneye değişen düzeylerde temel kredi verilecektir. Aileler bu krediyi vergilendirilen diğer kazançları ve gelirleri ile destekleyebilir. Yazarlara göre, “kredi geliri vergisi” tercihen “diğer kazançlar üzerindeki mahsup vergi stopajından kaçınmak için ödeme yapmaktan vazgeçenler hariç, tüm ailelere tam temel ödeneklerin otomatik olarak ödenmesi” yoluyla uygulanacaktır.¹³⁸ Bu nedenle, “kredi gelir vergisi” hane düzeyinde uygulanan bir “demogrant” (demografik

¹³⁵ F. A. Hayek, *The Road to Serfdom*, New York: Routledge, 2006, s.123- 124

¹³⁶ F. A. Hayek. *Law, Legislation and Liberty*, vol. 3. Chicago: University of Chicago Press, 1979, s. 55.

¹³⁷ Tobin, Pechman & Miezowski "Comment: A Model Negative Income Tax Statute." *The Yale Law Journal* 78.269 (1968), <https://core.ac.uk/download/pdf/160248131.pdf> [Erişim 13.09.2022]

¹³⁸ Aktaran Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 87

hibe) programı olarak kabul edilebilir; nitekim bireysel değildir ama evrenseldir ve yükümlülüğünden muaftır. Üçüncü kampa dahil olan J. K. Galbraith, önceleri garanti asgari gelir teklifine çekimser yaklaşıp da zaman içerisinde bu öneriyi destekler hale gelmiştir.

Yoksulluk için hızlı ve etkin bir çözümü düşünmemiz gerekiyor ki bunun tek yolu herkese asgari bir gelir sağlamaktır. Bu öneriye karşı birçok argüman öne sürülüyor, ancak çoğu, son derece makul olanlar bile, bir çözüm düşünmemek için bahane. Teşvikleri yok edeceği söyleniyor. Fakat zaten, isteseydik teşvikleri yok etmek için daha iyi tasarlanamayacak bir refah sistemine sahibiz. Yoksullara gelir veriyoruz ve alıcı en kötü işi yapsa bile bu geliri alıyor. Böylece, refah alıcısının marjinal gelirini yüzde 100 veya daha fazla oranlarda vergilendiriyoruz. Asgari bir gelirin insanları işgücü piyasasının dışında tutacağı söyleniyor. Ancak zaten geliri yetersiz olan herkesin çalışmasını istemiyoruz... Ve yoksulluğun, [doğrudan] gelir sağlamak kadar etkileri kesin olan başka bir panzehiri yoktur.¹³⁹

Galbraith *Zenginlik Toplumu (The Affluent Society)* kitabının 1969 yılında yayınlanan ikinci baskısında yoksullara düzenli gelir sunmanın en pratik sosyal politika olduğunu iddia eder.¹⁴⁰ Geliri sadece üretime bağlayan ekonomi politikalarının sorunlu olduğunu söyleyen Galbraith, temel gelir sağlamanın yoksulluğa karşı atılan ilk stratejik adım olduğunu iddia eder. Galbraith, Amerika gibi yüksek refah düzeyine sahip bir toplumda üretim süreci üzerinden tanımlanan ekonomik güvencenin aşılması gerektiğini söyler. Kapitalist üretimde mülksüz emekçiler için tek geçim kaynağının emeklerini satmak olduğu düşünülürse, Galbraith'in anti-kapitalist bir söyleme sahip olduğunu söylemek mümkündür.

İşsiz kalanlar, zor işlerde çalıştırılanlar veya çalışmaması gerekenler için acil çözüm üretimle ilgisi olmayan bir gelir kaynağıdır. Son yıllarda bu garanti gelir veya negatif gelir vergisi gibi çeşitli öneriler altında kapsamlı bir şekilde tartışıldı. Bu tekliflerde ortak olan ilke, genel bir hak meselesi olarak temel gelir sağlanmasıdır ve [temel gelir] miktarı aile büyüklüğüne bağlıdır, ancak başka türlü ihtiyaç duyulmaz. Birey iş bulamazsa (veya aramazsa), yaşamını sürdüreceği bu gelire sahip olacaktır.¹⁴¹

Galbraith'e göre temel geliri alarak çalışmaktan vazgeçenler olabilir, bu durumda çalışmamanın ve boş zaman geçirmenin sadece zenginlerin değil yoksulların da hakkı

¹³⁹ J. K. Galbraith, *A View from the Stands: Of People, Politics, Military Power, and the Arts*. Houghton Mifflin, (1966) 1986. s. 21

¹⁴⁰ J. K. Galbraith, *The Affluent Society*, 2nd ed. London: Hamish Hamilton, 1969, s. 264

¹⁴¹ a.g.e., s. 243

olduğunu hatırlamak gerekir. Bu tartışmaları takiben, Amerikan sivil toplumunun bazı önemli aktörleri, 1967 yılında Ulusal Refah Hakları Örgütü toplantısında, “tüm Amerikalıları onurlu biçimde yaşatacak” bir temel gelir sunulmasının ilk hedefleri olduğunu ilan eder. Bunu takiben, 1968 yılında aralarında ünlü iktisatçılar J.K. Galbraith, James Tobin ve Paul Sameulson’ın da bulunduğu bini aşkın iktisatçı Amerikan senatosuna “gelir garantileri ve ilaveleri sistemi” hususunda bir dilekçe iletirler. Martin Luther King Jr, yine aynı yıl yayınlanan *Buradan Nereye Gidelim?* başlıklı kitabında yoksulluğun en kesin çözümünün herkese gelir güvencesi sağlamak olduğunu savunur.

Şimdi, en basit yaklaşımın en etkili olduğuna inanıyorum- şimdi yaygın olarak tartışılan önlemle, yoksulluğun çözümü, doğrudan onu ortadan kaldırmaktır: garanti gelir. Bireyin haysiyeti, yaşamıyla ilgili kararlar kendi elinde olduğunda, gelirinin istikrarlı ve kesin olduğuna dair güvenceye sahip olduğunda ve kendini geliştirmenin araçlarına sahip olduğunu bildiğinde gelişecektir.¹⁴²

Amerikalı iktisatçıların ve sivil toplum kuruluşlarının söylemleriyle temel gelir siyasetçilerin gündemine de dahil olmuştur. Ocak 1968’te Amerikan Başkanı Lyndon B. Johnson aralarında ünlü iktisatçılar Robert Solow ve Otto Eckstein’in da bulunduğu Gelir Koruma Programları Üzerine Komisyonu (*Commission on Income Maintenance Programs*), tüm alternatif önerileri değerlendirmek üzere göreve getirmiştir.¹⁴³ Komisyon, Kasım 1969’da yayınladığı son raporunda, mevcut tüm refah programlarına alternatif olarak, federal düzeyde uygulanacak nakit transferleri ile ihtiyaçlar oranında ödemeler yapılmasını öneren bir gelir destek programı ortaya koyar. Bu program basitçe hane bazında negatif gelir vergisi uygulanmasını önerir. Komisyon, vatandaşların çalışma kararının bireysel seçimlerine ve piyasa teşviklerine bağlı olduğunu, buna hükümetin karışamayacağını belirtmektedir. Bu programa göre, hiçbir geliri olmayan yetişkinlere yılda 750 dolar, çocuk başına ise maksimum 450,88 dolar ödenecektir.¹⁴⁴ Ancak 1969 Amerikan Başkanlık Seçimlerinde Richard Nixon’ın seçilmesiyle bu plan yürürlüğe girmemiştir, nitekim Nixon yoksulluktan kurtulmanın yolunun çalışma rejimi olduğuna inanmaktadır. Buna paralel olarak, Nixon’ın hedefinde iddialı bir kamu programı olan

¹⁴² Martin Luther King, *Where Do We Go from Here: Chaos or Community?* New York: Harper & Row, 1967, s. 162-164.

¹⁴³ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 90.

¹⁴⁴ a.g.e.

Aile Yardım Planı vardır. Aile Yardım Planı, yoksullara yönelik yardımları kaldırırken, işçilere takviyeler vermeyi önermektedir. Nixon'ın planı her ne kadar hane bazında uygulanacak negatif gelir vergisi modeline yaklaşırsa da bundan çok önemli bir farkı vardır; eğer alıcılar önerilen uygun işleri ya da iş eğitimini kabul etmezse, yardımlar azaltılacak ve hatta kesilecektir. Ancak Nixon'ın oldukça dar görüşlü olan Aile Yardım Planı bile garanti gelirin insanların düşük ücretli işlerde çalışmasını engelleyecek olması dolayısıyla eleştirilir ve uygulamaya konulmaz.

1972 yılında yardım programları etrafında dönen tartışma yeni bir eşik atlamıştır. Ünlü iktisatçılar Tobin ve Galbraith ile birlikte hareket eden Demokrat Parti Başkan adayı Senatör George McGovern seçim kampanyasının merkezine temel gelir planını koymuştur. Tüm Amerikalılara yıllık 1000 dolar ödenmesini öneren bu plan “asgari gelir hibesi” “milli gelir hibesi” ya da “demogrant” olarak adlandırılmıştır.¹⁴⁵ Temel gelir, kişilerin gelirlerinden ya da servetlerinden bağımsız olacaktır; kamu yardımı alıcılarına sadece bu temel gelir sunulacaktır. McGovern'in kendisinin de kabul ettiği üzere temel gelir önerisi Tobin'in önceden ortaya koyduğu model ile aynıdır. Tobin temel gelir ödemelerinin hane bazında değil, bireysel bazda yapılmasını özellikle belirtir; aksi takdirde haneler daha fazla gelir elde etmek için dağılacak ve boşanmalar artacaktır. Yine, Tobin 1966 tarihinde kişi başı GSYH'nın yüzde 18'ine denk gelen 750 dolar önerirken, McGovern 1972 yılı için kişi başı GSYH'nın yüzde 16'sına denk gelen 1000 dolar önermektedir. McGovern'in önerisi zenginlere de temel gelir vermeyi önerdiği için çokça eleştirilirken, Galbraith öneriyi çalışma teşviklerini artıracığı gerekçesiyle savunur. Fakat Ağustos 1972'de eleştirileri göğüsleyemeyen McGovern planını ancak çalışamayacak durumda olan yoksullara gelir garantisi sağlanması ile değiştirir.¹⁴⁶ Nixon'ın Amerikan Başkanı seçilmesi ile McGovern'in planları rafa kaldırılır.

Yine de ilerleyen yıllarda ABD'de refah alıcılarına çalışma odaklı teşvikler sağlayan belli reformlar yapılır. Bunlardan en önemlisi, kazanılmış gelir vergisi kredisidir (“earned income tax credit”). Kazanılmış gelir kredisi, düşük ve orta gelirli çalışan bireyler ve bilhassa çocuklu çiftlere yönelik bir vergi kredisidir. Kazanılmış gelir

¹⁴⁵ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 91.

¹⁴⁶ a.g.e., s. 92.

kredisinin miktarı, alıcının gelir düzeyine ve çocuk sayısına bağlıdır. Bunun yanında, 1968 ile 1980 yılı arasında negatif gelir vergisi üzerine Amerika'nın çeşitli eyaletlerinde dört büyük deney yapılır ve buna paralel olarak sosyal bilimler alanında akademik araştırmalar yürütülür. Bu deneyler kapsamında, haneler birkaç yıl boyunca negatif gelir vergisi programından yararlananlar (deney grubu) ve mevcut düzenlemeler altında yaşamaya devam edenler (kontrol grubu) olarak atanmıştır. Bu deneylerin amacı esas olarak, garanti gelir planının doğumdaki ağırlık, okul performansı, boşanma oranı ve işgücü arzı gibi çeşitli değişkenler üzerindeki etkisini incelemektir. Maalesef deney sonuçları siyasetçiler tarafından pek de objektif olmayan standartlarla tartışılmıştır. Temel gelire muhalif olanlar özellikle hanelerde ikincil çalışanların emek arzında nispi azalmasına ve deneylerden birinde elde edilen boşanma oranındaki artışa dikkat çekmiş ve temel gelirin kredibilitatesini azaltmaya çalışmışlardır.¹⁴⁷

Amerika'daki tartışmalara koşut olarak 1970'lerin başında Kanada'da garanti yıllık gelir üzerine bir dizi resmi rapor hazırlanmıştır. Bu raporlar sonucunda, Winnipeg şehrinin Manitoba-Dauphin kasabasında 1975-1978 arasında (*minimum income*'dan ilhamla) Mincome adı verilen bir negatif gelir vergisi deneyi yürütülmüş fakat bu deneyin sonuçları hükümet tarafından açıklanmamıştır.¹⁴⁸ Birkaç yıl sonra Kuzey Amerika'da koşulsuz temel gelire yönelik en büyük adım Alaska eyaletinde atılmıştır. 1970'lerin ortasında Prudhoe koyundaki petrol sahası federal hükümete bağlanarak kamu mülkü haline gelmiştir. Alaska valisi bu sahadan elde edilecek zenginliğin sadece mevcut vatandaşlara değil aynı zamanda gelecek kuşaklara ait olduğunu düşünerek, 1976 yılında bir anayasa değişikliğiyle, Alaska Daimî Fonu ("Alaska Permanent Fund") oluşturmuştur. Bu yasaya göre, Alaska'nın doğal kaynakları devlete değil halka ait olacaktır. İlk yasa taslağında, tüm vatandaşlara Alaska'daki ikamet sürelerine göre değişen yıllık katkı payları (temettü geliri) verilmesi öngörülmüş fakat daha sonra yapılan değişikliklerle yeni göç edenler de katkı paylarından yararlanır hale gelmiştir. Buna göre, Alaska'da en az 6 ay ikamet eden herkese yaşına bakılmaksızın yıllık sabit bir gelir sunulur. Alaska Daimî

¹⁴⁷ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 93.

¹⁴⁸ Wayne Simpson, Greg Mason & Ryan Godwin, "The Manitoba basic annual income experiment: Lessons learned 40 years later," *Canadian Public Policy* 43 (1) 2017, s. 85-104.

Fonu üzerinden yapılan yıllık kâr payı ödemeleri ilk olarak 1982 yılında başlamıştır ve bugün hala devam etmektedir. Alaska kâr payı uygulanmaya başladığı ilk yıllarda kişi başına yılda 400 \$ civarındadır, 2008’de 2.069 \$ ile zirveye ulaşmıştır. Finansal kriz nedeniyle 2012’de 900 \$’ın altına düşmüştür. Bu miktar sonraki yıllarda tekrar yükselmiştir. 2015’te yaklaşık 637 bin kişi yıllık 2072 \$ kâr payı almıştır ki bu miktar Alaska’daki kişi başı GSYİH’sının yüzde 3’üne tekabül etmektedir.¹⁴⁹ Alaska Daimî Fonu kâr payı Amerika’daki bireysel yoksulluk seviyesinin yüzde 20’sine ve maksimum olarak Alaska’daki kişi başı hasılanın yüzde 4’üne denk düşmektedir, ödemeler herhangi bir şart gerektirmediği için özgün bir temel gelir programı olduğu söylenebilir.

1970’li yıllarda Atlantik ötesi tartışmaların Avrupa’da az da olsa yankı bulduğunu söylemek mümkündür. Fransa Planlama Bürosu 1973 yılında negatif gelir vergisi üzerine bir rapor hazırlamıştır. Fakat bu politika önerisi pek çokları tarafından yoksulluğa karşı mücadelede piyasa odaklı yaklaşım olması hasebiyle eleştirilmiştir. Aynı dönemde Fransa’da sosyalist bir hükümetin görev başında olduğu düşünülürse bu durum pek de şaşırtıcı değildir. Sorbonne Üniversitesi ekonomisti Xavier Greffe’ye göre, “Liberal söylemin kalbinde yer alan negatif gelir vergisi, piyasanın sosyal entegrasyonun ayrıcalıklı mekanizması olduğunu ve bu nedenle eşitsizlik ve entegrasyon eksikliğini aşmak için yapay olarak bireylere yardım etmenin yeterli olduğunu zımnen kabul eder.”¹⁵⁰ Benzer şekilde ünlü Fransız filozofu Foucault’ya göre tam istihdam programı ile karşılaştırıldığında daha az bürokratik ve disipliner gözüken negatif gelir vergisi neoliberal politikalara hizmet eden bir araçtır.¹⁵¹ Aynı yıllarda Avrupa’da negatif gelir vergisi ya da tam istihdam odaklı büyümenin yerine koşulsuz ve evrensel temel geliri savunan birbirleri ile bağımsız sesler yükselmeye başlar. 1973 yılında, sonradan İngiltere’de temel gelir mücadelesinin en önemli savunucularından biri haline gelen sosyolog Bill Jordan bir İngiliz kasabasındaki işsizlerin mücadelesinden hareketle temel geliri savunan bir kitap yayınlar.¹⁵² 1970’lerin ortasında Hollandalı halk sağlığı profesörü

¹⁴⁹ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 94.

¹⁵⁰ a.g.e., s. 95.

¹⁵¹ Michel Foucault, *The Birth of Biopolitics, Lectures at the College de France 1978–79*, ed. M. Senellart. Basingstoke: Palgrave Macmillan, (1979) 2008, s. 207.

¹⁵² Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 96.

Jan Pieter Kuiper, ücretli emeğin insanlıktan çıkaran doğasına karşı koymanın bir yolu olarak istihdam ve gelirin birbirinden ayrılmasını tavsiye eden ve bunun yolunun insanları özgür kılacak bir gelir garantisinden geçtiğini öne süren bir dizi makale yayınlar. 1978 yılında Danimarka’da Niels I. Meyer, Kristen H. Petersen ve Villy Sorensen ulusal düzeyde çok-satan olan *Revolt from the Center* başlıklı kitapta vatandaşlık gelirini önerirler. Aynı yıllarda İsveçli anti-konformist siyasetçi Gunnar Adler-Karlsson, tam istidam rejimini eleştiren ve bunun yerine garanti geliri savunan makaleler kaleme alır.¹⁵³

1970’lerin ikinci yarısında Hollanda’da temel gelir somut bir proje olarak tartışılır. 1977 yılında Hristiyan Demokrat Parti’den ayrılan bir grup solcu Radikal Siyaset Partisi’ni (*Politieke Partij Radicalen*) kurar. Seçim kampanyasına temel gelir önerisini dahil eden bu küçük parti seçimlerde kayda değer başarı kaydeder ve parlamentoda temsil hakkı kazanır. Hollanda’da temel gelir hareketi yemek sektöründe mücadele eden Voedingsbond sendikasının desteği ile büyümüştür. Haziran 1985’te muhalefetteki Hollanda İşçi Partisi’nin görevlendirdiği komisyon temel gelir üzerine bir çalışma yapmış ve yayınlamıştır. Neredeyse aynı günlerde Hollanda Hükümet Politikası Bilimsel Konseyi, *Sosyal Güvenliğin Korunması* başlığı ile yayınladığı raporda “kısmi temel gelir” önerisi getirmiştir – bireysel, evrensel ve zorunluluktan azade, yoksulluk sınırının altında bir miktarda, temel gelir önerisi getirir. Öte yandan, Komisyonun kısmi temel geliri istihdam piyasasını esnekleştirmek amacı ile kaleme aldığı düşünülmüştür, zira aynı zamanda mevcut güvenlik sisteminin de özelleştirilmesi teklif edilmiştir. Bu öneri, Hollanda’nın sosyal dayanışma modeline zarar vereceği gerekçesiyle muhalefetteki İşçi Partisi tarafından sertçe eleştirilmiştir. Buna mukabil, Hristiyan Demokrat Parti’den seçilen Hollanda başbakanı Ruud Lubbers ve aynı partiden Milletvekili Peter Balkenende herkese garanti gelir temin etmenin emek ile gelir arasındaki bağı koparacağı gerekçesiyle ve en değerli geçim yolunun çalışma olduğunu öne sürerek Komisyon’un önerisini kabul etmediklerini bildirmişlerdir. Ancak yine de hükümet bu tür bir temel gelir önerisine tamamen kapıyı kapatmamıştır, gelecekteki gelişmelere bağlı olarak (“çalışma zamanının

¹⁵³ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 96.

kısalması, teknolojik gelişme, ekonomik büyüme ve işgücüne katılım”) yeni politika önerilerini değerlendireceklerini beyan etmiştir.¹⁵⁴

1984 yılında temel gelir üzerine ilk ulusal örgüt Temel Gelir Araştırma Grubu ismi ile İngiltere’de kurulmuştur. Temel gelir fikrinin 1980’den sonraki en önemli temsilcisinin Belçikalı siyaset filozofu, Harvard Üniversitesi profesörü, Philippe Van Parijs olduğunu söylemek mümkündür. 1986 Eylül’ünde Parijs öncülüğünde bir grup ekonomist, felsefeci ve sosyal bilimci bir araya gelerek, Temel Gelir Avrupa Ağı’nı kurarlar. Charles Fourier Kollektifi’nin Belçika’nın Louvain-la-Neuve kasabasında düzenlediği temel gelir toplantısında Avrupa’nın dört bir yanından temel gelir savunucuları bir araya gelir. Bu toplantı neticesinde, Temel Gelir Avrupa Ağı (Basic Income European Network – BIEN) kurulmuştur.¹⁵⁵ BIEN amacını “temel geliri -yani, gelir testi veya çalışma şartı olmaksızın, bireysel olarak herkese koşulsuz olarak verilen bir gelir- savunan ya da ilgilenen bireyler ve gruplar arasında bağlantı kurarak hizmet etmek ve bu konuyla ilgili Avrupa çapında bilinçli tartışmayı teşvik etmek” olarak ortaya koymuştur.¹⁵⁶ BIEN düzenli olarak haber bültenleri yayınlamaya ve iki yılda bir kongre düzenlemeye başlamıştır. 2004 yılında Barcelona’da düzenlenen kongreye Latin Amerika, Kuzey Amerika, Güney Afrika, Asya ve Avustralya’dan pek çok katılımcının iştirak etmesi sonucunda örgüt küresel bir hüviyet kazanmış ve adını Temel Gelir Dünya Ağı (Basic Income Earth Network – BIEN) olarak değiştirmiştir. 1992’de Van Parisj’in editörlüğünü yaptığı *Temel Geliri Tartışmak: Radikal Bir Reform Önerisinin Etik Temelleri* adlı derleme alandaki öncü metinlerden biridir.¹⁵⁷

Yakın geçmişle ele alacak olursak, Amerikalı sosyalist iktisatçı John Roemer 1994 yılında “toplumsal hisse” biçiminde bir temel gelir önerisi geliştirmiştir. Özetle, özel şirketler haricindeki varlıkların kamulaştırılması ile bir fon yaratılacak ve bu sayede Amerika’daki bütün yetişkinlere yıllık 1200 dolar ödeme yapılacaktır.¹⁵⁸ Roemer’in teklifinde esas olan bir çeşit kamu mülkiyeti üzerinden yeniden dağıtım yapılmasıdır, yani

¹⁵⁴ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 97.

¹⁵⁵ a.g.e., s. 98.

¹⁵⁶ <https://www.basicincome.org/about-bien/> [Erişim 13.09.2022]

¹⁵⁷ Philippe Van Parijs, *Arguing for Basic Income: Ethical Foundations for a Radical Reform*, London: Verso. 1992.

¹⁵⁸ John Roemer, *A Future for Socialism*, Cambridge: Harvard University Press, 1994, s. 133-143.

“piyasa sosyalizmi” modeline geçilmeye çalışılmaktadır. 1996 yılında yazdığı bir makalede, ünlü İngiliz iktisatçı Athnony B. Atkinson “katılım geliri” önerisini ortaya koyar.¹⁵⁹ Katılım geliri, mevcut sosyal programlarını ortadan kaldırmadan ve sosyal güvenlik sistemini tamamlayacak şekilde formüle edilir. Atkinson’a göre, Britanya’daki vergi sisteminde yapılacak ufak değişiklikler ile, vergileri neredeyse hiç artırmadan, her çocuğa 12.50 sterlin, her yetişkine 17.75-18.25 sterlin arası bir temel gelir sağlanabilir. Atkinson’un hesaplamasına göre, böyle bir vatandaşlık geliri desteği ile, hanelerin yaklaşık üçte birinin finansal durumu kötüleşecek, yüzde 10’u durumu etkilenmeyecek, yüzde 57’sinin durumu ise iyileşecektir.¹⁶⁰ 1999’da Yale Üniversitesi hukuk profesörleri Ackerman ve Alstott, kapitalizm ve demokrasinin ortak selameti için, temel gelirin bir varyantı olan “paydaş geliri” (“stakeholder income”) fikrini ortaya atarlar.¹⁶¹ Buna göre, özel mülkiyet ilkesini korumak isteyen bir demokratik rejim, vatandaşlarının daha üretken ve özgür olabilmeleri adına paydaş geliri sunmalıdır. Planları, tüm yetişkin Amerikalılara bir kereliğine 80.000 dolar vermektir. Bu gelirin fonlanması için yüzde 2 oranında yeni servet vergisi getirilmelidir. 2006 yılında, Amerikan muhafazakârlığının önemli isimlerinden Charles Murray, temel geliri destekleyen çok kritik bir kitap yazar: *Refah Devletini Kaldırmak Elimizde*.¹⁶² Murray, 21 yaşını geçen tüm Amerikan vatandaşlarına yıllık 10.000 dolar temel gelir vermeyi somut bir politika önerisi olarak savunur; bütün refah programlarını ortadan kaldırmayı amaçlar. Murray, bütün maliyet hesaplarını kitabın sonunda sunmuş, bu önerinin oldukça etkin bir seçenek olduğunu savunmuştur.

1990’lardan itibaren uluslararası ağlar sayesinde ve internet teknolojisi sayesinde temel gelir tartışmaları yeni bir ivme kazanmış ve temel gelir tartışmaları çok aktörlü ve çok parçalı bir yapıya bürünmüştür. Örneğin, 2010’larda merkezi İngiltere’nin Sheffield şehrinde olan Evrensel Temel Gelir Laboratuvarlar Ağı oluşturulmuştur. Temel gelirin ihtimallerini ve potansiyellerini araştıran ve tartışan bu laboratuvarlar, araştırmacıların, aktivistlerin ve sıradan vatandaşların katılımına açıktır. Bugün, çoğu İngiltere’de olsa da

¹⁵⁹ A.B. Atkinson, “The Case for a Participation Income,” *Political Quarterly*, 67 (1) 1996.

¹⁶⁰ a.g.e., s. 67-70.

¹⁶¹ Ackerman & Alstott, *The Stakeholder Society*, 1999.

¹⁶² Charles Murray, *In Our Hands: A Plan to Replace The Welfare State*, New York: Rowman & Littlefield, 2016.

dünya üzerinde 35 temel gelir laboratuvarı bulunmaktadır.¹⁶³ Bugün temel gelir küresel kamuoyu tarafından tartışılmakta ve pek çok ülkede gündem olmaya devam etmektedir.

3.3. Temel Gelire Dair Güncel Deneyimler

Temel gelir modeli ya da temel gelire çok benzeyen politikalar bugüne kadar Moğolistan, Alaska, İran, Finlandiya başta olmak üzere pek çok farklı ülkede uygulanmıştır. 2010-2012 arasında Moğolistan'da tüm vatandaşları kapsayan bir temel gelir deneyimi gerçekleşmiştir: 2,7 milyon kişiye iki yıl boyunca yaklaşık 10-15 dolar aylık ödemeler yapılmıştır. 2011'den itibaren İran İslam Cumhuriyeti'nde nüfusun tamamına, gıda ve akaryakıt sübvansiyonları yerine, nakit desteği verilmektedir. İran'da hala uygulanan yakıt destek programının bir ölçüde temel gelire benzediğini söylemek mümkündür. 2016 yılında İsviçre'de bütün ülkede geçerli olacak temel gelir önerisi halk oylamasına sunulmuş ve çoğunluk tarafından reddedilmiştir. Finlandiya 2017'de işsizler üzerine temel gelir projesine başlamış, fakat projeyi 2019'da sonlandırılmıştır. 2016-2017 yıllarında yayınlanan bir rapor üzerine temel gelir fikri Hindistan medyasında ve kamuoyunda büyük yankı bulmuştur; Hindistan hükümeti bütün refah uygulamalarını kaldırıp yerine temel geliri ikame etmeyi düşünmüştür. Temel gelirin Hindistan'da popülerleşmesinin bir diğer sebebi 2000lerin sonunda itibaren Madhya Pradesh ve Delhi eyaletlerinde uygulanan koşulsuz nakit transferi pilot programlarından oldukça başarılı sonuçlar alınmasıdır.¹⁶⁴ 2008-2009 yıllarında Namibya'da Alman Protestan kilisesi tarafından fonlanan bir pilot projesi uygulanmış, iki köyde yaşayan tüm fertlere aylık 12 dolar temel gelir desteği sunulmuştur.¹⁶⁵ Son on yılda GiveDirectly adlı sivil toplum kuruluşu Kenya'nın çeşitli bölgelerinde temel gelir pilot uygulamıştır, önceki pilot projelerin başarısı üzerine uygulama ülkede devam etmektedir. Afrika ülkelerinde yürütülen pilot çalışmalardan oldukça olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Bugün, İskoçya

¹⁶³ <https://www.ubilabnetwork.org/about> [Erişim 13.09.2022]

¹⁶⁴ En önemli sonuç, beslenme ve sağlık koşullarında yaşanan kayda değer iyileşme ve alıcıların işgücüne katılımlarının ve iş kurmalarının artmasıdır. Kısa bir değerlendirmek için bkz. Guy Standing, "India's experiment in basic income grants," *Global Dialogue - Magazine of the International Sociological Association*, 3 (5) 2013, s. 24-26.

¹⁶⁵ Detaylar için bkz. *Basic Income Guarantee Coalition Namibia*, <http://www.bignam.org/> [Erişim 13.09.2022]

hükümeti temel geliri düşünme ve tartışma aşamasındadır; ülkede vatandaşlara aylık 700-1000 pound verilmesi önerilmektedir, fonlanması ise yüzde 40 düzeyinde sabit oranlı gelir vergisi ile karşılanacaktır. Bugün halen Hollanda'nın Utrecht kentinde, California'nın Stokton kentinde, Kanada'nın Ontario eyaletinde ve gelişmekte olan ülkelere temel gelir pilot projeleri uygulanmaktadır. Yine başka pek çok Batı ülkesinde pilot çalışmalar ya da küçük ölçekli deneyler uygulanmaya devam etmektedir. Son yıllarda temel gelir deneylerinden elde edilen olumlu sonuçlar ("positive externalities") temel gelirin siyasetçiler tarafından daha ciddi alınmasını sağlamıştır. Başarılı uygulamaların diğer bölgelere ve ülkelere yayılması ("spillover effect") ile temel gelir küresel ölçekte tanınırlık kazanmıştır. Bu kısımda, farklı temel gelir deneyimleri üzerinden, hangi grupların, nasıl ve ne kadar gelir yardım aldığı, bu uygulamalar sonucunda iş gücüne katılımın, verimliliğin, girişimciliğin, beslenme, sağlık ve barınma koşullarının nasıl ve ne ölçüde değiştiği eldeki ikincil veriler üzerinden incelenecektir.

Farklı ülkeler farklı kurumsal yapılara sahip olduğu için, temel gelir deneyimlerinin toplumsal ve ekonomik sonuçları çeşitlilik göstermektedir. Temel gelir, gelişmiş ile gelişmekte olan ülkeler açısından ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Nitekim, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke deneyimlerinde temel gelirin amacı ve uygulamalardan elde edilen sonuçlar büyük farklılık göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde temel gelir, otomasyon teknolojilerindeki gelişmeler sonucunda ortaya çıkacak işsizliğe karşı bir önlem olarak kurgulanırken, gelişmekte olan ülkelere aşırı yoksulluğu ortadan kaldıracak ya da en azından hafifletecek bir önlem olarak tasarlanmaktadır. Yine de gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için bazı ortak sonuçları tartışabiliriz: Bugüne kadarki uygulamalar üzerinde yapılan akademik çalışmaların temel gelirin çalışma isteği ve çalışma saatleri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığıdır.¹⁶⁶ Raporlanan sonuçların yüzde 93'ü, temel gelirin çalışma isteğini ve çalışma saatlerini çok az etkilediğini, yani anlamlı bir değişikliğe sebep olmadığını ortaya koymaktadır.¹⁶⁷ Bu sonuç, temel gelirin alıcıları

¹⁶⁶ The World Bank, *The Changing Nature of Work*, 2019; A. Banerjee et al. "Debunking the stereotype of the lazy welfare recipient: Evidence from cash transfer programs." *The World Bank Research Observer*, 32 (2) 2017, s. 155-184.

¹⁶⁷ Gilbert et al. "Would a basic income guarantee reduce the motivation to work? An analysis of labor responses in 16 trial programs," *Basic Income Studies*, 2018, s. 1-12.

tembelliğe iteceği yönündeki kaygıyı boşa çıkarmaktadır. Aksine, gelişmekte olan ülkelerde, temel gelirin emek piyasasına katılımı ve çalışma saatlerini artırdığına dair kanıtlar mevcuttur.¹⁶⁸ Bunun yanında, temel gelir uygulamasının mali yüküne yönelik eleştirinin de yersiz olduğu söylenebilir. Zira Dünya Bankası'nın tahminlerine göre, medyan gelirin yüzde 25 düzeyinde tüm vatandaşları kapsayacak bir temel gelir uygulaması, gelişmekte olan ülkelerde GSMH'nin yüzde 3,8'ine tekabül etmektedir.¹⁶⁹ Aşağıdaki tabloda bugüne kadarki bütün temel gelir deneyimleri analitik biçimde sunulmaya çalışılmıştır. Bu tabloda, temel gelir deneyimleri, en geniş kapsamlı olanında en dar kapsamlı olanına doğru listelenmiştir.

¹⁶⁸ Gilbert, "Would a basic income guarantee...", 2018.

¹⁶⁹ The World Bank, *The Changing Nature of Work*, 2019, s. 110

Tablo 4. Temel Gelir Deneyimleri

Dönem	Programın Adı	Ülke/Şehir	Ödenen (yıllık) Miktar	Kapsam (kişi sayısı)
2010-devam	İran Nakit Transferi Programı	İran	48\$	75.000.000
2011-2012	Altı-Bin Tasarısı (Scheme Six-Thousand)	Hong Kong	771\$	4.000.000
2010-2012	İnsani Gelişme Fonu (Human Development Fund)	Moğolistan	187\$	2.700.000
2020-devam	Ingreso Minimo Vital	İspanya	6.535-14.358\$	850.000
2008-devam	Servetten Pay Alma Tasarısı (Wealth Partaking Scheme)	Makaco/Çin	750-1150\$	700.600
1982-devam	Alaska Daimî Fonu Payı	Alaska/ABD	1000-2000\$	667.047
2018-devam	Gençlik Temel Gelir Programı	Gyeonggi/Güney Kore	848\$	125.000
2019-devam	Vatandaşlık Temel Geliri Değerlendirme Programı	Marica/Brezilya	360\$	42.000
2017-devam	GiveDirectly	Batı Kenya	274\$	20.847
1996-devam	Doğu Bölgesi Cherokee Yerlilerine Yönelik Gazino Gelir Fonu	Kuzey Carolina/ABD	7.000-12.000\$	15.414
2017-2018	Ontorio Temel Gelir Pilot Uygulaması	Ontorio/Kanada	13.112-18.930\$	6.500
2011-2012	Madhya Pradesh Koşulsuz Nakit Transferi Projesi	Madhya Pradesh/Hindistan	26-77\$	5.547
2019-devam	Temel Gelir Deneyi	Uygulanan bölge gizleniyor/ ABD	600-3.996\$	3.000
2017-2018	Finlandiya Temel Gelir Deneyi	Finlandiya	7.793\$	2.000
1971-1974	Seattle-Denver Gelir Himayesi Deneyi (SIME/DIME)	Seattle, Washington & Denver, Colorado /ABD	3.800-5.600\$	4.800
1971-1974	Gary Gelir Himayesi Deneyi	Gary-İndiana/ABD	3.300-4.300\$	1.782
1968-1972	New Jersey Gelir Himayesi Deneyi	New Jersey/ABD	Negatif Gelir Vergisi	1.357
2017-2019	B-Mincome	Barcelona/İspanya	1.392-23.324	1000
2008-2009	Temel Gelir Hibe (BIG) Programı	Omitara/Namibya	163	930
1970-1972	Kırsal Gelir Himayesi Deneyi	Duplin, Kuzey Carolina & Iowa	Negatif Gelir Vergisi	810
2011-2013	GiveDirectly (Rarieda)	Rarieda Bölgesi/Kenya	405-1.525	503
2017-2019	Sekiz Pilot Proje	Busibi/Uganda	109-219	150
2019-devam	Stockton Ekonomik Güçlendirme Demonstrasyonu	Stockton, California/ABD	6.000	125
2020-2023	Benin Temel Gelirim (My Basic Income)	Almanya	17.160	120
Planlanan	Çiftçiler İçin Temel Gelir	Gyeonggi/Güney Kore	509	430.000
Planlanan	Vatandaşlık Temel Gelir Projesi	İskoçya	Belirsiz	Belirsiz

Kaynak: Stanford Üniversitesi Temel Gelir Laboratuvarı, <https://basicincome.stanford.edu/>

3.3.1. Gelişmekte Olan Ülke Deneyimleri

Gelişmekte olan ülkelerde, temel gelire dair üç kritik deneyimden bahsedebiliriz: Hindistan'ın Uttar Pradesh eyaletindeki dokuz köyde iki yol boyunca uygulanan bir proje, Namibya'nın iki köyünde uygulanan proje ve İran'da gıda ve yakıt sübyansiyonlarının kaldırılması sonucunda 2011 yılında uygulanmaya başlanan ulusal ölçekli nakit transferi. Bu uygulamalarda, temel gelir evrensel olarak değil, belli kısıtlar altında, belli gruplar hedeflenerek yürütülmüştür. Yine bu uygulamalar çoğu zaman uzun erimli olmamış, nispeten kısa döneme odaklanmıştır. Bunların arasında yalnızca Kenya'da GiveDirectly derneği tarafından belli topluluklardaki tüm yetişkinlere on yıldan fazla ödenen temel gelir uygulaması uzun erimli olmuştur.

Banerjee vd. geliştirmekte olan ülkeler bağlamında temel geliri “kademeli bir yoksulluk karşıtı müdahale” olarak değerlendirir.¹⁷⁰ Diğer bir deyişle, geliştirmekte olan ülkeler için halihazırda mevcut olan sosyal programlar tek bir sosyal güvenlik ödemesi olan temel gelirle ikame edilmesi tavsiye edilmemektedir, zira birkaç tanesi hariç bu ülkelerde eğitim ve sağlık başta olmak üzere sosyal hizmetleri sağlayabilecek geniş kapsamlı bir özel sektör bulunmamaktadır. Dünya Bankası'nın ASPIRE veri setine göre düşük ve orta gelirli ülkelerdeki nüfusun yaklaşık yüzde 11'i bir nakit transferi programından yararlanmaktadır. Evrensel kapsayıcılık iddiasındaki temel gelir önerisinin aksine, bu yardım programları genellikle belirli grupları hedeflemektedir (örneğin, aşırı yoksullar, hamileler, dullar, yaşlılar). Nakit yardımlarının yoksulların keyif verici madde (“temptation goods”) tüketimi üzerindeki etkisini araştıran Evans ve Popova'ya göre, yardımlar yoksulların alkol ve tütün bağımlılığını artırmaz, aksine azaltır.¹⁷¹ Banerjee vd. diğer bir çalışmasında, geliştirmekte olan ülkelerde nakit yardımlarının emek piyasasındaki etkisine bakarak, yardımların emek süreçleri üzerinde sistematik bir etkisi olmadığını ortaya koyarlar.¹⁷² Geliştirmekte olan ülkelerde nakit yardımlarının yoksul kesim üzerinde

¹⁷⁰ Abhijit Banerjee, Paul Niehaus, and Tavneet Suri. "Universal basic income in the developing world." *Annual Review of Economics*, 1 (1) 2019, s. 959-983

¹⁷¹ David K. Evans, & Anna Popova, “Cash Transfers and Temptation Goods,” *Economic Development and Cultural Change*, 65 (2) 2017, s. 189-221.

¹⁷² Abhijit Banerjee, Esther Duflo, Gabriel Kreindler, and Benjamin Olken, “Debunking the Stereotype of the Lazy Welfare Recipient: Evidence from Cash Transfer Programs,” *The World Bank Research Observer*, 32 (2) 2017, s. 155-184.

bir sürü pozitif etkisi olduğu bulunmuştur: Geliri, tasarrufu, varlık sahipliğini artırır; gıda başta olmak üzere harcamaları, beslenme çeşitliliğini, okula devam durumunu, test skorlarını, bilişsel gelişmeyi iyileştirir; iş gücüne katılımı artırır, çocuk işçiliğini azaltır.¹⁷³ Sadece Zambiya örneğinde bile karşılıksız nakit transferi programları, alıcıların gelirlerini transfer edilen miktarın yüzde 59'u oranında artırmıştır.¹⁷⁴ Temel gelir uygulamasına benzer şekilde, hane halkı yerine, bireysel olarak kadınlara verilen yardımların kadınları güçlendirdiği ve aile içi şiddeti ciddi oranda azalttığı tespit edilmiştir.

Gelişmekte olan ülkelerde yoksulların üzerinde mevcut sosyal, ekonomik ve finansal kısıtlar dikkate alındığında temel gelirin ekonomik büyümeyi sağlayabilecek bir araç olduğu düşünülmektedir. Bu ülkelerde yoksulların önünde duran belli başlı kısıtlar şunlardır: Üretken bir yatırımı finanse etmek ya da çocuğunu okula göndermek için gerekli temel sermayeyi piyasadan borç alamamak ya da biriktirememek, önlerine psikolojik kısıtlar çıkar sonucunda yatırım yapmak için gerekli özgüveni kaybetmek ve ekonomik arzuların körelmesi. Pek çok gelişmekte olan ülkede banka kredileri nispeten ucuz olsa da erişim oldukça kısıtlıdır, banka-dışı sektörde ise faiz oranları oldukça yüksektir. Dolayısıyla, yoksulların krediye erişimi oldukça zordur. Gelişmekte olan ülkelerde yapılan yoksulluk çalışmaları, bu grupların psikolojik açıdan stres altında olduklarını göstermiştir. Nakit transferi programlarının ise yoksulları psikolojik açıdan iyileştirdiğine, bunun sonucunda yoksulların daha sağlıklı yaşam kararları verdiğine dair çokça bulgu mevcuttur. Bastagli vd., 56 nakit transferi programını sistematik olarak inceledikleri çalışmalarında, alıcıların okullaşma oranının, test skorlarının, bilişsel becerilerinin, gıda güvenliklerinin ve sağlık hizmetlerine erişimlerinin önemli ölçüde iyileştirdiğini tespit etmişlerdir.¹⁷⁵ Kenya'daki GiveDirectly temel gelir deneyinde, nakit

¹⁷³ Banerjee et al. "Universal basic income in the developing world," 2019

¹⁷⁴ Handa Sudhanshu, Luisa Natali, David Seidenfeld, Gelson Tembo & Benjamin Davis, "Can Unconditional Cash Transfers Lead to Sustainable Poverty Reduction? Evidence from two government-led programmes in Zambia," *Technical Report, UNICEF Office of Research, Innocenti Working Paper 21*, Florence, 2016.

¹⁷⁵ Francesca Bastagli et al. *Cash transfers: what does the evidence say? A rigorous review of programme impact and the role of design and implementation features*. London: ODI, 2016, <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/resource-documents/11316.pdf>

transferlerin kortizol hormonu seviyesini ciddi şekilde düşürdüğü tespit edilmiştir.¹⁷⁶ Kortizol hormonu stres ile alakalıdır ve yüksek seviyeleri miyopik karar almaya sebep olabilir. Yoksulları hangi faktörlerin kısıtladığını tam olarak bilmek mümkün değildir. Bu yüzden, yoksulların kısıtlarını aşmaları ve güçlenmeleri anlamında, temel gelir çok önemli bir büyüme yanlısı politikadır (pro-growth policy).¹⁷⁷ Şartlı yardımların büyük bir fırsat maliyeti yarattığı (bilhassa, yoksullara yönelik meslek edindirme kurslarında olduğu gibi) ve yanlış kişilere verilmesi durumunda tamamen heba olacağı düşünüldüğünde, temel gelir yoksulların efektif biçimde desteklenmesi açısından oldukça uygun bir transfer programıdır. Temel gelir uygulaması yoksulların kısıtlarını gevşetmek için önemli bir finansal araç olarak görülebilir. Gelişmekte olan ülkelerde yoksulların yatırım yapması ve kendi işlerini kurmaları açısından, toplu para (“lump-sum”) her ay düzenli ödenecek temel gelir desteğine kıyasla tercih edilebilir.¹⁷⁸

Şartlı nakit yardımların en yoksulları hedeflemede kaynakları doğru tahsis etme açısından bir avantajı vardır, zira para en çok ihtiyacı olana, yani en yüksek marjinal değer yaratacak gruplara gider. Fakat eksik rekabet piyasalarının hâkim olduğu gelişmekte olan ülkelerde, yoksullar ancak evrensel temel gelir ile kendilerini sıkıştıran kısıtları aşarak (örneğin, kendi işini kurarak) ekonomik büyümeye katkı sağlayabilir. Hedefleme içeren şartlı nakit transferi programlarının idari ve mali külfeti epey fazladır. Hele hak edenlerin (uygunluk) listeleri sıkça güncelleniyorsa ve enformel ekonomik aktivitelerin büyüklüğü fazla ise idari maliyet gittikçe yükselir. Şartlı yardımlar ile temel gelir arasında belirli dengeleme (“trade off”) durumu mevcuttur, nitekim her hedefleme belli dışlama hataları (“exclusion error;” yani hak ettiği halde yardım alamayanlar) ve içerme hataları (“inclusion error;” hak etmediği halde yardım alanlar) içerir.¹⁷⁹ Evrensel temel gelir durumunda içerme hatası neredeyse yüzde 100, dışlama hatası ise yüzde 0’dır. Bunun yanında, hedefleme programları çoğunlukla hane halkı bazında yürütülmektedir, nitekim

¹⁷⁶ Johannes Haushofer & Jeremy Shapiro. "The short-term impact of unconditional cash transfers to the poor: experimental evidence from Kenya." *The Quarterly Journal of Economics* 131.4 (2016), s. 1973-2042.

¹⁷⁷ Banerjee et al. “Universal basic income in the developing world,” 2019.

¹⁷⁸ a.g.e.

¹⁷⁹ Rema Hanna & Benjamin Olken, “Universal Basic Incomes vs. Targeted Transfers: Anti-Poverty Programs in Developing Countries,” *Journal of Economic Perspectives* August 2018.

bireysel bazda tüketim verisi bulmak imkansızdır; burada altta yatan temel varsayım şudur: en yoksul bireyler en yoksul hanelerde yaşarlar. Fakat bu durumda, bireysel dışlama hataları mevcut olabilir. Örneğin, Brown vd. Afrika'daki 30 ülke üzerine yaptıkları analizlerinde, eksik beslenen çocukların ve kadınların en yoksul dilimde olmadıklarını, yarısına yakının en yoksul iki dilimde olduklarını gösterdiler.¹⁸⁰ Bunun ötesinde, gelişmekte olan ülkelerde şartlı sosyal yardımların yürütülmesini zorlayan en önemli unsur oldukça büyük bir enformel ekonomi olmasıdır; hükümetler enformel sektör hakkında pek az bilgi sahibidir. Enformel sektörde çalışan yoksulların gelirleri yıl boyunca ve yıllar içinde sürekli dalgalandığı için hükümetlerin yapacağı şartlı yardımlar yüksek düzeyde dışlama ve içerme hatası taşıyabilir.¹⁸¹

Gelişmekte olan ülkelerde, en yoksulları hedefleyen sosyal programların yürütülmesi bürokratik açıdan da oldukça sıkıntılıdır, “hak eden” ve “hak etmeyen” yoksullar arasında yapılan ayrımlar suiistimaller içerebilir.¹⁸² Dolayısıyla, evrensel temel gelir, kurumsal yapının zayıf olduğu gelişmekte olan ülkeler için şartlı nakit transfer programlarına göre daha efektif bir çözüm olabilir. Nitekim, gelişmekte olan ülkelerde, belli grupları hedefleyen sosyal yardımların “caydırıcı etkisi” (“disincentive effect”) oldukça fazla olabilir. Evrensel temel gelir uygulaması bu caydırıcı etkiyi azaltabilir. Her yeniden dağıtım politikası, kimin ödeyen kimin kazanan olduğuna bağlı olarak, toplumun belli kesimleri üzerinde caydırıcı etki yaratır. Evrensel temel gelirden, caydırıcı etki daha çok üst ve üst-orta sınıflar üzerinde olacaktır. Elbette sadece en yoksul kesimlere verilecek bir transfer politikası hem orta hem de üst sınıfların muhalefetine takılacaktır. Banerjee vd., gelişmekte olan ülkeler için, üst-sınıfları vergi yükleri ve caydırıcı etkiler ile sıkıntıya sokmayan, düşük düzeyde bir temel gelir uygulamasının oldukça makul olduğunu öne sürerler.

¹⁸⁰ Caitlin Brown, Martin Ravallion, & Dominique van de Walle, “Are Poor Individuals Mainly Found in Poor Households? Evidence using Nutrition Data for Africa,” *National Bureau of Economic Research Working Paper* no. 24047, 2017.

¹⁸¹ Banerjee et al. “Universal basic income in the developing world,” 2019

¹⁸² a.g.e.

3.3.2. Gelişmiş Ülke Deneyimleri

Gelişmiş ülkelerde uygulanan temel gelir deneyimlerinin sonuçlarını sistematik bir şekilde işleyen çalışmalar az da olsa mevcuttur. Amerika'daki Roosevelt Enstitüsü'nden Iona Marinescu üç doğal deneyin sonuçlarını sistematik bir şekilde incelemiştir. Marinescu, ABD ve Kanada'da uygulanan negatif gelir vergisi deneyleri, Alaska Daimî Fonu Temettü Ödemesi (yıllık yaklaşık 2 bin dolar), Eastern Band Cherokees Gazino Temettü programının (yıllık yaklaşık 4 bin dolar) alıcıların davranışları üzerindeki etkisini ele almıştır.¹⁸³ Bunların hepsi koşulsuz gelir transferi olmasına rağmen, yalnızca negatif gelir desteği yaşanabilir ölçüde gelir sağlamaktadır. Bu üç doğal temel gelir deneyiminin karşılaştırmalı sonuçları şu şekilde özetlenebilir:

- Bu programlar istihdam piyasasında emek arzında ya değişikliğe sebep olmamış ya da ufak azalmalara sebep olmuştur.
- Negatif gelir vergisi deneylerinin istihdam üzerindeki etkisi istatistiki olarak anlamlı değildir. Tüm deneyler ele alındığında, çalışma saatlerindeki yıllık azalma iki hafta (evli erkeklerde) ile dört hafta (gençlerde) arasındadır. En kapsamlı negatif gelir deneyinde, istihdamda yüzde 4,6, kazançlarda ise yüzde 7,4 azalma yaşanmıştır. Negatif gelir vergisinin beslenme üzerinde oldukça pozitif sonuçları mevcuttur.
- Gazino temettü programının emek arzı üzerinde neredeyse hiç etkisi olmamıştır.
- Alaska temettü programının Alaska'daki istihdam oranı üzerinde (kontrol eyaletlerine kıyasla) hiçbir etkisi yoktur. Program, yarı zamanlı işlerde çalışanları yüzde 2 artırmıştır.
- Kontrol grubu ile kıyaslandığında, negatif gelir vergisi alıcılarının çocuklarının okula devam durumları, notları ve test puanları, özellikle yoksul çocuklar için, daha yüksektir. Negatif gelir vergisi, okulu bırakma oranlarını düşürmektedir.
- Kanada'daki negatif gelir vergisi deneyinde, sağlık durumu hakkında veri toplanmıştır. Kanada'daki deneye katılanların hastaneye gitme oranları (kontrol

¹⁸³ Ioana Marinescu, "No strings attached: The behavioral effects of US unconditional cash transfer programs," 2018, https://www.nber.org/system/files/working_papers/w24337/w24337.pdf [Erişim 10.10.2022]

grubuna kıyasla) yüzde 8,5 oranında azalmıştır. Aynı zamanda, katılımcıların akıl sağlığının daha iyi olduğu tespit edilmiştir. Yine benzer şekilde, suç oranlarının düştüğü tespit edilmiştir.

ABD ve Kanada’da işgücüne katılım ya hiç etkilenmemiştir ya da orta düzeyde bir azalma söz konusudur, öte yandan yaşam kalitesi göstergelerinde (ruhsal ve fiziksel sağlık, okullaşma, ebeveynlik, suç faaliyeti vb.) ciddi iyileşme söz konusudur.

Hoynes ve Rothstein’a göre, gelişmiş ülkelerde temel gelir uygulamasını destekleyenlerin iki kritik argümanı vardır.¹⁸⁴ İlki mevcut emek rejimini yerle bir edecek teknolojik gelişmeler – birincisi “robot çağı geliyor” ya da “robotların kıyameti” argümanı, diğeri ise yükselen eşitsizlik ve emek ücretlerinin durağanlığı. Diğerleri kadar popüler olmasa da gelişmiş ülkelerde, mevcut sosyal güvenlik ağının yetersizlikleri de (etkisizliği, verimsizliği, adaletsizliği, koşula bağlı olması ve yetersizliği) temel gelir tartışmalarında öne sürülmektedir.¹⁸⁵ Robot çağı argümanını şu şekilde özetlenebilir: Robotlar zaman içerisinde insanlar tarafından yapılan pek çok mesleği gereksiz kılacaktır, bu da bir yandan yüksek işsizliğe öte yandan düşük ücretlere sebep olacaktır. Robotların üretkenliği artıracığı ve küresel düzeyde reel geliri ciddi şekilde artıracığı varsayılmaktadır.¹⁸⁶ Bu durumda, dünyadaki gelirin büyük kısmı robotların mülkiyetini elinde bulunduran küçük bir elit zümreye gidecek, geriye kalanlar yoksullaşacaktır. Robotlaşma ekseninde en önemli sorun yerlerinden edilmiş işçilerin geçimi ve hayat kalitesinin sağlanmasıdır. Bu da ancak temel gelir gibi kapsayıcı bir yeni politika ile çözülebilir. Temel gelir uygulaması ile sermayeden işçilere (ve işsizlere) doğru yapılacak kaynak transferi, sadece “artık nüfusun” daha iyi yaşam koşullarına sahip olması için değil, aynı zamanda bunların harcama yapması yoluyla piyasa dengesinin sağlanması için de elzemdir. Son yıllarda, düşük-yetenekli işçilerin gelirlerinin durağanlaşması bu senaryoyu daha olası kılmakta ve temel gelir savunusunu meşrulaştırmaktadır.¹⁸⁷

¹⁸⁴ Hilary Hoynes & Jesse Rothstein, “Universal basic income in the United States and advanced countries,” *Annual Review of Economics* 11 (2019), s. 929-958.

¹⁸⁵ Hoynes & Rothsetin, “Universal income...” s. 930

¹⁸⁶ Daron Acemoglu & P. Restrepo, “Artificial intelligence, automation and work.” *National Bureau of Economic Research Working Paper* no. 24196, 2018.

¹⁸⁷ Hoynes & Rothsetin, “Universal income...” s. 932.

Hoynes ve Rothstein’a göre, gelişmiş ülkelerde temel gelirin her haneyi en azından yoksulluk seviyesinde ya da üzerinde tutması gerekir.¹⁸⁸ Amerika’da 18 yaşının üstündeki tüm vatandaşlara yıllık 12.000 dolar seviyesinde verilecek bir temel gelirin toplam maliyeti yıllık 3 trilyon dolar olacaktır. Bu maliyet, diğer sosyal programları kısmadan ya da ortadan kaldırmadan, federal vergi gelirini iki katına çıkarmayı gerektirir. Şu anda gelişmiş ülkeler, böyle bir programın maliyetini imkânsız gördüğü için ya geçim seviyesinin altında (oldukça mütevazı) rakamlar önermektedir ya da temel gelire herkesi dahil etmemekte ve belli gruplar üzerinde tasarlanmaktadır. Öte yandan, gelişmiş ülkelerde başta mütevazı miktarda bir temel gelir sağlanabilir, sonra imkanlar el verdikçe kademeli bir şekilde temel gelir artırılabilir, aksi halde yüksek maliyet daha başlamadan temel gelir projesinin sonunu getirebilir, uygulama meşruiyetini kaybedebilir.¹⁸⁹ Gelişmiş ülkelerde temel gelir uygulaması mevcut eşitsiz dağıtımı yumuşatabilir. Eğer var olan sosyal transfer harcamalarının üzerine eklenirse, temel gelir aşağıya doğru bir yeniden dağıtım sağlayabilir. Fakat mevcut sosyal yardımları ikame edecek olursa, en düşük gelirli hanelere ve en dezavantajlı kesimlere daha az yardım düşecektir. Ancak hatırı sayılır miktardaki temel gelir gençlere, emekçilere ve çocuksuz ailelere ekstra bir refah getirebilir. Hoynes ve Rothstein’a göre, yukarıdan aşağıya dağıtım olmadan, yani yeni vergiler olmadan, hayata geçirilecek bir temel gelir uygulaması en muhtaç konumdakileri daha da dezavantajlı konuma sürükleyecek ve yeni eşitsizlikler doğuracaktır.

Son zamanlarda, COVID-19 pandemisi ile gelişmiş ülkelerin bazıları temel geliri daha ciddi almaya başlamıştır. Artan işsizlik, yoksulluk ve tedarik zincirlerinin durma noktasına gelmesi temel geliri pek çok Avrupa ülkesinde gündeme getirmiştir. İspanyol hükümeti, pandemi sonucunda yaklaşık 2,5 milyon kişiye asgari gelir garantisi olarak gerçekleştirilmesi muhtemel olan evrensel temel geliri, politika seçeneklerine dahil etme niyetini ilan etti.¹⁹⁰ Birleşik Krallık’ta, siyasi yelpazenin her yerinden 100 parlamenter

¹⁸⁸ Hoynes & Rothsetin, “Universal income...” s. 934

¹⁸⁹ Mütevazı bir miktarla başlama önerisi için bkz. Guy Standing, *Basic income: And how we can make it happen*. London: Penguin, 2017.

¹⁹⁰ Ng K, “Coronavirus: Spain to become first country in Europe to roll out universal basic income.” *The Independent*, 2020. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/coronavirus-spain-universal-basic-income-europe-a9449336.html> [Erişim 13.09.2022]

tarafından evrensel temel gelirin getirilmesine yönelik bir önerge imzalanmıştır.¹⁹¹ Bu gelişmeler, Guy Standing'in gelişmiş ülkeler bağlamında yaptığı temel gelir değerlendirmesini doğrulamaktadır. Standing, temel gelir modelinin yakın gelecekte uygulanmasını gerektirecek unsurun Silikon Vadisi elitlerinin dediği gibi robotların ilerlemesi olmayacağını, aksine (iktisadi büyümeyle paralel gelişen) ekolojik krizin, küresel ısınmanın ve hava kirliliğinin temel geliri cazip hale getireceğini öne sürer.¹⁹²

3.4. Sonuç

Bu bölümde, ilk önce temel gelir fikrinin, sosyal güvenlik ve politika tarihinden bağımsız bir biçimde düşünülmemeyeceğini göstermeye çalıştık; ardından son dört yüzyılda yoksul yardımları ve temel gelir modelinin evrimindeki sürekliliklere ve kopuşlara işaret ettik. Sosyal yardım alanındaki kazanımları baz alacak olursa, bu süreç boyunca sürekliliklerin kopuşlara (yani geriye çekilmelere) baskın çıktığını söylemek mümkündür. Her ne kadar farklı coğrafyalarda yankı bulsa da yoksul yardımlarının ve sosyal güvenlik sisteminin Avrupa odaklı geliştiğini söylemek yanlış olmaz. 19.yüzyıl sonunda Almanya'da cisimleşen Bismarkçı sosyal refah modelinin bu tarihsel seyir içinde en önemli dönüm noktası olduğunu belirtmek gerekir.

Uzun zaman boyunca siyasetçiler, aktivistler ve kamuoyu tarafından tartışılrsa da temel gelir politikasının 1990'larda kurumsallaştığını öne sürebiliriz. Bu açıdan BIEN'in temel gelir politikasının öncü örgütlerinden biri olduğunu belirtmek gerekir. 1960'lı ve 1970'li yıllardaki Amerika'da uygulanan negatif gelir vergisi deneyimlerini bir kenara bırakırsak, temel gelire dair yapılan deneylerin ve pilot projelerin 1990'lar sonrasında yoğunlaştığını ve 2010'lu yıllarda ise ivme kazandığını söyleyebiliriz. Bu gelişmenin ardından, temel gelir deneylerinden elde edilen olumlu sonuçların önemli bir etkisi olduğu söylenebilir. Yine de gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde temel gelir tartışmasının farklı çerçevelere ve patikalara sahip olduğunu söyleyebiliriz.

¹⁹¹ J. Pickard (2020) "More than 100 UK opposition politicians call for universal basic income after lockdown." *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/6b00fa50-d811-41cd-975b-6a8382ca6e91>. [Erişim 13.09.2022]

¹⁹² Guy Standing, "Foreword," in Torry, Malcolm, ed. *The Palgrave International Handbook of Basic Income*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. VIII.

BÖLÜM 4: TEMEL GELİRİN POLİTİK EKONOMİSİ

Her ne kadar “objektif” bir ekonomi politikası olarak tanımlayanlar olsa da temel gelirin normatif bir tasarı olduğunun altını çizmek gerekir. Neoklasik iktisat teorisi belki de piyasa köktenciliği yüzünden sürekli pozitif olan ile ilgilenirken, gelecek toplumu için ihtiyaç duyulan normatif tasarıları görmezden gelme eğilimindedir.¹⁹³ İçinde bulunduğumuz küresel eşitsizlik çağında, temel gelir gelecekteki ekonomik sistem ile ilgilidir. Bu bölümün başat iddiası, farklı siyasetler ve kurumsal bakış açılarından gerekçelendirilen temel gelirin gelecekteki başarısının siyasal mutabakata bağlı olduğudur. Dolayısıyla, temel gelirin uygulanma ihtimali temel gelire projesine dair olumlu kamuoyu görüşüne bağlıdır. Farklı siyasallıklar ve kurumsallıklar üzerinden tartışılması, son dönemde temel gelirin popülerleşmesini sağlamıştır. Son on yılda, temel gelir önerisi siyasal spektrumun farklı mevzilerinden yoğun destek almıştır: Silikon Vadisi kapitalistleri, sendika başkanları, fütüristler, insan hakları aktivistleri, Amerikalı ve Avrupalı liberaller, liberteryenler, sağcılar, muhafazakârlar, sosyal demokratlar ve sosyalistler kendi bakış açılarına göre temel geliri tartışmaktadır.¹⁹⁴ Bu bölümde, temel gelirin farklı siyasal ve kurumsal perspektifler tarafından nasıl desteklendiği ya da eleştirildiği incelenecektir.

Bugün sosyal demokrat entelektüeller tarafından özgürlükçülük ya da eşitlikçilik temelinde savunulan temel gelir, geçmişte neoliberal düşünürler Friedrich Hayek ve Milton Friedman tarafından bireysel özgürlük ve ekonomik etkinlik saikleriyle desteklenmiştir. Amerikan muhafazakarlığının önemli isimlerinden sayılan Charles Murray, refah devletini ortadan kaldırmak amacıyla temel geliri desteklediğini söylemektedir. Sağcı liberteryenlerin, neoliberallerin ve muhafazakârların çoğunluğu iktisadi etkinlik açısından temel geliri desteklerken, refah devletinin yerine ikame edilecek temel gelir modelinin daha az maliyetli olacağından ve alıcıların üzerinde daha az (çalışmayı) caydırıcı etkiye sebep olacağından bahsetmektedir.¹⁹⁵ Buna karşılık, bazı

¹⁹³ Ahmet İnsel, *İktisat İdeolojisinin Eleştirisi*, İstanbul: Birikim, 1993.

¹⁹⁴ Thomas Straubhaar, “On the economics of a universal basic income,” 2017, s. 74-80.

¹⁹⁵ Charles Murray, “Guaranteed Income as a Replacement for the Welfare State” *Basic Income Studies*, vol. 3, no. 2, 2008. <https://doi.org/10.2202/1932-0183.1115>

Batılı muhafazakâr düşünürler, temel gelirin maliyetine ve çalışma iştiağını azaltmasına dikkat çekerek bu öneriyi eleştirirler. Sol liberteryenler,¹⁹⁶ iyi yaşam koşullarına erişimde ayrımcılık yaşanmaması hedefiyle temel gelir önerisini savunmaktadır. Buna göre, temel gelir sadece insanların en temel maddi ihtiyaçlarını karşılanmakla kalmaz, yoksulluğun damgalanmasının (stigmatizasyon) önüne geçer ve onurlu bir yaşamı mümkün kılar.¹⁹⁷ Sosyal demokratlar ise temel gelirin çalışanların elini güçlendirileceğini öne sürer. Bu bakış açısından, temel gelir, insanların emek piyasasına kolayca girip çıkmasına ve rahat hareket etmesine imkan verir; bu sayede, çalışanlar düşük ücretli işleri kolayca kabul etmez, işverenlere karşı pazarlık gücü kazanır.¹⁹⁸ Marksist felsefeci Kathi Weeks'e göre "kırılganlıklar ekonomisi" ve post-Fordist üretimin hâkim olduğu günümüzde temel gelir en önemli ekonomik güvence önerilerinden biridir; temel gelir Marksizmin temel ilkeleri ve sosyalist pedagojinin özgürleşme vaadi ile çelişmez.¹⁹⁹ Öte yandan, pek çok sosyalist düşünür, temel gelirin baskıcı emek koşullarını ve sömürüyü ortadan kaldıracak bir araç olmadığını, aksine sermaye ve işçiler arasındaki artan kutuplaşmayı "idare etmek" ("harmonious reconciliation") için uygulanacak bir araç olduğunu öne sürer. Bu gruptakilere göre, temel gelirin amacı "sosyal piyasa ekonomisi" inşa etmek ve kapitalizmi sürdürmektir.²⁰⁰ Belki bu yüzden, Batılı muhafazakâr politikacılar, sosyalist ve sosyal demokrat politikacılara kıyasla, temel gelire daha fazla destek vermektedir.

Görüldüğü gibi, temel gelir farklı ideolojik pozisyonlara göre biçimlenmekte ve içerik kazanmaktadır. Temel gelir tartışmalarında teklif edilen miktar, ekonomik saiklerden azade, siyasal tercihlere bağlıdır. Zira verilen miktar, yoksulluğu tamamen ortadan kaldırmak ya da zenginler üzerinde fazladan vergi yükü bindirmek isteyip istenilmediğine göre değişmektedir. Avrupa ve Amerika'da sağ-muhafazakar düşünürler bütün refah sistemini sonlandırmak için cüzi bir temel gelir vermeyi önerirken, sol

¹⁹⁶ Sol liberteryenizm, İngilizcedeki egalitarian-liberterianism ekolüne işaret etmektedir.

¹⁹⁷ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 110.

¹⁹⁸ Guy Standing, *The Precariat: The New Dangerous Class*, Bloomsbury Academic Press, 2011, s. 178.

¹⁹⁹ Kathi Weeks, *The Problem with Work: Feminism, Marxism, Antiwork Politics, and Postwork Imaginaries*. Duke University Press, 2011, s. 150.

²⁰⁰ Temel geliri eleştiren sosyal demokratlara göre, esas mesele emekçilerin hak ettikleri ücreti almaları olmalıdır; bu açıdan temel gelir yerine adil ücret gündemde alınmalıdır. Adil ücret ise eğitimde eşitlik, işçi yasası, işçi örgütleri, vergi sistemi gibi bir sürü kurumsal düzenlemeyi gerektirir. Straubhaar, "On the economics of a universal basic income," 2017.

kamptakiler mevcut sosyal yardımları koruyarak temel geliri tamamlayıcı bir ödeme olarak tasavvur etmektedir. Solcuların pek çoğu, temel geliri fonlamak için üst sınıfların üzerine fazladan (gelir ya da servet) vergisi koymayı önerir. İlk grubun amacı bürokrasinin azaltılması, devletin geri çekilmesi, piyasa etkinliği ve verimlilik iken, ikinci grubun amacı kapitalist sömürüyü dengelemek ya da mümkünse aşmaktır. Aşağıda farklı grupların temel gelir argümanları genişletilerek tartışılacaktır.

4.1. Liberal Hümanizm ve İnsan Hakları Perspektifi

Temel gelirin, liberal gelenekteki toplumsal adalet ve karşılıklılık (“reciprocity”) prensiplerine uygun bir araç olduğu söylenebilir. Bu hususta birkaç örnek verilebilir: Modern toplumda, fiziksel ya da ruhsal sağlığı iyi olmayanlara kamu yardımı yapılması hakkında bir mutabakat mevcuttur, fakat engellilik durumunu çalışmak isteyip istememekten ayırmak kolay değildir. Van Parijs & Vanderborght’a göre, eğer elimizde engellilerin çalışıp çalışamayacağına dair bir kriter yoksa, kişilerin engelli olup olmadığına ya da çalışmak isteyip istemediğine bakılmaksızın herkese temel gelir sağlanması toplumsal adalet açısından en etkili yeniden dağıtım ilkesidir.²⁰¹ İkinci bir örnek, hiç istemedikleri ya da motivasyon duymadıkları düşük ücretli işlerde çalışan emekçilerin temel gelir güvencesi sayesinde güçlenmesi ve seçim alanına kavuşmasıdır. Üçüncü bir örnek, üretken olmalarına rağmen ücretlendirilmeyen (ve ulusal hasıla hesabına dahil edilmeyen) ev ve bakım işleri üstlenenlerin (genellikle kadınlar) emeklerinin temel gelir sayesinde karşılık bulmasıdır.

Temel gelir meselesine liberal perspektiften bakıldığında iki türlü adalet anlayışı dikkat çekmektedir: kooperatif adalet ve dağıtımcı (“distributive”) adalet. Dağıtımcı adaletin eşitlikçilik anlayışına göre özgürlük adaletin gerektirdiği bir kısıtlama değildir; bu açıdan, özgürlüğün adil bir şekilde tüm topluma sunulması gerekir. Gerçek özgürlüğü savunmak, bireylere önündeki olanakları ve fırsatları gerçekleştirebilmek için maddi bir temel sağlamayı gerektirir. “Bu, özgürlüğün yalnızca ‘biçimsel özgürlük’ olarak değil, ‘gerçek özgürlük’ olarak yorumlanmasını gerektirir – yani, yalnızca salt haklar olarak

²⁰¹ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 102.

değil, aynı zamanda kişinin yapmak istediği her şeyi yapma konusundaki gerçek kapasitesini de içerir.”²⁰² Dağıtımcı adalet açısından bakıldığında bugünkü refah düzeyinin geçmiş kuşaklardan miras alındığı kabul edilmektedir. Temel geliri savunan iktisatçılardan George D. H. Cole mevcut üretim gücünün ve üretkenlikte elde edilen başarının “sosyal mirasın ortak sonucu” olduğunu, “bu ortak mirasın getirisinden tüm yurttaşların pay almasını ve yalnızca bu tahsisten sonraki ürünün dengesinin üretimde mevcut hizmete yönelik ödüller ve teşvikler şeklinde dağıtılmasını” savunur.²⁰³ Dolayısıyla, teknolojiye ilerleme, yönetim ve örgütlenme becerileri başta olmak üzere geçmişten gelen mirasın “pozitif dışsallığı” bugünün toplumunun refah seviyesini belirlemektedir. Nobel ödüllü iktisatçı Herbert A. Simon bu mirası “sosyal sermaye” olarak isimlendirir ve Amerika ve Kuzeybatı Avrupa gibi zengin toplumlarda gelirin yüzde 90’ının bu sosyal sermaye sayesinde kazanıldığını öne sürer. Buna uygun şekilde Simon, yüzde 70 oranında sabit bir vergi üzerinden hükümet harcamalarının ve koşulsuz temel gelirin sağlanması gerektiğini öne sürer.²⁰⁴ Bu açıdan, temel gelir, geçmişten devralınan refah mirasının eşitlikçi ve adil bir şekilde bölüşülmesi modelidir. Öte yandan, hayattaki fırsatların bazen rassal olarak belirlendiği varsayılırsa, temel gelirin fırsatların adil dağıtımında nispeten eşitleyici bir rol oynayacağı da söylenebilir. Yine de dağıtımcı adalet perspektifinden temel gelirin, tüm ekonomik sonuçları veya başarıları eşitlemeyi amaçladığı söylenemez, mevcut durum daha az eşitsiz hale getirilebilir.

20.yüzyılın liberalizminin ünlü isimlerinden John Rawls *Adalet Teorisi* (1971) kitabında öncelik sırasına göre üç ilkeden söz eder.²⁰⁵ İlk önce özgürlük prensibi gelmektedir, bu kapsamda ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü ve oy kullanma hakkından bahsedilebilir. İkinci olarak, adil fırsat eşitliği ilkesi gelmektedir, bu prensibe göre aynı kabiliyete sahip insanlar aynı toplumsal konumlara erişebilmelidir. Üçüncü olarak farklılık prensibi gelir, bu prensibe göre ekonomik ve toplumsal eşitsizlikler en kötü durumda olan bireye en fazla yararı sağlamalıdır. Farklılık prensibinin en düşük

²⁰² Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 104.

²⁰³ a.g.e., s. 106.

²⁰⁴ Herbert A. Simon, “UBI and the Flat Tax.” Philippe Van Parijs (ed.), *What’s Wrong with a Free Lunch?* Boston: Beacon Press, 2001, s. 35-36.

²⁰⁵ John Rawls, *A Theory of Justice*. Harvard University Press, 2020.

statüde bulunan bireye en fazla sosyal ve ekonomik getiriye getirmesi beklendiği için buna aynı zamanda *maximin* prensibi de denilmektedir. Rawls’a göre ortalama (medyan) gelir ve servetin yarısından daha azına sahip olanlar toplumun en dezavantajlı kesimidir. Rawls en dezavantajlı kesimi tarif ederken, vasıfsız işçiler ya da çiftçiler gibi belli meslek kategorilerini de kastetmektedir. *Maximin* prensibine göre, en dezavantajlı kesim için maksimize edilmesi gereken gelir, zenginlik ya da ayrıcalıklar değildir, bu prensip ile en şansız bireylerin verili sosyal konumunda elde etmeyi umabilecekleri ortalama sonucun maksimizasyonu amaçlanmaktadır. Rawlsçu adalet kavramsallaştırmasından hareketle, “cehalet perdesi ardında” bir gün herkes en kötü statüdeki birey haline gelebileceği ve en düşük statüdeki bireylerin maddi koşullarını iyileştirilmesi gerektiği için temel gelir savunulmaktadır. Örnek olarak, temel gelir en düşük ücretle ya da en istenmeyen işlerde çalışan bireylerin pazarlık gücünü artıracak, onlara seçim fırsatı tanıyacaktır. Rawlsçu perspektiften bakıldığında, temel gelir sadece bireylerin elini güçlendirerek daha üretken faaliyetlere dahil olmalarını sağlamaz, aynı zamanda toplumsal hiyerarşinin en altındaki bireyleri aşağılanma ve damgalanmaktan kurtararak özsaygı geliştirmesini sağlar.²⁰⁶

Rawls koşulsuz ve ayrımcılık yapmadan uygulanacak gelir transferine –negatif gelir vergisi uygulamasına– çağrıda bulunmaktadır.²⁰⁷ Rawls’un takipçilerinden bazıları, kapitalizmin ehlileştirilmiş ve haklı bir versiyonun ancak temel gelir ile sağlanabileceğini savunmaktadır. Kapitalist demokraside, kitlesel üretim araçlarının özel mülkiyet altında uzun süre tutulması ancak sermayeden elde edilen kazançların bir kısmının tekrar geniş halk kesimlerine dağıtılması ile mümkün olabilir. Bu açıdan temel gelir, toplumun en ufak birimi olan bireylere dağıtılan sermaye bağıışı olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, Rawls’ın adalet teorisi esasen bireylerin toplumsal pozisyonlara dayanmakta ve bu toplumsal pozisyonları oldukça durağan ele almaktadır. Oysa bugün neoliberal piyasa koşullarında bireylerin ömür boyu aynı işte çalışması çoğu zaman mümkün olmadığı gibi bireyler toplumsal hiyerarşide (özellikle kriz anlarında) çok hızlı tırmanıp, yine hızla düşebilmektedir. Bunun yanında, yarı-zamanlı geçici işler ile tam zamanlı düzenli işler

²⁰⁶ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 110-111.

²⁰⁷ Öte yandan, Rawls “bütün gün Malibu’da sörf yapanlar kendilerini geçindirecek bir yol bulmalı ve kamusal yardımlardan yararlanmamalı” demektedir. Philippe Van Parijs, “Why Surfers Should Be Fed: The Liberal Case for an Unconditional Basic Income,” *Philosophy & Public Affairs*, 1991, s. 101-131.

arasındaki geçişlerde sabitlenmiş toplumsal konumlardan bahsetmek oldukça güçtür. Bu açıdan, Rawls'un önerdiği türden toplumsal statüye endekslenen bir dağıtım mekanizması üzerinden temel gelir sağlamak pratikte mümkün olmayabilir.

Bir başka liberal düşünür, Ronald Dworkin'in kaynakların eşitliği prensibine dayanan dağıtımcı adalet teorisi de temel gelire alan açmaktadır.²⁰⁸ Dworkin doğuştan itibaren herkesin farklı imkânlarla ve yeteneklere sahip olduğunu söyler. Kişisel olmayan dışsal kaynaklar (servet) ile kişisel içsel kaynaklar (kabiliyetler) arasında ayrım yapar. Her ne kadar doğuştan gelen kişisel imkânları değiştirmek mümkün olmasa da kişisel olmayan dışsal kaynakları adil dağıtımla değiştirilebiliriz. Dworkin bunun ötesinde kaynakları, insanların tercihlerinden sorumlu olduğu "hırsla duyarlı" ve içinde buldukları koşullardan sorumlu tutulamayacakları "donatıma duyarlı" olarak ikiye ayırır.²⁰⁹ Rawls'un önerisini takip eden Dworkin, kaynakların varsayımsal bir cehalet perdesi ardında dağıtılmasını önerir. Bu cehalet perdesi, kişisel yeteneklerin ve engellerin eşit olasılıkta olduğunu varsayar. Bunun yanında, insanların tercihlerinin ve riskten kaçınma davranışlarının bilindiği varsayılmaktadır. Bu varsayımlar altında, her risk olasılığına ne kadar sigorta yapılması gerektiği sorusu öne çıkar. Bu uygulama, bireylerin kişisel kaynaklarının olasılık dağılımına göre bir bağışa, kişiye özel primler ve tazminatlar dizisine denk düşer. Gerçek dünyada insanların hayat döngüleri farklıdır, farklı olasılıklar içerir; bireyler bir cehalet perdesi altında seçim yapar, dolayısıyla ödenmesi gereken prim veya alınacak tazminat buna göre belirlenmelidir. Dworkin'in cehalet perdesi modeli oldukça adil bir dağıtım öngörebilir, zira bireylerin kişisel hikayelerini, örneğin zengin ya da yoksul bir aileye doğma ihtimalini, bir değişken olarak modele almaktadır. Cehalet perdesi altında, insanlara verilen mütevazı miktarda temel gelir adil güvenceye uygundur.²¹⁰ Öte yandan, Dworkin'in öne sürdüğü dağıtım fonksiyonunda, riskten kaçınma davranışının bilinebileceğini iddia etmesi inanılmaz bir bilgi kümesi gerektirmektedir, dolayısıyla mikroekonomik açıdan böyle bir fayda fonksiyonunu inşa etmek neredeyse imkansızdır.

²⁰⁸ Ronald Dworkin, *Justice in Robes*, Harvard University Press, 2008.

²⁰⁹ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 114.

²¹⁰ Nitekim başta ortaya konulan "hırsla duyarlı" kaynak dağıtımı, sadece bir grup işinden memnun olmayan insanın temel geliri tercih edeceğini, diğerlerinin daha büyük kaynaklara erişmek için çalışacağını öngörür.

Nitekim, Dworkin'in önerisi neoklasik iktisat teorisinin tam rekabetçi piyasa modeline ve mükemmel bilgi varsayımına dayanmaktadır. Oyun teorisinde mükemmel bilgi hem tüketicilerin hem üreticilerin piyasa fiyatları, fayda ve maliyet fonksiyonları hakkında tam bilgiye sahip olmasına işaret eder ki karmaşık reel dünyada bu durum imkansızdır.

Bir diğer liberal-eşitlikçi düşünür, Nobel ödüllü iktisatçı Amartya Sen'in adalet teorisi üzerinden temel gelir tartışılabilir. Sen'e göre toplumsal adaletin kriteri, belirli bir gelire sahip olmak değildir, bunun yerine geçerli kriter yeterli beslenme, barınma, giyim, sağlık ve eğitim gibi "temel kapasitelere" ya da "yapabilirliklere" sahip olmaktır. Bu açıdan, verili koşullar altında temel gelir politikası eğer toplumun büyük bölümünün yapabilirliklerini sürdürülebilir şekilde artıracaksa, Sen'in adalet anlayışı temel gelir politikasını destekler. Öte yandan, eğer garanti istihdam sağlamak bu açıdan daha etkili ve sürdürülebilir ise, Sen'in adalet anlayışı muhtemelen bu ikinci opsiyonu destekleyecektir.²¹¹ Daha evvel söylendiği gibi temel gelir, bir sosyal hak olarak vatandaşlığın ayrılmaz bir parçasıdır. T.H. Marshall'a göre vatandaşlık kavramı sivil, siyasi ve sosyal hakları içerir.²¹² Mashallyan perspektifte temel gelir sosyal haklara dahildir fakat sosyal yardımları aşan bir öneridir. Zira sosyal yardımlar yaşlılık, kaza, hastalık ve işsizlik temelinde güvence sağlamayı hedeflerken, temel gelir bütün vatandaşlara çalışma durumlarından bağımsız olarak verilecek güvenceye işaret eder.

Buğra ve Sınmazdemir, temel "vatandaşlık" gelirini Sen'in yapabilirlik yaklaşımı ve sosyal haklar çerçevesinde değerlendirmeyi önerir.²¹³ Dünyadaki uygulamalara benzer şekilde, Türkiye'de sosyal yardımlar gelir testine tabi şekilde uygulanmaktadır. Kaymakamlık ve Belediyeler tarafından yardım alması gereken yoksulları tespit etmek için belirli kriterler kullanılmaktadır. Buğra ve Sınmazdemir'e göre, teste tabi sosyal yardımların yoksulları damgaladığını, aşağıladığını ve dışladığını söylemek mümkündür.²¹⁴ Temel gelir, sosyal yardımların "onur kırıcı" yönünü aşmak için gerekli

²¹¹ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 117.

²¹² T. H. Marshall & T. B. Bottomore, *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar*, Gündoğan Yayınları, 2001.

²¹³ Ayşe Buğra & Tolga Sınmazdemir (2007). "Yoksullukla Mücadelede İnsani ve Etkin Bir Yöntem: Nakit Gelir Desteği", Ayşe Buğra & Çağlar Keyder (der), *Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru*, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 85-114

²¹⁴ a.g.e.

bir enstrümandır, vatandaşlık odaklı sosyal dayanışma idealinin yansımasıdır.²¹⁵ İnsan hakları perspektifinden, temel gelir “yoksulluk sorununu çözenin en özgürlükçü, insan onurunun ve bireyin özerkliğinin korunması açısından en uygun, ekonomik açıdan etkinliği en az zedeleyen, yardımdan yararlanacak hedef kitlenin tespitiyle uğraşmadığı için, bürokratik maliyeti en düşük yöntem”dir.²¹⁶ Buğra ve Sınmazdemir, her vatandaşın en temel hak olarak kötü koşullarda ve düşük ücretlerle “çalışmayı reddetme özgürlüğü”ne sahip olması gerektiğini öne sürer.²¹⁷ Bu doğrultuda, temel gelirin ilk amacı açlık tehlikesini önlemek ve vatandaşları yoksulluk sınırının üstüne taşımak olmalıdır.²¹⁸ Temel gelire yönelik yaygın eleştirileri (tembelliğe teşvik etmek, suiistimale yol açmak ve mali yük yaratmak gibi) ele alan Buğra ve Sınmazdemir temel gelir miktarının “yardım alan kimsenin asgari ücretle, ‘normal’ bir işte, yani sosyal güvencesi olan bir işte çalışmayı reddetmesini teşvik edebilecek kadar yüksek olmaması” gerektiğini belirtir.²¹⁹

Liberal hümanizmin başat kurumu Bileşmiş Milletler (BM), son 40 yılda büyük toplumsal kesimlerin ekonomik güvensizlik yaşamasının sonucunda uluslararası insan haklarının tehlike altında olduğunu öne sürmektedir.²²⁰ Bu koşullar altında BM’e göre en canlı sosyal politika önerisi evrensel temel gelir modelidir. BM’e göre en kapsamlı ve ideal halinde temel gelir mevcut sosyal güvenlik sistemlerinin tüm eksiklerini giderecek şekilde tasarlanmalıdır: Kısmi bir miktar yerine yaşamsal taban ücreti olmalı, diğer düzensiz ödemeler yerine düzenli bir biçimde ödenmelidir. BM, temel gelir önerisinin “ütopik” olduğu gerekçesiyle alenacele reddedilmemesini, zira ekonomik güvensizliğin yakıcı hale geldiği günümüzde sosyal politika alanında yaratıcılığa ihtiyaç duyulduğunu ifade eder. Devletlere, “adil ve ilerici mali politikalar yapmak” ve “yeniden dağıtım adaletini sağlamak” için görevlerini hatırlatmak gerekir.²²¹ BM, sosyal hakların ihlal

²¹⁵ Buğra & Keyder, *Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru*, s. 15.

²¹⁶ Buğra & Sınmazdemir, “Yoksullukla Mücadelede İnsani ve Etkin Bir Yöntem,” 2007, s. 95

²¹⁷ a.g.e., s. 94.

²¹⁸ a.g.e., s. 96.

²¹⁹ 2003 yılı için optimum sayılabilecek bir temel gelir uygulaması, hane halkı yoksulluk sınırında (112 dolar), net asgari ücretin yüzde 50’si bir miktar, GSMH’nın en fazla yüzde 2’sine, bütçe giderlerinin ise en fazla yüzde 3,14’üne tekabül etmektedir. Bu açıdan, Türkiye’de temel gelir maliyet açısından uygulanabilir bir projedir. Buğra & Sınmazdemir, 2007, s. 97.

²²⁰ United Nations, *Report of the Special Rapporteur on extreme poverty and human rights*, 2017, https://digitallibrary.un.org/record/1298742/files/A_HRC_35_26_Add-2-EN.pdf

²²¹ a.g.e., s. 2.

edilmesinde ve ekonomik güvencesizliğin artmasında doğrudan Dünya Bankası'nı sorumluluğunu ve Washington Konsensüsü kapsamındaki neoliberal politikaları işaret eder: “Dünya Bankası ve IMF’nin açık politikaları ile sosyal güvenlik ve sosyal koruma sistemleri, yalnızca en kötü durumda olanları hedefleyecek şekilde minimalist bir kavram olan ‘sosyal güvence ağlarına’” dönüştürülmüştür. IMF ve Dünya Bankası’nın ülkelere mali disiplin ve vergi reformuna zorlaması “en düşük bireysel ve şirket vergi oranlarını” gerektiren aşağıya doğru bir yarış başlatmış, yatırımcı çekmek için oldukça masraflı muafiyetler getirilmiş, illegal yollarla vergi kaçırma pratiklerine göz yumulmuş, emlak ve veraset vergileri kaldırılmıştır. Bu süreçte genel olarak minimal bir yeniden dağıtım politikası uygulanmıştır. BM’e göre, ekonomik eşitsizliğe ve güvencesizliğe karşı insan hakları savunucuları onlarca yıl sessiz kalmıştır, zira ekonomi politikasını ilgilendiren konularda insan hakları uzmanlarının salahiyeti olmadığı düşünülmüştür; gelir ve harcama konularında insan hakları perspektifi geliştirilememiştir.²²² BM, bugün insan hakları hareketinin küresel ve ulusal düzeyde meydana gelen sosyoekonomik çöküşü hedef alması gerektiğini söyler. BM’in altını çizdiği gündem maddeleri şunlardır: İstihdamın gittikçe güvencesiz hale gelmesi, küresel ölçekte artan eşitsizlikler, geleneksel emek piyasası düzenlemelerinin önemsizleşmesi, otomasyon ve robotlaşma ile mevcut işgücünün gereksiz hale gelecek olması, servetin teknoloji elitinin elinde birikecek olması, neoliberal politikaların hakimiyeti altında “düşük vergilerin fetişleştirilmesi, idareci devletin şeytanlatırılması” ve buna mukabil deregülasyon ve özelleştirmeler süreçleri.²²³

BM’e göre, en kapsamlı ve ideal halinde, temel gelir asgari yaşamı standardını garanti almalı, ödemeler sürekli ve düzenli olmalı, herkes için aynı miktarda olmalı, herhangi bir şarta ya da teste bağlı olmaksızın herkese verilmeli ve en önemlisi yaşam boyu ödenen katkılar üzerinden değil vergilendirme yoluyla fonlanmalıdır. Bir şarta ya da teste tabi olan yardım programları büyük bir bürokratik süreç yaratır, dezavantajlı insanlar finansal ihtiyaçlarını ispatlamak için fazladan çaba gösterirler, üstelik işsiz ve tembel oldukları için de damgalanırlar. BM’e göre, temel gelirden evrensellik ölçütünü sağlamanın en önemli yolu yüksek gelir sahiplerinden daha çok vergi almak ve kademeli bir vergi

²²² United Nations, *Report of the Special Rapporteur on extreme poverty and human rights*, s. 5.

²²³ a.g.e.

reformu yapmaktır.²²⁴ Bazıları, sermayenin düşük vergili ülkelere ya da bölgelere kaçabileceği gerekçesiyle buna itiraz edebilir. Bu durumda, küresel önlemler almak gerekebilir. BM, temel gelirin mevcut sosyal güvenlik sistemlerine “ilave” olarak uygulanması gerektiğini öne sürer. Nitekim, mevcut sosyal programların temel gelir ile “ikame” edilmesi yeni kaybedenler yaratacaktır. Öte yandan, BM, temel gelirin, farklı bağlamlarda, farklı etkiler yaratacağının altını çizerek: Yerleşik sosyal refah sistemleri olan zengin ülkelerde, mevcut sosyal destekleri temel gelir ile değiştirmek yoksulları daha da yoksullaştırabilir. Fakat hâlihazırda minimal düzeyde sosyal destek sunan ülkelerde, yoksullara verilecek temel gelir sosyal güvenlik sistemine tabanlık sağlayacak ve net pozitif katkı sunacaktır. Bir çeşit “taban gelir” modelini savunan BM, temel ihtiyaçları karşılayacak gelir miktarının ülkeden ülkeye değişeceğini söyler.²²⁵

BM, temel gelirin 4 farklı biçimde tasarlanabileceğini söyler: 1) Ülkenin doğal kaynaklarından elde edilen gelirin vatandaşlara yıllık ödemelerle aktarılmasıyla oluşan paydaş gelir, bunun örneğini Alaska Daimi Fonu’nda görmek mümkündür; 2) Belli bir grup vatandaşı korumayı amaçlayan kısmi temel gelir, Hollanda ve Yeni Zelanda’da uygulanan evrensel temel emeklilik ödemeleri buna örnektir, zira belli bir yaşın üstündekiler gelir durumuna bakılmaksızın maaş almaya başlar; 3) Mevcut sosyal güvenlik sisteminin üstüne inşa edilecek ilave temel gelir desteği, Finlandiya’daki pilot çalışmada işsizlere dağıtılan kısmi destekler buna örnektir; 4) Tam temel gelir modeli tüm bireylere, düzenli olarak, şartsız şekilde ödenecek nakdi ödemeler sistemidir, bu model dünyanın hiçbir coğrafyasında henüz uygulanmamıştır.²²⁶

4.2. Sosyal Demokrat ve Polanyici Perspektif

Sanayisizleşme ve post-Fordizm süreçleri sonucunda istihdam ilişkilerinin ve toplumsal yeniden üretimin istikrarsızlaşması, temel gelirin sosyal demokrat açıdan cazip

²²⁴ United Nations, *Report of the Special Rapporteur on extreme poverty and human rights*, 2017. s. 8.

²²⁵ a.g.e., s. 9.

²²⁶ BM bilhassa İran örneğine dikkat çeker. 2010 yılında İran İslam Cumhuriyeti akaryakıt, benzin, su ve elektrik sübvansiyonlarını kaldırınca, bunların yerine bütün İran vatandaşlarına aylık 45 dolarlık (medyan gelirin yüzde 29’u kadar) nakit desteği vermeye başlamıştır. Bunun sonucunda, İran’da yoksulluk ve eşitsizlik kayda değer ölçüde azalmıştır. İran örneğinde istihdam piyasasından kaçış gerçekleşmemiş, aksine insanlar küçük girişimcilik ve yatırımların hacmi artmıştır.

bir alternatif hale gelmesini sağlamıştır. Sosyal demokratlara göre, üretimin esnekleşmesine ve çalışanların güvencesizleşmesine karşı yeni çözümler aramak gerekir. Bazılarına göre, Avrupa’da sosyal demokrasinin içinde bulunduğu krizden çıkmasının yollarından biri temel gelir uygulamasıdır, bu yüzden sosyal demokrat partilerin temel gelir politikasını desteklemesini istemektedirler.²²⁷

Sosyal demokratlar tarafından temel gelirin savunulmasını, kendisi de bir sosyal demokrat olan Polanyi’nin “çifte hareket mekanizması” kuramı üzerinden anlayabiliriz.²²⁸ Basitçe, kapitalizmin tarihsel gelişimi, piyasa ve toplum diyalektiği üzerine kuruludur. Polanyi’ye göre ekonomik ilişkiler (ve mübadele) toplumsal ilişkilerden bağımsız değildir, aksine toplumsal ilişkilerin içerisine gömülüdür.²²⁹ Kapitalizmin işleyişi, ekonomik aktörlerin ve ilişkilerin, toplumun içine gömülü (“embedded”) olmasına bağlıdır. Kapitalizm, hemen her zaman piyasanın tahribatına karşı, toplumun kendini koruma teşebbüsüne (yani, sosyal güvenlik önlemlerine) sahne olur. Sadece 19.yüzyılın piyasa toplumunda değil, kapitalizmin tarihi boyunca ekonomik ve toplumsal alanlar arasındaki diyalektik ilişkiyi gözlemlemek mümkündür. 1930’larda Büyük Buhran sonucunda ortaya çıkan iktisadi durgunluk, kitlesel işsizlik ve işçi sınıfının huzursuzluğu *laissez faire* fikrine inancı yıkılmış, liberal ekonomi politikaları ağır darbe almış, buna karşı gelişmiş kapitalist ülkelerde 1940’lardan itibaren Keynesyen refah uygulamaları yürürlüğe girmiştir. 1940 ile 1970 arasında, gelişmiş ülkelerdeki Keynesyen politikalar ve gelişmekte olan ülkelerde ithal ikameci politikalar, sendikaların ve işçi hareketinin de baskısıyla, sosyal güvenlik ve sosyal politika önlemleri eşlik etmiştir. Basitçe söylersek, piyasa köktencilğine karşı 1940 sonrası bir karşı kamusal hareket gerçekleşmiştir.

²²⁷ Andrew Jackson, “Basic income: a social democratic perspective,” *Global Social Policy*, 17(1) 2017, s. 101-104.

²²⁸ Polanyi’nin sosyal demokrat olmadığı, aksine sosyalist olduğu yönünde bir itiraz gelebilir. Fakat piyasaları ve özel mülkiyeti reddetmeyişi onu sosyal demokrasiye daha yakın kılmaktadır. Bu konudaki güncel bir tartışma için, bkz. Gareth Dale, “Social democracy, embeddedness and de commodification: On the conceptual innovations and intellectual affiliations of Karl Polanyi,” *New Political Economy*, 15(3) 2010, s. 369-393.

²²⁹ Karl Polanyi, *Büyük Dönüşüm: Çağımızın Ekonomik ve Sosyal Kökenleri*, İstanbul: İletişim, 2000.

Temel geliri Polanyici perspektiften savunan Standing’e göre, 21.yüzyılda “ikinci Büyük Dönüşüm” gerçekleşmektedir.²³⁰ 19.yüzyıldakine benzer şekilde, içinde bulunduğumuz dönemde, emek ve toprak başta olmak üzere hızlı bir metalaşma süreci meydana gelmiştir. Bu açıdan, Standing’e göre temel gelir, hızlı metalaşma sürecinde emeğin metadışlaştırılması (“decommoficiation”) için alınması gereken toplumsal bir önlemdir. Ekonomiyi toplumun içine gömülü hale getirmek için, iyi işleyen düzenleme sistemi, sosyal koruma sistemi ve yeniden dağıtım sistemi inşa etmek gerekir. Bu mekanizmalar sayesinde, kapitalizmin kaybedenleri, yoksullar ve emekçiler (“working poor”) eşitsizlik ve güvencesizliğe karşı korunacaktır. Bu doğrultuda, temel gelir uygulaması emekçilere “pozitif özgürlük” sunacak, özdenetim ve özerkliklerinin gelişmesine imkân tanıyacaktır. “Çalışabilmek, sorumlu olabilmek, ehliyetlerini ve yapabilirliklerini geliştirebilmek için herkesin temel güvenceye ihtiyacı vardır.”²³¹ Bu açıdan, sosyal yardımlar anlamlı bir düzeyde sağlanmalı, rasyonel seçimler yapabilmeye imkân tanınmalı, hayırseverlik-paternalizm ilişkileri üzerinden tanımlanmamalı ve sürekliliği güvence altına alınmalıdır. Alternatiflerine kıyasla temel gelir bu kıstasları başarı ile sağlamaktadır. Yiyecek ve giyecek kuponları, asgari ücret, sosyal yardımlar, kategorik yardımlar (çocuklu kadınlar, engelliler ve yaşlılar) ve ücret destekleri gibi alternatifler ile kıyaslandığında temel gelir uygulaması daha evrensel ve kapsayıcıdır.

Daha önce söylendiği gibi, temel gelire yönelik en büyük itiraz maliyeti ile ilgilidir. Temel gelirin devletin üstüne çok büyük bir mali yük getireceği söylenmektedir. Öte yandan, sosyal demokratlar, temel gelirin “bir maliyet meselesi değil, öncelik meselesi” olduğunu savunur.²³² Temel gelire yönelik talep-yönlü başka bir itiraz, ücretlerin ve harcamaların artması üzerinden enflasyona sebep olma ihtimalidir. Sosyal demokratlar temel gelirin ekonomi üzerinde Keynesci bir etki yaratacağını, üretim ve istihdamı olumlu yönde etkileyeceğini iddia etmektedir. Çok dillendirilen bir başka eleştiri, temel gelirin tembelliğe sebep olacağı, çalışma isteğini azaltacağıdır. Bunun aksine, sosyal demokratlara göre, düşük miktarda sabit bir gelir dahi temel güvence

²³⁰ Guy Standing, “Temel gelir: Küreselleşen dünyada yoksullukla bir mücadele yöntemi,” Buğra ve Keyder ed., *Vatandaşlık Temel Gelirine Doğru*, 2007.

²³¹ a.g.e., s. 19.

²³² a.g.e., s. 31

sağlayacağı için işçilerin daha rasyonel tercihler yapmasını sağlayacaktır. Sosyal demokratlar, temel gelirin çalışma koşullarını iyileştireceğine inanır. Temel gelir işçilerin pazarlık gücünü artıracak, daha iyi ücretlere çalışmaları için işçilere imkân ve özgüven sağlayacaktır. Bu perspektiften, temel gelirin emekçilerin özerkliğini ve özgürlüğünü artıran bir araç olduğu söylenebilir.

Öte yandan sosyal demokratlar arasında temel gelir önerisini eleştirenler de mevcuttur. Eleştirenlerin başlıca çekincesi, temel gelir önerisi üzerinden, tam istihdam politikası, istihdam garantisi, emek piyasası düzenlemeleri ve kamusallaştırma ideallerinden bir sapma olacağı üzerinedir. Buna göre, ancak bu hedefler elde tutulursa, temel gelir modelinin bir kazanım olacağı söylenebilir.²³³

4.3. Sosyalist ve Marksist Perspektif

Karl Marx *Gotha Programının Eleştirisi*'nde yabancılaşmanın ortadan kalktığı bolluk toplumundan bahseder.²³⁴ Bu izleği takip eden bazı Marksistler temel geliri bolluk toplumuna geçiş için bir eşik olarak kabul ederler. Marx'a göre kapitalizmin kar güdüsü yenilikçiliği ve üretken güçlerin gelişimi engellemekte ve rekabetçi piyasa koşullarını yok etmektedir, bunun sonucunda piyasaya tekeller hâkim olmaktadır. Bu öngörü Schumpeter tarafından da paylaşılmıştır; piyasada ancak tekel gücüne sahip olan firmalar maliyetli, riskli ve uzun zaman alan inovasyon işine girer. Girişimci inovasyon sayesinde çoğu zaman maliyetlerini uzun vadede düşürerek tekel konumuna yükselir. Öte yandan bu yenilikçiliğin sürekliliği yoktur ve iş çevrimlerine ya da krizlere sebep olur. Marx sosyalizmin bu tür engelleri ortadan kaldırarak üretken kapasitenin tamamen gelişimi sonucunda bolluk getireceğini öne sürer. Böyle bir bolluk toplumunda herkes kapasitesi kadar katkı sağlayacak, yine herkes ihtiyaçları kadarını alacaktır. Kimileri, Marx'ın bu önerisi için komünizmin gelmesini beklememek gerekmediğini ifade eder; içinde bulunduğumuz kapitalist toplumun yeterince bolluk sunmaktadır. Bu bolluğun koşulsuz temel gelir için kullanılabileceğini söylemek mümkündür. Hatta, temel gelir üzerinden,

²³³ Andrew Jackson, "Basic income: A social democratic perspective." *Global Social Policy* 17(1) 2017, s. 101-104.

²³⁴ Karl Marx, *The Critique of Gotha Programme*, 1875, <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1875/gotha/> [Erişim 14.09.2022]

sosyalist basamağa ihtiyaç duymadan doğrudan kapitalizmden komünizme geçebileceğini söylemek mümkündür. Van Parijs, bu öneriyi piyasacı-komünizm olarak değerlendirir: Temel gelir, kapitalist bir toplumda komünist bir ihtimalin gelişmesine yardımcı olacaktır.²³⁵ Kapitalizmde kişilere üretime katkısına göre dağıtım yapılır, piyasacı komünizmde ise kişilerin katkısına bakılmaz, ihtiyaçlara göre üretim-dağıtım zincirlerine dahil olmak söz konusudur. Temel gelir ile binlerce üretici-tüketicinin dahil olduğu büyük girişimler kurulabilir. Bu ihtimal, insanlara arzuladıkları işlerde çalışma alanı açarak, emeğin yabancılaşmasını ve metalaşmasını azaltacaktır.

Sosyalistlerin pek çoğu, 1970’lerde ortaya çıkan neoliberal birikim rejiminin sonuna geldiğimizi öne sürmektedir, fakat otomasyon ve robotlaşma karşısında kapitalizmin kırılma noktasının nereye evirileceği konusundaki görüşler muhtelifdir.²³⁶ Yakın gelecekteki otomasyon temelli teknolojik dönüşümün kitlesel işsizliğe sebep olması ve kapitalist yeniden üretim ilişkilerini sekteye uğratması beklenmektedir, bu da emekçiler arasında hoşnutsuzluk doğuracaktır. Sistemin sürdürülebilmesi için bu hoşnutsuzluğun devlet müdahalesi ile ortadan kaldırılması ya da en azından yumuşatılması beklenmektedir. Kapitalist aktörler temel geliri teknolojik dönüşümde beşerî sermayenin yükseltilmesi gerekçesiyle savunurken, bazı sosyalistler bunu yeni kapitalizme geçişte bir uyum (“cooptation”) aygıtı olarak görmektedir.²³⁷ Nitekim kimi Marksistlere göre temel gelir, yoksulluk ve işsizlik meselelerinde, sermaye ve işçi sınıfını karşı karşıya getirmemek için devletin müdahalesine dayanan bir araçtır. “Bu da sermaye ile emek arasındaki mücadelenin eksenini, birey-devlet sorunsalına kaydırmak anlamına gelir.”²³⁸ Başka bir deyişle temel gelir, emek-sermaye çelişkisinin kendisini değil, bu çelişki sonucunda ortaya çıkan yoksulluğu ve işsizliği devlet eliyle hafifletme

²³⁵ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, s. 122. Yazarın önceki çalışması için bkz. Robert J Van der Veen and Philippe Van Parijs, “A capitalist road to communism,” *Theory and Society* (1986), s. 635-655.

²³⁶ Teknolojik yenilikler sonrasında kapitalizmin evrimi hakkındaki sol yorumlar için bkz. Paul Mason, *Kapitalizm Sonrası: Geleceğimiz İçin Bir Kılavuz*, İstanbul: Yordam, 2019; Alp Altınörs, *İmkânsız Sermaye: 21. Yüzyılda Kapitalizm, Sosyalizm ve Toplum*, İstanbul: Yordam, 2020.

²³⁷ Daniel Zamora, “The case against a basic income,” *Jacobin*, 2017, <https://www.jacobinmag.com/2017/12/universal-basic-income-inequality-work> [Erişim 14.09.2022]

²³⁸ E. Ahmet Tonak, “Vatandaşlık Geliri Sol bir Talep midir?,” *Radikal* 2, 6 Haziran 2010, <http://www.radikal.com.tr/radikal2/vatandaslik-geliri-sol-bir-talep-mi-1001214/> [Erişim 14.09.2022]

projesidir.²³⁹ Öte yandan, diğer Marksist yorumcular, temel geliri post-kapitalist topluma geçişte bir aşama olarak formüle etmekte, emeğin metadışlaştırılması yolunda bunun elzem olduğunu düşünmekte ve en azından bu yolla “piyasa sosyalizmi”ne geçilmesini önermektedir.²⁴⁰ Bunlara göre, temel gelir mevcut sosyal politikalara kıyasla “oldukça ilerici” bir yaklaşımdır.²⁴¹ Kapitalist ekonomide, işçiler yaşamlarını idame ettirmek için çalışarak emeklerini satmak zorundadır. Emekçiler ellerinde daha iyi imkânlar bulunması durumunda, zorunlu olarak kabul ettikleri kötü çalışma koşullarını kabul etmezler.

Marksist kapitalizm eleştirisi temel olarak iki eksene yoğunlaşmaktadır: Yabancılaşma ve sömürü – yani, toplumsal artığa sermaye tarafından el konulması. Marksistler, genel olarak, üretim araçlarının kamusallaştırılması ile yabancılaşma ve sömürünün ortadan kalkacağına, bu yolla işçilerin daha özgür ve yaşanılır koşullara kavuşacağına inanırlar. Diğer bir deyişle, işçiler ürettiği artık değer demokratik şekilde kontrol etmeye başlayınca yabancılaşma sorunu kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Wright’a göre, Sovyetlerin çöküşünün ardından pek çok anti-kapitalist ve sosyal demokrat, serbest piyasa sisteminden vazgeçmenin artık mümkün olmadığına, bunun yerine iyi işleyen yeniden dağıtım mekanizmaları inşa etmek gerektiğine inanmıştır.²⁴² Bu bağlamda, post-Marksistler temel geliri kapitalizmin daha adil işlemesi için alternatif bir kurgu olarak algılamaktadır.²⁴³ Temel gelirin, kapitalizmin sınıf çelişkilerini ve emek ile sermaye arasındaki dengesizliği kısmi olarak dengeleyecek bir strateji olduğu, sadece kapitalist iktidar ilişkilerini emekçiler lehine değiştirmekle kalmayacağı aynı zamanda gelecekte daha derin dönüşümlere yol açacağı düşünülmektedir.²⁴⁴ Buna göre, temel gelir ile bireyler piyasaya yönelik olmayan, toplumsal açıdan üretken, metalaşmamış

²³⁹ Sosyalistlerin arasındaki derli toplu bir temel gelir tartışması için bkz, Howard, Michael W. "Liberal and marxist justifications for basic income." *First Congress of the US Basic Income Guarantee Network*, New York City.

²⁴⁰ Erik Olin Wright. "Two redistributive proposals—universal basic income and stakeholder grants," *Focus*, 24.2 (2006), s. 5-7.

²⁴¹ Tony Sanger, "How Progressive is a Basic Income? Left and Labour Perspectives," *Union Research* (2016), <http://gesd.free.fr/sanger316.pdf>

²⁴² Erik Olin Wright, "Temel gelir, paydaş geliri transferleri ve sınıf analizi," Buğra ve Keyder ed., *Vatandaşlık Gelirine Doğru*, 2007, s. 51-63.

²⁴³ a.g.e., s. 55.

²⁴⁴ Erik Olin Wright, "Basic Income as a Social Project," *Rutgers Journal of Law and Urban Policy*, 2(1) 2005, s. 196-203.

faaliyetlere (örneğin sanat, siyaset ve kamusal hizmetler alanlarında) zaman ayırabilirler ve uğraşmak istedikleri gerçek ilgi alanlarına yönelebilirler. Wright’a göre, temel gelir, düşük maaşlı ve zorlu koşullarda çalışan emekçilere seçim şansı sunacaktır, yani emekçiler istemedikleri “onur kırıcı” işlerde çalışmak durumunda kalmayacaktır. Temel gelir sayesinde çalışanlar işverenlerle yaptıkları pazarlıklarda daha güçlü olacak ve emekçiler kötü çalışma koşullarına ‘hayır’ diyebilecektir. Wright, temel gelirin, emeğin kolektif gücünü artıracığını, bu sayede emek ile sermayenin daha eşit bir düzlemde sözleşme yapacağını iddia eder.²⁴⁵

Calnitsky’e göre, temel gelir bir “sonuç” değildir, daha geniş normatif bir hedef yolunda atılmış ilk adımdır.²⁴⁶ Eşitlikçi ütopya yolunda kullanılabilecek bir ara dönem enstrümanıdır. Marksist perspektiften, sosyal politikaları “iyileştirici reformlar” ve “özgürleştirici reformlar” olarak ikiye ayırabiliriz. İyileştirici reformlara geleneksel refah rejimi politikaları örnek gösterilebilir, bunlar vatandaşlara en azından fayda sağlar ve gündelik maddi sıkıntılarını hafifletir. Özgürleştirici reformlar ise güç dengelerini değiştirir, patronlara ve sermaye sınıfına karşı yoksulların ve çalışanların elini yükseltir. Temel gelir, “iyileştirici reform” örneğidir, bu açıdan “sol normatif vizyonun bir parçasıdır,” sömürü ve tahakküm ilişkilerinden kurtulmak için yoksullara ve çalışanlara bir alan açar.²⁴⁷ Temel gelir, çalışanlara işyerindeki suiistimallerden, kötü çalışma koşullarından ve patriarkal tahakkümden kurtulmaları için kapı aralar. Temel gelir, iki şekilde “toplumsal dönüşüm” yaratabilir: “Çıkış gücü” (“the power of exit”) sunar ve “dayanışmayı kurumsallaştırır” (“the institutionalization of solidarity”).²⁴⁸ Temel gelir, hem zorunluluklardan kurtararak negatif özgürlük sağlar, hem de insanlara istediklerini yapmak için pozitif özgürlük sağlar. Bu açıdan bakıldığında, temel gelir hem bir ekonomik alternatif hem de bir sosyal değişim aracıdır.

Öte yandan, eleştirel yaklaşan sosyalist düşünürlere göre, temel gelir, bireyleri özgürleştirirken kolektivist mantığı parçalayabilir.²⁴⁹ Temel gelir, bireysel düzlemde

²⁴⁵ Wright, “Temel gelir, paydaş geliri transferleri ve sınıf analizi,” 2007, s. 58-59.

²⁴⁶ David Calnitsky, “Debating Basic Income,” *Catalyst Journal*, Vol. 1, No. 3, Fall 2017, <https://catalyst-journal.com/vol1/no3/debating-basic-income> [Erişim 17.10.2022]

²⁴⁷ Calnitsky, “Debating Basic Income,” 2017.

²⁴⁸ a.g.e.

²⁴⁹ a.g.e.

formüle edildiği için işçi sınıfının örgütlü/kolektif mücadelesine zarar verebilir. Bu argümandan hareketle, bazı sosyalistler temel gelirin işçi sınıfının devrimci potansiyelini körelteceğini öne sürmektedir. Temel gelir, işçilerin bireysel bazda patronlara karşı elini güçlendirebilir ve ücretli emek cenderesinden çıkış opsiyonu sunabilir, ancak bu durum sınıf dayanışmasını zayıflatacaktır. Nitekim, sermaye sınıfına karşı eli yükselen işçiler artık sendikalara ihtiyaç duymayacaktır. Bu yüzden, temel gelir ile işçi mücadelesinin kolektiften bireysele doğru kayacağına inanılmaktadır. Eleştirel yaklaşan sosyalistlere göre, kapitalistler temel gelir üzerinden işçi sınıfı radikalizmini köreltmeyi planlamaktadır.²⁵⁰

Bir diğer sosyalist eleştiri, temel gelirin, neoklasik iktisat teorisi çerçevesinde oluşturulmuş bir model olduğudur. Bu perspektiften, temel gelirin amacı gelecekte kitlesel işsizlik dolayısıyla düşmesi beklenen tüketici talebini yeniden canlandırmaktır. Aksi halde piyasa başarısızlıkları yaşanacak ve meta fazlası oluşacaktır. Bu bakış açısıyla, temel gelir, tüketim toplumunun yeniden üretilmesi için uygulanan bir araç ya da neoliberal kapitalizmin Truva atı olarak görülmektedir. Eleştirmenler, devletin bu yolla yoksullara cüzi bir katkı sunarak kemer sıkma politikalarını uygulayacağına ve diğer sosyal refah uygulamalarını (örneğin, kamusal sağlık hizmetleri gibi) rafa kaldıracığını öne sürer. Nitekim Friedman'ın "negatif gelir vergisi" modelinde ve Murray'in temel gelir önerisinde diğer refah devleti araçlarının rafa kaldırılması planlanmaktadır. Kapitalistler temel gelir ile refah devletini budamak ya da tamamen ortadan kaldırmak isteyebilirler.

Sosyalistler için diğer bir önemli tartışma başlığı, emek gücünün metadışlaştırılması ("decommofying labor power") ya da kamu mallarının/hizmetlerinin metadışlaştırılması (decommodifying public goods/services) arasındaki önceliklendirme meselesidir. Bazı sosyalistler, temel gelire ayrılacak bütçenin, barınma, çocuk bakımı, ulaşım gibi kamusal hizmetlerin metadışlaştırılması için harcanması gerektiğini öne sürer. Bu açıdan, temel gelir yerine kamusal hizmetlerin metadışlaştırmasını savunmaktadırlar. Calnitsky'e göre, pozitif özgürlük (yani istediğimiz işlerde çalışmamız) açısından temel gelir yoluyla emeğin metadışlaştırılması önceliklidir. Calnitsky, temel

²⁵⁰ Calnitsky, "Debating Basic Income," 2017.

gelirin en başta işçilerin en zaruri ihtiyaçlarını karşılayacağını söyler; bu da işçi sınıfı için büyük bir kazanımdır, zira bu sayede hiç kimse açlığa mahkûm olmayacaktır. Buna göre, “karnı doyan işçiler” kolektif mücadeleye katılabilecek, hatta işsiz kalma korkusuyla sendikalara katılmaktan korkan işçiler bu kez açıktan patronlara meydan okuyabilecektir.²⁵¹ Calnitsky’e göre, işçilerin kolektif mücadelesine zarar gelmemesi bahanesi ile onları açlık koşullarına teslim etmek, maddi durumlarında gerçekleşecek iyileşmelere karşı çıkmak, sosyalizmin eşitlikçilik prensibi ile çelişmektedir. Buna göre, işçi sınıfı lehine iyileştirme getiren temel gelir makbuldür.

Calnitsky’e göre, temel gelir önerileri neoliberal bir kılıf altında gelebilir, ama buna muhalefet etmek de sosyalistlerin elindedir; nitekim bu öneriyi tamamen bir kenara bırakmaktansa onu neoliberal formundan kurtarıp daha ilerici bir forma dönüştürmek mümkündür.²⁵² Calnitsky, sosyalistlerin temel gelirin daha iyi bir versiyonu için mücadele etmesi gerektiğini öne sürer. Nitekim, tıpkı farklı kapitalizm biçimleri (“varieties of capitalism”)²⁵³ olduğu gibi, temel gelirin de farklı biçimleri olacaktır, yani temel gelir iyi ya da kötü şekilde uygulanabilir. Muhtemelen, sermaye sınıfı kendi çıkarları doğrultusunda, örneğin emek arzını diri tutmak adına, oldukça düşük miktarlarda bir temel gelir önerisini savunacaktır. Sosyalistler eğer temel gelir tartışmasına dahil olmayı ellerinin tersi ile iterlerse, olası öneriler tamamen kapitalist teknokratlar tarafından dizayn edilecektir.²⁵⁴ Wright’a göre, sosyalistlerin temel gelir gündemi, zorunlu ücretli emek formundan bir “çıkış opsiyonu” (“the exit option”) sağlayan yeterli miktar mücadelesi olmalıdır.²⁵⁵

Bunun yanında, yoksulların ve işçilerin ihtiyaçlarının heterojen olduğunu akılda tutmak gerekir, küçük bir köyde yaşayan genç bir erkek ile büyük şehrin varoşunda yaşayan bekar annenin bir ihtiyaçları oldukça farklıdır. Doğal olarak, cömert miktarda sunulacak temel gelir, çeşitli ihtiyaçları açısından karşılamak açısından kamusallaştırma

²⁵¹ Calnitsky, “Debating Basic Income,” 2017.

²⁵² a.g.e.

²⁵³ Peter A. Hall, “Varieties of capitalism,” *Emerging Trends in the Social and Behavioral Sciences: An Interdisciplinary, Searchable, and Linkable Resource*, 2015, s. 1-15.

²⁵⁴ Calnitsky, “Debating Basic Income,” 2017.

²⁵⁵ Erik Olin Wright, “Basic income, stakeholder grants, and class analysis,” *Politics & Society* 32(1) 2004, s. 79-87.

idealine kıyasla daha anlamlı olabilir.²⁵⁶ Sosyalistler açısından temel gelirin bir sürü olumlu yanı mevcuttur: Temel gelir diğer sosyal yardım ve destek programlarının aksine, doğrudan bir yeniden dağıtım mekanizmasıdır; üst sınıfların vergi yükü artırılacaktır. Bunun yanında, temel gelir uygulamasında, diğer sosyal yardım programlarının aksine, sosyal yaftalama (“stigmatization”) olmayacaktır. Mevcut yardım programları hak eden ve hak etmeyen (“deserving and undeserving poor”) yaftalamasına dayanır, yoksulların düşkün ve bağımlı olduğu algısını beraberinde getirir; temel gelirden ise yoksul “ötekiler” kategorisi söz konusu olmaz, bu da uzun vadede sosyal dayanışmayı artırır. Sosyalist perspektiften diğer bir kazanım patriarkal iktidar ilişkilerinin değişmesi ihtimalidir; temel gelir kadınlara maddi bir özgürlük alanı tanıyarak onları erkeklere karşı güçlendirebilir.²⁵⁷

Marx’ın sosyalist toplum idealinde arzulanan insanların özgürleşmesi, ihtiyaç duyduklarına sahip olması ve kendini gerçekleştirebilmesidir. Dolayısıyla, sosyalizm sadece bir eşitlik mücadelesi değil aynı zamanda özgürleşme mücadelesidir. Wright, Calnitsky ve diğerlerinin belirttiği gibi, sömürü ve yabancılaşma sorununu en azından hafifletmek için kısa vadede temel gelir gerekli bir uygulamadır. Buna göre, temel gelir, kapitalist emek piyasasının cebri özelliklerini törpüleyebilir; işten çıkma olasılığının artması, işçi mücadelesine ivme kazandırabilir. Sosyalistler temel gelirin cömert miktarda uygulanmasını savunmaktadır.²⁵⁸

Sosyalist perspektiften temel geliri ele alan Ahmet İnsel, bu uygulamanın insanlara maddi ve ekonomik özerklik getireceğini öne sürer.²⁵⁹ İnsel’e göre kapitalist modernite sürecinde “çalışma ideolojisi” normatif ve düzenleyici bir ahlaki ilke haline gelmiştir. Üst sınıfların nazarında çalışmamak ya da çalışma isteksizliği “ahlaksızlık” ile eşdeğer görülmüş ve işsizlerin tehlikeli bir sınıf olduğuna inanılmıştır.²⁶⁰ “Modern toplumun giderek ücretli emek düzeni toplumu olmasına paralel olarak, orta sınıflar her şeyin

²⁵⁶ Calnitsky, “Debating Basic Income,” 2017.

²⁵⁷ Öte yandan, bazı feministler, temel gelir ile kadın istihdam oranının azalabileceğini ve kadınların çocuk bakımı için eve dönebileceğini öne sürer. Bunun yanında, temel gelirin cinsiyetlendirilmiş bir iş bölümü (gendered division of labor) yaratabileceğini savunur. Temel gelir ile kadınların kısıtlanması ya da özgürleşmesi konusunda net çıkarımlar yapmak ampirik veri yokken makul değildir.

²⁵⁸ Calnitsky, “Debating Basic Income,” 2017.

²⁵⁹ Ahmet İnsel, “İktisat aklına sokulan çomak: Vatandaşlık geliri,” Buğra ve Keyder ed., *Vatandaşlık Gelirine Doğru*, 2007, s. 37-51.

²⁶⁰ Ahmet İnsel, “İktisat aklına sokulan çomak: Vatandaşlık geliri,” Buğra ve Keyder eds. 2007, s. 38.

değerinin fayda ile ölçülmesi ve emeğin de bir faydaya tekabül ettiği sürece değerli olması anlayışını hâkim kıldılar.”²⁶¹ Şüphesiz, çalışma ideolojisinin hâkim hale gelmesinde, bireyci değerlerin ve faydacı felsefenin gündelik hayatta hakimiyet kurması etkili olmuştur. Bu bağlamda, temel gelir, çalışma ideolojisinin aşılması ve gerçek özerkliğin sağlanması adına kapitalist değerler sistemine müdahale etmeyi hedeflemektedir. İnsel’e göre, temel gelir çalışma ideolojisinin “hem gerçek hem simgesel olarak siyasal ve toplumsal alana hükmetmesinin sınırlanmasının ilk adımıdır” ve gelecekte toplumsal dayanışma ve özgürleşmeyi sağlayacak en önemli araç olmaya adaydır.²⁶²

4.4. Teknokapitalist Perspektif

2020 yılında Facebook’un kurucu ortağı Chris Hughes öncülüğünde bir grup Amerikan teknoloji sermayedarı *Ekonomi Güvenlik Projesi*’ni (*Economic Security Project*) oluşturmuş ve temel geliri denemek için 10 milyon dolarlık yatırım yapmıştır. Bugün, Amerikalı teknoloji elitlerinin çeşitli vakıflar üzerinden temel geliri araştırmak ve geliştirmek için milyonlarca dolar harcadığı bilinmektedir. Bu deneylerinden en önemlisinin Y-Combinator’ın Oakland California’da uyguladığı temel gelir pilot projesi olduğunu söylemek mümkündür. 2010’lu yıllarda temel geliri açıktan destekleyen, Silikon Vadisi elitlerinden bazıları şunlardır: Tesla’nın sahibi Elon Musk, Facebook’un kurucusu Mark Zuckerberg, Virgin Galactic’in kurucusu Richard Branson, Tesla’nın baş mühendisi Gerald Huff, Zipcar CEO’su Robin Chase, Samasource CEO’su Leiha Janah, yapay zeka araştırmaları ile bilinen Singularity Üniversitesi’nden Peter Diamandis, Jeremy Howard, Kathryn Myronuk, Neil Jacobstein.²⁶³

Silikon Vadisi’ndekilerin temel geliri destekleme nedeni büyük ölçüde teknoloji odaklıdır.²⁶⁴ Buna göre, temel gelir ilerideki hızlı ekonomik değişimlerin karşısında bir

²⁶¹ Ahmet İnsel, “İktisat aklına sokulan çomak,” 2007, s. 40.

²⁶² a.g.e., s. 48-49.

²⁶³ Lauren Smiley, “Silicon Valley’s Basic Income Bromance,” 15 Aralık 2015, *The Wired*, <https://www.wired.com/2015/12/silicon-valleys-basic-income-bromance/#.rhrmlrjmb> [Erişim 14.09.2022]

²⁶⁴ Jathan Sadowski, “Why Silicon Valley is embracing universal basic income,” *The Guardian*, 22 Haziran 2016, <https://www.theguardian.com/technology/2016/jun/22/silicon-valley-universal-basic-income-y-combinator> [Erişim 14.09.2022]

rahatlama sağlayacaktır.²⁶⁵ Bazı yorumcular, Silikon Vadisi elitlerinin bu yolla “tamamen otomatikleştirilmiş lüks komünizm” peşinde olduklarını iddia etmektedir.²⁶⁶ Teknoloji elitlerine göre robotlardan korkmaya gerek yoktur, aksine robotlaşma “emek-ötesi gelecek” (“post-work future”) sağlayacak, robotları kontrol edenler ise tüketecek, rahatlayacak ve daha yaratıcı işler kovalayacaklardır.²⁶⁷ Bu açıdan, teknolojinin yıkıcı etkilerine karşı temel gelir insanlara sübvansiyon sağlayacaktır. Geleneksel istihdam biçimleri ile geçimlerini sağlayamayanlar temel gelir sayesinde hayatlarını idame edecektir. Tekno-kapitalistlere göre, temel gelir gelecek yıllarda girişimciliği ve kâr etme motivasyonunu kısıtlamadan uygulanabilecek bir sosyal güvenlik önlemidir. Bu sayede, teknoloji şirketleri de normalde çalışan statüsünde olmayan –yarı zamanlı, esnek, proje bazlı ve kısa süreli– çalışanları daha rahat istihdam edebilecektir.

İkinci olarak, tekno-kapitalistler temel gelir önerisini “beşerî sermaye” bağlamında savunurlar. Temel gelir nitelikli beşerî sermaye yetiştirmenin etkili bir aracı olduğu söylenebilir; nitekim hayatlarını idame edecek paraya kavuşan bireylerden içlerindeki girişimci potansiyeli açığa çıkarmaları ve yatırım yapmaları beklenmektedir. Temel gelir sayesinde insanlar daha fazla risk alabilecek ve arzuladıkları girişimlerde bulunabilecektir. Bu açıdan değerlendirildiğinde temel gelir sosyoekonomik eşitsizliğe bir cevap olmaktan ziyade, geleceğe yönelik bir yatırımdır. Temel gelirin beşerî ya da finansal bir sermaye biçimi olarak sunulması, hükümetin “şirketleşmesi” ve sosyal politikalarda “yatırım karlılığı” düşüncesini akla getirmektedir. Bu açıdan, hak temelli bir sosyal güvenlik sisteminden kâr odaklı bir sosyal güvenlik rejimine geçiş riski olduğu söylenebilir. Sadowski’ye göre, tekno-kapitalistlerin savunduğu haliyle temel gelir “gerici bir yeniden dağıtım” (“regressive redistribution”) ihtimaline sebep olabilir.²⁶⁸ Amerikan teknokratların ve muhafazakarların temel gelir fikri üzerinde uzlaşmasının sebebi diğer

²⁶⁵ Michael Hiltzik, “Conservatives, liberals, techies, and social activists all love universal basic income: Has its time come?,” *Los Angeles Times*, 23 Haziran 2017. <https://www.latimes.com/business/hiltzik/la-fi-hiltzik-ubi-20170625-story.html> [Erişim 14.09.2022]

²⁶⁶ Aaron Bastani, *Fully Automated Luxury Communism*, London: Verso Books, 2019.

²⁶⁷ John Danaher, “Building a Post-work Utopia: Technological Unemployment, Life Extension, and the Future of Human Flourishing,” *Surviving the Machine Age*, Cham: Palgrave Macmillan, 2017, s. 63-82.

²⁶⁸ Jathan Sadowski, “Why Silicon Valley is embracing universal basic income,” 22 Haziran 2016, *The Guardian* <https://www.theguardian.com/technology/2016/jun/22/silicon-valley-universal-basic-income-y-combinator> [Erişim 14.09.2022]

refah devleti araçlarının ortadan kaldırılması isteğidir. Zira her iki grup da devlet bürokrasisinin azaltılmasını ve dönüştürülmesini savunmaktadır. Eğer temel gelir refah devletinin ortadan kaldırılması olarak düşünülürse, orta-ve-üst-sınıfların alacağı temel gelirin faturası yoksullara kesilecektir, denilebilir. Tüm temel gelir önerileri zorunlu olarak kapitalizm karşıtıdır demek doğru değildir. En azından, Silikon Vadi’ndeki üst sınıfların savunduğu hali ile temel gelir, gelecekteki otomasyona dayanan kapitalizmi daha baş edilebilir kılacak bir “ağırkesicidir,” eşitsizliğin kökenlerine dokunmadan politik ekonomik semptomları hafifletmeye çalışmaktadır.²⁶⁹

4.5. Neoliberal ve Sağ-Libertyen Perspektif

Neoliberallerin pek çoğu vergileri ve kamu yardımlarını bireylerin emeğinin gasp edilmesi olarak yorumlar, bu açıdan bakıldığında vergilendirme yoluyla koşulsuz temel gelir sağlanmasını savunmak mümkün değildir. Öte yandan libertyenler doğal kaynakların toplum tarafından tasarruf edilebileceğine hemfikirdir, dolayısıyla doğal kaynakların dağıtımını üzerinden temel gelir sağlanması olasıdır.²⁷⁰ Sağ libertyenizmin bir türü olan Locke’un koşulu (Lockean proviso) doğanın özel mülkiyet olarak tasarruf edilmesinde, toplumun geriye kalan bireylerinden hiç kimsenin daha kötü duruma düşmemesini gerektirir.²⁷¹ Locke’un emek-mülkiyet teorisi, bireylerin çalışarak doğayı mülk edinebileceklerini ancak bunun koşulunun diğerleri için müşterek araziler bırakılması gerektiğini öne sürer.²⁷² Diğer libertyenler, toprağın ve doğal kaynakların değerine (bunların tasarruf edilmesi ve özel mülke çevrilmesi halinde bile) bütün insanların eşit şekilde sahip olması gerektiğini ileri sürer. Herkesin bir parça toprak sahibi olduğu böyle bir adalet sistemini tahayyül etmek güçtür, zira ne demografik ve teknolojik koşullar ne de bunun gerektirdiği bürokratik yük buna müsaade eder. Yine de libertyen perspektiften toprağın ve doğal kaynakların tam rekabetçi fiyatlar üzerinden değerlendirilip vergilendirilmesi, buradan elde edilecek vergilerin de bireylerin

²⁶⁹ Sadowski, “*Why Silicon Valley is embracing universal basic income*,” 2016.

²⁷⁰ Peter Vallentyne, “Libertarianism and the Justice of a Basic Income,” *Basic Income Studies* 6(2) 2012

²⁷¹ Eric Mack, “The self-ownership proviso: a new and improved Lockean proviso,” *Social Philosophy and Policy* 12(1) 1995, s. 186-218.

²⁷² Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 120.

geçmişteki ya da günümüzdeki üretime katkısına bakılmaksızın eşit şekilde paylaşılması önerilebilir.²⁷³ Fakat bu öneride birkaç sakınca mevcuttur: Bu öneri sadece hali hazırda kimsenin mülkü olmayan el değmemiş topraklar için mi geçerli olacaktır? Malum olduğu üzere toprağın ekonomik rantının bulunduğu konuma göre değerlendirilmesi gerekir, küresel kentteki arazi ile dağ başındaki toprak parçasının değeri nasıl kıyaslanacaktır? Bunun yanında, toprağın ederi sadece üstündekilerle değerlendirilemez, zira toprağın altında yenilenmeyen doğal kaynaklar mevcuttur. Bu kaynakların değerlemesi ve dağıtımı nasıl yapılacaktır? Üstelik, toprak ve altındakiler, denizler ve içindeki canlı ürünler, atmosfer ve oksijen seviyesi sadece bir kuşağın ganimetleri değildir, gelecek nesilleri göz önüne alarak bunun değerlemesi ve dağıtılması neredeyse imkansızdır.²⁷⁴

Liberteryenizmin ve neoliberal ideolojinin önemli ismi F.A. Hayek'in temel gelir fikrini desteklediğini önceden belirtmiştik. Hayek sadece bireylerin piyasa özgürlüğüne kavuşmasından (özel mülkiyet hakları) değil daha geniş anlamda bir özgürlükten, yani bireylerin hem devletin hem de diğer grupların/bireylerin baskısından kurtulduğu bir özerklikten bahseder.²⁷⁵ Hayekçi perspektiften bakıldığında, temel gelir bireysel özerklik ideali ile uyumludur. En azından temel gelirden özgürlüğü baskılayan “hantal devlet” (“big government”) yapısına ihtiyaç yoktur.²⁷⁶ Bunun yanında, devletin ve toplumun tahakkümünden özgür olmak için bireylerin maddi özgürlüğe ihtiyacı vardır. Temel gelir politikası bu bağlamda tahakküm ve bağımlılık ilişkilerini tasfiye edebilir. Gelişmiş ülkelerde, rekabetçi piyasa koşulları sağlanamadığı için monopol ve oligopol piyasalar mevcuttur. Bu yapıda, işverenler işçilerin üstünde bir baskı kurabilir: İşçilerin istenilen davranışları gösterip göstermediğini sürekli teftiş ederler, işçilerin ne zaman ve kaç dakikalığına tuvalete gideceklerini kontrol ederler, işçilerin davranışlarını kameralar ile sürekli gözetim altında tutarlar. Bu teftiş aygıtı disipliner bir baskıya işaret eder. Hayek'in takipçisi olan Zwolinski'ye göre,

Temel gelir, insanlara işgücü piyasasından çıkma, daha rekabetçi bir pazara girme, eğitime yatırım yapma, girişimcilik için risk alma vb. seçenekleri sunar. Ve bu

²⁷³ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 120.

²⁷⁴ a.g.e.

²⁷⁵ Andrew Gamble, "Hayek and liberty." *Critical Review* 25 (3-4) 2013, s. 342-363.

²⁷⁶ Matt Zwolinski, "Why did Hayek support a basic income?" *Libertarianism.org*, 23 Aralık 2013, <https://www.libertarianism.org/columns/why-did-hayek-support-basic-income> [Erişim 14.09.2022]

seçeneğin varlığı, başkalarının iradesine tabi olmaktan kurtulmalarını sağlar. Sadece aşırı çaresizliğin onları kabul etmeye iteceği tekliflere ‘hayır’ demelerini sağlar. Hayatlarını kendi planlarına, hedeflerine ve arzularına göre yönetmelerini sağlar. Özgür olmalarını sağlar.²⁷⁷

Neoliberalizm açısından, işçilerin teftiş edilmesi ve maliyet kontrol mekanizmaları çok önemlidir, fakat bu aynı zamanda iktidarın rastgele uygulanmasını (“arbitrary exercise of power”) getirebilir. Neoliberal iktisatçıların dedikleri gibi serbest ve özgür piyasalar olsaydı, işçiler nerede, ne zaman ve hangi koşullarda çalışacaklarına ücret mekanizması üzerinden kendileri karar verebilseydi, işverenler tarafından yapılan suiistimaller hesaba katılmayabilirdi. Fakat günümüz monopol ve oligopol piyasalarında, işçilerin seçim şansı pek azdır. Bu bağlamda, temel gelir insanlara istedikleri işlerde ve işverenlerle çalışma özgürlüğü sağlayabilir. Bu yolla çalışanlar zorba işverenlerden kurtulabilir ve insan dostu çalışma koşullarına sahip olabilir. Bu da beraberinde daha rekabetçi piyasaları getirir. Neoliberaller açısından temel gelirin maliyeti ve yeni vergiler çok kritiktir, fakat vergi sistemi hukukun üstünlüğü ilkesi çerçevesinde belirlendiği, farklı toplum kesimlerinin makul vergiler ödediği, vergi sistemine gelişigüzel müdahalelerin olmadığı bir demokratik sistem liberal toplum idealiyle tam bir uyum içerisinde.²⁷⁸ Dolayısıyla, neoliberaler temel geliri eşitlikçilik yerine özgürlük perspektifinden desteklemektedir.

Neoliberallere göre tüm teste-tabii şartlı refah programları fiyat mekanizması yoluyla sağlanan kaynakların etkin dağıtımını ilkesini ihlal eder, oysa temel gelir herkese sağlandığı için bu sorun olmaz. Üstelik gelişmiş ülkelerdeki sosyal yardımlar bir bağımlılık (paternalizm) rejimi inşa etmektedir ve bu piyasa mantığına aykırıdır. Temel gelirin en önemli varyantlarından biri sayılan, Friedman’ın negatif gelir vergisi önerisi etkin bir ekonomik özgürlük sağlamayı amaçlar. Friedman’a göre verimlilik karşılığı refah düzenlemeleri ve hantal refah bürokrasisi negatif gelir vergisi programında doğrudan ortadan kaldırılacaktır.²⁷⁹ Öte yandan, Friedman’ın temel gelir önerisi diğer modellerden ayrılır, zira kademeli vergilendirmeye (“progressive taxation”) kesinlikle karşıdır.

²⁷⁷ Matt Zwolinski, “Why did Hayek support a basic income?” *Libertarianism.org*, 23 Aralık 2013, <https://www.libertarianism.org/columns/why-did-hayek-support-basic-income> [Erişim 14.09.2022]

²⁷⁸ a.g.e.

²⁷⁹ Joshua Preiss, “Milton Friedman on Freedom and the Negative Income Tax,” *Basic Income Studies* 10 (2) 2015, s. 169-191.

Nitekim, yatırımcıları yıldırان böyle bir vergilendirme politikası, “etkin kaynak dağıtımını sağlayan etkili piyasa fiyat mekanizmalarını engeller.”²⁸⁰

Amerika’nın ünlü neoliberal STK’larından Cato Enstitüsü, mevcut tüm refah programlarını kaldırarak yerine tek bir temel gelir programı koymayı önerir. Cato Enstitüsü’nden Zwolinski’ye göre Amerika’da mevcut refah programları hem çok maliyetli hem de çok karmaşıktır.²⁸¹ Yine Cato Enstitüsü’nden Tanner, Amerika’da federal düzeyde en azından 126 farklı sosyal program olduğunu, bunların toplam maliyetinin yıllık 668 milyar dolardan fazla olduğunu belirtir. Yerel düzeydeki sosyal yardım programlarını da dahil edince maliyet 284 milyar dolar daha artar, toplam refah harcamaları yılda 1 trilyon doların üstüne çıkmaktadır – bu da yoksul başına 20 bin dolar verilmesine denktir.²⁸² Bu hesaba göre Amerika’da mevcut külfetli refah devleti ile kıyaslandığında temel gelirin daha iyi bir seçenek olduğunu iddia ederler. Amerika’da federal düzeydeki refah programlarının bürokratik ve operasyonel maliyeti çok ağırdır. Oysa, temel gelir programı basit bir bilgisayar programı ile bile yönetilebilir. Bu yüzden, temel gelir önerisi devleti küçültmek için isabetlidir. Eğer mevcut refah programların ikamesi olarak düşünülürse temel gelirin maliyeti önemli olmayacaktır. Örneğin temel gelir programı sayesinde Amerikan orta sınıflarına sağlanan yüksek eğitim destekleri, ev kredileri faizlerinin düşürülmesi, emekli tasarruflarına sağlanan vergi indirimleri vb. ortadan kalkacak ve bir sürü kalem terkedilmiş olacaktır. Zwolinski, hiçbir liberalin, temel geliri şu anda mevcut refah devletine bir ekleme olarak tercih etmeyeceğini ancak bir ikame olarak kabul edeceğini belirtir.

Zwolinski’ye göre, bir gruptan başka bir gruba kaynak transferinin olduğu tüm bürokratik durumlarda “rant arayışı” (“rent-seeking”) söz konusudur. Siyasetçiler ve bürokratlar, vatandaşın çıkarına olup olmadığına bakmaksızın ellerindeki yetki ve kaynakları maksimize etmek isterler. Bu durumda, çoğu siyasetçi zaten söz hakkı olmayan

²⁸⁰ Preiss, “Milton Friedman on Freedom and the Negative Income Tax,” s. 176.

²⁸¹ Matt Zwolinski, “The Pragmatic Libertarian Case for a Basic Income Guarantee,” 4 Ağustos 2014, <https://www.cato-unbound.org/2014/08/04/matt-zwolinski/pragmatic-libertarian-case-basic-income-guarantee> [Erişim 14.09.2022]

²⁸² Michael Tanner, “The American Welfare State: How We Spend Nearly \$1 Trillion a Year Fighting Poverty—and Fail,” 11 Nisan 2012, <https://www.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/PA694.pdf> [Erişim 14.09.2022]

ve sesi kısılan yoksullar yerine, kendisini daha iyi ifade eden eğitimli ve zengin orta-üst sınıfların çıkarlarını temsil etmeyi tercih ederler. Oysa temel gelir tüm vatandaşlara aynı seçeneği sunan bir modeldir. Dolayısıyla belli grupların “fırsatçılığını” ve siyasetçi/bürokrat kesiminin rant arayışını boşa düşürür. Zwolinski’ye göre, şartlı yardım programları hem “tacizkar” (“invasive”) hem de paternalistiktir neredeyse tümü “hak eden” (“deserving”) ve “hak etmeyen” (“undeserving”) yoksul ayrımına dayanır. Bu programlar kapsamında yoksulların devlet tarafından teftiş edilmesi “aşağılayıcı” ve “demoralize edici” olabilir. Bu programlar insanların hayat koşullarının sınanması ve tüketim tercihlerinin gözetim altında tutulmasına dayanır. İhtiyaç sahiplerinin neyi nereye nasıl harcayacağına adeta devlet görevlileri karar vermektedir. Temel gelir, Hayek tarafından tarif edilen hukukun üstün olduğu ve insan özgürlüklerinin bürokratlarca “gözetlenmediği” (“surveillance”) özgürlük tasavvuruna daha yakın bir uygulamadır. Esasında Zwolinski için devlet tarafından yürütülen hiçbir sosyal politika bireysel haklarla uyumlu değildir ve ahlaki açıdan savunulamazdır.²⁸³

Öte yandan, Tanner, Amerika bağlamında, tüm diğer refah programları ortadan kaldırılsa ve herkese sabit bir ödeme yapılsa bile temel gelirin maliyetinin çok yüksek olacağını ifade eder.²⁸⁴ Nitekim Murray ve Zwolinski’nin önerisi tüm Amerikan vatandaşlarına yıllık 10 bin dolar vermektir. Bu düzeyde bir temel gelirin toplam maliyeti 2,96 trilyon dolardır – yani mevcut refah harcamalarının 3 katıdır. Üstelik 10 bin doların yeterli olacağı da kuşkuludur, zira Amerika’da 65 yaş altı bekar bir bireyin yoksulluk sınırı yıllık 12.119 dolardır. Dolayısıyla tüm refah uygulamaları kaldırılrsa dahi temel gelirin bütçesini denkleştirmek mümkün değildir. Tanner’in dikkat çektiği bir başka husus yoksulluğun tüm ülkede eşit şekilde hissedilmediği, dolayısıyla temel gelirin bölgesel ve kentsel farklılıklar içermesi gerektiğidir. 100 doların Missisipi’deki alım gücü 115,74 dolar iken, Washington D.C.’de 84,60 dolardır. Bundan dolayı, örneğin, Arkansas’taki temel gelir yıllık 25,491 dolar, Hawai’deki yıllık 49,175 dolar olmalıdır. Dolayısıyla, her yerde aynı miktarda verilecek bir temel gelir adil değildir. Tanner, negatif gelir vergisi de

²⁸³ Zwolinski, “The Pragmatic Libertarian Case for a Basic Income Guarantee,” 2014.

²⁸⁴ Michael D. Tanner, “The Basic Income Guarantee: Simplicity but at What Cost?,” 26 Ağustos 2014, <https://www.cato-unbound.org/2014/08/26/basic-income-guarantee-simplicity-what-cost> [Erişim 14.09.2022]

dahil olmak üzere herhangi bir temel gelir uygulamasının iş gücünü azaltacağını savunur. Bu yüzden, yardım programlarının istihdam koşuluna bağlanmasının gerektiğini iddia eder. Amerika’da Kazanılan Gelir Vergisi Kredisi uygulaması temel gelire göre daha tercih edilebilir bir öneridir. Ya da alternatif olarak, bürokratik maliyeti azaltmak için belli sosyal yardımları tek çatı altında toplamayı önerir.²⁸⁵

Zwolinski, Tanner’a verdiği cevapta, istihdam konusundaki endişelerini paylaşır fakat öte yandan herhangi bir liberal için refah rejiminin devlet tarafından teftiş edilmesi fikrinin kabul edilemez olduğunu yineler.²⁸⁶ Bireysel özgürlükleri ve özgürlükçü toplumsal sözleşme devletin gözetimi ve baskısı altında yapılamaz. Bunun ötesinde, Zwolinski, ekonomik gelişme ve refahın oldukça yüksek olduğu günümüz toplumlarında, çalışma ve dinlenme dengesinin (“work-leisure trade-off”) ikincisi aleyhine bu kadar dengesizken kişilerin dinlenme özgürlüğüne de saygı duyulması gerektiğini belirtir. Zwolinski’ye göre, temel gelir bir liberal ütopya sunmaz ama diğer sosyal programlara göre daha az şüpheli ve efektiftir; en azından mevcut refah uygulamaları ile karşılaştırıldığında manipülasyon ve fırsatçılığa daha az müsaade eden bir sistemdir.

Özetle, neoliberaler temel gelir sayesinde minimal devlet idealine bir adım daha yaklaşacaklarını düşünmektedir. Nihayetinde, neoliberalerin temel gelir üzerinden hedefledikleri refah devletini küçültmek, devletin birey haklarına ve hayatlarına müdahale eden yapısını değiştirmek, devlet bürokrasisinin mali yükünü azaltmak ve insanlara kendi hayatları hakkında daha fazla söz hakkı tanımaktır. Neoliberaler, devlete karşı sivil toplum ve bireyi korumayı, devlete bağımlılığı azaltmayı amaçlamaktadır.

4.6. Muhafazakâr (Neoconservative) Perspektif

Muhafazakâr yorumcuların temel gelir argümanları, neoliberal ve tekno-kapitalist perspektiflere benzese de tamamen aynı pozisyonda olduklarını söylemek mümkün değildir. Muhafazakarların pek çoğu neoliberalere benzer şekilde minimal bir devlet

²⁸⁵ Örneğin İngiltere’de iş arayanlar için verilen gelir yardımı, gelir destek yardımı, istihdam destek yardımı, çocuk vergi kredisi, çalışan vergi kredisi ve ev yardımları bütünleştirilmiştir.

²⁸⁶ Matt Zwolinski, “BIG and BIGger – On the Feasibility of a Basic Income,” 2 Eylül 2014, <https://www.cato-unbound.org/2014/09/02/matt-zwolinski/big-bigger-feasibility-basic-income> [Erişim 14.09.2022]

fikrini savunurlar. Yine tekno-kapitalistlere benzer şekilde muhafazakârlar da teknolojik gelişmelerin, yapay zekâ ve otomasyonun karşısında büyük bir işsizlik yaşanacağını öne sürmektedir. Örneğin, Amerikan muhafazakarlarının pratik endişelerinden biri insansız araçların gelişmesi ile Amerika'daki milyonlarca taksi sürücüsü ve tır sürücüsünün gelecekte işsiz kalacak olmasıdır.²⁸⁷

Amerikan yeni muhafazakarlığının öncü ismi Charles Murray, bütün refah rejimi sistemini tek çatı altında toplamak ve evrensel temel gelir ile değiştirmek istemektedir.²⁸⁸ Murray'ın muhafazakâr temel gelir formülü şu şekildedir²⁸⁹: 21 yaş üstü herkese yıllık 13 bin dolar verilmelidir. Bunun 3 bin doları zorunlu olarak sağlık sigortasına aktarılmalı, kalan 10 bin dolarlık miktar bireyler tarafından kullanılabilir.²⁹⁰ Murray kazanılan bireysel gelire göre, temel gelir miktarının ayarlanması taraftarıdır. Buna göre, 30 bin dolara gelir kadar kazananlardan herhangi bir kesinti yapılmayacaktır ve 10 bin dolarlık temel gelir alacaklardır; 30 bin dolar üstünde kazananlardan ek vergiler ile temel gelirin bir kısmı geri alınacaktır; eğer bireysel gelir 60 bin dolara ulaşıyorsa kişilerin yıllık temel gelir miktarı 6500 dolara düşecektir. Murray Amerika'da temel gelir politikasını uygulamak için Medicare, Medicaid, gıda pulu programı, barınma yardımları, tarım sübvansiyonları başta olmak üzere diğer tüm sosyal yardımları rafa kaldırmayı savunur. Bu da emekçilerin bugüne kadarki kazanımlarının iptali anlamına gelmektedir. Murray'ın hesabına göre bu yolla mevcut refah programı maliyetinden 200 milyar dolar daha az para harcanacaktır.²⁹¹

²⁸⁷ Katharina Niewwandt, "Basic income after automation? That's not how capitalism Works!" 7 Ekim 2016, *The Conversation*, <https://theconversation.com/basic-income-after-automation-thats-not-how-capitalism-works-65023> [Erişim 14.09.2022]

²⁸⁸ Charles Murray, "A Guaranteed Income for Every American," *The Wall Street Journal*, 3 Haziran 2016, <https://www.wsj.com/articles/a-guaranteed-income-for-every-american-1464969586> [Erişim 14.09.2022]

²⁸⁹ Charles Murray, *In Our Hands: A Plan to Replace the Welfare State*, American Enterprise Institute for Public Policy Research, 2016.

²⁹⁰ Murray'ın muhafazakâr önerisini değerlendiren Dylan Matthews, yıllık 13 bin doların sağlık harcamalarını bile yetmeyeceği kanaatinde, eğer kamusal ücretsiz sağlık hizmeti olmazsa, kanser hastalarının Amerika'da kemoterapiye harcayacakları para yaklaşık en az 60 bin dolardır. Kaldırılması düşünülen ücretsiz sağlık hizmeti temel gelirden daha elzemdir. Matthews, Dylan. "A basic income really could end poverty forever." *Vox*, 17 Jul. 2017, <https://www.vox.com/policy-and-politics/2017/7/17/15364546/universal-basic-income-review-stern-murray-automation> [Erişim 14.09.2022]

²⁹¹ Murray, "A Guaranteed Income for Every American," 2016

Öte yandan, Amerikan muhafazakarlarının pek çoğu, temel gelirin insanları tembelleğe iteceğini öne sürmektedir. Muhafazakarların en kritik gündeminin geleneksel toplum yapısını korumak olduğunun altını çizmek gerekir; bu yapı çalışarak sınıf atlama üzerine kurulu “Amerikan rüyası” miti etrafında inşa edilmiştir.²⁹² Muhafazakarlara göre, son otuz yıldır kapitalizmde bir kazanım elde edilmiştir: Refah bağımlılığının yerine, emek bağımlılığı geçmiş durumdadır. Diğer bir deyişle, neoliberal reformlar sayesinde bireylerin devlete bağımlılığı azaltılmıştır. Temel gelir politikası bu kazanımı tersine çevirerek bir “tembeller toplumu” yaratabilir.²⁹³ Temel gelire eleştirel yaklaşan muhafazakâr yorumculara göre ortada bir “ahlaki tehlike” (“moral hazard”) problemi mevcuttur.²⁹⁴ Bu problem, yoksulların refah devletine bağımlı hale gelmesini işaret eder; temel gelir yoksulların kendi ayakları üzerinde durmasını engeller. Üstelik, temel gelir uygulandığı takdirde, bahsi geçen ülkeye bir göçmen akınına sebep olabilir, hangi göçmenlerin hak sahibi olacağı yeni tartışmalara sebep olacaktır. Batılı muhafazakarların en büyük endişesinin “göçmen tehlikesi” olduğu düşünüldüğünde bu argüman anlaşılır hale gelmektedir. Bunun yanında, temel gelire eleştirel bakan muhafazakârlar, temel gelir ile dezavantajlı grupların maddi olarak daha dezavantajlı hale geleceğini söyler.

Bu eleştirilere cevap veren Murray temel gelirin olumlu toplumsal sonuçlarına dikkat çeker, örneğin temel gelir alan bireyler daha sağlıklı hayat kararları vererek topluma katkıda bulunmuş olacaklardır. En dezavantajlı kesimler temel gelir sayesinde orta-sınıfa giden yolda önemli bir basamak edinecektir. Bu açıdan, “Amerikan rüyası”nı ve orta sınıf toplumunu sağlamak adına temel gelir önemli bir araçtır. Gordon’a göre, muhafazakarların temel gelir fikrini desteklemesi, her şeyden önce, devletin/hükümetin alanını küçültmek ile ilgilidir.²⁹⁵ Temel gelir sayesinde devlet bireylerin hayatlarına daha

²⁹² Mike Johnson & Andy Barr, “Reclaiming the American Dream,” *The Hill*, 23 Eylül 2020, <https://thehill.com/blogs/congress-blog/politics/517826-reclaiming-the-american-dream> [Erişim 14.09.2022]

²⁹³ Noah J. Gordon, “The Conservative Case for a Guaranteed Basic Income,” 6 Ağustos 2014, *The Atlantic*, <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2014/08/why-arent-reformicons-pushing-a-guaranteed-basic-income/375600/> [Erişim 14.09.2022]

²⁹⁴ Michael Hiltzik, “Conservatives, liberals, techies, and social activists all love universal basic income: Has its time come?” *L.A. Times*, 23 Haziran 2017, <https://www.latimes.com/business/hiltzik/la-fi-hiltzik-ubi-20170625-story.html> [Erişim 14.09.2022]

²⁹⁵ Gordon, “The Conservative Case for a Guaranteed Basic Income,” 2014.

az müdahil olacaktır, vatandaşlara daha fazla özgürlük ve kontrol alanı kalacaktır, bu da paternalizmi engelleyecektir. Özetle, muhafazakârlar refah devletine bağımlılığı azaltmaya çalışır, geleneksel toplumsal bağlara ve sivil topluma alan açmaya çalışır. Refah devleti uygulamaları, muhafazakarlara göre oldukça patenalistiktir.

4.7. Küresel Kapitalist Kurumların (Dünya Bankası ve IMF) Perspektifi

Dünya Bankası ve IMF'nin son dönemde yayınları temel gelirin küresel kapitalist kurumlar tarafından ciddi alındığına ve ana-akım bir proje olarak değerlendirildiğine işaret etmektedir. Yakın geçmişteki IMF ve Dünya Bankası raporlarının incelenmesi post-Washington konsensüsü sonrasında sistemin sürdürülebilmesi için yeni arayışlar içinde olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle, “kapsayıcı büyüme” paradigmasının bile yeterli gelmediği günümüzde bir yeniden-dağıtım aracı olarak temel gelirin kapitalist merkezlerce makul şekilde tartışılması ve savunulması, bir paradigmatik değişikliğe ve alternatif politika arayışlarına dikkat çekmektedir.²⁹⁶ Eskiden heterodoks bulunan temel gelir önerisi bugün küresel iktisadi kurumların (ve bu kurumlarda çalışan ana-akım iktisatçıların) söylemleri ile ortodoks hale gelmiştir. Bu kurumların son dönemde temel gelire oldukça sempatik baktığını ve makul temel önerilerini desteklediğini söylemek mümkündür.

Dünya Bankası'nın istihdamın geleceği hakkındaki kapsamlı raporu, kapitalizmin teknoloji odaklı evrimine karşı, evrensel ve garanti altına alınmış minimum sosyal güvenlik garantisine çağrı yapmaktadır (“universal and guaranteed minimum level of social protection”).²⁹⁷ Bu rapor daha önce eşi benzeri görülmemiş biçimde “demokratik katılım” süreci içinde yazılmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) kendi katkılarını sunduktan sonra rapor Dünya Bankası tarafından tamamlanmıştır, fakat ILO raporun son halini onaylamadığını söylediği için Dünya Bankası raporu tekrar revize etmiştir.

²⁹⁶ Alfredo Saad-Filho, “Growth, poverty and inequality: From Washington consensus to inclusive growth,” *OECD Working Paper*, 2010, <https://www.oecd-ilibrary.org/content/paper/ea31d8c4-en> [Erişim 14.09.2022]

²⁹⁷ The World Bank, *The Changing Nature Of Work*, 2019.

Dünya Bankası'na göre, toplumların teknolojinin potansiyelinden yararlanmak için, büyük beşerî sermaye yatırımlarını merkezine alan “ilerici evrensel sosyal güvenlik önlemlerine” ve “yeni bir toplum sözleşmesi”ne ihtiyaç vardır. Genel olarak, teknolojik gelişmeler sebebiyle istihdam alanında ortaya çıkacak aksaklıklara karşı üç ayağı olan bir formül önerilmektedir: Beşerî sermayeye yatırım yapmak, sosyal güvenliği sağlamlaştırmak ve kamu için yeni gelir kaynakları bulmak. Beşerî sermaye özellikle okul-öncesi eğitim ve ilköğretim alanlarında yatırım yaparak artırılabilir. Zira erken yaşlar, yüksek bilişsel ve adaptif yetenekler geliştirmek için idealdir. Dünya Bankası, sosyal güvenlik ve sosyal yardımlarda ilerici evrensellik (“progressive universalism”) ilkesini takip etmek gerektiğini belirtmektedir ki bu ilke sayesinde enformel işçiler de güvence altına alınacaktır.²⁹⁸ Dünya Bankası, teknolojik işsizliğin çözümüne karşı çeşitli çözüm önerileri getirir: Bunlardan ilki, ücretsiz toplumsal hizmetlerin ya da kamu mallarının/hizmetlerinin geliştirilmesi, ikincisi, herkese iş garantisi sunulması, üçüncüsü, koşulsuz temel gelirdir.

Dünya Bankası'na göre, gelişmiş sosyal yardımların ve güvenlik sisteminin bulunduğu ülkelerde istihdam yapısı insanların işler arasında daha rahat hareket etmesini sağlayacak şekilde “daha esnek” olarak tasarlanabilir. Örneğin, işsizler için gelir desteği, kıdem tazminatı yerine işsizlik ödeneği üzerinden verilebilir. Düşük emek maliyetleri firmaların değişen istihdamın doğasına uyumunu artırabilir; bu yolla, piyasaya yeni giren işçilerin ya da düşük-yetenek gerektiren işlerde çalışanların formel istihdamı teşvik edilir. Devletin çalışanlara yardım etmesi, işverenler açısından, enformel ekonomiden formel ekonomiye geçişi kolaylaştıracaktır. Dünya Bankası'na göre bu sayede esnek-güvenlik (“flexicurity”) rejimi tesis edilebilir. Dünya Bankası'nın temel gelir uygulaması ile kapitalizmin değişen doğasına uygun, esnek bir çözüm geliştirmeye çalıştığı söylenebilir.

4.8. İslami Perspektif

İslami düşüncenin esas kaynağı sayılan Kur'an ve hadislerde, çalışarak maişetini sağlamaya yapılan vurgu pek çok Müslüman düşünürün temel gelir önerisine ihtiyatla

²⁹⁸ The World Bank, *The Changing Nature Of Work*, 2019, s.10.

yaklaşmasına sebep olmuştur, nitekim evrensel karakteri gereği temel gelir modeli çalışmayanlara da gelir bağlanmasını önermektedir. İlk olarak İslami çalışma rejimi üzerinden bakıldığında İslam hukukunda temel gelire yer olmadığı söylenebilir. Bal'ın aktardığına göre “Hazreti Ömer çalışmaksızın başkalarından gelecek yardımı bekleyen kurrâdan kimseleri görünce onların bu hallerinin tevekkül olmadığını bilakis insanların mallarını yemek olduğunu söyleyerek ‘Asıl mütevekkil, tohumu toprağa atıp sonra da Allah’a tevekkül edendir’ der.”²⁹⁹ İslam inancı, Müslümanların geçimlerini çalışarak güvence altına almalarını çokça teşvik etmektedir. Hatta, bazı ayet ve hadislerde çalışmanın ibadet sayıldığı, tembellik ve dilenmenin ise dini açıdan uygun olmadığı zikredilmiştir. Örneğin Cum’a suresi 10.ayette şöyle buyurulmaktadır: “Namaz kıldıktan sonra artık yeryüzüne dağılın ve Allah’ın lütfundan nasibinizi arayın. Allah’ı çok zikredin ki kurtuluşa eresiniz.” Dolayısıyla, önsel olarak İslami refah rejiminin çalışmaya bağlı (“workfare”) olduğunu söyleyebiliriz.

Öte yandan, İslam toplumunun merkezinde yer alan zekât ve sadaka kurumları ve ideal kabul edilen Asrı Saadet uygulamaları, İslam’ın dayanışmacı yönüne işaret eder ve temel gelire bir ihtimal açar. Bal’ın belirttiği üzere,

Hz. Peygamber ve sonrasında Dört Halife, savaşlarda elde edilen ganimetleri, haraç, cizye ve zekâtları servet dağıtımında bir araç olarak kullanmışlardır. Hz. Peygamber, Medine ve civarında yaşayan Yahudilerin savaşız ele geçirilen topraklarından, öncelikle tüm mal varlıklarını Mekke’de bırakarak göç etmek zorunda kalan muhacire hisse vermiş, ardından da ensar içerisinde toprağı olmayan ve fakir olan kimselere pay ayırmıştır. Burada hedef açıktır. Öncelikle toplumun tüm fertlerinin geçimini temin edebileceği asgari bir gelir düzeyine erişmesi ve başkalarından istemek zorunda kalmamasıdır.³⁰⁰

İslam’a göre dünyevi zenginlik (yani, sermaye) ancak bir araçtır. Servet ancak kulluk vazifesini, hayır ve hasenatı gerçekleştirmek için gerekli olabilir. Esas amaç Allah’ın rızasına talip olmaktır. Pek çok dinin aksine İslam dünyadan el etek çekmeyi öngören bir zühd anlayışını yasaklar, Müslümanlara çalışmalarını ve topluma katkı sunmalarını salık verir. İslam, Müslümanlara itidal sahibi olmalarını tavsiye eder, dengeli

²⁹⁹ Faruk Bal, *Arap Yarımadasında Ticaret: Hz. Peygamber ve Dört Halife Dönemi*, İstanbul: Beka, 2015, s. 82.

³⁰⁰ Bal, *Arap Yarımadasında Ticaret*, 2015, s. 84.

bir yaşam sürmeye çağırır, zenginlik arayışını teşvik ederken bunun yaşamının ana amacı olmasına veya gurur, kibir ve baskıya sebep olmasına karşı katî şekilde uyarıda bulunur.³⁰¹ Mülk Allah'ındır, insanlar ancak bu mülkten dünya hayatlarında tasarruf edebilir. İslam tefeciliği ve aşırı servet birikimini yasaklamıştır, servetin yatırım ve kalkınma yoluyla toplumsal amaçlarla kullanılmasını, paranın dolaşıma sokulmasını tavsiye eder. Tevbe suresinin 34.ayetinde şöyle buyurulmaktadır. “Ey inananlar, o bilginlerle rahiplerin çoğu, boş sebeplerle insanların mallarını yerler ve halkı Allah yolundan menederler. Altını, gümüşü biriktirip Allah yolunda harcamayanları elemli bir azapla müjdele.” Yine Muhammed suresinin 38.ayetinde şöyle buyrulur:

İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağırılıyorsunuz. Ama içinizden cimrilik yapanlar var. Kim cimrilik yaparsa ancak kendi zararına cimrilik yapmış olur. Allah, her bakımdan sınırsız zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer O’ndan yüz çevirecek olursanız, yerinize başka bir toplum getirir de onlar sizin gibi olmazlar.³⁰²

İslam hukukunda, ekonomi, aile hayatı veya siyasi düzen belli kurallarla tanzim edilmiştir. Müslüman alimler bu kurallar bütününe maslahat ve makasid olarak kavramsallaştırırlar. Maslahat, bir fayda sağlayan (ya da en azından bir zararı önleyen) ve şeriatın amaçlarıyla (makâsıd) çelişmeyen normlardır. Bu normlar esas olarak, din, can, akıl, soy ve malın korunmasına işaret eder. Bu değerleri güvence altına alan her önlem maslahat kapsamına girer ve onları ihlal eden her şey mafsadadır (“kötülük”). Gazali’ye göre maslahat Müslümanların menfaatlerini güvence altına alan veya zararı önleyen, ancak aynı zamanda şeriatın amaçlarıyla uyumlu olan mülâhazalardan oluşur. Maslahatların temel amacı, din, can, akıl, soy ve mal olmak üzere beş temel değerlerin korunmasıdır. Gazali’ye göre İslam iktisadi sisteminin üç düzeyden oluştuğunu söylemek mümkündür: *Zarûriyyât*, *hâciyyât* ve *tahsiniyyât*.³⁰³ Zaruri ihtiyaçlar dinin, neslin, nefsin,

³⁰¹ Katherine Bullock & Abdulla Al Shami, “Islamic Perspectives on Basic Income,” *American Journal of Islam and Society* 36(1) 2019, s. 40.

³⁰² Aksi belirtilmedikçe bütün ayet çevirilerinde Diyanet Başkanlığı’nın tercümesi esas alınmıştır.

³⁰³ “Zarûriyyât, en üst düzeydeki yararları, yani toplumun varlığı ve dirlik düzenliği için vazgeçilmez temel hak ve değerleri ifade eder. Bunlar genel makâsıd kısmına dahil olan hayat (can), nesil (nesep, ırz), akıl, mal ve dinin korunması şeklinde özetlenir ve literatürde “zarûriyyât-ı hamse, makâsıd-ı hamse, külliyyât-ı hams” gibi adlarla anılır... Hâciyyât, zaruret derecesinde olmamakla birlikte ferdi ve içtimâî hayatın düzenli biçimde yürümesini sağlayan, karşılanmaması zorluk, huzursuzluk ve sıkıntıya sebebiyet veren faydalardır. Satım, kira vb. akidlerin meşrû kılınması, bu tür faydaların sağlanması için konmuş

aklın ve malın korunmasıdır. Neslin korunması ilkesi gereği İslam toplumu “toplumsal refahın arttırılması ve fertlerin gelir sahibi yapılmasıyla aile geçindirecek düzeye gelmelerini garanti etmelidir;” bunun yanında “nefsin korunmasının en temel şartı olan yeme, içme ve barınma gibi ihtiyaçların iktisadi sistem içerisinde sağlanması ve teminat altına alınması gerekir.”³⁰⁴ Temel gelirin, yoksulların yaşam hakkının garanti altına alınması açısından şeriatın en temel gayesi olan zarûriyyâta dahil olduğu söylenebilir. İslam hukukuna göre eğer insanlar temel gereksinimleri olan yiyecek, giyecek ve barınmaya sahip değillerse bunun temin edilmesi kamunun görevidir. Yoksul ve düşkün Müslümanlar sonraki kırk günün ya da sonraki yılın iaşesini temin etmeye muktedir değillerse sadaka almaya hak kazanır. Gazali yaşadığı dönem itibarıyla bu miktarı 5 dinar (bugünkü karşılığı 4,5 gram 24 ayar altına denk düşmektedir) olarak belirlemiştir.

İslam medeniyetinde, piyasa ve özel sektör birlikteliği kadar kamu politikalarına da önem verildiğini söylemek mümkündür. İslam toplumunun ilk yüzyılından itibaren sosyal hizmetler genellikle sivil toplum tarafından icra edilmiştir, fakat İslam uleması toplumsal refahın sağlanmasında, kamunun çıkarlarının korumasında, ekonomik büyüme ve istikrarın sağlanmasında devletin önemli rolü olduğunu belirtmiştir. Şafi hukukçu Maverdi’ye göre, “hükümdar halkın refahından sorumludur ve onlar için iyi olduğunu düşündüğü her şeyi yapmalıdır.” Basitçe, İslam hukuku açısından, yoksullara yiyecek ve giyecek temin etmek, bu yolla refahlarını artırmak kamunun görevidir. Tebaanın temel ihtiyaçlarının karşılanması İslam devletinin nihai sorumluluğudur. Gazali’ye göre,

Halkın kıtlık, açlık ve ıstırapla karşı karşıya kaldığı durumlarda, özellikle genel kıtlık veya fiyatların yüksek olduğu zamanlarda, halkın bu koşullarda geçimini sağlayamaması ve geçimlerinin zorlaşması durumunda, onlara yardım etmek hükümdarın görevidir. Bu durumda hükümdar, halkı beslemeli ve onların kaderini iyileştirmek için hazinelerinden onlara maddi yardımda bulunmalıdır.³⁰⁵

hükümlerin örneklerini oluşturur... Tahsiniyyât da ahlâkî erdemlerin geliştirilmesi, görgü kurallarına uyulması vb. yollarla sağlanan, zaruret ve ihtiyaç derecesine ulaşmamakla birlikte hayatı kolaylaştıran ve güzelleştiren faydaları ifade eder. Temizlikle ilgili hükümler, yeme içme âdâbı, zararlı ve dinen necis nesnelerin satım sözleşmesine konu edilmesinin yasaklanması, bu tür faydanın sağlanması amacını taşıyan hükümlere örnek gösterilir.” Ertuğrul Boynukalın, “Makâsıdü’ş-Şerîa” *İslâm Ansiklopedisi*, islamansiklopedisi.org.tr/makasidus-seria

³⁰⁴ Bal, *Arap Yarımadasında Ticaret*, 2015, s. 79.

³⁰⁵ Aktaran Bullock & Al-Shamî, “Islamic Perspectives on Basic Income,” 2019.

İslam’a göre toplumsal kesimlerin/sınıfların birbirine üstünlüğü söz konusu değildir, üstünlük ancak takva iledir. Kur’an ve hadisler toplumsal dayanışmaya sürekli vurgu yapar. İslami açıdan iki farklı toplumsal dayanışma biçiminden bahsetmek mümkündür: Ahlaki dayanışma Allah’ın buyurduklarına göre iyi ile kötünün ayırt edilmesi ve ilahi mesajın iletilmesini gerektirir. Maddi dayanışma ise toplumun ihtiyaçlarının belirlenmesini ve karşılanmasını gerektirir. İslami düşüncede adaletin temel bileşenleri müsavat, itidal, teavün ve imandır. Kuran yoksul ve düşkün kimselere yardım etmeyi ve iyi davranmayı sürekli hatırlatmaktadır. İnsan Suresi’nin 7. ayetinde, Müslümanlar için, “Onlar, seve seve yiyeceği yoksula, yetime ve esire yedirirler” buyurulmaktadır. Fecr suresinin, 15-20. ayetlerinde şöyle buyurulmaktadır:

İnsan ise; Rabbi onu deneyip de kendisine ikramda bulunduğunda, ona bol bol nimetler verdiğinde, ‘Rabbim bana ikram etti’ der. Ama onu deneyip rızkını daraltınca da, ‘Rabbim beni aşağıladı’ der. Hayır, hayır! Yetime ikram etmiyorsunuz. Yoksulu yedirmek konusunda birbirinizi teşvik etmiyorsunuz. Haram helâl demeden mirası alabildiğine yiyorsunuz. Malı da pek çok seviyorsunuz.

Maverdi, geçimlik, dayanışma ve çalışma arasındaki ilişkiyi veciz bir şekilde ortaya koymuştur: “Yeterli geçimliğin temini kişinin dünyevî durumunun dirlik ve düzeni için zorunludur; çünkü ihtiyaç insanın ayrılmaz özelliğidir. İnsanı ayakta tutan maddelerin yokluğunda hayatı söner, dini yıpranır, eksikliğindeyse o nisbette canlılığı azalır, dünyası kararır.”³⁰⁶ Bugün bilhassa “çalışan yoksullar” olgusu düşünüldüğünde temel gelir İslami açıdan uygundur, denilebilir. Temel gelirin, Müslümanların dünyevi dirlik ve düzeni için gerekli bir mekanizma olduğu söylenebilir. İslam maslahatı açısından, yoksulların en iyi şekilde yararlandığı doğru bir mekanizma ile temel gelirin uygun olacağı söylenebilir.

Al-Shami ve Bullock’a göre, Kanada’da uygulanan Negatif Gelir Vergisi pilot projesinin zekât uygulamasına benzediğini söylemek mümkündür. Ontario’daki pilot projede, kişilerin geliri belirli bir miktarın altına düştüğünde devletten temel gelir almaya hak kazanırlar. İslam’a göre servetleri ancak belirli bir eşiğin üstünde olanlar zekât verebilir, bu eşiğin altında kalanlar zekât almaya hak kazanır. “Kur’anı Kerim’e göre

³⁰⁶ Cengiz Kallek, "Mâverî'nin ahlâkî, içtimaî, siyasî ve iktisadî görüşleri," *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 2004, s. 219-265

zekâtın verilebileceği kimseler, fakirler, miskinler, zekât toplamakla görevlendirilen memurlar, müellefe-i kulûb adı verilen kalpleri İslam'a ısındırılmak istenen kimseler, esaretten kurtulacaklar, borçlular, Allah yolunda cihad edenler ve yolda kalmış olanlardır. (Tevbe, 9/60).³⁰⁷ Zekât vermek Müslümanların asli vazifesidir, Hanefî mezhebine göre maddi durumu yeterli olan Müslümanlar yıllık olarak mal ve paralarının yüzde 2,5'ini zekât olarak vermek durumundadır. Zekâtın gelir üzerinden değil, servet üzerinden verildiğinin altını çizmek gerekir. Zekât müessesinde alıcı ile verici arasında İslam açısından eşitlikçi bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Zekât uygulaması doğrudan dinin emri olduğu için, münferit yoksul yardımlarında olası kabul edilen aşağılayıcı ya da damgalayıcı etkiye sahip değildir. Bu uygulama sayesinde alan kişinin onuru korunmuş olur.³⁰⁸ Bu açıdan da temel gelir modeline oldukça benzemektedir.

Bullock başka bir makalesinde, devlet tarafından toplanan ve dağıtılan zekât müessesesi ile Ontario'da 2017'de uygulanan temel gelir deneyi (negatif gelir vergisi) arasında yine analogi kurar.³⁰⁹ Bullock'un altını çizdiği üzere, Müslümanlar ancak geçim için gerekli olan gelirin ötesinde (bir yıl boyunca gerekli geçimlik gelir miktarı) zekât vermekle yükümlüdür. Bunun altına düşen zekât alır. Ontario temel gelir deneyinde, bir kişinin geliri yılda (bekarlar için) 34.000 \$'ın veya yılda (çiftler için) 48.000 \$'ın altındaysa, katılımcılar yılda (bekarlar için) 16.989 \$ veya yılda (çiftler için) 24.027 \$ almaya kazanır. Bu nedenle, "İslami yoksulluk azaltma aracı [olan zekât] ile temel gelir gibi seküler bir araç arasında bir analogi vardır." Bullock'a göre,

İslam alimleri [Kuran'ı Kerim'den belli ayetlerinden] gıda, barınma, giyim, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçların karşılanmasında devletin rol oynaması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Vatandaşların refahı için nihai sorumluluk [devlete ve] liderlere ait olduğundan, temel ihtiyaçların karşılanmasını sağlamak yalnızca piyasaya ve hayır işlerine bırakılamaz; miras, bağışlar ve bireysel hayırseverlik gibi özel mekanizmaların yeterli olmadığı durumlarda devlet devreye girmeli ve herkes için temel bir geçim düzeyi sağlamalıdır. Bu, bir devletin tüm vatandaşlarına çalışma

³⁰⁷ <https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/431/zekat-kimlere-verilir-> [Erişim 14.09.2022]

³⁰⁸ Al-Shami & Bullock, *Islamic Perspectives on Basic Income*, 2019, s. 43.

³⁰⁹ Katherine Bullock, "Basic Income and Islamic Almsgiving: Analogous Poverty Alleviation Tools," *Economic Justice and Universal Basic Income: Ethical and Religious Perspectives*, 1 Eylül 2020, <https://berkeleycenter.georgetown.edu/responses/basic-income-and-islamic-almsgiving-analogous-poverty-alleviation-tools> [Erişim 14.09.2022]

durumlarına bakılmaksızın bir gelir verme yükümlülüğü olduğunu savunan temel gelir kavramına benzer bir İslami fikirdir.³¹⁰

Buna benzer şekilde Fadel, İslam'ın beş şartından biri olan zekât müessesesinin evrensel temel gelire benzediğini öne sürmektedir.³¹¹ Fadel'e göre zekât bazen “gönüllü bir iş” ya da Müslümanların “gönlüne bırakılan bir sadaka” olarak anlaşılır, halbuki İslam hukukunda zenginlerin devlete zekât ödemekle yükümlü oldukları ve İslam devletinin de bu ödemeleri yoksullara ve ihtiyaç sahiplerine dağıtmakla mükellef olduğu açıkça belirtilmiştir. Nitekim Kur'an, yoksulların imkân sahipleri üzerinde hak sahibi olduklarını ve devletin zekât ödemeyi reddedenlere karşı zor kuvvetini uygulayabileceğini belirtir. Belirli bir asgari tutarı aşan nakit tasarrufları, mahsuller ve hayvan sürüleri üzerinden zekât verilmektedir. İslam hukukuna göre, zekâtın yani kamu yardımından faydalanmak alıcı kişinin beyanına tabiidir. Üstelik İslam'a göre yoksulluk tanımı, neoklasik iktisat perspektifi ile karşılaştırıldığında, oldukça geniştir. Fadel'in aktardığına göre, Maliki mezhebi, bir yıl yaşamasına yetecek mal varlığına sahip olmayan yoksulların zekât almaya hakkı olduğunu belirtir. Dolayısıyla, İslam'a göre yoksulluğun yalnızca gelirin bir fonksiyonu olarak tanımlanmadığı, tasarrufları da içerdiğini bilhassa belirtmek gerekir. Kendisine bir yıl yetecek kadar tasarrufu olmayan zekât almaya hak kazanır. Bazıları, temel gelirin çalışma iştiağını azaltacağını öne sürmektedir, Fadel bu iddiaya karşı çıkar:

Temel gelir için bir şablon sunan İslami zekât anlayışı, yalnızca bir tür gelir sigortası işlevi görme amacını taşır ve ortalama bir insanı Allah'ın verdiği kabiliyetlere uygun olarak hayattaki kaderini iyileştirmeye çalışmaktan caydıracak kadar cömert değildir. Ancak yaptığı şey -ve bunun temel geliri desteklemek için başka bir neden olduğuna inanıyorum- hayatta kalmak için emeğini satan bireylerin karşılaştığı karar setini değiştirmek. Evrensel temel gelir, işçilere yalnızca temel onurlarına saygı duyan işlerde çalışma seçeneği sunar.

Temel gelirin maliyet ve finansman sorunlarına karşı da bir İslami perspektif geliştirilebilir. Asrı Saadet'teki uygulamalar finansman konusunda bize fikir vermektedir. Hz. Peygamber ve Dört Halifeler döneminde, devlet gelirlerinin ve giderleri Beytü'l-Mâl

³¹⁰ Bullock, “Basic Income and Islamic Almsgiving,” 2020.

³¹¹ Mohammad H. Fadel, “Islam and Universal Basic Income,” *Economic Justice and Universal Basic Income: Ethical and Religious Perspectives*, 1 Eylül 2020, <https://berkleycenter.georgetown.edu/responses/islam-and-universal-basic-income> [Erişim 14.09.2022]

adı verilen bugünkü hazine benzeri bir kurumdan karşılanmaktadır. Hz. Ömer'in yıllık kamu hesaplarını tamamladıktan sonra Beytül-Mâl'da kalan miktarı halka dağıttığı bilinmektedir. Yine Hz. Ömer bu amaçla hazine hesap defterleri (dīvān al-'aṭā) olarak bilinen bir kurum oluşturmuştur. Benzer şekilde dördüncü halife Hz. Ali, Beytül-Mâl'da kalan serveti her Cuma düzenli olarak Müslümanlara dağıtmaktadır. Bu uygulamalar temel gelir için bir zemin hazırlamaktadır. Bunun yanında İslami hayırseverlik ve vakıf müessesesi modelleri, temel gelirin finansmanı için örnek olarak kullanılabilir.

4.9. Sonuç

Bu bölümde ilk önce temel geliri ekonomik ve siyasal boyutlarıyla ele alarak inceledik. Ardından temel gelir önerilerinin ardındaki siyasal gerilimlere işaret etmeye çalıştık. Bölümün başat iddiası, temel gelir programının yekpare bir proje olmadığıdır; farklı siyasal ve kurumsal pozisyonlar farklı temel gelir önerileri ortaya koymaktadır. Elimizden geldiğince sistematik bir şekilde farklı siyasallıklar ve kurumsallıklar tarafından temel gelir önerilerinin savunulma ve eleştirilme gerekçelerini inceledik. Farklı siyasal ve kurumsal aktörlerin birbirinden bir hayli farklı gerekçelerle temel geliri desteklemesi son yıllarda temel gelirin heteredokside ortodoksiye doğru hareket ettiğini göstermektedir. Diğer bir deyişle, temel gelir tartışmalarının farklı aktörler tarafından dillendirilmesi ve çeşitlenmesi, bu programın popüler olmasını sağlamıştır. Temel gelir bugün pek çok hükümet ve politika yapıcının gündemine girmiş bir programdır.

Birbirinden bir hayli farklı olan aktörlerin görüşlerini tek çatı altında toplamak güçtür, yine de özetlemek için şu söylenebilir: Temel gelirin savunulmasında öne sürülen gerekçeler, özgürlükçülük, eşitlikçilik ve toplumsal adalet talepleri, teknoloji (otomasyon) temelli işsizliği önlemek, beşerî sermayeyi geliştirmek, refah devletinin hantal yapısını değiştirmek, minimal bir devlet düzenlemesi getirmek. Temel gelirin eleştirirken öne sürülen gerekçeler programın finansal maliyeti, vergilendirme sorunları, enflasyon artışı ve çalışma iştiafının azalması olarak toparlanabilir.

BÖLÜM 5: TEMEL GELİRE DAİR KAMUOYU GÖRÜŞÜ: TWITTER VERİLERİNİN ANALİZİ

5.1. Giriş

Temel gelirin yakın gelecekte uygulanma ihtimali siyasetçilerin tercihleri kadar kamuoyu görüşüne ya da kamuoyu baskısına da bağlıdır. Kamuoyu görüşü ise ister istemez toplumdaki güç dengesi ile ilgilidir. Refah devleti ve sosyal politikaların yalnızca yukarıdan değil, aynı zamanda aşağıdan (çoğu zaman işçi sınıfının mücadelesi ile) inşa edildiğini unutmamak gerekir. Piketty’ye göre, “eşitsizliğin tarihi, ekonomik, sosyal ve politik aktörlerin neyin adil olup neyin olmadığını algılamasının yanı sıra, bu aktörlerin göreceli gücü ve bunun sonucunda ortaya çıkan kolektif seçimlerle şekillenir.”³¹² Rasyonel tercihler diliyle söyleyecek olursak, ülkeyi yöneten siyasetçilerin tekrar seçilme arzusu nedeniyle ortalama seçmenin görüşlerine ve beklentilerine duyarsız kalması mümkün değildir. Toplumun çoğunluğu tarafından temel gelir gerekli ve adil bir politika olarak algılanırsa, önündeki siyasi engel aşılmış olacaktır.

Öte yandan, temel gelir etrafında yapılan kamuoyu tartışmaları bir hegemonya ve karşı-hegemonya mücadelesine benzemektedir, destekleyen ve eleştiren kamplar çeşitli argümanlarla mevzi kazanmaya çalışmaktadır. Temel gelir savunucuları önerilerini yalnızca mevcut kurumlar, seçkinler ve örgütlü gruplara karşı değil, aynı zamanda hegemonik inançlar, paradigmlar, değerler ve normlara karşı da savunmak durumundadır. Zira neoklasik ana-akım iktisat paradigmasının politika yapımında hala baskın olduğunu söylemek mümkündür, bu paradigma kaynakların kısıtlı olduğunu iddia etmektedir. Temel geliri savunucuları kamuoyu desteğini alabilmek için politik ve normatif açıdan temel geliri cazip şekilde sunmaya çalışmaktadır. Bu açıdan, temel gelire dair kamuoyu görüşünü ve bu görüşün altındaki nedenleri bilmek elzemdir. Bu bölümde, temel gelire dair küresel kamuoyu görüşü, dünyanın en büyük sosyal medya

³¹² M. O'Neill & N. Pearce, “Inequality and what to do about it: Thomas Piketty,” *Renewal: a Journal of Social Democracy*, 22(3/4) 2014, s. 101.

platformlarından biri olan Twitter'dan metin madenciliği yoluyla elde edilen orijinal bir veri seti üzerinden tahlil edilecektir.

Kamuoyu araştırması (“public opinion surveys”), halkın belli konu ya da konular hususundaki görüşlerini öğrenmek ve incelemek için uygulanan bir araştırma türüdür. Kamuoyu yoklamaları ve anketler, siyaset ile kamuoyu arasındaki ilişkiyi gösteren araçlardır.³¹³ Demokratik rejimlerde kamuoyu anketleri bireylerin siyasi tercihlerini öğrenmek ve siyasi partilerin seçim şansını tespit etmek için yoğun olarak kullanılmaktadır. Kendine has bir piyasa oluşturan kamuoyu araştırma şirketleri siyasi partiler adına halkla ilişkiler stratejisi yürütür hale gelmiştir. Geleneksel kamuoyu araştırmalarında, yüz yüze mülakatlar, telefon görüşmeleri, posta veya e-posta yoluyla gönderilen anketler kullanılmaktadır. Bu metotlarla, genel popülasyonu temsil eden bir örneklem üzerinden, kamuoyunda öne çıkan trendler elde edilmeye çalışılır. Öte yandan, internet teknolojilerinin ve sosyal medya platformlarının gelişmesi ile kamuoyunun görüşüne ulaşmak daha kolay hale gelmiştir. Son yıllarda, Twitter verilerinin incelenmesi ile duygu analizi (“sentiment analysis”) çalışmaları ortaya çıkmıştır. Karmaşık metotlar kullanmasına rağmen, duygu analizinin amacı basittir: Kamuoyunun kutuplaşan görüşlerini tespit etmek ve haritalandırmak. Duygu analizi, bireylerin belli konular ve olaylar hakkındaki olumlu, olumsuz ve nötr değerlendirmelerini baz alır ve değerlendirir.

Bu bölümde, temel gelir hakkındaki küresel kamuoyu görüşü Twitter verisi üzerinden analiz edilecektir. Bu amaçla, Twitter'dan çekilen #BasicIncome etiketine sahip 1.2 milyonun üzerinde tweet çekilmiş, ayıklanmış ve temizlenmiştir. Yapılan işlemler sonucunda elimizde temiz ve temsil edici bir örneklem olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu örneklem üzerinden keşifsel ve yorumsalcı perspektifle kavram analizi yapılacaktır. Öncelikle, frekans analizi, kelime bulutu ve kelime ağır yöntemleri kullanılacaktır. Ardından, temel gelirin hangi eksenlerde tartışıldığı ve hangi gerekçelerle savunulduğu incelenecektir. Bir sonraki kısımda, analizimin bilimsel katkısını göstermek için temel gelir ve kamuoyu görüşü arasındaki ilişkilerini çapraz kesen literatürü kısaca tartışacağız.

³¹³ Amir Karami, London S. Bennett & Xiaoyun He, “Mining Public Opinion about Economic Issues: Twitter and the US Presidential Election,” *International Journal of Strategic Decision Sciences*, 9(1) 2018, s. 18-28.

5.2. Literatür Taraması: Temel Gelir ve Kamuoyu Görüşü

Refah rejimleri ve sosyal politika literatüründe makro düzeyde perspektifler hakimken, mikro düzeyde bireysel-bazlı çalışmalar görece azdır. Literatür genel olarak, kurumlar ve kurumların karşılaştırması, izlek bağımlılığı, işçi sınıfı mobilizasyonu ve sendika gücü gibi makro değişkenlere odaklanmaktadır. Ancak bilindiği gibi bireysel tercihlerin toplu (“aggregate”) hale gelmesi oldukça önemlidir, zira bu sayede kamuoyu baskısı ile politikalar değişebilir. Demokratik sistemlerde, teklif edilen ve yürürlükte olan politikalar halkın büyük kısmının tercihlerini (“preferences of mass public opinion”) yansıtmaktadır. Sosyal politikaların uygulanabilir ve sürdürülebilir olması geniş çaplı kamuoyu desteğine bağlıdır. Bu yüzden, sosyal politikaların büyük oranda popüler taleplere bağlı olduğunu söylemek yanlış olmaz.³¹⁴

Brooks ve Manza, demokratik ülkelerde refah rejimlerinin ve sosyal politikaların kamuoyu baskısı sonucunda ortaya çıktığını öne sürerler.³¹⁵ Kamuoyu görüşü sosyal politika yapım sürecini etkileyen en önemli faktörlerden biridir, ülkeler arasındaki refah rejimi farklılıklarını değişik kamuoyu görüşleri ile açıklamak mümkündür. Refah devletlerinin sürdürülmesi kalıcı popüler desteğe bağlıdır. Kamuoyu desteği ve vatandaşların kolektif politika tercihleri refah rejimlerinin istikrarında çok önemli bir etkidir. Brooks ve Manza, sosyal refahın ülkelerin ekonomik performansına bağlı olduğu iddiasını reddederler. Benzer şekilde, refah rejimine olan kamu desteğinin siyasal liderlik ile ilgili olduğu hipotezini de zayıf bulurlar. Politika yapıcılarının sosyal yardımları ve diğer refah uygulamalarını sürdürmelerinde (artırmalarında ya da azaltmalarında) pek çok faktör etkilidir: Grup üyeliği, siyasal mensubiyet/yatkınlık ve kolektif hafıza, belirli ülkelerde ya da benzer tarih ve geleneği olan ülke/topluluklarda gömülü olan tercihler. Bu gömülü tercihler refah rejimlerinde kamu desteği tarafından belirlenir ve siyasi adayların seçim kampanyalarını ve müstakbel politikalarını koşullandırır. Bu koşullanma bir izlek bağımlılığı şeklinde cereyan etmez, daha ziyade Polanyi’nin ekonomilerin sosyal çevreye gömülü olması tarifinde olduğu gibi gömülü toplumsal tercihler refah rejimini sürükler.

³¹⁴ Philipp Rehm, “Social policy by popular demand,” *World Politics*, c. 63, 2011, s. 271-299.

³¹⁵ Clem Brooks & Jeff Manza, *Why Welfare States Persist: The Importance of Public Opinion in Democracies*, Chicago, IL: University of Chicago Press, 2007.

İskandinav sosyal demokrasilerinde (Danimarka, Finlandiya, Norveç, İsveç ve İzlanda) son elli yılda yaşanan pek çok sosyal ve siyasal değişime rağmen sosyal harcamalar çok yüksek seviyede devam etmektedir, bu grubu kamu ve özel sektör kaynaklarını sosyal alanda eşanlı kullanabilen Avrupalı Hristiyan Demokrat ülkeler (Avusturya, Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, İsviçre ve Hollanda) izlemektedir. Son olarak, liberal demokrasiler (Avustralya, İngiltere, Kanada, İrlanda, Yeni Zelanda ve Amerika) en düşük performans ile refah rejimleri skalasının sonunda yer almaktadır. Gömülü tercihler üzerinden oluşan kamuoyu desteği ile Batı Avrupa’da yüksek seviye refah rejimleri, Amerika’da düşük seviye refah rejimi sürdürülüyor demek mümkündür.³¹⁶

Son 30 yılda gelişmiş ülkelerdeki refah rejimleri farklılıklarına dair çok sayıda çalışma yapılmıştır.³¹⁷ Ekonomik, demografik, politik ve kurumsal faktörlerin refah rejimi farklılaşması üzerindeki etkisi çokça tartışılmıştır. Bu çalışmalarda özellikle iktidar ilişkileri (sağ sol, kapitalistler ile işçiler/sendikalar arasında) ve izlek bağımlılığı çokça vurgulanmıştır. Bazı çalışmalar refah rejimleri farklılaşmasının arkasında siyasal kurumlar olduğunu öne sürmekte³¹⁸, diğerleri siyasal partilerin hakimiyetinden ve siyasal yatkınlıklardan bahsetmektedir.³¹⁹ Kamu politikası karşılıklılığı (“public policy responsiveness”) literatüründen hareket eden, Brooks ve Manza kitlesel politika tercihinin sosyal politika yapımı süreci üzerinde etkili olduğunu öne sürmektedir.³²⁰ Buna göre, demokratik sistemlerde, siyasi adaylar oy kaybetmemek adına seçmenlerin refah rejimi tercihlerini ajandalarına dahil ederler. Nitekim, aynı zamanda, siyasi liderler bu yolla sivil itaatsizliğin ve protestolarının önünü alacaklarını düşünmektedirler.

Rehm kamuoyu görüşünün sosyal politikalar üzerindeki etkisini, işsizlik tazminatına olan desteğin bireysel düzeydeki belirleyicilerini araştırarak gösterir.³²¹

³¹⁶ Clem Brooks & Jeff Manza, *Why Welfare States Persist: The Importance of Public Opinion in Democracies*, Chicago, IL: University of Chicago Press, 2007.

³¹⁷ Bunların en önemlisi için bkz. Gosta Esping-Andersen, *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Princeton University Press, 1990.

³¹⁸ Paul Pierson, “The New Politics of the Welfare State,” *World Politics*, c. 48, 1996, s. 143-179.

³¹⁹ Walter Korpi, “Power, Politics, and State Autonomy in the Development of Social Citizenship: Social Rights during Sickness in Eighteen OECD Countries since 1930,” *American Sociological Review*, c. 54, 1996, s. 309–28.

³²⁰ Brooks & Manza, “Social Policy Responsiveness in Developed Countries,” 2006.

³²¹ Philipp Rehm, “Social policy by popular demand,” *World Politics*, c. 63, 2011, s. 273-274.

Vatandaşlar işsizlik tazminatında fayda ve maliyetlerini değiş tokuş etmektedir. Mikro düzeyde işsizlik tazminatına olan popüler destek, işsizlik riski ile artmakta (zira işsizlik riski arttıkça vatandaşların tazminattan bekledikleri fayda artmaktadır), gelir düzeyi ile azalmaktadır, zira vatandaşlar gelirlerine kıyasla işsizlik tazminatının maliyetini hesaba katmaktadır. Makro düzeyde ise işsizlik risk havuzunun homojenliği işsizlik ödeneğine desteğin belirleyicisidir. Eğer risk tüm vatandaşlar için benzer seviyede ya da homojen ise, işsizlik tazminatından herkesin yararlanacağı öngörülüyorsa, yüksek bir kamuoyu desteği beklenir. Aksi durumda, risk vatandaşlar arasında heterojen ise, düşük-riskli vatandaşlar fayda-maliyet analizi gereği işsizlik tazminatını desteklemezler. Başka bir deyişle, işsizlik riskinin düzeyi değil, riskin dağılımı işsizlik tazminatına desteği belirlemektedir. Rehm, işsizlik tazminatının mikro ve makro belirleyicileri üzerinden sosyal politikaların ülkeler arasında neden farklılaştığını ortaya koyar. Rehm, sosyal politikaların riski ve geliri aynı anda yeniden dağıtmayı amaçladığını belirtir. Dolayısıyla, sosyal politikalara destek (işsizlik tazminatı örneğinden hareketle) hem işsizlik riskinin hem de gelirin bir fonksiyonudur.³²²

$$U = e_i w_i (1 - t) + (1 - e_i) b - \frac{t^2}{2}$$

(e_i) çalışma/istihdam olasılığını, ($1-e_i$) işsizlik olasılığını, (w_i) dışsal olarak belirlenen gelir, (t) vergi oranını, (b) işsizlik durumunda alınacak tazminat ücretini göstermektedir. Bütçe kısıtı denklemi ise şu şekilde yazılabilir:

$$(1 - \bar{e})b = \bar{e} \bar{w}t$$

Burada ekonominin genelinde hâkim olan ortalamalardan bahsedilmektedir. Bütçe kısıtını fayda fonksiyonunda yerine koyduğumuzda, optimal işsizlik tazminat oranı şudur:

$$\frac{1 - e_i}{1 - \bar{e}} - \frac{e_i w_i}{\bar{e} \bar{w}}$$

Bu ifade, işsizlik tazminatına olan desteğin bireylerin göreli işsizlik olasılığına ve göreli gelirine bağlı olduğunu göstermektedir. Diğer faktörler sabit tutulduğunda, işsizlik ödeneği tercihi ile işsizlik riski arasında pozitif korelasyon mevcuttur. Daha önce bahsedildiği gibi, literatürde refah rejimi oluşumunda ve refah rejiminin ülkeler arasındaki

³²² Philipp Rehm, "Social policy by popular demand," *World Politics*, c. 63, 2011, s. 271.

farklılaşmasında daha çok gelir adaletsizliğinden ve partizan tercihlerden bahsedilmektedir. Rehm ise temelde mikro-bireysel düzeyde iki temel açıklayıcı değişkene bakmayı tavsiye eder: İşsizlik riski ve gelir düzeyi.³²³ Rehm'in modelinde, işsizlik ödeneğine destek işsizlik riski ile artarken gelirle birlikte azalmaktadır. Model sonuçlarından hareketle, işsizlik riskinin en önemli açıklayıcı değişken olduğunu öne sürmektedir. Bunu destekler nitelikte, makro düzeyde, yani ülkeler arası analizinde ise, ülkelerin işsizlik risk havuzu ile işsizlik tazminatı bolluğu ya da kıtlığı arasında negatif bir korelasyon olduğunu iddia etmektedir.

Rehm bir başka çalışmasında refah devletine (devletin yeniden gelir dağıtımına) bireysel desteğin belirleyicilerini inceler. Rehm'e göre refah devletine yönelik olumlu ya da olumsuz bireysel tercihlerin kökeninde iki sebep bulunmaktadır. Bireyler dezavantajlı oldukları için ya da gelir şoklarına karşı bir güvenlik olarak gördükleri için refah devletini desteklemektedir. Rehm bireylerin refah tercihlerini etkileyen 3 risk faktöründen bahseder: Yapısal değişim ve uluslararası rekabete maruz kalma, yeteneklerin özgünlüğü ("skill specificity") ve mesleki işsizlik ("occupational unemployment"). 2002-2003 Avrupa Sosyal Araştırması (European Social Survey) verilerini analiz eden Rehm, yeteneklerin özgüllüğü ve işsizliğin bireysel refah tercihlerini önemli şekilde etkilerken, yapısal değişimlerin ve uluslararası rekabete maruz kalmanın bireysel refah tercihleri üzerinde etkili olmadığını gösterir. Buna paralel olarak, Hans-Werner Sinn³²⁴ refah devletinin ortalama gelir ve gelir eşitsizliğinin bir fonksiyonu olduğunu söyler. Refah devletinin risk almayı stimüle eden bir rolü olduğunu ve bu yolla üretici güçleri etkinleştirdiğini ve toplam geliri artırdığını iddia eder.

Bireylerin dindarlık düzeyleri ve refah tercihleri arasındaki ilişkiyi inceleyen Scheve ve Stasavage, dindarlık ve refah kurumlarının birbirinin yerine geçen

³²³ Kontrol değişkeni olarak ise, eğitim, yaş, cinsiyet, istihdam ("employment status") ele alınmıştır. "Robustness check" yapmak için ise, sağ-sol parti desteği ve kiliseye gitme oranı hesaba alınmıştır. Bağımlı değişken kategorik olduğu için (ordinal, yüksek işsizlik tazminatı miktarından düşük miktara 5 kategori), "ordered logit" modeli kullanılmıştır. Düşük eğitime sahip olanlar, kadınlar, yaşlılar ve işsizler daha fazla işsizlik tazminatını desteklemiştir; sol ideolojiye sahip olanlar sağcılara göre işsizlik tazminatını daha fazla desteklemiştir. Kiliseye katılım ise istatistiki açıdan anlamsız çıkmıştır.

³²⁴ Hans-Werner Sinn, "A theory of the welfare state," *Scandinavian Journal of Economics*, c. 97, 1995, s. 495-526.

mekanizmalar olduğunu iddia etmektedir, nitekim bireyleri hayattaki olumsuz durumlara ve risklere karşı korumada bu iki mekanizma da oldukça etkilidir.³²⁵ Ampirik araştırmaları sonucunda (International Social Survey Programının 11 gelişmiş kapitalist ülke için geçerli olan 1996 veri setini kullanmışlardır), daha dindar olan bireyler daha seküler olan bireylere göre daha düşük seviyede sosyal güvenliği tercih etmektedir. Benzer şekilde, Scheve ve Stasavage, dindarlık düzeyleri daha yüksek olan ülkelerde daha düşük seviyede refah devleti harcaması olduğunu iddia ederler. İstatistiki modellerinde, sosyal harcamalara olan bireysel destek bağımlı değişken, dini kurumlara katılım ana açıklayıcı bağımsız değişken; cinsiyet, yaş, eğitim, istihdam durumu, sendika katılımı ve sağ-sol parti desteği kontrol değişkenleridir.

Rueda partizan politika tercihleri ile karşılaştırmalı politik ekonomi ve kurumsal sonuçlar arasındaki ilişkiyi çalışır.³²⁶ Rueda “kapitalizm çeşitleri”³²⁷ literatüründeki en temel varsayıma eleştiri getirir. 1940-50’lerden itibaren, emek piyasasındaki “içeridekiler” ve “dışarıdakiler” ayrımının hükümet politikalarını etkilediğini iddia eder. Daimî sözleşmeye sahip, formel işlerde çalışan sendikalı erkek işçiler “içeridekiler” grubunu oluştururken, işsiz olan ya da düşük güvenlikli ve düşük çalışma haklarına sahip esnek ve kısa dönemli “atipik” işlerde çalışanlar “dışarıdakiler” grubunu oluşturur. Sol partiler “içerideki” düzenli işlere sahip sendikalı işçileri esas kitlesi olarak kabul etmekte ve bu işçiler için çalışma ve iş güvenliği mevzuatını korumaya ve geliştirmeye çalışmaktadır. Diğer bir deyişle, sol partiler sendikalı işçilerin refah rejiminin altın yıllarında kazanılmış haklarını korumaya çalışır. Buna mukabil sağ partiler iş güvenliği mevzuatını esnekletirmeye çalışmaktadır. Nitekim sağ partilerin savunduğu esnek istihdam koşulları hem orta-üst sınıfların hem de sermaye sahiplerinin çıkarını temsil eder; öte yandan istihdam piyasasının esnekleşerek daha dinamik hale gelmesi dışarıdaki atipik işlerde çalışan işçilerin şansını artırır. Öte yandan, Rueda ne sağ ne de sol partilerin (aktif ya da pasif türde) istihdam piyasası genişletme politikası teklifinin bulunduğunu iddia

³²⁵ Kenneth Scheve & David Stasavage, “Religion and preferences for social insurance,” *Quarterly Journal of Political Science* 1(3) 2006), s. 255-286.

³²⁶ David Rueda, *Social Democracy Inside Out: Partisanship and Labor Market Policy in Advanced Industrialized Democracies*, Oxford: Oxford University Press, 2007.

³²⁷ Koordineli piyasa ekonomilerindeki siyasi partiler, liberal piyasa ekonomilerindeki siyasi partilere nazaran, daha çok emek yanlısı ve iş güvenliğini önceleyen politikaları savunur.

eder. Sağ partiler, istihdam piyasasını genişletmenin maliyeti dolayısıyla buna karşı çıkarken, sol partiler ise mevcut tabanlarını oluşturan “içerideki” sendikalı işçilerin meselelerine (yüksek ücret, istihdam güvenliği vb.) odaklanmaktadır.

Rueada’nın sol partilerin refah rejimini genişletme gibi bir amacı olmadığı üzerine kurduğu argümanı hem “güç kaynakları” (“power resource theory”) hem de “partizanlık” (“partisanship theory”) literatürünün bulgularına terstir. Güç kaynakları literatürüne göre, benzer endüstrileşmiş ekonomilerde farklı sosyal güvenlik sistemleri olmasının sebebi farklı iktidar mücadelelerine sahne olmasındandır; buna göre, refah rejiminin bolluğu işçi sınıfı mobilizasyonunun bir sonucudur.³²⁸ Örgütlenmiş bir işçi sınıfı ve buna mukabil sendikaların ve sol partiler güçlü olması dayanışmacı toplumlarının ve refah devletlerinin ortaya çıkmasını sağlar. Partizanlık literatürüne göre, farklı refah rejimleri farklı parti sistemlerinin sonucudur. Sol partiler bol refahı, sağ partiler kıt refahı tercih ederler. Parti literatürünün öncülerinden Boix’e göre, ülkelerin ekonomik arzını belirleyen rekabetçi stratejiler iktidardaki partilerin ideolojik tercihleri tarafından belirlenir.³²⁹ Gelişmiş demokrasilerde ekonomik büyümeyi ve en dezavantajlı kesimlerin refahını artırmayı amaçlayan sol (sosyalist ve sosyal demokrat) hükümetler, üretim faktörlerinin verimliliğini ve kamu sektörünü önceliklendirmektedir. Öte yandan eşitlik meselesini pek dert etmeyen sağ-muhafazakâr hükümetler özel sektörü teşvik edecek bir ekonomik yapı kurmayı önceliklendirir. Küreselleşme döneminde arz-yönlü makroekonomik stratejilerin önem kazanması, politik tercihlerinin önemini artırmıştır. Netice olarak sol hükümetlerin politika tercihleri, aktif bir emek piyasası müdahalesi ile, refah rejimini genişletir, toplumsal adalet ve devingenliğin sağlanmasına yardımcı olur. Ana tartışmaya dönecek olursa, Rueda “dışarıdaki” işçilerin, sol (sosyal demokrat ve sosyalist) partilerden yabancılaştırılması ve hayal kırıklığına uğraması sonucunda seçime katılım oranlarının düşeceğine ve/veya Batı’da siyasal spektrumun uçlarında radikal (sağcı-muhafazakâr) partilerin güçleneceği sonucuna varır. 2000’lerde ve 2010’larda Avrupa’da ve

³²⁸ Walter Korpi, *The Democratic Class Struggle*. London: Routledge, 1983; Evelyne Huber & John D. Stephens, *Development and Crisis of the Welfare State: Parties and Policies in Global Markets*, London: The University of Chicago Press, 2001.

³²⁹ Carles Boix, *Political parties, growth and equality: Conservative and social democratic economic strategies in the world economy*, Cambridge University Press, 1998, s. 3-4.

Amerika’da aşırı-sağ popülist adayların örgütsüz işçilerin oylarını alması Rueada’nın argümanlarını desteklemektedir.

Her ne kadar refah literatürünün diğer boyutları kadar zengin olmasa da temel gelire dair elimizde kamuoyu görüşünü gösteren pek çok anket olduğunu söylemek mümkündür. Bu anket sonuçlarını yorumlarken örneklem boyutu, çerçevelendirme ve belli kavramların seçilişi gibi sebeplerle ihtiyatlı davranmak gereklidir. Bunun yanında, temel gelir diğer refah uzantılarına göre pek bilinmediği için, sonuçlarda sapmalar olabileceğini kabullenmek gerekir. Refah devletinin evrensel karaktere sahip olduğu ve temel gelir kavramının diğer bölgelere göre daha tanınır olduğu İskandinav ülkelerinde bugüne kadar bir dizi anket yapılmıştır. 1994 yılında Danimarka’da yapılan bir ankete göre, katılımcıların yüzde 40’ı temel geliri “iyi bir fikir” olarak görmektedir. Gallup araştırmanın 2002 yılında Finlandiya’da gerçekleştirdiği ankette, Finlilerin yüzde 63’ünün temel gelir programını “iyi bir fikir” olarak düşündüğünü ortaya koymaktadır. Yine 2002 yılında Gallup aynı soruyu İsveçlilere sorduğunda, katılımcıların yüzde 46’sının temel gelir fikrini desteklediği görülmektedir. Norveç’te 2003 yılında yapılan bir ankette katılımcıların üçte ikisi temel gelir fikrine sempati duyduğunu ifade etmiştir.³³⁰

Fakat Amerika, Kanada ve Fransa’da elde edilen sonuçlar kamuoyunun temel gelir konusunda çekinceli olduğunu göstermektedir. Ağustos 2011 yılında yaklaşık bin Amerikan seçmeni ile yapılan ankette, “Çalışmayı seçip seçmemelerine bakılmaksızın herkese mütevazı bir yaşam sürmesi için yeterli parayı sağla[yan bir temel gelir önerisi söz konusu olsun]. Federal hükümetin her bir Amerikalıya temel gelir hibesi sağlamasından yana mısınız yoksa karşı mısınız?” diye sorulmuştur. Örneklemin yüzde 82’si bu fikre karşı olduğunu, yüzde 11’i ise bu fikri desteklediğini beyan etmiştir. 2013 yılında Kanadalı seçmenlerden oluşan temsili bir örnekleme, “mevcut ekonomik yardım programlarının yerine” tüm Kanada vatandaşlarına verilecek “garantili yıllık gelir politikasını” destekleyip desteklemedikleri sorulmuştur. Örneklemin yalnızca yüzde 46’sı olumlu görüş bildirmiştir. 2015 yılında Fransa’da yürütülen bir ankette, temsili bir örnekleme, “Tüm vatandaşlara garanti olarak verilen ve mevcut yardımların çoğunun

³³⁰ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 172.

yerini alacak bir temel gelirin getirilmesinden yana mısınız?” diye sorulmuştur. Katılımcıların yüzde 60’ı olumlu (yüzde 16’sı kesinlikle olumlu) ve yüzde 40’ı olumsuz (yüzde 19’u kesinlikle olumsuz) görüş bildirmiştir. Bu anketlere karşılaştırmalı olarak bakıldığında dikkat çeken, anket sorusuna çalışma/çalışmama durumu eklendiğinde olumsuz görüşün katlanarak artmasıdır.³³¹

2016 yılında Dalia Araştırma şirketini temel gelir üzerine bugüne kadar en kapsamlı anketi yapmıştır.³³² Avrupa’nın 28 ülkesinde, 21 farklı dilde, 10 bin Avrupalı ile yapılan ankette, “çalışıp çalışmadıklarına bakılmaksızın ve diğer gelir kaynaklarından bağımsız olarak her bireye koşulsuz olarak devlet tarafından gelir ödenmesi teklifini” destekleyip desteklemedikleri sorulmuştur. Kritik olarak, temel gelirin diğer tüm sosyal güvence ödemelerini ikame edeceği ve temel yaşam gereksinimlerini karşılayacak düzeyde olacağı özellikle belirtilmiştir. Katılımcıların yüzde 64 desteklediklerini, yüzde 24’ü desteklemediklerini beyan etmiştir, yüzde 12’si ise görüş bildirmemiştir. Anket sonucunda, temel gelire destek İngiltere’de yüzde 62, İspanya’da yüzde 71, Fransa’da yüzde 58, AB genelinde ise yüzde 64 çıkmıştır. Dalia Mart 2017’de bu anketi tekrarladı; AB genelinde destek yüzde 68’e yükselmiştir.³³³ Benzer şekilde, Ipsos, Nisan 2017’de 12 ülkede (Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya, Meksika, Polonya, Sırbistan, İspanya, İsveç ve ABD), 18 ila 64 yaş arasındaki 9500 kişilik bir örneklem olarak geniş kapsamlı bir anket çalışması yapmıştır.³³⁴ Ankette, “hükümet, tüm vatandaşlara başka yerlerden elde edilen her türlü gelire ek olarak karşılıksız ve koşulsuz şekilde bir temel gelir ödemeli midir?” diye sorulmuştur. En güçlü destek Polonya’da (yüzde 60 lehte) çıkmıştır, ardından Almanya ve Meksika (her biri yüzde 52 lehte) gelmektedir, Kanada ve İsveç orta sıralarda (sırasıyla yüzde 44 ve yüzde 43 lehte) yer alırken, İspanya ve Fransa’da (yüzde 31 ve yüzde 29 lehte) destek görece düşüktür. Ipsos anketinde temel gelirin ikame

³³¹ Van Parijs & Vanderborght, *Basic Income*, 2017, s. 172-173.

³³² Dalia Research, *Basic Income Research: 2016 European Dataset*, 2016, <https://www.kaggle.com/daliaresearch/basic-income-survey-european-dataset> [Erişim 14.09.2022]

³³³ Dalia Research, *31% of Europeans want Basic Income as soon as possible*, 2017 <https://daliaresearch.com/blog-31-of-europeans-want-basic-income-as-soon-aspossible/> [Erişim 14.09.2022]

³³⁴ Ipsos, *Public Perspectives*, 2017 <https://www.ipsos.com/sites/default/files/2017-06/public-perspectives-basic-universal-income-2017-06-13-v2.pdf> [Erişim 14.09.2022]

değil ilave olarak sunulması kamuoyunun bir kısmında bedavacılık ya da gereksiz harcama olarak algılanmış olsa gerek ki destek beklenenden düşük olmuştur. Ipsos anketinde dikkat çeken başka bir husus, kamuoyunun “bakım ya da gönüllü işler gibi ücretsiz emek” yapan insanları ödüllendirmeye daha teşne olmalarıdır, nitekim ankete katılanların yüzde 79’u bu argümanı ya çok ya da epey ikna edici bulmuştur. Ipsos’un anketinde diğer dikkat çeken husus iş güvenliği ile ilgilidir; anket sonuçlarına göre katılımcıların yüzde 67’si çok zor koşullarda çalışanlara temel gelir sunulmasını ikna edici bulmuştur.

Pörkiö, Rincon ve Draanen güncel çalışmalarında temel gelire olan kamuoyu desteğini medya üzerinden analiz ederler.³³⁵ Bu çalışma bizim Twitter üzerinden yürüttüğümüz araştırma için oldukça ufuk açıcudur. Kanada, Finlandiya ve İspanya’da temel gelire medya ilgisini analiz eden yazarlar, çerçeveleme (“framing”) yaklaşımını kullanmaktadır. Araştırma soruları şudur: Temel gelir, medyada ve kamuoyunda nasıl çerçeveleniyor, temel gelir tartışmalarında hangi argümanlar nasıl kullanılıyor? Elitler temel geliri hangi gerekçelerle savunuyor? Sağ ve sol gazetelerin çerçeveleri arasında farklılıklar var mı? Temel gelir tartışmasında ülkeler arasında farklar var mı? Analiz birimi olarak ana akım gazetelerdeki temel gelir ile ilgili haber metinlerini ele alan yazarlar, Kanada, Finlandiya ve İspanya’da toplamda 10 gazeteyi analiz ederler. Bu noktada hatırlanması gereken bu üç ülkede de halihazırda etkin bir temel gelir aktivizmi mevcuttur, temel gelir deneyi ya uygulanıyor ya da uygulanması düşünülmüyordu. Tümevarım yöntemini kullanan araştırmacılar, haber metinlerindeki çerçeveleri incelemek için bir kodlama ve klasifikasyon sistemi kullanmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, Avrupa kamuoyunda temel geliri desteklemek için en çok kullanılan çerçeveler sırasıyla “otomasyon,” “yoksulluğun azaltılması” ve “eşitsizliğin azaltılması” söylemleridir. Avrupa kamuoyunda temel geliri eleştirmek için en çok kullanılan çerçeveler ise sırasıyla “çalışma teşviğini azaltma” ve “finansal kısıtlar” söylemleridir.³³⁶

³³⁵ Johanna Perkiö & Leire Rincon & Jenna van Draanen, “Framing Basic Income: Comparing Media Framing of Basic Income in Canada, Finland, and Spain,” Malcolm Torry (ed.), *The Palgrave International Handbook of Basic Income*, Palgrave Macmillan, 2019, s. 233-251.

³³⁶ a.g.e., s. 244.

5.3. Veri Analizi

Bu çalışmanın ampirik kısmında, temel gelire dair kamuoyu görüşü Twitter verileri üzerinden analiz edilmiştir. Bu araştırmada doğrudan Twitter tarafından sağlanan bir hizmet olan *Twitter API for Academic Research* kullanılmıştır.³³⁷ Twitter tarafından sağlanan API üzerinden R programı kullanılarak, “academictwitteR” ve “retweet” paketleri üzerinden, Twitter’da veri ve metin madenciliği yapılmıştır. Araştırmanın ilk aşamasında 2010 ile 2020 yılları arasında #BasicIncome etiketiyle (“hashtag”) kamuya açık şekilde paylaşılan yaklaşık 1,2 milyon tweet çekilmiştir. Bu noktada araştırmanın somut kısıtlarla yürütülmesi için yalnızca #BasicIncome etiketli tweetlerin ele alındığını özellikle belirtmek gerekir, zira bu etiket aynı zamanda temel gelir etrafında cereyan eden bir kampanyaya ve kamuoyu tartışmasına işaret etmektedir. Eldeki veri setinin isabetliliğini (“accuracy”) artırmak için retweet edilerek atılan mükerrer tweetler değerlendirmeye alınmamıştır. Bunun yanında, “deduplication” işlemi yapılmış, yani kopyalanmış veriler (“duplicated data”) ayıklanmıştır. Veri setinin temizlenmesi ve analiz edilmesi esnasında kullanılan komutlar (“script”) Ek 1’de sunulmuştur.³³⁸

Yukarıda bahsedilen işlemler sonucunda, temsil edici bir örneklem elde edildiğini söylemek mümkündür, zira tekrar edilen ve kopyalanmış tweet verilerinin elenmesiyle belli argümanların/söylemlerin aşırı yoğunlaşması bertaraf edilmiş ve uçlarda yer alan argümanlar/söylemler analize dahil edilmiştir. Ayıklama işlemleri sonucunda elde edilen #BasicIncome etiketli 856.844 tweet analize tabi tutulmuştur.³³⁹ Aşağıdaki grafikte (Şekil

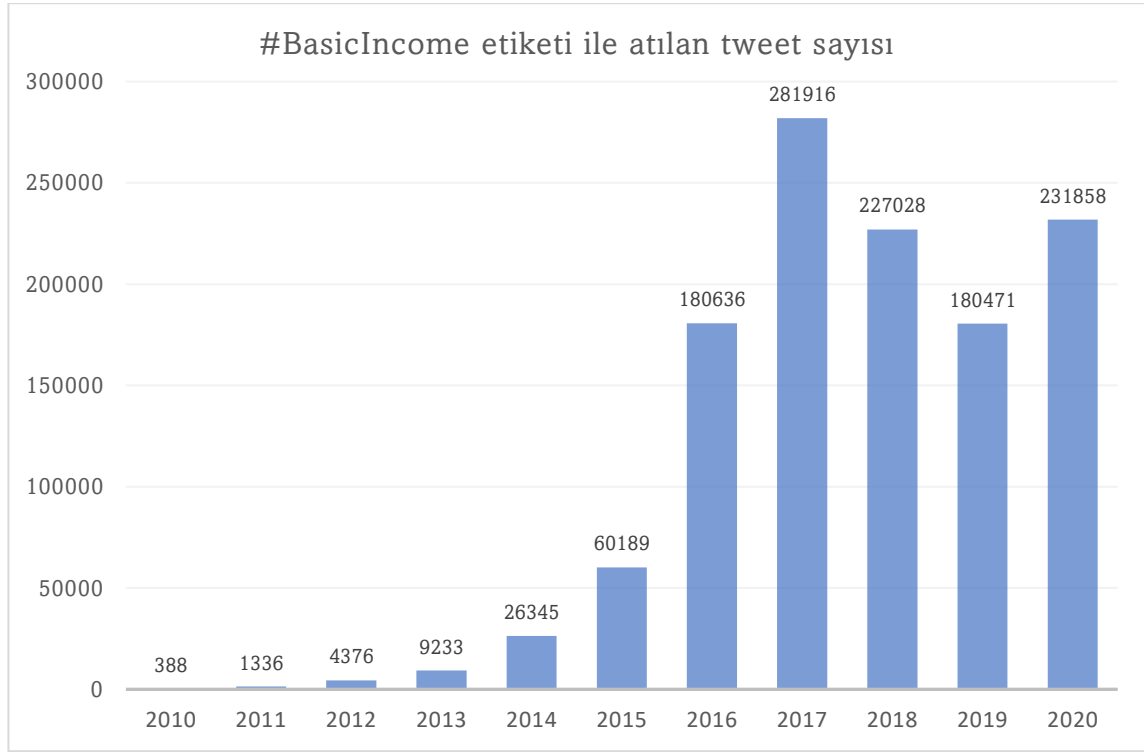
³³⁷ Twitter son yıllarda doğrudan kendi hizmetleri üzerinden akademisyenlere ve araştırmacılara kolaylık sağlamaktadır. Twitter akademik araştırma Portalı’nın ayrıntıları için bkz.

<https://developer.twitter.com/en/products/twitter-api/academic-research>

³³⁸ Twitter veri analizine, “twitteR” paketi ile başladım, fakat bir süre sonra bu paketin uzun zamandır güncellenmediği için fonksiyonelliğini kaybettiğini fark ederek “rtweet” paketine geçiş yaptım. (bkz. <https://www.rdocumentation.org/packages/rtweet/versions/0.7.0>). Veri analizini sürdürürken 2022’nin Şubat ayında Twitter firmasının yeni bir paket piyasaya sürüldü, academictwitteR (bkz. <https://cran.r-project.org/web/packages/academictwitteR/index.html>). Twitter API’si üzerinden çok daha kolay bir şekilde tweet arşivi (full historical archive) edinmeyi sağlayan bu paketin şu anda araştırmacılar için en elverişli yol olduğunu söylemek gerekir. Benzer araştırmacılara fikir vermesi açısından, Twitter verilerini ayıklamak, temizlemek, betimlemek ve analiz etmek için kullandığımız en temel R paketler şunlardır: “rtweet”, “academictwitteR”, “dplyr”, “tidytext”, “tidyverse”, “tm”, “ggplot2”, “wordcloud”, “wordcloud2”. Temel R okuryazarlığının ardından, paketlerin içinde hazır bulunan kod demetleri kullanılabilir.

³³⁹ Aşağıdaki analizler 1,2 milyonluk temizlenmemiş ham veri seti ile de tekrarlanmıştır. Neredeyse aynı sonuçlara ulaştığımızı belirtmek gerekiyor. Ham veri seti ile yapılan frekans analizi için, bkz. Ek 2.

4) temizlenmiş örneklemin yıllara göre dağılımı gösterilmektedir. #BasicIncome etiketinin 2010 yılında kullanıma girdiğini söylemek mümkündür.

Şekil 4. #BasicIncome Etiketli Tweetlerin Yıllara Göre Dağılımı

#BasicIncome etiketli tweetlerin incelenen dönemde (2010-2020 yılları arasında) katlanarak artması, daha önce ifade ettiğimiz üzere, bu konu etrafında aktif bir kamuoyu tartışmasının yürütüldüğünü doğrulamaktadır. 2016 yılında #BasicIncome etiketini kullanarak atılan tweet sayısındaki büyük sıçrayış üzerinden, temel gelir tartışmasında 2015-2016 yıllarında bir kırılma meydana geldiğini söylemek mümkündür. Bu niceliksel sıçrayışın kök nedenlerini kesin olarak tespit etmek imkânsız olsa da gözleme dayanan belli tahminlerde bulunabiliriz. Daha önceki bölümde tartıştığımız gibi, 2016 yılında İsviçre’de temel gelir politikasının uygulamaya konulması için bir referandum yapılmıştır. Halkın geniş katılım gösterdiği bu referandumda temel gelir politikası ezici çoğunluk tarafından reddedilmiştir. Yine 2017-2018 yıllarında Finlandiya’da temel gelir uygulaması yürütülmüştür. Dolayısıyla 2016 yılından itibaren temel gelirin Avrupa kamuoyunda ciddi bir tartışmaya konu oluşunun, atılan tweet sayısına yansıdığı söylenebilir.

Bunun yanında, 2017-2019 yılları arasında Kanada’da yürütülen temel gelir deneyinin sosyal medyada temel gelire ilgiyi artırdığını söylemek gerekir. Önceki bölümde tartışıldığı üzere, 2017 yılında Kanada’nın Ontorio eyaletinde yaklaşık 4000 kişilik bir örneklem üzerinde temel gelir pilot projesi uygulamaya konulmuştur. Ontorio hükümetinin mevcut kısıtlı bütçesi üzerinden bu projenin nasıl yürütüleceğine dair tartışma Mart 2016’da başlamış ve Kasım 2016’da yerleşik halkın görüşlerine müracaat edilmiştir. Bu ekseninde, sosyal medyada temel gelir tartışmasının da ivme kazandığını söylemek mümkündür. Grafikte görüldüğü gibi, bu iki etmenin ardından, takip eden yıllarda temel gelire ilginin nispeten azaldığı görüyoruz. 2020’de temel gelire ilginin tekrar canlanması, bu yıl Amerika Başkanlık Seçimlerinde temel gelirin en önemli savunucularından Andrew Yang’ın siyasi kampanyasına paralel olarak okunabilir. Nitekim, Yang’ın temel gelir önerisi Amerikan kamuoyunda büyük ilgi uyandırmıştır.

Tweet örnekleminin yıllara göre dağılımının ardından, ülkelere göre dağılımını da incelemek gerekir. Fakat bu açıdan Twitter’ın araştırmacılar için sunduğu platformun bazı sınırlıkları mevcuttur. Twitter’ın son zamanlarda kullandığı algoritma gizlilik prensibine önem vermektedir ve tweetlerin atıldığı lokasyonları coğrafi koordinatlar üzerinden kodlamaktadır. Bu koordinatlar üzerinden analiz yapmak oldukça zordur. Bunun yanında, daha önemlisi, Twitter kullanıcılarının pek çoğu güvenlik gerekçesi sebebiyle yaşadıkları ülkeyi/şehri belirtmemeyi tercih etmektedir. Dolayısıyla, ülke/şehir üzerinden doğrudan bir mekânsal analiz yürütülememiştir. Yine de keşifsel çalışmamız, paylaşılan tweetlerin çoğunun Amerika ve Avrupa merkezli kullanıcılar tarafından oluşturulduğuna işaret etmektedir. Mekânsal analiz eksikliğini telafi etmek için, tweetlerin atıldığı dil bir temsilci değişken (“proxy”) olarak kullanılmıştır. Bu noktada, araştırmada kullanılan etiketin (#BasicIncome) İngilizce olması sebebiyle elimizdeki örneklemin yoğun bir şekilde İngilizce tweetlerden oluştuğunu tekrar belirtmek gerekir. Aşağıda görüldüğü üzere (Tablo 4), sosyal medyadaki temel gelir tartışmasının yoğunlukla Batı kamuoyunun görüşlerini temsil ettiğini söylemeliyiz. Yine de tablodan görüldüğü üzere diğer coğrafyalardaki kamuoyunun sosyal medyadaki temel gelir tartışmasına tamamen uzak kaldığını söylemek hatalı olacaktır.

Tablo 6. #BasicIncome Etiketli Tweetlerin Dillere ve Yıllara Göre Dağılımı												
Languages	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Total
English	386	1325	2451	9317	26350	60123	49202	183295	226829	180330	66481	806089
Spanish	2	36	12	2777	694	434	324	650	1250	1000	1601	8780
Japanese	1393	126	137	82	51	1275	62	910	2230	760	128	7154
German	17	59	17	247	478	665	210	790	772	588	652	4495
Italian	12	7	31	220	414	126	31	266	534	492	1198	3331
French	19	91	101	418	389	224	128	802	545	409	143	3269
Dutch	7	18	14	58	102	223	52	169	89	111	35	878
Catalan	4	9	18	101	68	61	48	135	126	86	45	701
Portuguese	1	0	0	93	71	42	29	111	77	224	31	679
Russian	0	0	1	0	0	6	2	2	36	57	297	401
Romanian	0	2	11	8	34	68	10	41	35	90	44	343
Danish	0	0	4	11	18	76	13	32	63	26	10	253
Estonian	0	0	2	4	13	3	12	22	9	148	36	249
Swedish	0	1	1	23	51	10	3	35	40	10	36	210
Indonesian	0	3	3	5	10	17	7	38	23	51	38	195
Polish	0	0	0	30	10	15	6	40	38	27	18	184
Finnish	0	0	0	7	4	17	5	58	48	26	5	170
Tagalog	0	2	0	8	17	10	1	25	24	45	31	163
Greek	0	3	1	12	111	4	0	0	6	17	8	162
Welsh	0	3	0	6	0	17	0	14	57	11	3	111
Czech	0	0	0	5	3	32	1	54	3	8	5	111
Norwegian	0	0	2	0	16	7	22	18	9	17	12	103
Hindi	0	0	0	0	0	0	0	5	13	57	2	77
Turkish	0	0	0	0	0	3	2	13	16	6	20	60
Korean	2	0	1	0	1	33	1	7	1	7	2	55
Haitian	0	0	1	9	0	8	3	20	0	1	4	46

Languages	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Total
Hungarian	0	0	1	2	5	12	1	8	2	10	0	41
Slovenian	0	1	0	3	7	10	3	10	1	2	2	39
Chinese	0	0	0	1	4	3	0	7	11	9	0	35
Latvian	0	0	0	0	2	0	3	9	12	1	0	27
Basque	0	0	1	0	0	3	2	5	6	3	0	20
Icelandic	0	0	0	0	2	13	0	0	3	1	0	19
Arabic	0	0	0	0	0	0	0	3	12	0	0	15
Tamil	0	0	0	0	0	0	0	2	0	7	1	10
Bulgarian	0	0	1	0	3	0	0	0	0	0	5	9
Ukranian	0	0	0	0	0	3	0	1	1	0	4	9
Lithuanian	0	1	0	2	1	0	0	0	2	2	0	8
Thai	0	0	0	0	0	0	2	1	2	0	0	5
Persian	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	4
Vietnamese	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	3
Serbian	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	2
Amharic	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
Punjabi	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
Gujarati	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Malayalam	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Marathi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Sinhalese	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
QME*	9	6	2	75	172	598	959	2930	3771	2045	1072	11639
Undetermined*	4	7	22	66	132	301	296	715	724	773	446	3486
QHT*	2	0	2	4	32	7	11	24	539	910	1638	3169
Total												856815

*Bu tweetlerin atıldığı dil Twitter algoritması üzerinden tespit edilememiştir, bunun bir sebebi birden fazla dil kullanılarak atılan tweetlerdir.

#BasicIncome İngilizce bir etiket olduğu için örneklemin ezici çoğunluğunu (yüzde 94) İngilizce dilinde oluşturan tweetler oluşturmaktadır. Bunu takiben, #BasicIncome etiketinde, İspanyolca (8780 tweet), Japonca (7154 tweet), Almanca (4495 tweet), İtalyanca (3331 tweet) ve Fransızca (3269 tweet) en çok kullanılan dillerdir. Japonca oluşturulan tweetler, temel gelir tartışmasına Batı-dışı dünyada da kayda değer bir kamuoyu ilgisinin olduğuna işaret etmektedir. Hatta, 2010 yılında #BasicIncome etiketli Japonca tweet sayısının İngilizce tweet sayısının 3 katından fazla olduğunu görüyoruz, bu durum temel gelir kampanyasının Batı ülkelerinden önce Japon kamuoyunda alaka gördüğünü göstermektedir. Bunun yanında, 2010-2014 yılları arasında Japonca atılan tweetlerdeki ciddi düşüş üzerinden, Japonya'daki temel gelir tartışmasının yıllar içinde sönümlendiğini belirtmek gerekir. Ne var ki yukarıda bahsedilen Avrupa'daki temel gelir politikaları ve projeleri etrafındaki kamu tartışmalarının diğer coğrafyalara da yansması sonucunda, 2015 yılında Japonya'da temel gelir tartışmasının yeniden ivme kazandığını gözlemliyoruz.³⁴⁰

Ayrıca, İspanyolca dilinde atılan temel gelir tweetlerinin yoğunluğunu birkaç faktöre bağlamak mümkündür: İlk olarak 2017-2018 yıllarında Barcelona Belediyesi'nin kentin en yoksul bölgesi olan Besos'da 114 bin kişi üzerinde uyguladığı B-Mincome (Barcelona asgari gelir güvencesi) programı, ülke kamuoyunda temel gelire yönelik ilgiyi artırmıştır. Bu program oldukça olumlu sonuçlar vermiştir; bilhassa alıcıların sağlık ve mutluluk seviyelerinde gözle görülür artış meydana gelmiş, istihdam açısından ise anlamlı bir kayıp yaşanmamıştır.³⁴¹ Bu programın İspanya'da temel gelirin tanınırlığını ve popülaritesini artırdığını söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra, temel gelir opsiyonu uzun zamandır İspanyol siyasetçileri arasında konuşuluyor olsa da esas kırılma noktasının Covid-19 bağlamında gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Örneğin, 2020 Ocak ayında İspanya'nın en büyük sol partisi Podemos'un lideri Pablo Iglesias Turrión parlamento

³⁴⁰ Bunun kök nedeninin, Japonya'daki modernleşme deneyiminin tıpkı Türkiye'de olduğu gibi Batılılaşma ekseninde cereyan etmesi ve Japonların Batı'daki politika modellerini yakından takip etmesi olduğunu söylemek mümkündür.

³⁴¹ Barcelona City Council, "Report on the preliminary results of the B-MINCOME project (2017-2018)," Temmuz 2019, https://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/sites/default/files/arxiu_documents/results_bmincome_eng.pdf [Erişim 30.09.2022]

konusmasında pandeminin sebep olduğu ekonomik krizi aşmak için temel gelire ihtiyaç duyulduğunu dile getirmiştir.³⁴² Diğer Avrupa ülkelerine kıyasla, temel gelirin İspanya’da hayli sıcak bir tartışma gündemi olduğunu söyleyebiliriz.

Tweet örnekleminin keşifsel olarak incelenmesi sonucunda sosyal medyadaki temel gelir tartışmasında öne çıkan belli başlı çerçevelerin şunlar olduğu söylenebilir: Yoksulluğun azaltılması talebi, teknolojik gelişmeler, otomasyon sonucunda istihdam yapısının değişmesi ve bundan doğan endişe, gelecekte robotlar ve makinelerin istihdamı ele geçirmesinden duyulan korku, koşulsuz ve garanti bir nakit gelirin gerekliliği, hükümetlerin ekonomi ve refah alanlarına yeni politikalar geliştirmesi ihtiyacı, yoksulluğun insan sağlığını kötü etkilemesi, geçim zorluğu karşısında yemek ve nakit bulma ihtiyacı, sağlık hizmetlerine erişim gibi temel ihtiyaçlar konusundaki zorluklar. Bu gerekçelerin temel gelir projesine meşruiyet kazandırdığını ve tartışmayı yönlendirdiğini söylemek mümkündür.

Aşağıda yer alan Şekil 4’te temel gelire dair kelime bulutu gösterilmektedir. Bu kelime bulutu için, veri setindeki tweetler bir veri çerçevesine (“data.frame”) ve vektöre dönüştürülmüş, bu vektör üzerinden kavram havuzu elde edilmiştir. Kavram havuzunun, kelimelerin frekans yoğunluğuna göre sıralanması ile kelime bulutu (“wordcloud”) oluşturulmuştur. Dolayısıyla, kelime bulutunun ortasında büyük puntolarla yer alan kelimeler temel gelir tartışmasında en yoğun olarak kullanılan ifadelerdir. Kelime bulutunda en dikkat çeken kelimeler, sırasıyla, “halk,” “yoksulluk,” “otomasyon” ve “işler” ifadeleridir. Kelime bulutunun işaret ettiği sonuçlar, yukarıda bahsedilen çerçeve gerekçeleri desteklemektedir. Yani basitçe, kamuoyunda temel gelirin gerekçelendirilmesinde, yoksulluk ve otomasyona bağlı iş kaybının en geçerli söylemler olduğunu söylemek mümkündür.

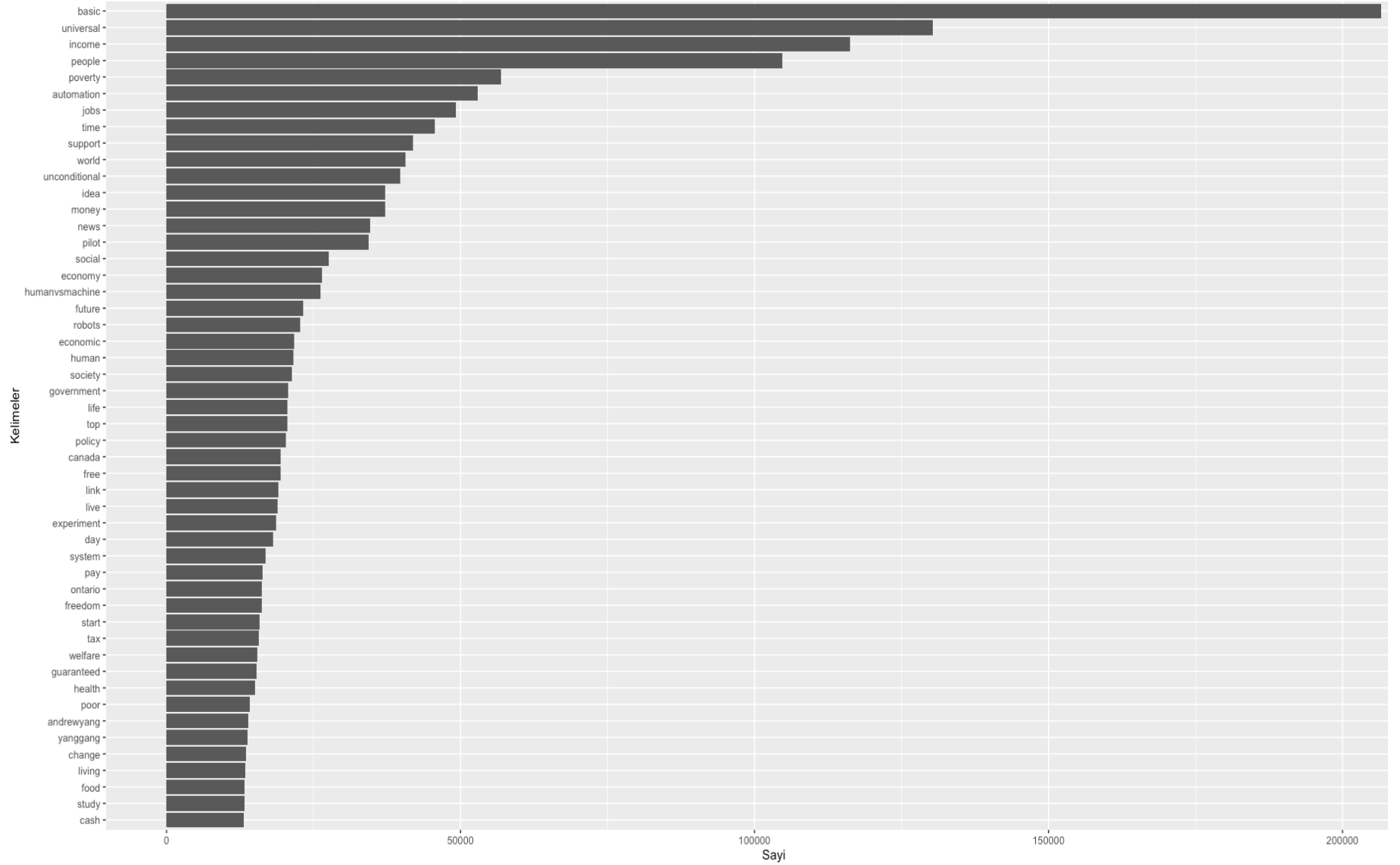
³⁴² Paul Mason, “Pablo Iglesias on Spain’s plan to introduce a basic income to fight the economic crisis,” *New Statesmen*, 10 Nisan 2020, <https://www.newstatesman.com/world/2020/04/pablo-iglesias-spains-plan-introduce-basic-income-fight-economic-crisis> [Erişim 30.09.2022]

Tablo 7. Tweetlerde En Çok Tekrarlanan Kavramlar

1	Temel	26	Üst [Gelir/Kesim/Sınıf]
2	Evrensel	27	Politika
3	Gelir	28	Kanada
4	Halk	29	Özgür
5	Yoksulluk	30	Bağlantı
6	Otomasyon	31	Yaşamak
7	İşler	32	Deney [“Experiment”]
8	Zaman	33	Gün
9	Destek	34	Sistem
10	Dünya	35	Ödeme
11	Koşulsuz	36	Ontario
12	Fikir	37	Özgürlük
13	Para	38	Başlangıç
14	Haberler	39	Vergi
15	Deney [“Pilot”]	40	Refah
16	Toplumsal	41	Garanti edilen
17	Ekonomi	42	Sağlık
18	İnsan vs. Makine	43	Yoksullar
19	Gelecek	44	Andrew Yang
20	Robotlar	45	Yang Gang
21	Ekonomik	46	Değişim
22	İnsan	47	Geçinme
23	Toplum	48	Yiyecek
24	Hükümet	49	Araştırma [“Study”]
25	Yaşam	50	Nakit

Yukarıdaki en çok tekrarlanan kavramlar listesinde görüldüğü üzere, ‘artan yoksulluk’ ve ‘otomasyon teknolojilerine bağlı istihdam kaybı’ argümanları temel gelir tartışmasında oldukça önemli bir yer işgal etmektedir. Nitekim, listenin takip eden satırlarında, ‘insana karşı makine,’ ‘gelecek endişesi’ ve ‘robotlar çağı’ gibi söylemlerin yer alması temel gelir tartışmasını sürükleyen ‘teknoloji odaklı işsizlik’ ana temasını belirgin hale getirmektedir. Listede yer alan diğer ifadelerin ekseriyetle, refah, bölüşüm ve sosyal haklarla ilgili olması da tesadüfî değildir, zira daha önceki bölümlerde tartışıldığı üzere eşitsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki negatif ilişki sebebiyle Dünya Bankası ve IMF gibi kurumlar temel gelir projesine destek vermektedir.

Temel Gelir Kavramsal Frekans Analizi
(2010-2020 arası #BasicIncome etiketli tweetler)

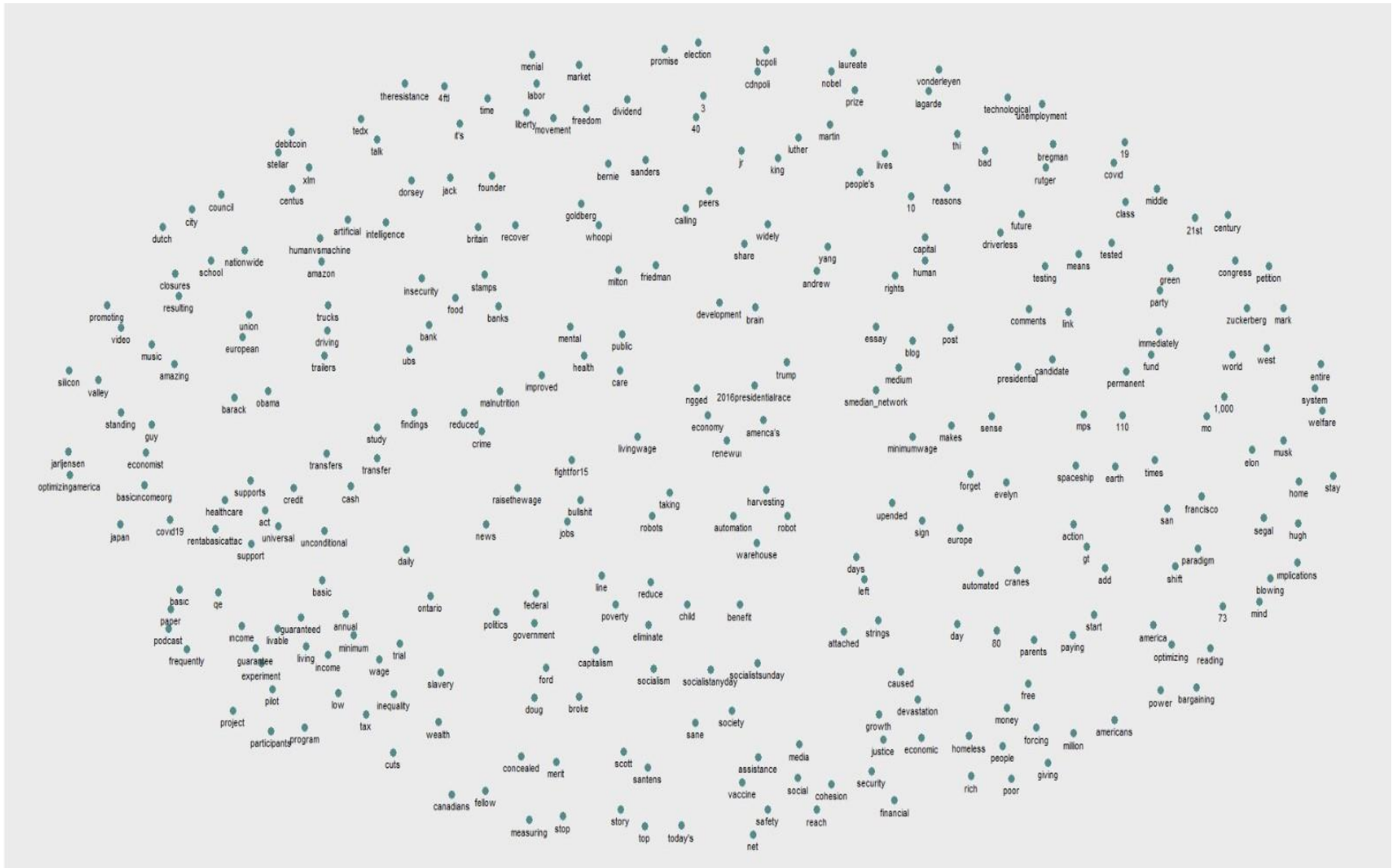
Frekans analizi üzerinden daha ayrıntılı bir tartışma yürütmek gereklidir: Listesinin üst sıralarında “yoksulluk,” “otomasyon” ve “işler” kavramlarının yer alması üzerinden, sosyal medyadaki temel gelir tartışmasında, yoksulluğun en kritik kök neden olarak dillendirildiğini söyleyebiliriz. Bunu takiben, otomasyon bağlı potansiyel istihdam kaybı gerekçesinin temel gelir tartışmasında öne çıktığını ifade edebiliriz. Nitekim, “evrensel,” “temel,” “gelir” ifadelerini takiben listede sırasıyla yer alan “halk,” “yoksulluk,” “otomasyon,” “işler,” “zaman,” “destek,” “dünya,” “koşulsuz,” “fikir,” “para” ifadeleri bu tespiti doğrulamaktadır. Bu ifadeler üzerinden örnek cümle dizinleri oluşturacak olursak, *halkın yoksulluk sebebiyle ve otomasyona bağlı olarak işlerini kaybetme ihtimali yüzünden koşulsuz nakit para desteği fikrini desteklediğini ya da bu önerinin zamanın geldiğini düşündüğünü* söyleyebiliriz. Yine listede yer alan, “toplumsal,” “ekonomi,” “insan vs. makine,” “gelecek”, “robotlar”, “ekonomik”, “insan,” “toplum,” “hükümet,” “yaşam” ifadeleri önceki iddiamızı onaylar niteliktedir. Bu ifadeler üzerinden olası cümle dizinleri oluşturacak olursak, *gelecekteki toplumsal ve ekonomik dönüşüme işaret edildiğini, bu bağlamda insanların makineleşme ve robotlaşma karşısında işlerini kaybetme ihtimali yüzünden temel gelire destek olduklarını ve maddi yaşamlarını idame ettirebilmek için hükümete çağrı yaptıklarını* söyleyebiliriz. Özetle liste üzerinden, robotlaşma ve makineleşmeden doğan korkunun temel gelire desteği açıkladığı öne sürülebilir.

Bunun yanı sıra, kapitalist sistemde ekonomik özgürlük ve refah ihtiyacının temel gelir modelinin savunulmasında öne çıktığı söylenebilir. Listede yer alan “üst [gelir/kesim/sınıf]”, “sistem”, “başlangıç”, “ödeme”, “vergi” ve “refah” gibi kavramlar, kapitalizmin sınıfsal eşitsizliklerine, vergilendirme ve yeniden-dağıtım tartışmalarına temel gelir üzerinden cevap verildiğini göstermektedir. Listenin devamında yer alan “yoksullar”, “sağlık”, “geçinme”, “yiyecek” ve “nakit” gibi kavramlara bakarak, temel gelirin yoksulların geçinme ihtiyacı üzerinden gerekçelendirildiğini iddia etmek mümkün görünmektedir. Bu kavramsal harita üzerinden, temel gelir tartışmasının kapitalizm, eşitsizlik, bölüşüm ekseninde cereyan ettiğini söylemek mümkündür. Son olarak, “Andrew Yang”, “Yang Gang”, “değişim” ifadelerinin en çok kullanılan kavramlar

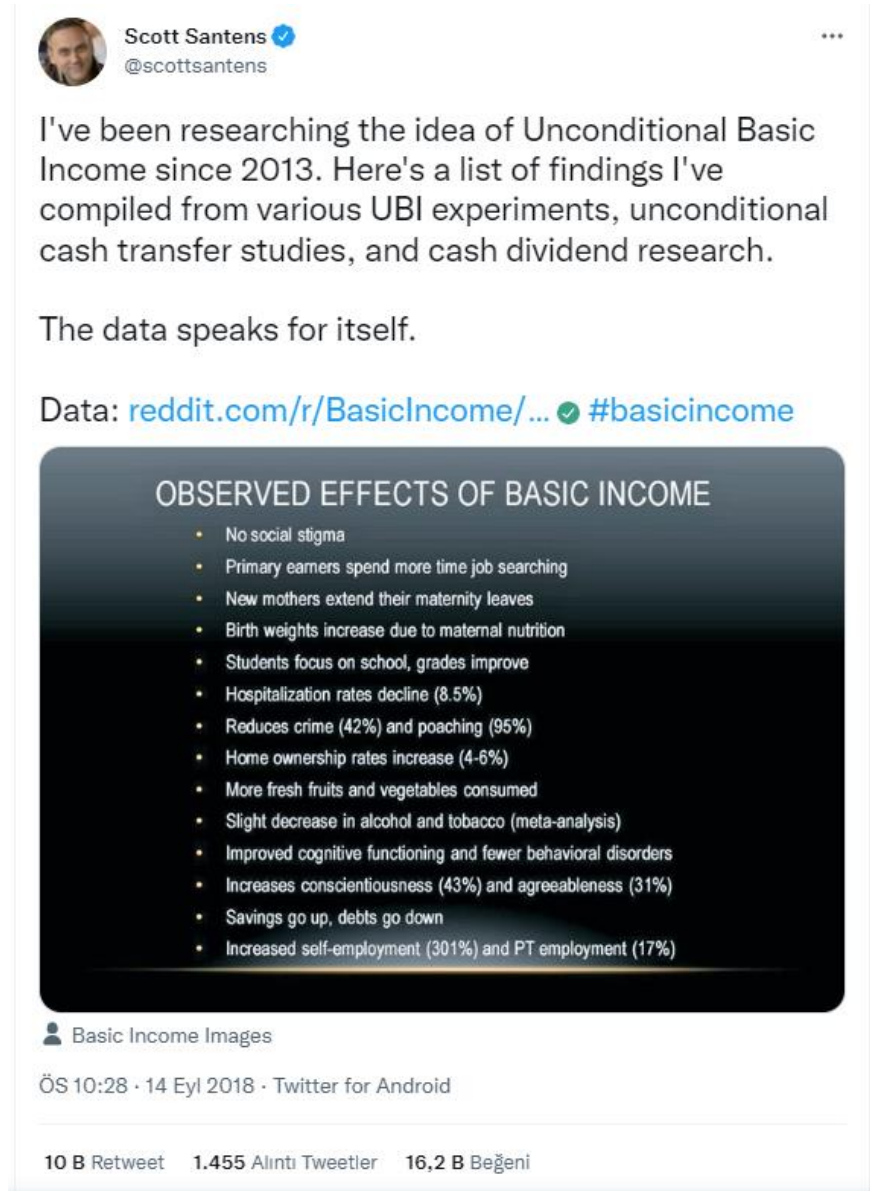
listesinde yer alması, 2020 Amerika Başkanlık Seçimlerine temel gelir vaadi ile aday olan teknoloji girişimcisi Yang'ın siyasi kampanyasının başarılı olduğunu göstermektedir.

Yukarıdaki frekans tablosuna bakarak, temel gelirin desteklenmesinde, birinci sebebin yoksulluk, ikinci sebebin ise otomasyon ve robotlaşma olduğunu söylemiştik. Elbette bu tespitler teyit edilmeye muhtaçtır. Aşağıda grafikte, tweetlerde geçen kavramların birbirleri ile yakınlığını gösteren kelime ağı (“word network”) gösterilmektedir. Bu grafik, ilk olarak en çok tekrarlanan kavramların sayısal olarak tespit edilmesi ve ardından kavramların birbirleri ile eşleşme (“coupling”) sıklığının bulunması üzerinden modellendirilmiştir. Dolayısıyla, grafikte en sık geçen kavramlar *setler halinde* bir arada bulunmaktadır. Bu kelime ağın üzerinden binlerce farklı kavram kombinasyonu ele alıp yorum yapmak mümkündür, fakat tüm olasılıkları değerlendirmek bu tezin sınırlarını aşmaktadır.

Kelime ağında bazı göze çarpan sonuçları ele alacak olursak; sağ üst köşede “technological” ve “unemployment” kavramlarının yer alması, temel gelir tartışmasında herhangi bir işsizlikten bahsedilmediğini, spesifik olarak teknolojik işsizlikten bahsedildiğini göstermektedir. Başka göze çarpan sonuç, grafiğin sol üst tarafında, “humanvsmachine,” “amazon,” “trucks,” “driving” ve “trailers” ifadelerinin bir set halinde alt alta sıralanmasıdır. Yakın zamanda Amerika’da Amazon firmasının lojistik süreçlerinde robotları kullanmaya başlayacağını söylemesi ve kendi kendini süren akıllı-robotik tırların geliştirilmesi, insanların makineler karşısındaki mağlubiyeti tartışmasını başlatmıştır. Temel gelirin, bu bağlamda, işsizlik ve ekonomik güvencesizlik bağlamında meşruiyet kazandığını söylemek mümkündür. Nitekim, grafiğin merkezine yakın bir konumda, “robots,” “taking,” “bullshit,” “jobs” (yani, fuzuli işleri robotların alması) ya da “automation” “harvesting,” “robot,” “warehouse” (otomasyon ve robot teknolojilerinin hasat ve depolama işlerini alması) setlerinin yer alması, temel gelirin otomasyon-robotlaşma-işsizlik ekseninde meşruiyet kazandığı tespitimizi desteklemektedir. Bunların yanı sıra, örneğin grafikte (sol-alt) yer alan “inequality,” “slavery,” “wealth,” “tax” gibi kavramlar temel gelirin son dönemde kapitalist eşitsizlikler bağlamında ayrı bir önem kazandığını göstermektedir. Farklı kombinasyonların değerlendirilmesi üzerinden, bu ve buna benzer, binlerce farklı okuma yapmak mümkündür

Twitter’da 2010 ile 2020 yılları arasında, #BasicIncome etiketi ile paylaşılan en popüler tweet 10.050 retweet ve 16.207 favorite sayıları ile Scott Santens’e aittir. Santens’in aynı zamanda sosyal medyada temel gelir hakkında en fazla paylaşım yapan bireysel kullanıcı olduğunu belirtmek gerekir. Santens kendisini doğrudan “koşulsuz evrensel temel gelir savunucusu” olarak tanımlamakta ve Patreon üzerinden topladığı bağışlar sayesinde temel gelir konusunda tam-zamanlı, profesyonel, aktivizm yürütmektedir. Santens, günlük yayınlanan “Basic Income Today” bülteninin editörüdür.

Şekil 7. #BasicIncome etiketli en popüler tweet

Bu tweette, koşulsuz temel gelir fikrini 2013'ten beri araştırdığını belirten Santens, temel gelir deneylerinden, nakdi yardım ve temettü çalışmalarından derlediği sonuçları bir liste halinde sunmuştur. Onlarca akademik çalışmanın sonucunu bir araya getiren Santens'e göre, temel gelirin gözlemlenen etkileri şunlardır:

- Toplumsal damgalamanın ortadan kalkması
- Ailenin geçimini sağlayanların iş aramak için daha fazla zaman ayırması
- Yeni annelerin doğum iznini uzatmaları
- Anne karnında [düzgün] beslenme sayesinde doğum ağırlığının artması
- Öğrencilerin eğitimlerine odaklanması ve notlarının yükselmesi
- Hastaneye [gidiş ve] yatış oranlarının düşmesi (yüzde 8,5 oranında)
- Suçların (yüzde 42 oranında) ve kaçakçılığın (yüzde 95 oranında) azalması
- Ev sahipliği oranının artışı (yüzde 4 ile 6 arasında)
- Daha fazla taze meyve ve sebze tüketilmesi
- Alkol ve sigara kullanımında azalma (toplu analiz)
- Bilişsel işleyişin gelişmesi ve daha az davranış bozukluğunu gözlemlenmesi
- Dürüstlüğü (yüzde 43 oranında) ve nezaketin (yüzde 31 oranında) artışı
- Tasarrufların artması ve borçların azalması
- Kendi hesabına çalışmanın (yüzde 301 oranında) ve kısmi zamanlı çalışmanın (yüzde 17 oranında) artması

Santens'in temel gelire dair paylaştığı olumlu sonuçlar kamuoyunda ses getirmiştir. Tweete verilen az sayıdaki negatif tepkileri bir kenara bırakacak olursak, bu tweetin aldığı retweet ve favorite sayısı üzerinden sosyal medya kamuoyunda temel gelire dair olumlu değerlendirmelerin azımsanmayacak düzeyde olduğunu söylemek mümkündür. Her ne kadar Twitter'da negatif hissiyatların ("negative sentiments") daha hızlı yayıldığı iddia edilse de temel gelir konusunda pozitif hissiyatların ("positive sentiments") negatif hissiyatlara kıyasla daha hızlı yayıldığını belirtmek gerekir.³⁴³

#BasicIncome etiketi ile paylaşılan tweetler genel popülasyonun ancak alt kümesini oluşturmaktadır. Bu etiket haricinde, örneklem dışında, yüzbinlerce tweet kalmaktadır. Bu yüzden, analizimi biraz daha bütünlüklü hale getirmek için Twitter gelişmiş arama seçenekleri üzerinden "basic+income" ifadesi kullanılarak da analiz yapılmıştır. Bu yolla elde edilen temel gelir hakkındaki en popüler tweetlerin, kamuoyunun görüşlerine dair önemli ipuçları verebileceğini düşünüyoruz.

³⁴³ Jiménez-Zafra SM, et al. How do sentiments affect virality on Twitter? doi: 10.1098/rsos.201756.

Tablo 8. Temel Gelirle İlgili En Popüler 5 Tweet

Kullanıcı	Lokasyon / Tarih	Retweet Sayısı	Beğeni Sayısı	Tweet Metni - İngilizce	Tweet Metni - Türkçe
@newscientist (Kurumsal/Dergi)	İngiltere- ABD-Kanada /23 Ağustos 2020	37.590	72.410	Finland's two-year test of universal basic income concluded that it doesn't seem to disincentivise working, and benefits recipients' mental and financial wellbeing https://bit.ly/32k19J8	Finlandiya'daki iki yıllık evrensel temel gelir testi, temel gelirin çalışmayı caydırıcı etkisi bulunmadığını ve alıcıların zihinsel ve finansal refahına yarar sağladığını gösterdi. https://bit.ly/32k19J8
@_aceinthehole (Kişisel/Aktivist)	ABD / 18 Kasım 2021	23.428	120.699	yes universal basic income would allow us to survive between jobs but it would also allow us to grieve, after loss, to move, to care for others, to have children, to create art, to start new businesses, to be ill, to be disabled, to rest, to rest, to rest	Evet evrensel temel gelir, bir işten diğerine geçerken hayatta kalmamıza, kayıptan sonra yas tutabilmemize, ilerlememize, başkalarıyla ilgilenmemize, çocuk sahibi olabilmemize, sanatla yapmamıza, yeni işler kurmamıza, hastalanabilmemize, engelli olarak yaşayabilmemize, dinlenmemize, dinlenmemize, dinlenmemize izin verir.
@rcbregman (Kişisel/Yazar)	Hollanda / 8 Ekim 2020	21.532	49.570	WOOOW. A Canadian research project gave homeless people \$7,500 each — the results were 'beautifully surprising'. Turns out: basic income for the homeless pays for itself. It's free money, because 'the project saved the shelter system \$8,100 per person'.	EVEEET. Kanada'daki bir araştırma projesi kapsamında evsizlere 7.500 dolar verildi - sonuçlar "göze çarpan biçimde şaşırtıcı". Anlaşılan o ki: evsizlere temel gelir projesi kendi çeviriyor. Bu bedava para, çünkü 'proje barınma sisteminde kişi başı 8,100 dolar tasarruf sağladı'.
@ClintSmithIII (Kişisel/Yazar)	ABD / 17 Ocak 2022	17.892	63.612	Your annual reminder that Dr. King believed in guaranteed universal basic income that gave all people a dignified life, guaranteed housing for all, guaranteed access to a high quality education, & said that "no one should be forced to live in poverty while others live in luxury."	Yıllık hatırlatma zamanı geldi: Dr. King, tüm insanlara onurlu bir yaşam, herkese konut garantisi, yüksek kaliteli eğitime erişim imkânı veren, garanti evrensel temel gelire inandı ve "birileri lüks içinde yaşarken diğerleri yoksulluk içinde yaşamaya mahkûm edilmemeli" dedi.
@ezraklein (Kişisel/Yazar)	ABD / 24 Mart 2020	15.766	53.043	It is a horrifying absence of political imagination to prefer letting millions die to, say, trying an appropriately sized basic income and mobilizing the economy to surge health resources for 3-6 damn months. Our choices are not mass economic deprivation or mass death.	Uygun büyüklükte bir temel geliri denemek ve sağlık kaynaklarını 3-6 kahrolası ay süresince artırmak üzere ekonomiyi harekete geçirmek yerine, milyonlarca insanın ölmesine izin vermeyi tercih etmek, politik hayal gücünün ürkütücü yokluğudur. Seçimlerimiz kitlesel ekonomik yoksunluk ya da kitlesel ölüm ile sınırlı olmamalı.

Tablodaki ilk tweet, Finlandiya deneyimi üzerinden temel gelirin istihdam konusunda caydırıcı etkisi olmadığını belirtmektedir; ikinci tweet, (tıpkı Amartya Sen’in ifade ettiği gibi) ‘özgürlükle kalkınmaya’ erişebilmek için temel gelire ihtiyaç olduğunu ifade etmektedir; üçüncü tweet, Kanada’da evsizler üzerinde uygulanan temel gelir programının tasarruf sağladığına işaret etmektedir; dördüncü tweet, Martin Luther King Jr.’ın onurlu bir yaşam için temel gelire ihtiyaç olduğuna dair görüşünü tekrarlamaktadır; beşinci tweet, pandemi ve krizler bağlamında temel gelirin zaruriyetini dile getirmektedir. Bu tweetlerin tamamı temel gelir hakkında pozitif değerlendirmeler (“positive sentiments”) içermektedir. Binlerce kullanıcının temel gelire dair olumlu yargı bildiren tweetleri tekrar paylaşması ve beğenmesi, küresel sosyal medya kamuoyunda (en azından Batı dünyasında) temel gelirin ciddi bir öneri haline geldiği göstermektedir. Bu tweetlere gelen tepkilerin çok önemli bir kısmı temel geliri çeşitli toplumsal ve ekonomik problemleri ortadan kaldıracığı için onayladıklarını ifade etmektedir. Yine de bir yanılsama payı bırakarak, her tekrar paylaşım ya da beğenin kullanıcılardan öneriyi tamamen benimsedikleri ya da onayladıkları anlamına gelmediğinin altını çizmek gerekir. Nitekim, az sayıda kullanıcı, tembelliğe ya da enflasyona sebep olacağı gerekçeleriyle temel geliri uygun bulmadıklarını belirtmiştir. Dolayısıyla sosyal medya kullanıcılarından müteşekkil kamuoyunda temel gelire dair pozitif duyarlılığın son dönemde oldukça geliştiğini söylesek de tartışmanın diğer tarafında yer alan olumsuz fikirlerin (“negative sentiments”) azımsanmaması gerektiğinin altını çizmek gerekir.

5.4. Değerlendirme ve Sonuç

Özet olarak, öncelikle, sosyal medya kamuoyunda temel gelire dair hatırı sayılır bir desteğin olduğunu belirtmek gerekir. Temel gelire dair pozitif değerlendirmelerin negatif değerlendirmelerden daha görünür olduğunu söyleyebiliriz. Yaptığımız veri analizi sonucunda Twitter’daki temel gelir tartışmasında öne çıkan en önemli iki çerçevenin, yoksulluk ve otomasyon ile ilgili olduğunu söylemek mümkündür. Halkın yoksulluğunun (belki de yoksullaştırılmasının demek daha doğru olur) ve otomasyon karşısında işlerini kaybetme korkusunun (daha doğru bir ifadeyle, özellikle düşük vasıflı işçilerin otomasyon teknolojisindeki gelişmeler yüzünden gelecekte işlerini kaybetme

ihtimali), temel geliri desteklemesinde kök nedenler olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, küresel kamuoyunda temel gelir tartışmasının bir eksenini, otomasyon-robotlaşma-makineleşme (ile işlerini kaybetme korkusunun) oluşturduğu, diğer eksenini ise, yapısal yoksulluk ve kapitalist eşitsizliklerin oluşturduğu söylenebilir. Temel gelirin, kapitalist ve teknolojik dönüşümler karşısında bir çözüm olarak tartışıldığını söylemek mümkündür.

Bu veri analizindeki çıkarımların seçici bir okumayla ve yorumsalcılıkla malul olduğunu hatırlatmak gerekir. Bu çıkarımların doğrulanması için kompleks kodlama sistemleriyle, makine öğrenmesi başta olmak üzere, kompütasyonel araç ve tekniklerle çalışılması gerekmektedir. Fakat bu tür bir kompütasyonel analiz çalışmamızın sınırlarını aşmaktadır; böyle bir çalışma ancak disiplinlerarası perspektifle bir araya gelen iktisatçı, sosyolog ve bilgisayar bilimcilerden müteşekkil bir ekiple mümkün olabilir.

BÖLÜM 6: SONUÇ

Evrensel temel gelir, tüm vatandaşlara (ya da bazen tüm mukimlere) devlet tarafından koşulsuz ve düzenli bir şekilde gelir sağlanması modelidir. Temel gelir fikrinin geçmişini çok gerilere dek (Avrupa bağlamında en az 17.yüzyıla kadar) uzatmak mümkün olsa da bu fikrin son yıllarda küresel düzeyde hızla popülerleştiğine şahit oluyoruz. Nitekim, konu üzerine yapılan araştırmalar, kamuoyu yoklamaları ve anketler temel gelirin küresel kamuoyundan hatırı sayılır bir destek aldığını göstermektedir. Son yıllarda temel gelirin uygulanabilirliğini görmek için yapılan küçük ölçekli pilot projeler, yerel ve bölgesel uygulamalar ile bu fikrin gün geçtikçe daha fazla taraftar topladığını söylemek mümkündür. Buna mukabil son yıllarda temel gelir etrafında hem siyasi hem ekonomik tartışmalarının yoğunlaştığı gözlemlenmektedir. Bu gelişmelerden hareketle, temel gelirin bugün ana-akım bir politika önerisi haline gelmekte olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Daha önce belirtildiği üzere, bu tezin öncü argümanlarından birisi, temel gelirin normatif bir iktisat politikası olduğudur. Her temel gelir önerisinin farklı siyasi ve kurumsal angajmanlara sahip olduğunu belirtmek gerekir. Temel gelir üzerine pozitif analiz yapan iktisatçılar ve sosyologlar olsa da esas olarak temel gelirin normatif yanı, yani kapitalizm ve kapitalizm-sonrası gelecek senaryolarını şekillendirme ihtimalleri, daha fazla tartışılmaktadır. Bu noktada, temel gelirinin amaç, kapsam ve dizaynının belirlenmesinin, salt ekonomik mekanizmaların ötesine geçtiğini yoğun siyasi tartışmalara sahne olduğunu belirtmek gerekir. Ekonomik alanının siyasi ve sosyal alan içine gömülü olduğunu hatırlayacak olursak, temel gelir gibi bir politikanın uygulanabilirliğinin siyasi ve sosyal uzlaşıya bağlı olduğunu özellikle belirtmek gerekir. Nitekim, temel gelirden düşük bir miktar kapitalizmin mevcut haliyle sürdürülmesini sağlarken, yüksek bir miktar işçilerin kapitalist emek formundan “çıkış”ını³⁴⁴ mümkün kılar; temel gelirin mevcut refah uygulamalarına ilave olarak verilmesi emeğin ve geçimin metadışlaştırılmasına, ikame olarak verilmesi emeğin ve geçimin metalaştırılmasına hizmet eder; temel gelir üzerinden yoksulluğu azaltmak da ortadan kaldırmak da mümkündür.

³⁴⁴ Albert O. Hirschman, *Exit, Voice, And Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations, and States*, Harvard University Press, 1970.

Temel gelir tartışmalarına dahil olan farklı siyasi ve kurumsal aktörlerin söylediği üzere, temel gelir farklı ideolojiler üzerinden gerekçelendirilebilir, farklı motivasyonlara göre şekillendirilebilir, farklı değişkenler ile modellendirilebilir. Spesifik örnekler vermek gerekirse, muhafazakâr temel gelir önerileri, belirlenecek miktarın sadece en temel yaşamsal ihtiyaçları karşılamak üzere asgari düzeyde tutulması gerektiğini söylerken, toplumcu yorumcular temel gelirle herkese yaşanabilir gelir sağlanmasını savunmaktadır. Neoliberal yorumcular temel gelir ile refah programlarını minimize etmeye çalışırken, kamuculuğu savunanlar temel gelir üzerinden refah devletinin alanını genişletmeye çalışır. Amerikalı yeni-muhafazakâr yorumcular temel geliri hane halkı düzeyinde uygulayarak Amerikan toplum yapısını muhafaza etmeye çalışırken, Demokratlar ve feministler temel geliri bireysel düzeyinde uygulayarak kadınların toplumsal konumunu güçlendirmeyi hedefler. Evrenselci öneriler yoksulluk sorununu vatandaşlık temelinde çözmeyi önerirken, yerelciler temel geliri cemaat odaklı bağış ve yardımların bir uzantısı olarak yorumlamaktadır.

Son dönemde popülerleşen temel gelire ilginin ardında iki esaslı gerekçe bulunduğunu iddia etmek mümkündür: İlk gerekçe hem gelişmiş hem gelişmekte olan ülkelerde eşitsizliklerin ve yoksulluğun artması sonucunda kitlesel tercihlerin yönetilemez hale gelişidir – ki bu durum piyasa başarısızlığının yansıması olarak yorumlanabilir. Nitekim, farklı ülkelerdeki işçi sınıflarının yükselen eşitsizlikler karşısında memnuniyetsizliklerini belirtmek üzere Orban, Bolsonaro ya da Trump gibi aşırı-sağcı ya da popülist adaylara oy vermesi neoliberal yönetimselliğin sınırlarına gelindiğine işaret etmektedir.³⁴⁵ Bunun yanı sıra, sınıfsal eşitsizliklerin ekonomik büyümeye ve kapitalist üretime zarar verdiğini fark eden iktisatçıların, siyasetçilerin, Dünya Bankası ve IMF teknokratlarının kapsayıcı büyüme (“inclusive growth”) formülleri araması, temel gelir önerilerine ana-akım politika alanında yer açmaktadır. Zira eşitsizliklerin artması, gelir ve servetin toplumsal hiyerarşinin tepesinde yoğunlaşması, efektif talebin zayıflaması anlamına gelir. Talebin canlandırılması için temel gelir gibi formüllere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda, temel gelir ekonomik büyüme odaklı teknokratik bir

³⁴⁵ Cas Mudde, “The Populist Radical Right: A Pathological Normalcy.” *West European Politics*, 33(6) 2010, s. 1167-1186.

çerçeveye kavuşur. Üstelik, aşağıdan yukarıyla doğru kapsayıcı büyüme çağrısı, polarizasyonun sadece ekonomik değil, toplumsal yüzüne de işaret eder; bu bağlamda IMF gibi kapitalizmin kalesi olarak görülen bir kurumun yeni bir toplumsal mutabakata ve yeni sosyal politikalara çağrı yapması bir hayli manidardır.

İkinci gerekçe, bilhassa teknoloji sermayedarları başta olmak belli kapitalist kesimlerin, temel geliri otomasyon, yapay zekâ ve robotlaşma karşısında yeni yönetimsellik³⁴⁶ tekniği olarak benimsemedir. Bu gerekçeyi, üç alt argümana ayırmak mümkündür: İlk olarak, makineleşme ve robotlaşma sonucunda istihdam piyasalarının bozulması, mavi yakalı alt sınıfların işlerini kaybetme endişesi ve buna mukabil “düşük yetenekli işçiler” için temel gelir gibi garanti geçim yolları aranması. Buna paralel olarak, kapitalistler tarafından kitlesel işsizlik sonucu yakın gelecekte ortaya çıkması muhtemel toplumsal huzursuzlukların ve belki işçi sınıfı isyanlarının temel gelir gibi tampon araçlarla önden absorbe edilme (ya da bastırılma) çabası gelmektedir.³⁴⁷ Üçüncü olarak makine-ve-robot teknolojilerine dayalı yeni kapitalist birikim rejimi için bir yandan esnek çalışmaya uygun diğer yandan yüksek beşerî sermayeye sahip yeni bir işgücü yaratılması ve temel gelir uygulamasının buna altlık oluşturması söz konusudur.

Tezin ikinci bölümünde, farklı siyasi aktörlerin temel gelir tartışmasına nasıl dahil oldukları ve temel geliri hangi gerekçelerle savundukları incelenmiştir. Kısaca özetlemek gerekirse, birincisi, insan hakları aktivistlerinin ve liberal hümanist düşünürlerin, bireylerin “gerçek” özgürlüğünü ve toplumsal adaleti sağlamak üzere temel geliri savunduğunu söyleyebiliriz. İkincisi, sosyal demokratların eşitlik (ve buna bağlı olarak nispi özgürlük) arayışı ve neoliberal piyasacılığın tahribatına karşı çalışanları savunmak ve koşullarını iyileştirmek üzere temel geliri savundukları söylenebilir. Bu açıdan, temel gelir istihdam piyasasında emekçilerin pazarlık gücünü artıran bir araçtır. Üçüncüsü, bazı Marksistlerin ve sosyalistlerin ücretli-emek formundan “çıkış” imkânı olarak gördükleri ölçüde temel geliri destekledikleri söylenebilir. Sosyalist düşünürlere göre, temel gelir kapitalizmin mevcut baskıcı biçimine itiraz imkânı sunabilir ya da kapitalizmden post-

³⁴⁶ Hülya Özçağlar Eroğlu, “Foucault'nun İktidarları.” *Amme İdaresi Dergisi* 49(2) 2016, s 39-54.

³⁴⁷ Sosyal politikaların işçi sınıfı isyanlarını bastırmak için kullanılan bir araç olduğuna dair bir tartışma için, bkz. Frances Fox Piven & Richard Cloward, *Poor People's Movements: Why They Succeed, How They Fail*, New York: Vintage, 2012.

kapitalizme geçişte nispeten özgürlükçü bir araç olabilir. Üçüncüsü, tekno-kapitalistlere göre temel gelir, makine, otomasyon ve yapay zekaya dayanan yeni birikim rejimine geçişte tampon araçtır; temel gelir gibi yama işlevi gören uygulamalar kapitalist yeniden-üretimi mümkün kılacaktır. Dördüncüsü, yeni-muhafazakâr ve neoliberal yorumculara göre, temel gelir diğer refah uygulamaları ve sosyal yardımlar ile kıyaslandığında daha etkin bir araçtır. Bu gruptakiler, temel gelir ile kamu yardımlarını tek kalemde toplamayı ve eğer mümkünse diğer tüm refah politikalarını ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Beşincisi, Dünya Bankası ve IMF'ye göre, toplumsal polarizasyonunun arttığı günümüzde, temel gelir sermaye ile emek arasındaki çatışmayı yumuşatabilir. Buna göre, temel gelir kapsayıcı ekonomik büyüme, talebin canlandırılması ve yüksek beşerî sermaye için gereklidir. Son olarak, bazı Müslüman düşünürler temel geliri zekât müessesine benzetmektedir. Kapitalizmin yıkıcı toplumsal etkilerine ve cemaat kimliğini yok etmesine dikkat çeken Müslümanlar, temel geliri İslam maslahatı ile çelişmediği sürece desteklediklerini belirtmektedir.

Öte yandan, temel gelir önerilerine dair pek çok itirazın ve eleştirinin bulunduğunu söylemek gerekir; bunlar arasında göze en çok göze çarpan argüman temel gelirin yüksek maliyeti ve sürdürülebilir finansmanı ile ilgilidir. Temel gelire eleştirel yaklaşan iktisatçılar, ülkenin doğal kaynakları bulunmaması ya da yeni vergiler konulmaması halinde temel gelirin uygulanamayacağını öne sürmektedir. Üstelik, temel gelir ulusal kaynağı ona en çok ihtiyaç duyan aşırı yoksul gruplardan alıp toplumun geneline dağıttığı için etkin değildir. Daha önce söylendiği gibi, temel gelir, neoklasik iktisat çerçevesinin ötesine geçilerek uygulamaya konulabilir. Artan-oranlı/kademeli vergilendirme, servet vergisi ve kurumlar vergisi başta olmak üzere temel gelir pek çok yolla finanse edilebilir, üst sınıflardan alt sınıflara doğru kaynak aktarımı ve yeniden dağıtım mekanizmalarının yeniden tasarlanması ekonomik olduğu kadar siyasi bir meseledir. Elbette, artan vergilerin sermayeyi caydırıcı bir etkisi olacağını öne sürmek mümkündür, örneğin, temel gelir uygulayan ülkelerden sermaye kaçabilir; bu durumda ise küresel düzeyde bağlayıcı sözleşmeler yapılabilir, düzenleyici bir küresel finansal mimari inşa edilerek sermaye akımları vergilendirilebilir. Bunun yanında, mevcut sosyal yardımlar ile kıyaslandığında temel gelirin daha etkin olduğu söylenebilir; zira mevcut sosyal programlarının, özellikle

teste-tabii yardımların bürokratik maliyeti ve dışlama hatası oldukça yüksektir. Temel gelir gibi evrensel uygulamalar bürokratik maliyeti ve dışlama hatasını minimuma indirebilir.

Yine temel geliri eleştirenlerin öne sürdüğü enflasyon, beleşçilik, istihdam piyasasının bozulması gibi gerekçeler söz konusudur. Bu gerekçelerin elbette ciddi alınması gerekir fakat ekonomi teorisi üzerinden karşı cevaplar da verilebilir: Eğer bilindik pratik terimlerle düşünecek olursak, içinde bulunduğumuz pandemi sonrası ekonomik durgunluk ve daralma dönemlerinde temel gelir efektif talebi canlandırabilir. Nitekim yapılan deneyler ve pilot projeler temel gelirin ekonomiyi canlandırıldığını ve büyümeyi hızlandırıldığını göstermektedir. Üstelik, beleşçilik argümanının “ulusal” düzeyde geçersiz olduğu söylenebilir. Zira bugünkü refah düzeyinin geçmişte çalışanların emekleri sonucunda oluştuğunu, başka bir deyişle ulusal gelirin tespit edemediğimiz bir kısmının geçmiş kuşaklardan devralındığını hatırlamak gerekir; bu açıdan temel gelir geçmişten gelen ulusal mirasın bugün olabildiğince adil biçimde bölüşme çağrısına işaret eder. İstihdamdaki olası bozulma argümanına karşı ise, halihazırda tüm emek biçimlerinin (örneğin, bakım hizmeti) değerlendirilmediği (“valorization”) ve ulusal hesaba katılmadığı, az gelişmiş ülkelerde kayıtdışı çalışanların sömürüldüğü ve kadın emeğinin değer görmediği söylenebilir. Temel gelir ile ücretsiz biçimde bakım işlerini üstlenenlerin ya da sivil toplumda çalışanların emekleri ekonomik olarak değerlendirilecektir.

Daha önemlisi, temel gelir meselesini salt ekonomik terimlerle tartışmak hatalıdır, temel geliri toplumsal, beşerî, psikolojik vb. sonuçları üzerinden bütüncül bir şekilde değerlendirmek daha doğru olacaktır. Her şeyden evvel, temel gelirin küresel eşitsizlikler çağında yükselen bir sosyal adalet talebine aracılık ettiğini unutmamak gerekir. Bunun yanı sıra (üçüncü bölümde belirtildiği üzere), temel gelir deneyimlerinden ve güncel uygulamalardan elde edilen sonuçlar, temel gelirin yoksulluğu azaltmanın ötesinde pek çok pozitif dışsallık yarattığını ortaya koymaktadır. Temel gelir, örneğin, yoksulların gıdaya ve sağlıklı yaşam koşullarına erişimini kolaylaştırır, akıl sağlığının ve bilişsel gelişmenin iyileşmesini sağlar, eğitim ve okullaşma oranını artırır. Üstelik, pilot projelerden elde edilen sonuçlar eleştirenlerin korktuğunun aksine, temel gelirin istihdama katılımı azaltmadığını aksine bazen artışa sebep olduğuna işaret etmektedir. Nitekim, bir

yandan, bedensel, psikolojik ve bilişsel durumları iyileşenler daha aktif hale gelmekte, diğer yandan bireylerin risk alma ve girişimci olma kapasiteleri artmaktadır.

Temel gelirin gelecekte uygulanabilirliği hem yerel hem küresel düzeylerde kamuoyu desteğine ve toplumsal mutabakata bağlıdır. Son dönemde çeşitli Avrupa ülkelerinde yapılan çalışmalar azımsanmayacak bir temel gelir desteğinin mevcut olduğunu göstermektedir. Bu açıdan, sosyal medya kamuoyunun görüşlerinin incelenmesi ayrı bir öneme haizdir. Bu tezin dördüncü bölümünü oluşturan veri analizi kısmında, Twitter platformu üzerinden temel gelire dair pozitif ve negatif değerlendirmeler analiz edilmiştir. Twitter’den çekilen 1.2 milyonun üzerinde tweet ayıklanmış ve temizlemiştir. Belirli vektörel ve fonksiyonel dönüşümlerle oluşturulan veri çerçevesi üzerinden metin analizi yapılmıştır. Bu bölümde, kompleks kompütasyonel metotlar çalışmamızın sınırlarını aştığı için, keşifsel ve yorumsalcı yöntemler uygulanmıştır. Yapılan analiz, sosyal medya kullanıcılarının temel geliri desteklemesinde en öne çıkan gerekçelerin, 1) yoksulluk, 2) otomasyon ve robotlaşma, 3) sistemsal-sınıfsal eşitsizler, 4) yeniden dağıtım ve refah ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Frekans analizinde özellikle “yoksulluk,” “otomasyon,” “işler,” “insan vs. robot,” “robotlar” gibi kavramların ilk sıralarda yer alması bahsedilen gerekçeleri desteklemektedir. Temel gelirin desteklenmesinde, en az yoksulluk kadar, insanların gelecekteki otomasyon ve robotlaşma sonucu işlerini kaybetme kaygısının esaslı bir gerekçe haline geldiğini belirtmek gerekir.

Son olarak, şunu söylemek gerekir: Temel gelirin, farklı toplumsal kesimler tarafından tartışılması, uzlaşılması ve birlikte dizayn edilmesi gereken yeni bir sosyal politika aracı olarak görülmesi gerekir. Nitekim, bazı toplumcu eleştirmenlerin belirttiği üzere, dar kapsamlı, düşük miktarlı, regresif, diğer refah uygulamalarını ikame eden muhafazakâr bir temel gelir modeli, toplumun tümüne yarardan çok zarar getirir. Evrensel, yüksek miktarlı, progresif, diğer refah uygulamalarına ilave olan bir temel gelir modeli toplumun tüm kesimleri için bir kazanım olabilir. Ancak insan onuruna yakışır bir temel gelir modeli toplumsal çare olabilir.

KAYNAKÇA

Acemoglu, D. (2019, 7 Haziran). “Why Universal Basic Income Is a Bad Idea.” *Project Syndicate*. Web: t.ly/jkMd adresinden edinilmiştir.

Acemoglu, D., & Restrepo, P. (2018). Artificial intelligence, automation, and work. In *The Economics of Artificial Intelligence: An Agenda*. University of Chicago Press, 197-236. Web: <https://www.nber.org/system/files/chapters/c14027/c14027.pdf> adresinden erişilmiştir.

Ackerman, B. & Alstott, A. (2008). *The Stakeholder Society*. Yale University Press.

Altınörs, A. (2020). *İmkânsız Sermaye: 21. Yüzyılda Kapitalizm, Sosyalizm ve Toplum*, İstanbul: Yordam.

Amadeo, K. (2020, 19 Ağustos). “What is universal basic income? Pros and cons of guaranteed income,” *The Balance*. Web: <https://www.thebalance.com/universal-basic-income-4160668> adresinden erişilmiştir.

Arthur, D. (2016). *Basic Income: a Radical Idea Enters the Mainstream*. Canberra, ACT, Australia: Department of Parliamentary Services, Parliamentary Library.

Atkinson, A. B. (1996). The Case for a Participation Income. *Political Quarterly*. 67(1), 67-70.

Atkinson, A. B. (2018). *Eşitsizlik Ne Yapılabilir*. Ankara: Efil Yayınevi.

Bal, F. (2015). *Arap Yarımadasında Ticaret: Hz. Peygamber ve Dört Halife Dönemi*, İstanbul: Beka.

Banerjee, A. V., Hanna, R., Kreindler, G. E., & Olken, B. A. (2017). Debunking the stereotype of the lazy welfare recipient: Evidence from cash transfer programs. *The World Bank Research Observer*, 32(2), 155-184.

Banerjee, A. V., Niehaus, P. & Suri, T. (2019). Universal Basic Income in the Developing World. *Annual Review of Economics*, 11(1), 959-983.

Barcelona City Council. (2019). “Report on the preliminary results of the B-MINCOME project (2017-2018). Web: https://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/sites/default/files/arxiu-documents/results_bmincome_eng.pdf adresinden erişilmiştir.

Bastagli, F., Hagen-Zanker, J., Harman, L., Barca, V., Sturge, G., Schmidt, T., & Pellerano, L. (2016). *Cash Transfers: What Does The Evidence Say*. London: Overseas Development Institute

Bastani, A. (2019). *Fully Automated Luxury Communism*. London: Verso Books.

Bedir, E. (2012). Yoksullukla Mücadelede Yeni Bir Tartışma Alanı: Vatandaşlık Geliri. *SGD Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2(1), 92-116.

Brooks, C., & Manza, J. (2006). Social Policy Responsiveness in Developed Democracies. *American Sociological Review*, 71(3), 474-494.

Brooks, C., & Manza, J. (2008). *Why Welfare States Persist: The Importance of Public Opinion in Democracies*. University of Chicago Press.

Brown, C. S., Ravallion, M., & Van De Walle, D. (2017). *Are poor individuals mainly found in poor households? Evidence using nutrition data for Africa*. NBER Working Paper no. w24047.

Boix, C. (1998). *Political Parties, Growth and Equality: Conservative and Social Democratic Economic Strategies in the World Economy*. Cambridge University Press.

Bullock, K. (2020, 1 Eylül). "Basic Income and Islamic Almsgiving: Analogous Poverty Alleviation Tools," *Economic Justice and Universal Basic Income: Ethical and Religious Perspectives*. Web: <https://berkleycenter.georgetown.edu/responses/basic-income-and-islamic-almsgiving-analogous-poverty-alleviation-tools> adresinden erişilmiştir.

Bullock, K., & Al Shami, A. (2019). Islamic Perspectives on Basic Income. *American Journal of Islam and Society*, 36(1), 29-52.

Buğra, A., & Keyder, Ç. (2007). *Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru*. İstanbul: İletişim.

Buğra, A. & Sınmazdemir, N. T. (2007). Yoksullukla Mücadelede İnsani ve Etkin Bir Yöntem: Nakit Gelir Desteği. *Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru*. A. Buğra ve Ç. Keyder (edt), s. 85-114. İstanbul: İletişim.

Calnitsky, D. (2017). Debating Basic Income. *Catalyst Journal*, 1(3). Web: <https://catalyst-journal.com/vol1/no3/debating-basic-income> adresinden erişilmiştir.

Charlier, J. (1848/2004). Solution of the Social Problem or Humanitarian Constitution, Based upon Natural Law, and Preceded by the Exposition of Reasons. *The Origins of Universal Grants*. London: Palgrave Macmillan, 103-120.

Cole, G. D. H. (1929). *The Next Ten Years in British Social and Economic Policy*. London: Macmillan.

Colson, T. (2017, 5 Ocak). The Economist Behind Universal Basic Income. *Business Insider*. Web: https://www.businessinsider.com/free-money-universal-basic-income-guy-standing-economist-neofascism-populism-brexite-2017-1?utm_source=copy-link&utm_medium=referral&utm_content=topbar adresinden erişilmiştir.

Dale, G. (2010). Social Democracy, Embeddedness and Decommodification: On the Conceptual Innovations and Intellectual Affiliations of Karl Polanyi. *New Political Economy*, 15(3), 369-393.

Dalia Research. (2016). *Basic Income Research: 2016 European Dataset*. Web: <https://www.kaggle.com/daliaresearch/basic-income-survey-european-dataset> adresinden erişilmiştir.

Dalia Research. (2017). *31% of Europeans want Basic Income as soon as possible*. Web: <https://daliaresearch.com/blog-31-of-europeans-want-basic-income-as-soon-aspossible/> adresinden erişilmiştir.

Danaher, J. (2017). Building a Post-work Utopia: Technological Unemployment, Life Extension, and the Future of Human Flourishing. In *Surviving the Machine Age*. 63-82. London: Palgrave Macmillan.

Dworkin, R. (2006). *Justice in Robes*. Cambridge, MA: Harvard University Press,

Emrence, C. (2004). Temel Gelir Ve Sosyal Güvenlik. *Toplum ve Bilim*, 100, 143-148.

Erdoğan, M., & Sevdâ, A. (2020). Dördüncü Sanayi Devrimi Çerçevesinde Koşulsuz Temel Gelir: Türkiye için bir Değerlendirme. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 15(3), 903-924.

Eroğlu, H. Ö. (2016). Foucault'nun İktidarları. *Amme İdaresi Dergisi* 49(2), 39-54.

Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Evans, D. K., & Popova, A. (2017). Cash Transfers and Temptation Goods. *Economic Development and Cultural Change*, 65(2), 189-221.

Fadel, M. F. Islam and Universal Basic Income. *Economic Justice and Universal Basic Income: Ethical and Religious Perspectives*. Web: <https://berkeleycenter.georgetown.edu/responses/islam-and-universal-basic-income> adresinden erişilmiştir.

Foucault, M. (2008). *The Birth of Biopolitics, Lectures at the College de France 1978–79*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Friedman, M. (1975). *There's No Such Thing as a Free Lunch*. LaSalle, Illinois: Open Court.

Friedman, M. (2008). *Kapitalizm ve Özgürlük*, İstanbul: Plato.

Friedman, M., & Friedman, R. (1990). *Free to Choose: A Personal Statement*. New York: Harvest Book.

Galbraith, J. K. (1969). *The Affluent Society*. London: Hamish Hamilton.

Galbraith, J. K. (1986). *A View from the Stands: of People, Politics, Military Power and the Arts*. Houghton Mifflin Harcourt.

Gamble, A. (2013). Hayek and Liberty. *Critical Review*, 25(3-4), 342-363.

Gentilini, U., Grosh, M., Rigolini, J., & Yemtsov, R. (2019). *Exploring Universal Basic Income: A Guide to Navigating Concepts, Evidence, and Practices*. World Bank Publications.

Gentilini, U. & Rigolini. (2020). The Idea of Universal Basic Income. *World Bank*. Web: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/103921528839429277-0160022018/original/SSNDay81pmUgoUBI.pdf> adresinden erişilmiştir.

Georgieva, K. (2020, 15 Ekim). A New Bretton Woods Moment. *IMF Managing Director Speech*. Web: https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/10/15/sp101520-a-new-bretton-woods-moment?utm_medium=email&utm_source=govdelivery adresinden erişilmiştir.

Gilbert, R., Murphy, N. A., Stepka, A., Barrett, M., & Worku, D. (2018). Would a Basic Income Guarantee Reduce the Motivation to Work? An Analysis of Labor Responses in 16 Trial Programs. *Basic Income Studies*, 13(2), 1-12.

Gillespie, P. (2017, 26 Mayıs). Mark Zuckerberg supports universal basic income. What is it?. *CNN Money*. Web: <https://money.cnn.com/2017/05/26/news/economy/mark-zuckerberg-universal-basic-income/index.html> adresinden erişilmiştir.

Goldin, I. (2018, 11 Şubat). Five Reasons Why Universal Basic Income Is a Bad Idea. *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/100137b4-0cdf-11e8-bacb-2958fde95e5e> adresinden erişilmiştir.

Gordon, N. J. (2014, 6 Ağustos). The Conservative Case for a Guaranteed Basic Income. *The Atlantic*. Web: <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2014/08/why-arent-reformicons-pushing-a-guaranteed-basic-income/375600/> adresinden erişilmiştir.

Graeber, D. (2018). *Bullshit Jobs: A Theory*. New York: Simon & Schuster.

Hall, P. A. (2015). Varieties of capitalism. *Emerging Trends in the Social and Behavioral Sciences*. Web: https://scholar.harvard.edu/files/hall/files/hall2015_emergingtrends.pdf adresinden erişilmiştir.

Handa, S., Natali, L., Seidenfeld, D., Tembo, G., & Davis, B. (2016). Can Unconditional Cash Transfers Lead to Sustainable Poverty Reduction: Evidence From Two Government-Led Programmes in Zambia. *UNICEF Office of Research Working Paper (2016-21)*. 9(8), 2017.

Hanna, R., & Olken, B. A. (2018). Universal Basic Income Versus Targeted Transfers: Anti-Poverty Programs in Developing Countries. *Journal of Economic Perspectives*, 32(4), 201-26.

Hardin, R. & Cullity, G. (2020). The Free Rider Problem. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Web: <https://plato.stanford.edu/archives/win2020/entries/free-rider/> adresinden erişilmiştir.

Harvey, P. (2006). Funding a Job Guarantee. *International Journal of Environment, Workplace and Employment*, 2(1), 114-132.

Haushofer, J., & Shapiro, J. (2016). The Short-Term Impact of Unconditional Cash Transfers to the Poor: Experimental Evidence from Kenya. *The Quarterly Journal of Economics*, 131(4), 1973-2042.

Hayek, F. (1944/2006). *The Road to Serfdom*. New York: Routledge.

Hayek, F. (2011). *Law, Legislation and Liberty: The Political Order of a Free People* (Vol. 3). University of Chicago Press.

Heuvel v. K. & Cohen, S. C. (2014, 28 Ekim). Edward Snowden: A Nation Interview. *The Nation*. Web: <https://www.thenation.com/article/archive/snowden-exile-exclusive-interview/> adresinden erişilmiştir.

Hiltzik, M. (2017, 23 Haziran). “Conservatives, Liberals, Techies, and Social Activists All Love Universal Basic Income: Has Its Time Come?,” *Los Angeles Times*. Web: <https://www.latimes.com/business/hiltzik/la-fi-hiltzik-ubi-20170625-story.html> adresinden erişilmiştir.

Howard, M. W. (2002). Liberal and Marxist Justifications for Basic Income. *First Congress of the US Basic Income Guarantee Network, CUNY Graduate Center*. Web: <https://basicincome.org/bien/pdf/2002Howard.pdf> adresinden erişilmiştir.

Hoynes, H. & Rothstein, J. (2019). Universal Basic Income in the United States and Advanced Countries. *Annual Review of Economics* 11, 929-958.

Huber, E., & Stephens, J. D. (2001). *Development and Crisis of the Welfare State*. London: University of Chicago Press.

Hughes, C. (2018). *Fair Shot: Rethinking Inequality and How We Earn*. New York: St. Martin's Press.

IMF. (Ekim 2017). *Fiscal Monitor: Tackling Inequality*. Web: <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2017/10/05/fiscal-monitor-october-2017> adresinden erişilmiştir.

Ipsos. (2017). *Public Perspectives*. Web: <https://www.ipsos.com/sites/default/files/2017-06/public-perspectives-basic-universal-income-2017-06-13-v2.pdf> adresinden erişilmiştir.

İnsel, A. (2007). İktisat Aklına Sokulan Çomak: Vatandaşlık Geliri. *Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru*. A. Buğra ve Ç. Keyder (edt), s. 37-51. İstanbul: İletişim.

Jackson, A. (2017). Basic Income: A Social Democratic Perspective. *Global Social Policy*, 17(1), 101-104.

Johnson, M. & Barr, A. (2020, 23 Eylül). Reclaiming the American Dream. *The Hill*. Web: <https://thehill.com/blogs/congress-blog/politics/517826-reclaiming-the-american-dream> adresinden erişilmiştir.

Kallek, C. (2004). Mâverdî'nin Ahlâkî, İçtimaî, Siyasî ve İktisadî Görüşleri. *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 17, 219-265

Kallis, G., Kerschner, C., & Martinez-Alier, J. (2012). The Economics of Degrowth. *Ecological Economics*, 84, 172-180.

Kant, I. (1797/1996). *Metaphysics of Morals*. Cambridge: Cambridge University Press.

Karami, A., Bennett, L. S., & He, X. (2018). Mining Public Opinion about Economic Issues: Twitter and the US Presidential Election. *International Journal of Strategic Decision Sciences*, 9(1), 18-28.

King Jr, M. L. (1967). *Where Do We Go from Here: Chaos or Community*. New York: Harper & Row.

Korpi, W. (1989). Power, Politics, and State Autonomy in the Development of Social Citizenship: Social Rights During Sickness in Eighteen OECD Countries Since 1930. *American Sociological Review*, 54(3), 309-328.

Korpi, W. (2018). *The Democratic Class Struggle*. New York: Routledge.

Lange, O. (1937). Mr. Lerner's Note on Socialist Economies. *The Review of Economic Studies*, 4(2), 143-144.

Locke, J. (1697). *On the Poor Law and Working Schools*. Web: <http://www.la.utexas.edu/users/hcleaver/330T/350kPEELockePoorEdTable.pdf> adresinden erişilmiştir.

Mack, E. (1995). The Self-Ownership Proviso: a New and Improved Lockean Proviso. *Social Philosophy and Policy*, 12(1), 186-218.

Mankiw, N. G. (2019, 18 Ekim). How to Increase Taxes on the Rich (If You Must). https://scholar.harvard.edu/files/mankiw/files/how_to_increase_taxes_on_the_rich_ame_ended_feb2020.pdf adresinden erişilmiştir.

Marinescu, I. (2018). “No Strings Attached: The Behavioral Effects of US Unconditional Cash Transfer Programs,” *NBER Working Paper*. Web: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w24337/w24337.pdf adresinden erişilmiştir.

Marshall, T. H. & Bottomore, T. B. (2001). *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar*. Gündoğan Yayınları.

Marx, K. (1867). “Progressive Production of a Relative Surplus Population or Industrial Reserve Army.” *Capital Vol 1*. Web: <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1867-c1/ch25.htm#S3> adresinden erişilmiştir.

Marx, K. (1875). *The Critique of Gotha Programme*. Web: <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1875/gotha/> adresinden erişilmiştir.

Mason, P. (2019). *Kapitalizm Sonrası: Geleceğimiz İçin Bir Kılavuz*. İstanbul: Yordam.

Mason, P. (2020, 10 Nisan). “Pablo Iglesias on Spain’s plan to introduce a basic income to fight the economic crisis,” *New Statesmen*, <https://www.newstatesman.com/world/2020/04/pablo-iglesias-spains-plan-introduce-basic-income-fight-economic-crisis> adresinden erişilmiştir.

Matthews, D. (2017, 17 Temmuz). “A basic income really could end poverty forever.” Vox. Web: <https://www.vox.com/policy-and-politics/2017/7/17/15364546/universal-basic-income-review-stern-murray-automation> adresinden erişilmiştir.

Mill, J. S. (1879/1987). *On Socialism*. Buffalo NY: Prometheus Books.

Minogue, R. (2018, 24 Mayıs). “Five problems with universal basic income.” *Thirdway*. Web: <https://www.thirdway.org/memo/five-problems-with-universal-basic-income> adresinden erişilmiştir.

Montesquieu, *Kanunların Ruhu Üzerine*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2021.

Mudde, C. (2010). The Populist Radical Right: A Pathological Normalcy. *West European Politics* 33(6), 1167-1186.

Murray, C. (2008). Guaranteed Income as a Replacement for the Welfare State. *Basic Income Studies*, 3(2). <https://doi.org/10.2202/1932-0183.1115>

Murray, C. (2006). *In Our Hands: A Plan to Replace the Welfare State*. Washington, DC: AEI Press.

Murray, C. (2016, 3 Haziran). A Guaranteed Income for Every American, *The Wall Street Journal*. Web: <https://www.wsj.com/articles/a-guaranteed-income-for-every-american-1464969586> adresinden erişilmiştir.

Niewwandt, K. (2016, 7 Ekim). Basic Income After Automation? That’s Not How Capitalism Works!. *The Conversation*. Web: <https://theconversation.com/basic-income-after-automation-thats-not-how-capitalism-works-65023> adresinden erişilmiştir.

Ng, K. (2020) “Coronavirus: Spain to become first country in Europe to roll out universal basic income.” *The Independent*. Web: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/coronavirus-spain-universal-basic-income-europe-a9449336.html> adresinden erişilmiştir.

Paine, T. (1796). *Agrarian Justice*. Web: <http://piketty.pse.ens.fr/files/Paine1795.pdf> adresinden erişilmiştir.

Perkiö, J., Rincon, L., & Draanen, J. (2019). *Framing Basic Income: Comparing Media Framing of Basic Income in Canada, Finland, and Spain*. In Malcolm Torry (ed.), *The Palgrave International Handbook of Basic Income*, 233-251. Cham: Palgrave Macmillan.

Pickard, J. (2020). "More than 100 UK opposition politicians call for universal basic income after lockdown." *Financial Times*. Web: <https://www.ft.com/content/6b00fa50-d811-41cd-975b-6a8382ca6e91> adresinden erişilmiştir.

Pierson, P. (1996). The New Politics of the Welfare State. *World politics*, 48(2), 143-179.

Pigou, A. C. (2017). *The Economics of Welfare*. New York: Routledge.

Piketty, T. (2014). *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Piketty, T. (2016, 13 Aralık). Basic Income of Fair Wage?. *Le Monde Diplomatique*. Web: <https://www.lemonde.fr/blog/piketty/2016/12/13/basic-income-or-fair-wage/> adresinden erişilmiştir.

Piven, F. F. & R. Cloward. (2012). *Poor People's Movements: Why They Succeed, How They Fail*. New York: Vintage Books.

Polanyi, K. (2000). *Büyük Dönüşüm: Çağımızın Ekonomik ve Sosyal Kökenleri*. İstanbul: İletişim.

Preiss, J. (2015). Milton Friedman on Freedom and the Negative Income Tax. *Basic Income Studies*, 10(2), 169-191.

Rawls, J. (2020). *A Theory of Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Rehm, P. (2011). Social Policy by Popular Demand. *World Politics*, 63(2), 271-299.

Ricardo, D. (1817/1951). Principles of Political Economy and Taxation. In Piero Sraffa, ed., *The Works and Correspondence of David Ricardo*, vol. 1, 105-106. Cambridge: Cambridge University Press.

Roemer, J. E. (1994). *A Future for Socialism*, Cambridge, MA: Harvard University Press.

Rueda, D. (2007). *Social Democracy Inside Out: Partisanship and Labor Market Policy in Advanced Industrialized Democracies*. Oxford University Press.

Russell, B. (1918/1966). *Roads to Freedom: Socialism, Anarchism and Syndicalism*. London: Unwin Books.

Saad-Filho, A. (2010). Growth, Poverty and Inequality: From Washington Consensus to Inclusive Growth. *OECD Working Paper*. Web: <https://www.oecd-ilibrary.org/content/paper/ea31d8c4-en> adresinden erişilmiştir.

Sadowski, J. (2016, 22 Haziran). Why Silicon Valley is Embracing Universal Basic Income. *The Guardian*. Web: <https://www.theguardian.com/technology/2016/jun/22/silicon-valley-universal-basic-income-y-combinator> adresinden erişilmiştir.

Sanger, T. (201). How Progressive is a Basic Income? Left and Labour Perspectives. *Union Research*. Web: <http://gesd.free.fr/sanger316.pdf> adresinden erişilmiştir.

Santends, S. (2017, 15 Ocak). Why We Should All Have a Basic Income. *World Economic Forum*. Web: <https://www.weforum.org/agenda/2017/01/why-we-should-all-have-a-basic-income/> adresinden erişilmiştir.

Scheve, K., & Stasavage, D. (2006). Religion and Preferences for Social Insurance. *Quarterly Journal of Political Science*, 1(3), 255-286.

Schifferes, S. (2017, 29 Ağustos). How Inequality Became the Big Issue Troubling the World's Top Economists. *The Conversation*. Web: <https://theconversation.com/how-inequality-became-the-big-issue-troubling-the-worlds-top-economists-83171> adresinden erişilmiştir.

Scott, S. (2017, 19 Mart). Evidence indicates that universal basic income improves human health: making a biological case for UBI. *Futurism*. Web: <https://futurism.com/evidence-indicates-that-universal-basic-income-improves-human-health> adresinden erişilmiştir.

Sennett, R. (2009). *Yeni Kapitalizmin Kültürü*. İstanbul: Ayrıntı.

Shafarman, S. (2020). A Brief History of Universal Basic Income Ideas. *UBI-Europe*. Web: <https://ubi-europe.net/ubi/brief-history-basic-income-ideas/> adresinden erişilmiştir.

Sheffey, A. (2021, 20 Ağustos). Elon Musk says we need universal basic income. *Business Insider*. Web: https://www.businessinsider.com/elon-musk-universal-basic-income-physical-work-choice-2021-8?utm_source=copy-link&utm_medium=referral&utm_content=topbar adresinden erişilmiştir.

Simon, H. A. (2001). UBI and the Flat Tax. In P. Van Parijs, 35-36. *What's Wrong with a Free Lunch?*. Boston: Beacon Press.

Simpson, W., Mason, G., & Godwin, R. (2017). The Manitoba Basic Annual Income Experiment: Lessons Learned 40 Years Later. *Canadian Public Policy*, 43(1), 85-104.

Sinn, H. W. (1995). A Theory of the Welfare State. *Scandinavian Journal of Economics*, 97, 495-526

Smiley, L. (2015, 15 Aralık). Silicon Valley's Basic Income Bromance. *The Wired*. Web: <https://www.wired.com/2015/12/silicon-valleys-basic-income-bromance/#.rhrmlrjmb> adresinden erişilmiştir.

Spence, T. (1797). *The Right of Infants*. Web: <https://www.marxists.org/history/england/britdem/people/spence/infants/infants.htm#rights> adresinden erişilmiştir.

Standing, G. (2007.) Temel gelir: Küreselleşen Dünyada Yoksullukla Bir Mücadele Yöntemi. *Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru*. A. Buğra ve Ç. Keyder (edt). İstanbul: İletişim.

Standing, G. (2011). *The Precariat: The New Dangerous Class*. Bloomsbury Academic Press.

Standing, G. (2013). India's Experiment in Basic Income Grants. *Global Dialogue*, 3(5), 24-26.

Standing, G. (2017). *Basic Income: And How We Can Make It Happen*. London: Pelican.

Standing, G. (2017). *Basic income: A Guide for the Open-Minded*. Yale University Press.

Straubhaar, T. (2017). On the Economics of a Universal Basic Income. *Intereconomics*, 52(2), 74-80.

Stern, A. (2016). *Raising the Floor: How a Universal Basic Income Can Renew Our Economy and Rebuild the American Dream*. New York: Public Affairs.

Steverman, B. (2018, 4 Nisan). "Facebook co-founder Chris Hughes wants universal basic income," *Bloomberg*. Web: <https://www.bloomberg.com/news/features/2018-05-04/facebook-co-founder-chris-hughes-wants-universal-basic-income> adresinden erişilmiştir.

Tanner, M. (2012, 11 Nisan). The American Welfare State: How We Spend Nearly \$1 Trillion a Year Fighting Poverty – and Fail. *Cato Institute*. Web: <https://www.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/PA694.pdf> adresinden erişilmiştir.

Tanner, M. D. (2014, 26 Ağustos). The Basic Income Guarantee: Simplicity but at What Cost?. *Cato Institute*. Web: <https://www.cato-unbound.org/2014/08/26/basic-income-guarantee-simplicity-what-cost> adresinden erişilmiştir.

The New York Times. (1964, Mart 23). Guaranteed Income Asked for All, Employed or Not. Web: <https://www.nytimes.com/1964/03/23/archives/guaranteed-income-asked-for-all-employed-or-not.html> adresinden erişilmiştir.

Theobald, R. (1967). *The Guaranteed Income: Next Step in Socioeconomic Evolution?*. Anchor Books.

Thomas, A. (2020, 13 Ekim). Universal Basic Income is Entering the Mainstream. *Institute for the Future of Work Blog*. Web: <https://www.ifow.org/news-articles/universal-basic-income-is-entering-the-mainstream> adresinden erişilmiştir.

Thomas, A. (2020). Full Employment, Unconditional Basic Income and the Keynesian Critique of Rentier Capitalism. *Basic Income Studies*, 15(1). <https://doi.org/10.1515/bis-2019-0015>

Tobin, J. & Ross. L. (1969). A National Youth Endowment. *The New Republic*, 160.

Tobin, J., Pechman, J.A. & Miezowski, P. (1968). Comment: A Model Negative Income Tax Statute. *The Yale Law Journal* 78 (269). Web: <https://core.ac.uk/download/pdf/160248131.pdf> adresinden erişilmiştir.

Tocqueville, A. (1935/1997). *Memoir on Pauperism*. London: Civitas.

Tonak, E. A. (2010, 6 Haziran). Vatandaşlık Geliri Sol bir Talep midir?. *Radikal* 2. Web: <http://www.radikal.com.tr/radikal2/vatandaslik-geliri-sol-bir-talep-mi-1001214/> adresinden erişilmiştir.

Topateş, H. (2012). Çalışma ve yurttaşlık ilişkisi bağlamında temel gelir. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 3(2), 131-153.

Torry, M. (ed.). (2019). *The Palgrave International Handbook of Basic Income*. Cham: Palgrave Macmillan.

UN. (2017). *Report of the Special Rapporteur on Extreme Poverty and Human Rights*. Web: https://digitallibrary.un.org/record/1298742/files/A_HRC_35_26_Add-2-EN.pdf adresinden erişilmiştir.

Ünlü, E. Ö. (2017). Refah Devletinin Krizi, Sosyal Politikada Dönüşüm ve Temel Gelir. *Mülkiye Dergisi*, 41(2), 123-166.

Vallentyne, P. (2012). Libertarianism and the Justice of a Basic Income. *Basic Income Studies*, 6(2), 1-11.

Van der Veen, R. J., & Van Parijs, P. (2006). A Capitalist Road to Communism. *Basic Income Studies*, 1(1), 1-23.

Van Parijs, P. (1991). Why surfers should be fed: the liberal case for an unconditional basic income. *Philosophy & Public Affairs*, 20(2), 101-131.

Van Parijs, P. (1992). *Arguing for Basic Income: Ethical Foundations for a Radical Reform*, London: Verso.

Van Parijs, P. (2004). Basic Income: a Simple and Powerful Idea for the Twenty-First Century. *Politics & Society*, 32(1), 7-39.

Van Parijs, P. & Vanderborght, Y. (2017). *Basic Income: A Radical Proposal for Free Society*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Weeks, K. (2011). *The Problem with Work: Feminism, Marxism, Antiwork Politics, and Postwork Imaginaries*. Duke University Press

Weller, C. (2016, 18 Mayıs). A Nobel Prize winner in economics just backed basic income. *Business Insider*. Web: <https://www.businessinsider.com/basic-income-gets-nobel-prize-winners-approval-2016-5> adresinden erişilmiştir.

Weller, C. (2017, 13 Şubat). Elon Musk doubles down on universal basic income: 'It's going to be necessary.' *Business Insider*. Web: <https://www.businessinsider.com/elon-musk-universal-basic-income-2017-2> adresinden erişilmiştir.

Wright, E. O. (2005). Basic Income as a Social Project. *Rutgers Journal of Law and Urban Policy*, 2(1), 196-203.

Wright, E. O. (2006). Two Redistributive Proposals: Universal Basic Income and Stakeholder Grants. *Focus*, 24(2), 5-7.

Wright, E. O. (2007). Temel Gelir, Paydaş Geliri Transferleri ve Sınıf Analizi. *Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru*. A. Buğra ve Ç. Keyder (ed), s. 51-63. İstanbul: İletişim.

World Bank. (2019). *World Bank Development Report: The Changing Nature of Work*. Web: <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2019> adresinden erişilmiştir.

Yapıcı, F., & Karabulut, Ş. (2018). 16. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Temel Gelir Düşüncesinin Yeniden Doğuşu. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 52, 353-380.

Zamora, D. (2017). The Case against a Basic Income. *Jacobin*. Web: <https://www.jacobinmag.com/2017/12/universal-basic-income-inequality-work> adresinden erişilmiştir.

Zwolinski, M. (2013, 23 Aralık). Why Did Hayek Support a Basic Income?. *Libertarianism*. Web: <https://www.libertarianism.org/columns/why-did-hayek-support-basic-income> adresinden erişilmiştir.

Zwolinski, M. (2014, 4 Ağustos). The Pragmatic Libertarian Case for a Basic Income Guarantee. *Cato Institute*. Web: <https://www.cato-unbound.org/2014/08/04/matt-zwolinski/pragmatic-libertarian-case-basic-income-guarantee> adresinden erişilmiştir.

Zwolinski, M. (2014, 2 Eylül). BIG and BIGger – On the Feasibility of a Basic Income. *Cato Institute*. Web: <https://www.cato-unbound.org/2014/09/02/matt-zwolinski/big-bigger-feasibility-basic-income> adresinden erişilmiştir.

EKLER

Ek 1 – R Script

##Packages

```
library(rtweet)
library(academictwitterR)
library(dplyr)
library(tidyverse)
library(tidytext)
library(tm)
library(ggplot2)
library(RCurl)
library(rio)
library(stringr)
library(qdapRegex)
library(wordcloud2)
library(webshot)
library(htmlwidgets)
library(webshot)
library(splitstackshape)
library(widyr)
library(igraph)
library(ggraph)
```

###Twitter Academic Research Product Track

```
set_bearer
```

Write the retrieved Bearer Token into .Renviron file: TWITTER_BEARER="....."

###Alternative way: For saving Twitter data as JSONS, use the following library

```
webshot::install_phantomjs()
```

###Extracting tweets

2010 Tweets

```
tweets_2010 <- get_all_tweets(query = "#basicincome", start_tweets = "2010-01-01T00:00:00Z",
end_tweets = "2010-12-31T23:59:59Z", data_path = "data/dt2010", bind_tweets = FALSE, n= 1000000)
```

```
var <- colnames(tweets_2010) # Column names of dataset in 2010
```

```
tweets_2010 <- bind_tweets(data_path = "data/dt2010")
```

2011 Tweets

```
tweets_2011 <- get_all_tweets(query = "#basicincome", start_tweets = "2011-01-01T00:00:00Z",
end_tweets = "2011-12-31T23:59:59Z", data_path = "data/dt2011", bind_tweets = FALSE, n= 1000000)
```

```
tweets_2011 <- bind_tweets(data_path = "data/dt2011") %>% subset(select = c(var))
```

2012 Tweets

```
tweets_2012 <- get_all_tweets(query = "#basicincome", start_tweets = "2012-01-01T00:00:00Z",
end_tweets = "2012-12-31T23:59:59Z", data_path = "data/dt2012", bind_tweets = FALSE, n= 1000000)
```

```
tweets_2012 <- bind_tweets(data_path = "data/dt2012") %>% subset(select = c(var))
```

2013 Tweets

```

tweets_2013 <- get_all_tweets(query = "#basicincome", start_tweets = "2013-01-01T00:00:00Z",
end_tweets = "2013-12-31T23:59:59Z", data_path = "data/dt2013", bind_tweets = FALSE, n= 1000000)

tweets_2013 <- bind_tweets(data_path = "data/dt2013") %>% subset(select = c(var))

# 2014 Tweets
tweets_2014 <- get_all_tweets(query = "#basicincome", start_tweets = "2014-01-01T00:00:00Z",
end_tweets = "2014-12-31T23:59:59Z", data_path = "data/dt2014", bind_tweets = FALSE, n= 1000000)

tweets_2014 <- bind_tweets(data_path = "data/dt2014") %>% subset(select = c(var))

# 2015 Tweets
tweets_2015 <- get_all_tweets(query = "#basicincome", start_tweets = "2015-01-01T00:00:00Z",
end_tweets = "2015-12-31T23:59:59Z", data_path = "data/dt2015", bind_tweets = FALSE, n= 1000000)

tweets_2015 <- bind_tweets(data_path = "data/dt2015") %>% subset(select = c(var))

# 2016 Tweets
tweets_2016 <- get_all_tweets(query = "#basicincome", start_tweets = "2016-01-01T00:00:00Z",
end_tweets = "2016-12-31T23:59:59Z", data_path = "data/dt2016", bind_tweets = FALSE, n= 1000000)

tweets_2016 <- bind_tweets(data_path = "data/dt2016") %>% subset(select = c(var))

# 2017 Tweets
tweets_2017 <- get_all_tweets(query = "#basicincome", start_tweets = "2017-01-01T00:00:00Z",
end_tweets = "2017-12-31T23:59:59Z", data_path = "data/dt2017", bind_tweets = FALSE, n= 1000000)

tweets_2017 <- bind_tweets(data_path = "data/dt2017") %>% subset(select = c(var))

# 2018 Tweets
tweets_2018 <- get_all_tweets(query = "#basicincome", start_tweets = "2018-01-01T00:00:00Z",
end_tweets = "2018-12-31T23:59:59Z", data_path = "data/dt2018", bind_tweets = FALSE, n= 1000000)

tweets_2018 <- bind_tweets(data_path = "data/dt2018") %>% subset(select = c(var))

# 2019 Tweets
tweets_2019 <- get_all_tweets(query = "#basicincome", start_tweets = "2019-01-01T00:00:00Z",
end_tweets = "2019-12-31T23:59:59Z", data_path = "data/dt2019", bind_tweets = FALSE, n= 1000000)

tweets_2019 <- bind_tweets(data_path = "data/dt2019") %>% subset(select = c(var))

# 2020 Tweets
tweets_2020 <- get_all_tweets(query = "#basicincome", start_tweets = "2020-01-01T00:00:00Z",
end_tweets = "2020-12-31T23:59:59Z", data_path = "data/dt2020", bind_tweets = FALSE, n= 1000000)

tweets_2020 <- bind_tweets(data_path = "data/dt2020") %>% subset(select = c(var))

### Binding all tweet data from 2010 to 2020

bitwall <- bind_rows(tweets_2010, tweets_2011, tweets_2012, tweets_2013, tweets_2014, tweets_2015,
tweets_2016, tweets_2017, tweets_2018, tweets_2019, tweets_2020)

### Writing the data file in R.data format

```

```

save(bitwall, file = "data/clean/bitwall.RData")

### Transforming the bitwall dataset into a vector

bitwall$bitwall_text = gsub("http.*", "", bitwall$text)

bitwall_text_clean <- bitwall %>% dplyr::select(bitwall_text) %>% unnest_tokens(word, bitwall_text)

bitwallcleantext <- bitwall_text_clean %>% anti_join(stop_words)

### Removing the irrelevant words from the data

dt <- bitwallcleantext %>% filter(word %!in% c("rt", "bi", ...))

### Creating the year and country variables

bitwall <- bitwall %>% mutate(year=substr(created_at,1,4)) %>% rename(country=lang)

### Finding the most retweeted tweet

dt_rc <- bitwall %>% group_by(text) %>% filter(!duplicated(text))
dt_rc <- dt_rc %>% arrange(desc(retweet_count))
top_rc <- dt_rc[1:20,]

### Finding the total number of tweets by year and region

dt_reg <- bitwall %>% group_by(year,country) %>% summarize(total = n())

### Creating the wordcloud

dt_w <- dt %>% count(word, sort = TRUE) %>% top_n(200) %>% mutate(word = reorder(word, n))

wordcloud <- wordcloud2(data = dt_w, minRotation = 0, maxRotation = 0, ellipticity = 0)

# Saving the wordcloud

my_graph <- wordcloud2(dt_w, size = 1.5)
saveWidget(my_graph, "tmp.html", selfcontained = F)
webshot("tmp.html", "wc1.png", delay = 5, vwidth = 2000, vheight = 2000)

#Frequency analysis

bitwallcleantext %>%
  count(word, sort = TRUE) %>%
  top_n(50) %>%
  mutate(word = reorder(word, n)) %>%
  ggplot(aes(x = word, y = n)) +
  geom_col() +
  xlab(NULL) +
  coord_flip() +
  labs(y = "Sayı", x = "Kelimeler", title = "Temel Gelire Dair Kavramsal Frekans Analizi", subtitle =
"2010-2020 arası #BasicIncome etiketli tweetler ")
### The Word Network – or the Networks of Words
tweets_paired_words <- bitwall %>% dplyr::select(stripped_text) %>%

```

```

unnest_tokens(paired_words, stripped_text, token = "ngrams", n = 2) %>% count(paired_words,
sort = TRUE)

tweets_separated_words <- tweets_paired_words %>% separate(paired_words, c("word1",
"word2"), sep = " ")

tweets_filtered <- tweets_separated_words %>% filter(word1 %!in% stop_words$word) %>%
filter(word2 %!in% stop_words$word)

# Remove irrelevant words from word1 and word2
tweets_filtered <- tweets_filtered %>% filter(word1 %!in% c("rt", "baseincome" ...)) %>% na.omit()

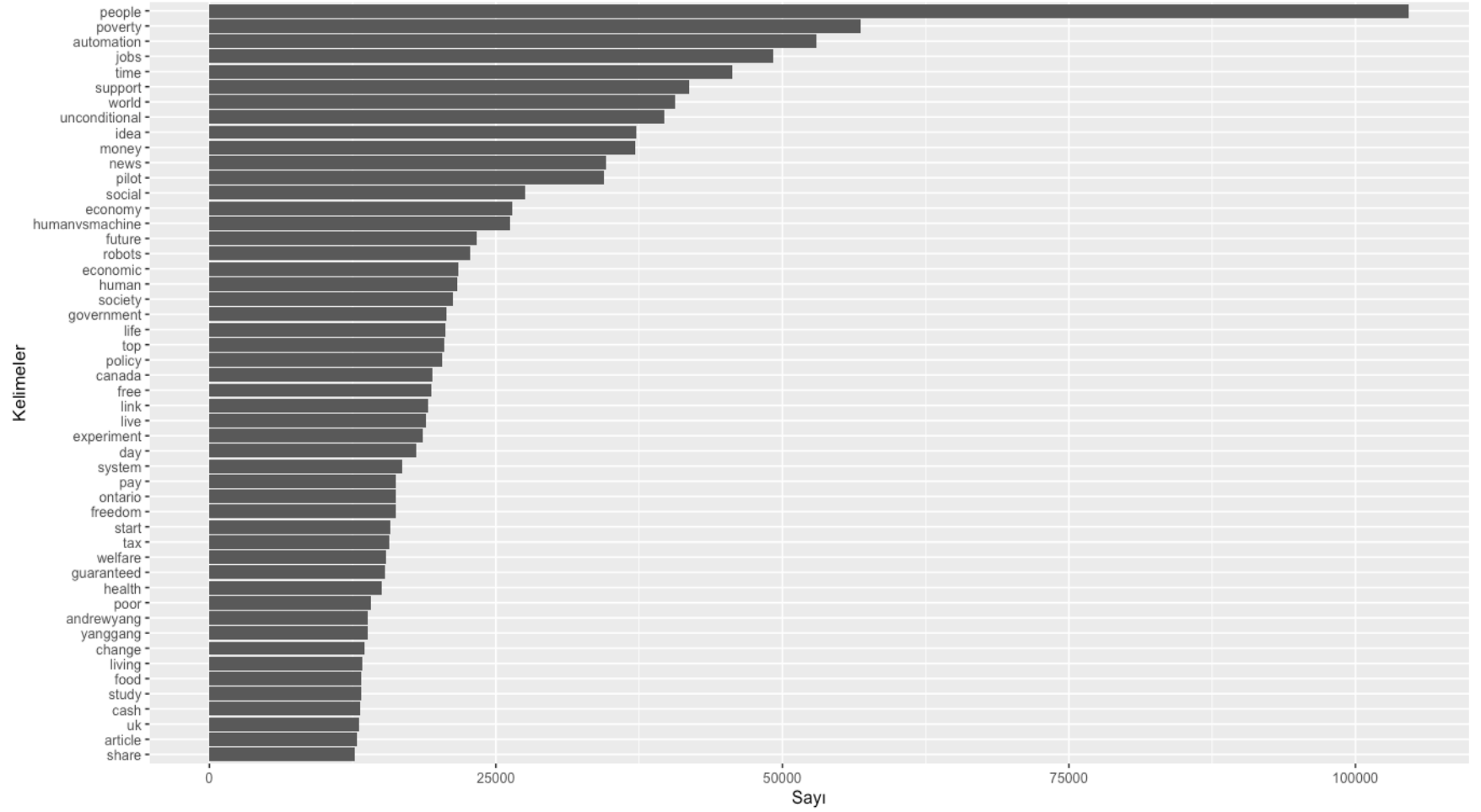
# Plot basic income word network
tweets_filtered %>% filter(n >= 1000) %>% graph_from_data_frame() %>% ggraph(layout = "fr") +
# geom_edge_link(aes(edge_alpha = n, edge_width = n))
# geom_edge_link(aes(edge_alpha = n, edge_width = n)) +
geom_node_point(color = "darkslategray4", size = 3) +
geom_node_text(aes(label = name), vjust = 1.8, size = 3) +
labs(title = "Word Network: Tweets using the hashtag - Climate Change", subtitle = "Text mining
twitter data ")

```

Ek 2 – Ham veri ile frekans analizi

#BasicIncome Etiketi ile Kelime Frekans Analizi

(1.276.455 tweet)

Ek 3 – Özgeçmiş

Dr. İbrahim Kuran

Department of Economics

Istanbul Medeniyet University (IMU)

<https://avesis.medeniyet.edu.tr/ibrahim.kuran>

ibrahim.kuran@medeniyet.edu.tr

Education

Ph.D. Economics, Istanbul Medeniyet University, 2014 – 2022

Dissertation Title: *Temel Gelirin Politik Ekonomisi: Twitter Verisi Üzerinden Kamuoyu Görüşü Analizi*

Ph.D. Political Science and International Relations, Boğaziçi University, 2011 – 2020

Dissertation Title: *The Political Economy of Kurdish Voting Behavior: The Case of Istanbul's Bağcılar District*

M.A. Modern Turkish History, Boğaziçi University, 2008-2010

Thesis Title: *The Practice of Renaming Places in Turkey: An Anthropological Perspective on Spatio-Temporal Politics*

B.A. Economics, Sabancı University, 2003-2008

Publications

Books & Book Chapters:

Kuran, I. *The Practice of Renaming Places in Turkey: Memory, Space, Identity*, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2012

Kuran, I. Osmanlı Gerileme Paradigması Üzerine Eleştirel Bir Analiz, *Türk Tarihçiliğinde Tezler/Teoriler*, Ahmet Şimşek, ed, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, 2020: 227-250

Peer Reviewed Articles:

Kuran, I. “Evrensel Temel Gelire Avrupa Ülkelerinde Kamuoyu Desteği: Ordinal Lojistik Regresyon Analizi,” *Journal of Medeniyet Politics*, 5(2) 2020: 47-58.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2604625> [Turkish]

Kuran, I. “Osmanlı Gerileme Paradigmasının Yapısökümcü Analizine Bir Katkı,” *Aurum Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1) 2017: 31-40
<http://openaccess.altinbas.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12939/1958> [Turkish]

Kuran, I. “New Normalcy and Shifting Meanings of the Practice of Veiling in Turkey,” *Journal of Alternative Perspectives in the Social Sciences*, 2(1) 2010: 364-379

Kuran, I. “Toplumsal bilimlerde kriz mi?” *Toplum ve Bilim*, 117, 2010: 206-212

Kuran, I. “‘İktisadi yeniden düşünmek’: Reformasyon çağrısının eleştirisi,” *Birikim*, 348, 2018: 82-89.

Book Review

Kuran, I. “Andre Gunder Frank, Yeniden Doğu: Asya Çağında Küresel Ekonomi,” *Journal of Medeniyet Politics*, 3(1) 2018: 55-64

Kuran, I. “David Graeber, Borç: İlk 5000 Yıl,” *Bilimevi İktisat*, no. 4, 2018: 186-189

Presentations and Invited Talks:

“Public Opinion Towards Universal Basic Income: An Analysis of Twitter Data,” *Basic Income Earth Network 2022 Congress*, Brisbane, Australia, 28 September 2022

“Kurdish Voting Behavior in Istanbul (2010-2015): A Statistical Analysis,” *First National Congress of Political Sciences, Turkish Political Science Association*, Istanbul Bilgi University, 24 September 2022.

“A Class-Based Analysis of Kurdish Voting Behavior in Istanbul” *International Workshop: Inequalities, Peace, Conflict and Justice in Turkey*, Lund University Center for Middle East and Friedrich Ebert Stiftung, Istanbul, 6 March 2020

Teaching Activities

ECON333 – Political Economy: Fall 2020

İKT333 – Politik İktisat: Fall 2020, Fall 2021, Fall 2022

PSP420 – Political Economy: Spring 2021, Spring 2022

SBK420 – Siyasal İktisat: Spring 2021, Spring 2022

PSP 111 – Introduction to Social Sciences (for Econ and Man majors): Fall 2021, Fall 2022

PSP 111 – Introduction to Social Sciences (for Pols and IR majors): Fall 2021, Fall 2022

Administrative Activities

2020 – ongoing: Erasmus Coordinator of the Department of Economics, IMU

2021 – ongoing: Erasmus Coordinator of the Faculty of Political Sciences, IMU

2021 – ongoing: Member of the Bologna Commission, Department of Economics

2021 – ongoing: Member of the Quality Commission, Department of Economics

2021 – ongoing: Member of the Strategic Planning Commission, Department of Economics

2020 – ongoing: Evaluating internal and external students transfer applications

2020 – ongoing: Webmaster, SOSYOPARK, IMU

2015 – 2021: Webmaster, Department of Economics, IMU